

УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

КЛИМЕНКО ВОЛОДИМИР ОЛЕКСАНДРОВИЧ

УДК 368.5–044.22: [338.431:631.145] (477)

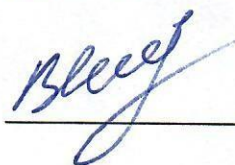
ДИСЕРТАЦІЯ

**РОЗВИТОК СТРАХОВИХ ПОСЛУГ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ
ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ**

Спеціальність 072 Фінанси, банківська справа та страхування
Галузь знань 07 Управління та адміністрування

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

В. О. Клименко

Науковий керівник: Прокопчук Олена Тодорівна, доктор економічних наук,
професор

АНОТАЦІЯ

Клименко В. О. Розвиток страхових послуг в аграрному секторі економіки України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 Фінанси, банківська справа та страхування (07 – Управління та адміністрування), Уманський національний університет Міністерства освіти і науки України, Умань, 2026.

Дисертаційна робота присвячена обґрунтуванню теоретико-методичних засад та визначенню стратегічних напрямів розвитку страхових послуг в аграрному секторі економіки України в умовах наростання кліматичних ризиків, структурної трансформації аграрного виробництва та впровадження цифрових технологій у фінансовий сектор. Актуальність дослідження зумовлена надзвичайно низьким рівнем розвитку вітчизняного ринку аграрного страхування, його структурним дисбалансом та неспроможністю забезпечити ефективний захист аграрних підприємств від комплексу виробничих і кліматичних ризиків.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розробці інтегрованої теоретико-методичної концепції розвитку страхових послуг в аграрному секторі, яка поєднує авторське визначення страхових послуг, удосконалену класифікаційну структуру страхових продуктів, методику інтегрального оцінювання їх ефективності та концептуальну схему розвитку параметричного аграрного страхування в Україні.

Практичне значення результатів дослідження визначається можливістю їх використання органами державної влади при формуванні політики розвитку аграрного страхування, страховими компаніями при розробці нових продуктів, а також аграрними підприємствами при виборі інструментів управління ризиками.

У першому розділі «Теоретико-методичні засади формування та розвитку страхових послуг в аграрному секторі економіки України» здійснено аналіз наукових підходів та еволюції уявлень щодо страхових послуг в аграрній сфері, що дозволило виокремити їх трансформацію від класичного компенсаційного

механізму до функціонально-інституційних та інтегрованих моделей, орієнтованих на управління ризиками, фінансову стійкість та впровадження цифрових технологій. На основі узагальнення сучасних концепцій запропоновано авторське визначення страхових послуг як інтегрованої системи фінансово-економічних та цифрових інструментів управління ризиками, що спрямована на забезпечення безперервності відтворювальних процесів і фінансової стійкості аграрного бізнесу. Така система поєднує страхові, фінансові, інституційні, правові та цифрові компоненти.

Розглянуто економічні, інституційні та правові чинники розвитку страхових послуг, визначено їх взаємозалежний та багаторівневий характер, що підкреслює необхідність інтегрованої взаємодії держави, страхових компаній і сільськогосподарських виробників для підвищення ефективності функціонування ринку та фінансової стійкості аграрного сектору.

У межах дослідження класифікаційної структури та типології страхових послуг запропоновано систематизацію страхових продуктів за об'єктами страхування, видами ризиків, рівнем покриття, методами оцінки збитків та фінансовою орієнтацією агропідприємств, що забезпечує комплексну характеристику страхових продуктів, підвищує узгодженість покриття різних видів ризиків і формує прикладні інструменти для управлінських рішень.

Досліджено структуру і методи управління ризиками аграрного виробництва в умовах соціально-економічних трансформацій, підкреслено комплексний багатовимірний характер загроз, що включає природно-кліматичні, економічні, інституційно-правові, соціальні і технологічні ризики, та обґрунтовано доцільність переходу від реактивної моделі до проактивної адаптивної системи, яка інтегрує страхування, фінансові інструменти, цифрові технології, агротехнологічні інновації та державну підтримку.

Завдяки комплексному теоретико-методичному аналізу розроблено авторські інструменти для систематизації та оцінки страхових послуг: концептуальні діаграми чинників розвитку ринку, класифікаційні моделі страхових продуктів, матриці пріоритетності ризиків та інструменти оцінки ефективності управління, що

створюють підґрунтя для практичного використання у прийнятті управлінських рішень та формуванні ефективної системи управління ризиками в аграрному секторі.

У другому розділі «Аналіз стану та тенденцій розвитку страхових послуг в аграрному секторі економіки України» проведено комплексне дослідження сучасного стану ринку аграрного страхування, ефективності класичних страхових інструментів, практики застосування параметричних моделей та діяльності страхових компаній у період 2018–2024 рр.

На основі інтеграції кількісних і якісних показників встановлено, що аграрне страхування в Україні є малорозвиненим та другорядним сегментом ринку, який характеризується надзвичайно низькою часткою у сукупних страхових преміях (0,19 % у 2024 р.), нестійкою динамікою обсягів премій протягом тривалого періоду (від 258,5 млн грн у 2018 р. до 37,6 млн грн у 2023 р.) та низьким рівнем проникнення страхового покриття (1,58 % від фактично використовуваних посівних площ у 2024 р.).

Дослідження ефективності класичних страхових інструментів показало їх системну неефективність: коефіцієнт виплат у роки аномальних погодних явищ перевищував 150 %, а залежність від державних субсидій була суттєвою (падіння премій на 53 % у 2023 р., часткове відновлення з 40 млн грн у 2024 р.). Параметричні (індексні) моделі продемонстрували високу адаптивність, швидкість виплат та нижчі транзакційні витрати, забезпечивши домінування у структурі премій, проте накопичують системний фінансовий ризик через концентрацію портфеля за культурами та ризиками і синхронізацію виплат у роки аномальних погодних явищ.

Аналіз діяльності страхових компаній засвідчив інституційну трансформацію ринку: кількість активних операторів скоротилася вдвічі — з 20 до 10, а стратегічна вага аграрного страхування в їх портфелях знизилася з 2,21 % до 0,44 %. Основні проблеми включають високі транзакційні витрати, дефіцит спеціалізованих компетенцій та несталість регуляторного середовища.

Виділено ключові тенденції розвитку ринку: посилення спеціалізації

страхових компаній із переорієнтацією на параметричні продукти; розширення партнерських каналів через банки, аграрні компанії та цифрові платформи; впровадження сучасних технологій оцінки ризиків із використанням метеорологічних мереж, супутникового моніторингу та аналітичних моделей; запровадження альтернативних механізмів передачі ризиків (пули, фонди, інструменти ринку капіталу). Встановлено дуальну конфігурацію страхового забезпечення: класичний сегмент формально присутній, але економічно нестійкий і залежний від субсидій, тоді як параметричний сегмент забезпечує основну частку фактичного покриття та потребує вдосконалення механізмів управління системними ризиками і розвитку перестраховальної та цифрової інфраструктури.

У третьому розділі «Концептуальні підходи та стратегічні напрями розвитку страхових послуг в аграрному секторі економіки України» досліджено інноваційні технології в аграрному страхуванні як стратегічний фактор трансформації страхового ринку та підвищення ефективності управління ризиками. Показано, що інтегроване застосування інноваційних технологій охоплює всі етапи страхового процесу — від ідентифікації та оцінки ризиків до андеррайтингу, тарифоутворення та врегулювання страхових випадків, що забезпечує підвищення фінансової стійкості страхового сектору. Визначено, що формування державної стратегії, розвиток публічно-приватного партнерства та стандартизація нормативного середовища створюють передумови для впровадження більш адаптивних та технологічно інтегрованих страхових продуктів, здатних комплексно управляти аграрними ризиками і підвищувати ефективність страхового захисту.

Розроблено сучасний концептуальний підхід до формування страхових продуктів в аграрному секторі, який забезпечує перехід від компенсаційної моделі страхування до комплексного системного управління аграрними ризиками на основі інтеграції принципів орієнтованості на ризики, адаптивності, модульності, орієнтованості на клієнта, технологічного забезпечення та економічної доцільності.

Проведено апробацію методики оцінювання ефективності страхових продуктів на основі емпіричних даних анкетного опитування 300 аграрних підприємств із застосуванням методу інтегрального індексування. Результати

розрахунків показали, що інтегральний показник ефективності страхових продуктів складає 50,6 бала зі 100 можливих, що свідчить про обмежену здатність страхових продуктів виконувати функції повноцінного управління ризиками. При цьому виявлено структурний дисбаланс між складовими ефективності: індекс технологічної забезпеченості становить 44,2 бала, індекс гнучкості страхових продуктів — 48,7 бала, а індекс орієнтованості на ризики — 56,4 бала. Ці результати обґрунтовують необхідність комплексного вдосконалення страхових продуктів на основі ризикоорієнтованого, адаптивного та технологічно інтегрованого підходів для підвищення фінансової стійкості аграрних підприємств і стабілізації виробничих процесів.

Визначено перспективи розвитку аграрного страхування на основі параметричних моделей, які є ефективним інструментом управління масовими кліматичними ризиками та забезпечують автоматизацію страхових виплат, зниження транзакційних витрат і підвищення фінансової стійкості аграрного сектору України. Застосування сценарного підходу та розробка авторської концептуальної схеми розвитку аграрного страхування на основі параметричних моделей дозволили системно окреслити перспективи його розвитку як поетапного процесу, що передбачає узгоджену взаємодію зовнішніх умов, інституційного середовища та фінансово-економічних механізмів інтеграції. Для впровадження запропонована дорожня карта параметричного аграрного страхування, яка охоплює три послідовні етапи: пілотування та регуляторну підготовку (2027–2028 рр.), масштабування та інтеграцію страхових продуктів (2029–2030 рр.) і перехід до цільової моделі функціонування системи (після 2030 р.), що формує основу для підвищення фінансової стійкості виробників, стабілізації виробничих процесів і зростання інвестиційної привабливості аграрного сектору.

Узагальнення міжнародного досвіду аграрного страхування та обґрунтування можливостей його адаптації до умов України дозволило визначити публічно-приватну модель як найбільш релевантну для українського аграрного сектору. Така модель поєднує ринкові механізми з державною підтримкою, передбачає інтеграцію інноваційних та параметричних страхових продуктів і розвиток

національної інформаційної інфраструктури для управління ризиками. Встановлено, що її застосування забезпечує надійний захист аграрних підприємств, зміцнює їхню фінансову стійкість, сприяє стабільності виробничих процесів та закладає основу для подальшого розвитку науково обґрунтованої системи страхового захисту аграрного сектору економіки України.

Ключові слова: страхування, аграрне страхування, страховий ринок, страхові послуги, страхові продукти, класичні страхові інструменти, параметричні моделі, аграрні ризики, інноваційні технології, управління ризиками, цифрові технології, публічно-приватне партнерство, фінансова стійкість.

ABSTRACT

Klymenko V. O. Development of Insurance Services in the Agricultural Sector of Ukraine's Economy. – Qualifying scientific work submitted as a manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in specialty 072 Finance, Banking and Insurance (07 – Management and Administration), Uman National University of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Uman, 2026.

The dissertation is devoted to substantiating the theoretical and methodological foundations and determining the strategic directions for the development of insurance services in the agricultural sector of Ukraine's economy amid growing climatic risks, structural transformation of agricultural production, and the introduction of digital technologies into the financial sector. The relevance of the study is determined by the critically low level of development of the domestic agricultural insurance market, its structural imbalance, and its inability to provide effective protection for agricultural enterprises against a complex of production and climatic risks.

The scientific novelty of the obtained results lies in the development of an integrated theoretical and methodological concept for the development of insurance services in the agricultural sector, which combines the author's definition of insurance services, an improved classification structure of insurance products, a methodology for integral assessment of their effectiveness, and a conceptual scheme for the development of parametric agricultural insurance in Ukraine.

The practical significance of the research results is determined by the possibility of their use by public authorities in forming agricultural insurance development policy, by insurance companies in developing new products, and by agricultural enterprises in selecting risk management instruments.

In the first chapter “Theoretical and Methodological Foundations for the Formation and Development of Insurance Services in the Agricultural Sector of Ukraine's Economy”, an analysis of scientific approaches and the evolution of views on insurance services in the agricultural sphere was carried out. This made it possible to identify their transformation from a classical compensation mechanism to functional-institutional and integrated models

focused on risk management, financial stability, and the introduction of digital technologies. Based on a synthesis of modern concepts, the author's definition of insurance services is proposed as an integrated system of financial-economic and digital risk management instruments aimed at ensuring the continuity of reproduction processes and financial stability of agricultural business. Such a system combines insurance, financial, institutional, legal, and digital components.

The economic, institutional, and legal factors in the development of insurance services were examined, and their interdependent and multilevel nature was determined, emphasising the need for integrated interaction between the state, insurance companies, and agricultural producers to improve market efficiency and the financial stability of the agricultural sector.

Within the study of the classification structure and typology of insurance services, a systematisation of insurance products is proposed according to insurance objects, types of risks, coverage levels, loss assessment methods, and the financial orientation of agricultural enterprises. This provides a comprehensive characterisation of insurance products, improves the consistency of coverage for different types of risks, and forms applied instruments for management decisions.

The structure and methods of risk management in agricultural production under conditions of socio-economic transformations were studied. The complex multidimensional nature of threats was emphasised, including natural-climatic, economic, institutional-legal, social, and technological risks. The expediency of transitioning from a reactive model to a proactive adaptive system that integrates insurance, financial instruments, digital technologies, agro-technological innovations, and state support was substantiated.

Through comprehensive theoretical and methodological analysis, the author developed instruments for systematising and assessing insurance services: conceptual diagrams of market development factors, classification models of insurance products, risk priority matrices, and management effectiveness assessment tools, which create a basis for practical use in management decision-making and the formation of an effective risk management system in the agricultural sector.

In the second chapter “Analysis of the State and Development Trends of Insurance Services in the Agricultural Sector of Ukraine's Economy”, a comprehensive study was conducted of the current state of the agricultural insurance market, the effectiveness of classical insurance instruments, the practice of applying parametric models, and the activities of insurance companies during the period 2018–2024.

Based on the integration of quantitative and qualitative indicators, it was established that agricultural insurance in Ukraine is an underdeveloped and secondary market segment, characterised by an extremely low share in total insurance premiums (0.19% in 2024), unstable dynamics of premium volumes over a long period (from UAH 258.5 million in 2018 to UAH 37.6 million in 2023), and a low level of insurance coverage penetration (1.58% of actually used sown areas in 2024).

The study of the effectiveness of classical insurance instruments revealed their systemic inefficiency: the loss ratio in years of abnormal weather events exceeded 150%, and dependence on state subsidies was significant (a 53% drop in premiums in 2023, with partial recovery to UAH 40 million in 2024). Parametric (index-based) models demonstrated high adaptability, speed of payments, and lower transaction costs, securing dominance in the premium structure, yet accumulate systemic financial risk due to portfolio concentration by crops and risks and synchronisation of payments in years of abnormal weather events.

Analysis of insurance company activities confirmed the institutional transformation of the market: the number of active operators halved — from 20 to 10 — while the strategic weight of agricultural insurance in their portfolios declined from 2.21% to 0.44%. Key problems include high transaction costs, a deficit of specialised competencies, and instability of the regulatory environment.

Key market development trends were identified: increased specialisation of insurance companies with a reorientation towards parametric products; expansion of partnership channels through banks, agricultural companies, and digital platforms; introduction of modern risk assessment technologies using meteorological networks, satellite monitoring, and analytical models; and the introduction of alternative risk transfer mechanisms (pools, funds, capital market instruments). A dual configuration of insurance

provision was established: the classical segment is formally present but economically unstable and subsidy-dependent, while the parametric segment provides the main share of actual coverage and requires improvement of systemic risk management mechanisms and development of reinsurance and digital infrastructure.

In the third chapter “Conceptual Approaches and Strategic Directions for the Development of Insurance Services in the Agricultural Sector of Ukraine's Economy”, innovative technologies in agricultural insurance were studied as a strategic factor in transforming the insurance market and improving risk management efficiency. It was shown that the integrated application of innovative technologies covers all stages of the insurance process — from risk identification and assessment to underwriting, pricing, and claims settlement — ensuring increased financial stability of the insurance sector. It was determined that the formation of a state strategy, the development of public-private partnership, and the standardisation of the regulatory environment create prerequisites for the introduction of more adaptive and technologically integrated insurance products capable of comprehensively managing agricultural risks and improving the effectiveness of insurance protection.

A modern conceptual approach to the formation of insurance products in the agricultural sector was developed, which ensures the transition from a compensation-based insurance model to comprehensive systemic management of agricultural risks based on the integration of the principles of risk orientation, adaptability, modularity, client orientation, technological support, and economic feasibility.

The approbation of the insurance product effectiveness assessment methodology was conducted based on empirical data from a questionnaire survey of 300 agricultural enterprises using the integral indexing method. The calculation results showed that the integral indicator of insurance product effectiveness reaches 50.6 points out of 100 possible, indicating the limited ability of insurance products to perform comprehensive risk management functions. A structural imbalance between the effectiveness components was identified: the technological support index stands at 44.2 points, the insurance product flexibility index at 48.7 points, and the risk orientation index at 56.4 points. These results substantiate the need for comprehensive improvement of insurance products based on risk-

oriented, adaptive, and technologically integrated approaches to enhance the financial stability of agricultural enterprises and stabilise production processes.

The prospects for the development of agricultural insurance based on parametric models were determined. These models are an effective instrument for managing mass climatic risks and ensure the automation of insurance payments, reduction of transaction costs, and improvement of the financial stability of Ukraine's agricultural sector. The application of a scenario approach and the development of the author's conceptual scheme for the development of agricultural insurance based on parametric models in Ukraine made it possible to systematically outline the prospects for its development as a phased process, envisaging coordinated interaction of external conditions, the institutional environment, and financial-economic integration mechanisms. For implementation, a road map for parametric agricultural insurance is proposed, covering three successive stages: piloting and regulatory preparation (2027–2028), scaling and integration of insurance products (2029–2030), and transition to the target model of system operation (after 2030), forming the basis for improving producers' financial stability, stabilising production processes, and increasing the investment attractiveness of the agricultural sector.

The generalisation of international experience in agricultural insurance and the substantiation of possibilities for its adaptation to Ukrainian conditions made it possible to identify the public-private model as the most relevant for the Ukrainian agricultural sector. Such a model combines market mechanisms with state support, envisages the integration of innovative and parametric insurance products, and the development of national information infrastructure for risk management. It was established that its application ensures reliable protection of agricultural enterprises, strengthens their financial stability, promotes stability of production processes, and lays the foundation for the further development of a scientifically grounded system of insurance protection for the agricultural sector of Ukraine's economy.

Keywords: insurance, agricultural insurance, insurance market, insurance services, insurance products, classical insurance instruments, parametric models, agricultural risks, innovative technologies, risk management, digital technologies, public-private partnership, financial stability.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України:

1. Прокопчук О. Т., **Клименко В. О.** Параметрична схема страхового захисту для аграрного сектору економіки України. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва* / Редкол. : О. О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2023. Вип. 102. Ч. 2 : Економічні науки. С. 60–71. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8240-2023-102-2-60-71>. (ум. друк. арк. 0,69/0,35). (особистий внесок автора: розкрито сутність і специфіку параметричної схеми страхового захисту в аграрному секторі України, проаналізовано стан і тенденції її розвитку у 2018–2022 рр., визначено вектор динаміки страхового захисту). [фахове видання; Index Copernicus (IC), crossref, Ulrich's Periodicals Directory, Google Scholar].
2. Клименко В. О. Тенденції розвитку аграрного страхування в Україні. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва* / Редкол.: О. О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2023. Випуск 103, Ч. 2 : Економічні науки, С. 140–153. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8240-2023-103-2-140-153>. (ум. друк. арк. 0,83). [фахове видання; Index Copernicus (IC), crossref, Ulrich's Periodicals Directory, Google Scholar].
3. Прокопчук О. Т., **Клименко В. О.** Аспекти функціонування страхових організацій на ринку аграрного страхування України. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва* / Редкол.: О. О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2024. Вип. 104. Ч. 2 : Економічні науки. С. 17–28. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8240-2024-104-2-17-28>. (ум. друк. арк. 0,75/0,38). (особистий внесок автора: проаналізовано тенденції функціонування страхових організацій на ринку аграрного страхування України у 2013–2022 рр., здійснено

оцінку показників діяльності страховиків (TOP–10) та визначено ключові особливості їх ринкової активності). [фахове видання; Index Copernicus (IC), crossref, Ulrich's Periodicals Directory, Google Scholar].

4. Прокопчук О. Т., Мальований М. І., Пономаренко О. В., **Клименко В. О.**, Макарчук В. В. Сучасні маркетингові інструменти у страховому бізнесі. *Інвестиції: практика та досвід*. № 10 травень 2024 р., С. 61–68. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.10.61>. (ум. друк. арк. 0,70/0,30). (особистий внесок автора: узагальнено сучасні маркетингові інструменти страхового бізнесу, обґрунтовано їх роль у підвищенні конкурентоспроможності та ефективності діяльності страхових компаній). [фахове видання; Index Copernicus (IC), Google Scholar].

5. Прокопчук О. Т., Харенко А. О., Гумен О. В., Мирошніченко М. М., **Клименко В. О.**, Жарун Р. Ф. Цифрові трансформації та інноваційні рішення на ринку страхових послуг України. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва* / Редкол.: О. О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2024. Випуск 105, Ч. 2: Економічні науки, С. 106–115. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8240-2024-105-2-106-115>. (ум. друк. арк. 0,70/0,15). (особистий внесок автора: проаналізовано процеси цифрової трансформації страхового ринку України, оцінено вплив інноваційних технологій на діяльність страхових компаній та обґрунтовано напрями подальшої цифровізації). [фахове видання; Index Copernicus (IC), crossref, Ulrich's Periodicals Directory, Google Scholar].

6. Прокопчук О. Т., Пономаренко О. В., Гумен О. В., Мирошніченко М. М., **Клименко В. О.**, Жарун Р. Ф. Трансформація страхового бізнесу під впливом цифрових інновацій та штучного інтелекту. *Збірник наукових праць Уманського національного університету* / Редкол.: О. О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2025. Випуск 106, Ч. 2: Економічні науки. С. 90–100. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8240-2025-106-2-90-100>. (ум. друк. арк.

0,72/0,20). (особистий внесок автора: проаналізовано вплив цифрових інновацій і штучного інтелекту на трансформацію страхового бізнесу, узагальнено переваги та виклики їх впровадження й оцінено динаміку цифровізації страхового ринку у 2019–2023 рр.). [фахове видання; Index Copernicus (IC), crossref, Ulrich's Periodicals Directory, Google Scholar].

7. Клименко В. О. Використання технологій дистанційного моніторингу та цифрових інструментів в аграрному страхуванні: актуальні тренди та майбутні можливості. *Агросвіт*. 2025. № 14. С. 208–214. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2025.14.208>. (ум. друк. арк. 0,58). (особистий внесок автора: проаналізовано застосування технологій дистанційного моніторингу та цифрових інструментів в аграрному страхуванні, визначено актуальні тренди та окреслено перспективи їх подальшого розвитку). [фахове видання; Index Copernicus (IC), Google Scholar].

Публікації, у яких засвідчено апробацію матеріалів дисертації:

8. Клименко В. О. Теоретична сутність та вмотивованість розвитку страхових послуг. Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в умовах інституційних змін: Збірник наукових праць Всеукраїнської науково-практичної конференції. м. Полтава, 27 жовтня 2022 р. Полтава, 2022. С. 895–896. (ум. друк. арк. 0,11).

9. Клименко В. О. Теоретичні засади функціонування страхового ринку. Актуальні питання сучасної економіки : матеріали XIV Всеукраїнської наукової конференції за міжнародною участю, 15 листопада 2022 р. Умань : УНУС. 2022. С. 52–55. (ум. друк. арк. 0,22).

10. **Klymenko V., Prokopchuk O.** The Specific Combination of Parametric Insurance Services for the Agricultural Sector of the Ukrainian Economy. Формування новітньої парадигми управління публічними та приватними фінансами в Україні : збірник матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Хмельницький-Херсон, 20 грудня 2022 р. Хмельницький-Херсон : ХНТУ, 2022. С. 75–77. (ум. друк. арк. 0,13/0,07). (особистий внесок автора: обґрунтовано специфічне поєднання параметричних страхових послуг для аграрного сектору економіки України та визначено напрями їх практичного застосування).

11. **Клименко В. О.**, Гумен О. В., Мирошниченко М. М. Поведінкові аспекти взаємодії учасників страхового ринку. [*Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством* : Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції]. Частина 1. м. Полтава, 30–31 березня 2023 р. Полтава, 2023. С. 676–678. (ум. друк. арк. 0,17/0,07). (особистий внесок автора: досліджено особливості поведінки учасників страхового ринку та механізми їх взаємодії в сучасних умовах).

12. **Клименко В. О.**, Гумен О. В., Мирошниченко М. М. Теоретична концептуалізація страхового бізнесу. [*Аспекти стабільного розвитку економіки*] : Матеріали XVIII Міжнародної науково-практичної конференції. 25 травня 2023 р. Умань : 2023. С. 17–19. (ум. друк. арк. 0,13/0,05). (особистий внесок автора: розроблено теоретичні засади страхового бізнесу та окреслено основні категорії й принципи його функціонування).

13. Клименко В. О. Вплив цифровізації на формування страхових послуг для аграрного сектору економіки. Актуальні питання сучасної економіки : матеріали XV Всеукраїнської наукової конференції за міжнародною участю, 15 листопада 2023 р. Умань : УНУС. 2023. С. 47–50. (ум. друк. арк. 0,16).

14. **Клименко В. О.**, Гумен О. В., Мирошниченко М. М. Реклама та просування страхових послуг на ринку аграрного страхування. *Глобалізація та розвиток інноваційних систем: тенденції, виклики, перспективи* [Електронне видання]: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 березня 2024 р. / Держ. біотехнологічний ун-т. Харків, 2024. С. 361–363. (ум. друк. арк. 0,15/0,05). (особистий внесок автора: досліджено стратегії реклами та просування страхових продуктів в аграрному секторі та окреслено шляхи підвищення ефективності маркетингових комунікацій).

15. Клименко В. Інноваційні технології на ринку аграрного страхування України. *Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством* : Матеріали

VII Всеукраїнської науково-практичної конференції. м. Полтава, 28–29 березня 2024 р. Полтава, 2024. С. 426–429. (ум. друк. арк. 0,21).

16. Клименко В. О. Сучасні аспекти ризик-менеджменту в аграрній сфері. *Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції «Розвиток фінансово-кредитних систем: виклики сьогодення»*, 6 червня 2024 р. Уманський НУС. Умань. С. 74–77. (ум. друк. арк. 0,15).

17. Прокопчук О. Т., **Клименко В. О.**, Гумен О. В. Аграрне страхування: захист бізнесу в умовах сучасних викликів. *Agricultural and food Economics*. 2024: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 19–20 вересня 2024 р. Київ: НУБіП України, 2024. С. 63–64. (ум. друк. арк. 0,10/0,03). (особистий внесок автора: проаналізовано функції аграрного страхування у мінімізації ризиків бізнесу та визначено шляхи підвищення його практичної ефективності).

18. **Клименко В. О.**, Гумен О. В., Мирошніченко М. М. Страхування як інструмент управління ризиками в корпоративних фінансах: сучасний стан і перспективи розвитку. Фінансові механізми забезпечення відновлення економіки України в сучасних умовах [Електронне видання] : збірник тез доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених, м. Ірпінь, 26 лютого 2025 року. Ірпінь, 2025. С. 340–342. (ум. друк. арк. 0,14/0,05). (особистий внесок автора: оцінено ефективність страхових механізмів у корпоративних фінансах та визначено ключові напрямки їх розвитку для управління ризиками).

19. **Клименко В.**, Гумен О., Мирошніченко М., Жарун Р. Сучасні підходи до аграрного страхування: виклики та перспективи. Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством : *Матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Частина 1. Полтавський державний аграрний університет. (25 березня 2025 р.). Полтава, 2025. С. 621–623. (ум. друк. арк. 0,15/0,05). (особистий внесок автора: оцінено тенденції розвитку аграрного страхування та запропоновано напрями вдосконалення його практичної реалізації).

20. Гумен О. В., **Клименко В. О.**, Мирошніченко М. М. Інноваційні підходи до аграрного страхування в цифрову епоху. [Аспекти стабільного розвитку

економіки в умовах ринкових відносин] : Матеріали XX Міжнародної науково-практичної конференції. Умань. 27 травня 2025 р. С. 25–27. (ум. друк. арк. 0,12/0,05). (особистий внесок автора: проаналізовано новітні технологічні та інноваційні підходи в аграрному страхуванні та визначено шляхи їх застосування у цифрову епоху).

21. Гумен О. В., **Клименко В. О.**, Мирошниченко М. М. Інноваційна модернізація страхового ринку в Україні в умовах трансформаційної економіки. Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції «Розвиток фінансово-кредитних систем: виклики сьогодення», Умань, Уманський НУ. 2025 р. С. 86–87. (ум. друк. арк. 0,12/0,05). (особистий внесок автора: оцінено інноваційні зміни на страховому ринку України та запропоновано шляхи їх ефективного впровадження в умовах трансформаційної економіки).

Публікації в інших виданнях:

22. Прокопчук О. Т., **Клименко В. О.** Якісні характеристики страхових послуг для аграрного сектору економіки : Колективна монографія [Соціально-економічні засади формування економічної системи України] / За ред. д.е.н., професора О. О. Непочатенко. Умань: Видавець «Сочінський», 2022. С. 77–81. (ум. друк. арк. 0,30/0,15). (особистий внесок автора: досліджено структурні та функціональні особливості страхових послуг для аграрного сектору та визначено напрями їх оптимізації для підвищення якості обслуговування клієнтів).

23. Бондаренко Н. В., Пономаренко О. В., Голобойченко Б. А., **Клименко В. О.**, Демчук В. М. Страхування як стратегічний механізм для забезпечення сталого розвитку підприємств аграрного сектору економіки. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2024. № 4 (22). С. 88–100. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-4\(22\)-88-100](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-4(22)-88-100). (ум. друк. арк. 0,54/0,12). (особистий внесок автора: проаналізовано роль страхування як інструменту забезпечення сталого розвитку аграрних підприємств, узагальнено ризики аграрного сектору та обґрунтовано напрями вдосконалення агрострахування в Україні). [Index Copernicus (IC), Research Bible, Google Scholar].

ВСТУП.....	23
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ.....	34
1.1 Концептуальні основи та еволюція наукових підходів до трактування економічної сутності страхових послуг в аграрній сфері	34
1.2 Системний аналіз економічних, інституційних та правових чинників розвитку страхових послуг в аграрному секторі.....	40
1.3 Класифікаційна структура та типологія страхових послуг в сільськогосподарському виробництві	48
1.4 Ризики в аграрному виробництві та методи їх управління в умовах соціально-економічної трансформації.....	54
Висновки до розділу 1.....	61
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ СТАНУ ТА ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ.....	64
2.1 Аналіз сучасного стану та динаміки розвитку страхових послуг в аграрному секторі економіки України.....	64
2.2 Аналіз ефективності класичних страхових інструментів в аграрному секторі економіки України	77
2.3 Аналіз застосування та перспективи розвитку параметричних страхових моделей в аграрному секторі економіки України.....	87
2.4 Дослідження діяльності страхових компаній в аграрному секторі економіки України: організаційно-економічні проблеми та тенденції розвитку	97
Висновки до розділу 2.....	104
РОЗДІЛ 3 КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ТА СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ.....	107
3.1 Інноваційні технології в аграрному страхуванні: тенденції впровадження та потенціал розвитку	107

3.2 Новітні концептуальні підходи до формування страхових продуктів в аграрному секторі.....	118
3.3 Перспективи розвитку аграрного страхування на основі параметричних моделей в економіці України.....	132
3.4 Міжнародний досвід розвитку аграрного страхування: можливості адаптації для України.....	141
Висновки до розділу 3.....	153
ВИСНОВКИ.....	156
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	161
ДОДАТКИ	186

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

АПК — агропромисловий комплекс

БПЛА — безпілотний літальний апарат

ГІС — геоінформаційні системи

ДЗЗ — дистанційне зондування землі

ЄС — Європейський Союз

МН (англ. ML) — машинне навчання (англ. Machine Learning)

Мінагрополітики — Міністерство аграрної політики та продовольства

України

НБУ — Національний Банк України

ООН — Організація Об'єднаних Націй

ПрАТ — приватне акціонерне товариство

Рис. — рисунок

Табл. — таблиця

ТОВ — товариство з обмеженою відповідальністю

ШІ (англ. AI) — штучний інтелект (англ. Artificial intelligence)

AgriInsurance — програма аграрного страхування в Канаді

AgriStability — програма підтримки стабільності доходів фермерів у Канаді

AgriTech — сільськогосподарські технології (англ. agricultural technologies)

API — інтерфейс програмування додатків (англ. Application Programming Interface)

Copernicus — програма ЄС зі спостереження за Землею, яка надає безкоштовні та відкриті дані про нашу планету

FAO — Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (англ. Food and Agriculture Organization)

FinTech — фінансові технології (англ. financial technologies)

IoT — інтернет речі (англ. Internet of Things)

JA — сільськогосподарські кооперативи Японії (англ. Japan Agricultural Cooperatives)

loss ratio — коефіцієнт виплат

Munich Re — Мюнхенська перестраховальна компанія

NDVI — нормалізований вегетаційний індекс (англ. Normalized Difference Vegetation Index)

Sandbox — спеціальний регуляторний режим

Swiss Re — Швейцарська перестраховальна компанія

SWOT-аналіз — аналіз сильних та слабких сторін, можливостей і загроз (англ. Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats)

TARSIM — Турецький пул сільськогосподарського страхування «Tarım Sigortaları Havuzu» (англ. Turkish Agricultural Insurance Pool)

WEB — всевітня мережа (англ. World Wide Web)

WTP — готовність платити (англ. Willingness to Pay)

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Аграрне страхування є однією з найбільш методично складних та інституційно вимогливих сфер сучасної страхової діяльності. Його ефективне функціонування ґрунтується на високому рівні професійної спроможності у сферах андеррайтингу, врегулюванні збитків та перестрахованні, що передбачає не лише формування адекватного страхового покриття, а й використання страхових механізмів як інструменту підвищення якості управління ризиками і забезпечення стійкості відтворювальних процесів в аграрному секторі.

На сучасному етапі розвитку страхового ринку відсутні універсальні страхові продукти, здатні повною мірою врахувати різноманіття виробничих умов і ризиків аграрного виробництва, у зв'язку з цим кожна страхова послуга орієнтована на окремі сегменти ризиків і потребує обґрунтованої економічної та актуарної оцінки її доцільності й ефективності застосування.

З огляду на це актуалізується необхідність формування концептуальних засад розвитку страхових послуг в аграрному секторі економіки України, зокрема в частині впровадження інноваційних підходів до проектування страхових продуктів, адаптації зарубіжного досвіду, впровадження цифрових технологій у страхові процеси та обґрунтування перспектив використання параметричних страхових рішень у вітчизняній практиці.

Вагомий внесок у формування теоретичних і прикладних засад дослідження страхового захисту в аграрному секторі здійснено у працях провідних зарубіжних учених, серед яких Б. Дж. Барнетт (B. J. Barnett), Дж. Батальєр-Грау (J. Bataller-Grau), К. Г. Коубл (K. H. Coble), Б. Колльєр (B. Collier), Б. К. Гудвін (B. K. Goodwin), П. Хейзелл (P. Hazell), Дж. Р. Скіс (J. R. Skees) та інші. У вітчизняній науковій літературі проблематика розвитку страхових послуг в аграрному секторі економіки набула відображення у дослідженнях Ю. В. Алескерової, П. К. Бечка, Н. В. Бондаренко, О. М. Віленчука, С. А. Власюк, М. А. Коротєєва, В. Г. Костогриз, В. А. Костюк, М. І. Мальованого, Т. А. Мельник, М. М. Мирошніченка,

О. О. Непочатенко, І. М. Новак, О. Т. Прокопчук, С. Ю. Соколюка, Ю. В. Улянич, А. О. Харенка та інших науковців.

Попри наявність значного наукового доробку, проблематика розвитку страхових послуг в аграрному секторі залишається концептуально та методично недостатньо систематизованою. Подальшого обґрунтування потребують підходи до формування цілісної теоретико-методичної бази, ідентифікації та оцінювання аграрних ризиків, а також оцінювання результативності сучасних страхових продуктів у контексті забезпечення фінансової стійкості аграрних підприємств.

Актуалізується також необхідність адаптації системи страхових послуг до умов глибоких економічних та інституційних трансформацій, зокрема з урахуванням воєнних і повоєнних викликів, розвитку параметричних страхових рішень та застосування цифрових технологій у страхових процесах.

Зазначене зумовлює об'єктивну потребу в комплексному дослідженні сучасного стану, структурних дисбалансів і стратегічних перспектив розвитку страхових послуг в аграрному секторі економіки України, що визначає своєчасність, наукову та прикладну значущість обраної теми для підвищення стійкості аграрного сектору, зміцнення продовольчої безпеки та економічної стабільності держави.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана на кафедрі фінансів, банківської справи та страхування Уманського національного університету у межах плану наукових досліджень кафедри за темою «Концептуальні засади та механізми сталого розвитку України» (номер державної реєстрації 0121U112522). У рамках зазначеної наукової тематики в дисертації розроблено теоретико-методичні засади розвитку страхових послуг в аграрному секторі економіки України, узагальнено підходи до трактування їх економічної сутності та систематизовано ключові економічні, інституційні й правові детермінанти функціонування ринку. Проаналізовано сучасний стан і тенденції розвитку страхових послуг, оцінено результативність класичних і параметричних страхових інструментів та виявлено основні організаційно-економічні проблеми діяльності страхових компаній в аграрному секторі. На цій

основі обґрунтовано концептуальні підходи та стратегічні напрями розвитку страхових послуг з урахуванням потенціалу інновацій і можливостей адаптації міжнародного досвіду з метою підвищення стійкості аграрного сектору та ефективності управління ризиками.

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних засад та розробці практичних рекомендацій щодо розвитку страхових послуг в аграрному секторі економіки України.

Реалізація поставленої мети дослідження зумовлює необхідність розв'язання таких основних завдань:

- узагальнити та систематизувати концептуальні підходи й еволюцію наукових поглядів на економічну сутність страхових послуг в аграрній сфері;
- здійснити системний аналіз економічних, інституційних та правових чинників розвитку страхових послуг в аграрному секторі економіки України;
- обґрунтувати класифікаційну структуру та типологію страхових послуг у сільськогосподарському виробництві;
- дослідити ризики в аграрному виробництві та узагальнити методи їх управління в умовах соціально-економічних трансформацій;
- проаналізувати сучасний стан, тенденції та динаміку розвитку страхових послуг в аграрному секторі економіки України;
- оцінити ефективність застосування класичних страхових інструментів у сільськогосподарському виробництві;
- дослідити практику застосування та визначити перспективи розвитку параметричних страхових моделей в аграрному секторі;
- проаналізувати діяльність страхових компаній в аграрному секторі та виявити основні організаційно-економічні проблеми й тенденції їх розвитку;
- обґрунтувати роль інноваційних технологій в аграрному страхуванні та оцінити потенціал їх впровадження;
- розробити новітні концептуальні підходи до формування страхових продуктів в аграрному секторі;
- узагальнити міжнародний досвід розвитку аграрного страхування та

обґрунтувати можливості його адаптації до умов України.

Об'єктом дослідження є сукупність економічних відносин, що виникають у процесі формування, функціонування та розвитку системи страхових послуг в аграрному секторі економіки України.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та прикладні аспекти розвитку страхових послуг в аграрному секторі економіки України.

Методи дослідження. Теоретичною та методичною основою дослідження стали праці вітчизняних і зарубіжних науковців з проблем формування та розвитку страхових послуг в аграрному секторі, управління ризиками сільськогосподарського виробництва, функціонування страхового ринку та впровадження інноваційних страхових інструментів.

У роботі використано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів. Методи *аналізу та синтезу, індукції й дедукції* застосовано для обґрунтування теоретичних положень та узагальнення наукових підходів до трактування страхових послуг в аграрній сфері. *Діалектичний метод* дозволив дослідити еволюцію страхових відносин і трансформацію підходів до страхового захисту. *Системний підхід* забезпечив комплексний аналіз ринку з урахуванням економічних, інституційних і правових чинників. *Методи статистичного аналізу* використано для оцінки сучасного стану, динаміки та структурних змін страхових послуг і тенденцій упровадження параметричних моделей.

При формуванні концептуальних підходів і стратегічних напрямів розвитку аграрного страхування застосовано *ситуаційний і ієрархічний підходи* для визначення послідовності та пріоритетності управлінських рішень, а *метод головних компонент* — для ідентифікації ключових інструментів удосконалення страхового забезпечення. *Графічні й табличні методи* забезпечили наочне представлення результатів, а *узагальнення та абстрактно-логічний підхід* — формування висновків, теоретичних узагальнень і практичних рекомендацій.

Застосування цих методів забезпечило комплексний підхід до аналізу страхових послуг, обґрунтування класифікаційних структур, оцінку ефективності страхового захисту та розробку рекомендацій щодо підвищення фінансової

стійкості аграрних підприємств.

Інформаційну базу дослідження становили статистичні дані Державної служби статистики України та Мінагрополітики, публікації вітчизняних і зарубіжних науковців та практиків, матеріали фахових видань і науково-практичних конференцій, нормативно-правові акти, що регулюють страхову діяльність та аграрний сектор, а також дані офіційних вебресурсів державних установ і професійних організацій. Додатково використовувалися звіти Національного банку України, міжнародних страхових організацій (FAO, Swiss Re, Munich Re та ін.) та відкриті звіти страхових компаній і галузевих асоціацій. Аналітична обробка матеріалів виконувалася автором із застосуванням сучасних методик статистичного аналізу та комп'ютерних технологій.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретико-методичних засад та розробці практичних рекомендацій щодо розвитку страхових послуг в аграрному секторі економіки України, що забезпечило отримання таких основних наукових положень:

вперше:

— розроблено новітній концептуальний підхід до формування страхових продуктів в аграрному секторі, що забезпечує перехід від компенсаційної моделі страхування до системного управління аграрними ризиками на основі інтеграції принципів ризикоорієнтованості, адаптивності, модульності, клієнтоорієнтованості, інтегрованості з фінансовими інструментами, технологічної забезпеченості та економічної доцільності в єдину модель страхового продукту. У межах цього підходу удосконалено методику оцінювання ефективності страхових продуктів шляхом запровадження системи часткових індексів із їх агрегуванням в інтегральний показник, що забезпечує формалізовану та багатовимірну оцінку й обґрунтування напрямів комплексного вдосконалення страхового захисту, орієнтованого на підвищення фінансової стійкості аграрних підприємств;

удосконалено:

— класифікаційну структуру та типологію страхових послуг у сільськогосподарському виробництві шляхом інтеграції підходів за об'єктами

страхування, видами ризиків, рівнем покриття, методами оцінки збитків та орієнтацією на фінансові результати аграрних підприємств, що забезпечує комплексну характеристику страхових продуктів, підвищує узгодженість покриття ризиків різної природи та сприяє оптимізації управлінських рішень у системі управління аграрними ризиками;

— інтеграційний підхід до оцінки ефективності класичних страхових інструментів у сільськогосподарському виробництві, що поєднує аналіз фінансових показників, структурних змін страхових продуктів і ризикового профілю аграрного сектору та дозволив науково довести їх системну неефективність, низький рівень проникнення страхового покриття й фінансову нестійкість, обґрунтувавши необхідність доповнення класичних моделей сучасними параметричними та індексними інструментами для підвищення стійкості та ефективності управління ризиками аграрного виробництва;

— підхід до аналізу практики застосування параметричних страхових моделей в аграрному секторі, що інтегрує оцінку фінансових показників, структури страхових продуктів і ризикового профілю страхового портфеля та дозволив науково встановити домінування параметричних програм у структурі страхових премій і виплат, їх високу адаптивність і масштабованість, а також виявити дисбаланс між ефективністю управління індивідуальним ризиком і фінансовою вразливістю портфеля, обґрунтувавши необхідність розвитку механізмів диверсифікації, управління системними ризиками та підвищення фінансової стійкості аграрного страхування;

— системний підхід до оцінки діяльності страхових компаній в аграрному секторі, що інтегрує аналіз структурних змін портфелів, організаційно-економічних проблем і трансформацій бізнес-моделей та дозволив науково визначити інституційну трансформацію ринку, скорочення числа операторів, периферійність сегменту, високу кореляцію ризиків, суттєву залежність від державних субсидій і міжнародного перестрашування, високі транзакційні витрати та дефіцит спеціалізованих компетенцій, обґрунтувавши перспективи розвитку ринку через спеціалізацію, впровадження параметричних і гібридних продуктів, партнерські

моделі дистрибуції та інтеграцію технологій великих даних «big data» та дистанційного зондування Землі для підвищення ефективності управління ризиками аграрного страхування;

— наукові підходи до обґрунтування ролі інноваційних технологій в аграрному страхуванні шляхом їх розгляду як стратегічного інструменту інституційної трансформації ринку страхових послуг, що забезпечує підвищення ефективності управління ризиками, оптимізацію процесів тарифоутворення та андеррайтингу і формує підґрунтя для підвищення фінансової стійкості страхового сектору, на відміну від існуючих підходів створюючи більш адаптивні та технологічно інтегровані страхові продукти.

дістали подальшого розвитку:

— теоретичні засади розуміння сутності, ролі та значення страхових послуг в аграрному секторі через їх концептуалізацію як інтегрованої системи фінансово-економічних та цифрових інструментів управління ризиками, яка спрямована на забезпечення безперервності відтворювальних процесів і фінансової стійкості аграрного бізнесу та поєднує страхові, фінансові, інституційні, правові та цифрові компоненти, що дозволяє запропонувати сучасне інтегроване трактування страхових послуг, відмінне від класичних компенсаційних моделей;

— теоретичні засади системного аналізу економічних, інституційних та правових чинників розвитку страхових послуг в аграрному секторі економіки України, що дозволило виділити взаємопов'язані рівні їх впливу та підкреслити необхідність інтегрованої взаємодії держави, страхових компаній і сільськогосподарських виробників для забезпечення ефективного функціонування страхового ринку та підвищення фінансової стійкості аграрного сектору;

— дослідження ризиків аграрного виробництва та узагальнення методів їх управління в умовах соціально-економічних трансформацій дозволило обґрунтувати перехід від реактивних до проактивних адаптивних систем, інтегруючих страхування, фінансові інструменти, цифрові технології, агротехнологічні інновації та державну підтримку, що підкреслюють роль страхових послуг у стабілізації фінансових результатів аграрних підприємств і

підвищенні стійкості аграрного сектору;

— аналітичні підходи до оцінювання сучасного стану, тенденцій і динаміки розвитку страхових послуг в аграрному секторі України на основі інтеграції кількісних і якісних показників, аналізу структурних змін страхових продуктів та дуальної конфігурації класичних і параметричних моделей, що дозволило науково виявити системну кризу й периферійність сегменту, суттєво низькі макроекономічні показники та обґрунтувати необхідність удосконалення механізмів управління системними ризиками, диверсифікації портфеля і розвитку перестраховальної та цифрової інфраструктури аграрного страхування;

— засади визначення перспектив розвитку аграрного страхування на основі параметричних моделей в економіці України, що формують науково-методичний підхід, який поєднує застосування сценарного підходу, авторської концептуальної схеми розвитку аграрного страхування на основі параметричних моделей та дорожньої карти впровадження, забезпечують системне врахування кліматичних ризиків, інституційних обмежень і економічних ефектів та дозволяють формувати поетапну і ефективну модель функціонування ринку аграрного страхування в Україні;

— узагальнення міжнародного досвіду розвитку аграрного страхування та обґрунтування можливостей його адаптації до умов України, що дозволило визначити публічно-приватну модель як найбільш релевантну для українського аграрного сектору, яка поєднує ринкові механізми з державною підтримкою, передбачає інтеграцію інноваційних і параметричних страхових продуктів та формує основу для розвитку інформаційної інфраструктури і підвищення фінансової стійкості аграрних підприємств з урахуванням національних економічних, інституційних і регіональних особливостей.

Практичне значення одержаних результатів дисертаційного дослідження полягає у розроблених теоретико-методичних засадах та прикладному інструментарії формування й розвитку страхових послуг в аграрному секторі економіки України. Запропоновані підходи дозволяють удосконалити механізми страхового захисту, забезпечити ефективне управління ризиками в аграрному

виробництві та сформуванню сучасної моделі розвитку аграрного страхування в умовах зростаючих економічних та соціальних викликів, що підтверджує їхню практичну цінність та можливість застосування в управлінській діяльності.

Підтвердженням практичної цінності результатів є:

— *концептуальні підходи до організації взаємодії страхових компаній з аграрними товаровиробниками та вдосконалення бізнес-процесів, запроваджені в діяльність страхової групи «ТАС», що дозволило підвищити рівень орієнтованості на клієнта, якість страхових послуг і довіру до аграрного страхування як інструменту мінімізації ризиків (довідка про впровадження № 177/4 від 20.03.2025 р.);*

— *рекомендації щодо оптимізації страхових продуктів для аграрного сектору та впровадження сучасних інструментів управління ризиками, застосовані у діяльності ПрАТ «Українська страхова компанія «КНЯЖА ВІСННА ІНШУРАНС ГРУП», що сприяло підвищенню ефективності страхового захисту, розвитку цифрових сервісів та зміцненню фінансової стійкості аграрних підприємств (довідка про впровадження № 1122 від 25.12.2024 р.);*

— *практичні рекомендації щодо формування системи управління ризиками та використання страхового захисту в господарській діяльності, запроваджені у ТОВ «СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКЕ ТОВАРИСТВО АГРОЗАХІД», що забезпечило підвищення стабільності функціонування підприємства в умовах впливу природних, економічних і соціально-політичних ризиків (довідка про впровадження № 2317 від 10.01.2025 р.);*

— *теоретичні положення та методичні розробки дисертаційного дослідження, запроваджені в освітній процес Уманського національного університету при викладанні дисциплін «Страхова справа», «Аграрне страхування» та «Страховий менеджмент», що сприяло підвищенню якості підготовки здобувачів вищої освіти та формуванню професійних компетенцій у сфері страхування й управління ризиками (довідка про впровадження № 1957/01–10 від 24.09.2025 р.).*

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є результатом самостійного наукового дослідження, у якому автор пропонує власний підхід до

розвитку страхових послуг в аграрному секторі економіки України та визначає стратегічні напрями їх вдосконалення. Усі теоретичні положення, методологічні розробки, результати аналітичного дослідження та практичні рекомендації створені здобувачем особисто. У співавторських публікаціях наведено лише ті матеріали, що безпосередньо відображають особистий внесок автора, про що зазначено у переліку наукових публікацій. Дослідження виконано з дотриманням принципів академічної доброчесності: усі джерела інформації коректно оформлені та використані відповідно до вимог наукової етики.

Апробація результатів дисертації. Основні положення, теоретичні узагальнення та практичні результати дисертаційного дослідження успішно апробовані та отримали позитивну оцінку на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Зокрема, вони були представлені й обговорені на таких наукових форумах:

— *Міжнародних науково-практичних конференціях*: XVIII Міжнародній науково-практичній конференції «Аспекти стабільного розвитку економіки» (м. Умань, 25 травня 2023 р.); II Міжнародній науково-практичній конференції «Глобалізація та розвиток інноваційних систем: тенденції, виклики, перспективи» (м. Харків, 14–15 березня 2024 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Agricultural and Food Economics» (м. Київ, 19–20 вересня 2024 р.); II Міжнародній науково-практичній конференції молодих учених «Фінансові механізми забезпечення відновлення економіки України в сучасних умовах» (м. Ірпінь, 26 лютого 2025 р.); XX Міжнародній науково-практичній конференції «Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин» (м. Умань, 27 травня 2025 р.).

— *Всеукраїнських науково-практичних конференціях*: XIV Всеукраїнській науковій конференції за міжнародною участю «Актуальні питання сучасної економіки» (м. Умань, 15 листопада 2022 р.); III Всеукраїнській науково-практичній конференції «Формування новітньої парадигми управління публічними та приватними фінансами в Україні» (м. Хмельницький-Херсон, 20 грудня 2022 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Бухгалтерський облік, контроль

та аналіз в умовах інституційних змін» (м. Полтава, 27 жовтня 2022 р.); VI Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством» (м. Полтава, 30–31 березня 2023 р.); XV Всеукраїнській науковій конференції за міжнародною участю «Актуальні питання сучасної економіки» (м. Умань, 15 листопада 2023 р.); VII Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством» (м. Полтава, 28–29 березня 2024 р.); V Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Розвиток фінансово-кредитних систем: виклики сьогодення» (м. Умань, 6 червня 2024 р.); VIII Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством» (м. Полтава, 25 березня 2025 р.); VI Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Розвиток фінансово-кредитних систем: виклики сьогодення» (м. Умань, 2025 р.).

Представлені результати підтвердили наукову новизну, практичну значущість та прикладну цінність положень дисертаційного дослідження, а також сприяли їх ґрунтовному обговоренню серед наукової спільноти.

Публікації. Основні положення та результати дисертаційної роботи відображено у 23 наукових працях, з них: 7 статей у фахових виданнях України категорії Б (2 з яких одноосібні), 14 наукових праць — тези доповідей (5 з яких одноосібні) та 2 публікації в інших виданнях. Загальний обсяг публікацій становить 7,87 умовних друкованих аркушів, з яких особистий внесок автора складає 4,38 умовних друкованих аркушів.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (200 найменувань, 25 сторінок) і 4 додатки, у яких наведено 6 таблиць та 17 рисунків. Загальний обсяг роботи становить 230 сторінок, з яких основний текст викладено на 137 сторінках. Основний текст містить 7 таблиць та 20 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

1.1 Концептуальні основи та еволюція наукових підходів до трактування економічної сутності страхових послуг в аграрній сфері

Сучасний розвиток національної економіки супроводжується посиленням рівня ризиковості сільськогосподарського виробництва, що зумовлено комплексом природно-кліматичних, економічних, інституційних та соціально-політичних чинників [14; 18; 26; 44]. Природно-кліматичні умови, як зазначається у працях з теорії аграрного страхування, безпосередньо впливають на урожайність сільськогосподарських культур і продуктивність тваринництва, формуючи високий рівень виробничої невизначеності [3; 33; 60; 160].

Поряд із цим економічні чинники — такі як нестабільність цін на аграрну продукцію, коливання валютних курсів, рівень кредитування та доступ до фінансових ресурсів — посилюють фінансову нестабільність аграрних підприємств [5; 22; 55]. Інституційні чинники включають ефективність державної підтримки, наявність страхових і перестрахових механізмів, правові гарантії захисту майнових інтересів та контрактні відносини на аграрному ринку [8; 24; 41; 67; 121; 122]. Соціально-політичні чинники пов'язані з демографічними змінами, політикою зайнятості в сільських регіонах і загальною політичною стабільністю, що впливає на довгострокові очікування суб'єктів аграрного бізнесу [15; 18].

Висока невизначеність результатів аграрного виробництва визначається передусім залежністю технологічних процесів від кліматичних параметрів, які не піддаються контролю з боку аграрних підприємств [60; 94; 156]. Погодні аномалії — посухи, заморозки, надмірні опади, град — можуть у короткі терміни призвести до масштабних втрат урожаю на великих територіях, що об'єктивно робить аграрне виробництво однією з найризикованіших сфер [3; 33; 44; 94]. На думку О. В. Кнейслер [81], В. Д. Базилевича [9; 10; 11], С. С. Осадця [105; 106], аграрне виробництво характеризується унікальним поєднанням систематичних і

несистематичних ризиків, значна частина яких має неконтрольований і руйнівний характер, що об'єктивно зумовлює особливу роль страхування у фінансовому забезпеченні його стабільності. Подібної позиції дотримується і М. М. Александрова [1], яка наголошує, що саме в сільському господарстві страхування перестає бути лише елементом фінансової інфраструктури та перетворюється на необхідну умову відтворення виробничого потенціалу.

Окрім природно-кліматичних чинників, зростаюча непередбачуваність зовнішнього середовища, нестабільність світових ринків, логістичні порушення та зміни у державній аграрній політиці суттєво ускладнюють прогнозування фінансових результатів діяльності аграрних підприємств.

За таких умов страхові послуги в аграрному секторі постають як особливий вид економічної діяльності з комплексною та системною природою. У класичній теорії страхування страхова послуга визначається як специфічний товар фінансового ринку, що забезпечує перерозподіл і нейтралізацію ризиків шляхом формування страхових фондів. У межах класичної теорії страхування, представленої у працях В. Д. Базилевича [9–10], О. Д. Вовчак [37], С. С. Осадця [105–106], страхова послуга трактується як особлива форма економічних відносин із приводу формування та використання цільових грошових фондів для відшкодування збитків, спричинених реалізацією ризиків. При цьому в аграрному контексті, як підкреслює О. В. Кнейслер [81], страхування набуває специфічних рис, пов'язаних із високою ймовірністю системних втрат та обмеженими можливостями диверсифікації ризиків на рівні окремого виробника.

В аграрній сфері страхові послуги сприяють зменшенню економічної невизначеності та забезпеченню безперервності відтворювальних процесів, що є особливо важливим в умовах високої частоти стихійних лих і нестабільності ринкових цін.

Еволюція наукових підходів до трактування сутності страхових послуг в аграрній сфері відображає загальну трансформацію економічної думки та ускладнення системи ризиків. Систематизацію основних етапів еволюції наведено в додатку А (табл. А.1), де виділено п'ять ключових підходів: класичний,

функціональний, інституційний, системно-ризиковий та інтегрований.

Так, у роботах С. С. Осадця [105–106], Н. В. Ткаченко [143–145], О. В. Кнейслер [81] простежується еволюція поглядів на страхування від суто компенсаційного механізму до багатофункціонального інструменту фінансової стабілізації та економічного розвитку. Зарубіжні дослідники (J. Skees [193; 196; 198], V. Barnett [172–173; 177], A. Mahul [187], O. Hazell [181–182]) у своїх працях також обґрунтовують перехід від традиційного страхування врожаю до комплексних систем управління аграрними ризиками.

На ранніх етапах розвитку теорії страхування (до середини ХХ ст.) домінував класичний науковий підхід, за якого страхування розглядалося виключно як пасивний механізм відшкодування збитків після настання страхового випадку, зосереджений на компенсаційній функції.

У другій половині ХХ ст. сформувався функціональний підхід, який розширив роль страхування до інструменту фінансової стабілізації та підвищення кредитоспроможності суб'єктів господарювання. Страховий поліс почав виконувати функцію фінансової гарантії при залученні кредитних ресурсів, а страхові компанії — брати участь в оцінюванні та частковому запобіганні ризиків.

Наприкінці ХХ — початку ХХІ ст. набув поширення інституційний підхід, в межах якого аграрне страхування розглядається як елемент державно-приватного партнерства та складова системи національної продовольчої безпеки [8; 24; 187]. Держава почала активно застосовувати механізми компенсації страхових премій (субсидіювання), розвитку перестраховання та створення спеціалізованих фондів для покриття ризиків, спричинених погодними аномаліями.

Як зазначають О. Mahul та С. J. Stutley [187], ефективне аграрне страхування в умовах високого ступеня кореляції ризиків не може функціонувати виключно на ринкових засадах і потребує активної участі держави у формі компенсації премій, розвитку перестраховання та підтримки катастрофічних пулів. Аналогічну позицію поділяють і українські науковці, зокрема Н. В. Ткаченко [143–144] та О. В. Кнейслер [81], які розглядають аграрне страхування як елемент системи економічної безпеки держави.

У 2010-х роках, у відповідь на посилення взаємопов'язаності різноманітних ризиків, виникає системно-ризиковий підхід. Його ключовою відмінністю стає перехід від страхування окремих об'єктів чи подій до комплексного управління портфелем всіх аграрних ризиків як єдиним цілим. Цей підхід розглядає виробника в контексті повного агропродовольчого ланцюга — від поля до споживача — та враховує каскадний ефект, коли один ризик (наприклад, посуха) провокує низку інших (зростання собівартості, порушення контрактних зобов'язань, падіння ліквідності). Страхова послуга в рамках цієї концепції перетворюється на багаторівневий механізм, який поєднує традиційне страхування майна, фінансові гарантії, страхування від перерв у виробництві та інші інструменти. Метою є не просто компенсація збитку, а забезпечення функціональності та фінансової життєздатності бізнесу в умовах множинних загроз [33; 55; 84].

Починаючи з 2010-х років і особливо інтенсивно у 2020-ті у наукових дослідженнях формується інтегрований підхід до аграрного страхування, який поєднує класичні страхові механізми з інструментами фінансового менеджменту, актуарного аналізу та цифрових технологій управління ризиками [11; 19–20; 23; 78; 134; 137].

Сучасні дослідження доводять, що використання технологій дистанційного моніторингу та цифрових інструментів (геоінформаційних систем, дистанційного зондування Землі, супутникових даних, безпілотних літальних апаратів, IoT-сенсорів і спеціалізованих цифрових платформ) суттєво підвищує точність оцінювання аграрних ризиків, оперативність прийняття управлінських рішень та ефективність страхового адміністрування.

Застосування індексного (параметричного) страхування, що базується на об'єктивних агрокліматичних показниках (опади, температура, вегетаційні індекси NDVI), дозволяє значно скоротити строки здійснення страхових виплат, зменшити транзакційні витрати та мінімізувати суб'єктивність у визначенні збитків, що є особливо важливим в умовах зростання частоти стихійних погодних аномалій і воєнних ризиків [130; 172–173; 198–199].

За висновками J. Skees [198], B. Barnett [173] та їхніх послідовників,

застосування індексних і параметричних страхових продуктів сприяє принциповому зниженню проблеми нерівномірного рівня поінформованості сторін та безвідповідальної поведінки в аграрному страхуванні, водночас підвищуючи прозорість і довіру до страхових механізмів. За результатами досліджень Науменкової С. та Міщенка В. [96] у сфері фінансових послуг, цифрова персоналізація на основі штучного інтелекту дає змогу підвищити доходи на 5–15 % та вдвічі знизити витрати на залучення клієнтів. Враховуючи схожість бізнес-процесів, ці ефекти можуть бути досягнуті і в аграрному страхуванні. Базилевич В. Д., Приказюк Н. В. та Лобова О. М. (2020) [11], досліджуючи вплив застосування цифрових технологій на конкурентоспроможність страхових компаній, обґрунтовують, що використання технологій великих даних «big data», телематики та інтернет речей «IoT» забезпечує страховим компаніям можливість не лише підвищувати точність андеррайтингу та персоналізувати ціноутворення, але й кардинально змінювати підходи до взаємодії з клієнтами. Науковці наголошують, що в сучасних умовах цифрові технології перетворюються з інструменту підвищення операційної ефективності на ключовий чинник формування довгострокових конкурентних переваг страхових компаній. Як доводять дослідження останніх років [96; 172–173; 198], саме застосування цифрових технологій в процесах андеррайтингу, моніторингу та врегулювання збитків дає змогу подолати ключові проблеми аграрного страхування — високу вартість адміністрування та інформаційний дисбаланс. Тому, на думку автора, цифрові інструменти є не факультативним, а необхідним елементом сучасної системи.

У результаті аграрне страхування поступово трансформується з інструменту компенсації постфактум у комплексну цифрову платформу управління стійкістю аграрного бізнесу, інтегровану з державними, фінансовими та міжнародними інституціями.

Економічна роль аграрного страхування полягає не лише у компенсації збитків, а й у створенні передумов для довгострокового інвестиційного та інноваційного розвитку аграрного сектору. Страховий захист підвищує інвестиційну привабливість галузі, стимулює модернізацію виробництва та сприяє

зменшенню негативних соціально-економічних наслідків природних і ринкових потрясінь у сільській місцевості.

Страхування сільськогосподарських ризиків має системне значення для всіх учасників аграрного ринку. Для аграрних підприємств воно виступає економічним амортизатором, що згладжує сезонні коливання фінансових результатів. Для страхових компаній — це перспективний сегмент ринку, що потребує належної тарифікації, аналітичної підтримки та державної субсидії. Для держави — це інструмент зниження бюджетних витрат у разі надзвичайних ситуацій, оскільки частина фінансового навантаження перекладається на страховий сектор.

Соціально-економічне значення страхових послуг в аграрному секторі проявляється у забезпеченні продовольчої безпеки, стабільності ланцюгів постачання та сталого розвитку сільських територій. У регіонах з високою концентрацією аграрного виробництва природні катаклізми можуть спричинити серйозні економічні потрясіння, що впливають на зайнятість, доходи населення та фінансову стабільність місцевих громад. Наявність ефективної системи страхування дозволяє зменшити негативні мультиплікативні ефекти, підтримуючи економічну та соціальну стабільність.

У цілому страхові послуги в аграрному виробництві доцільно розглядати як інтегровану складову системи управління ризиками, що охоплює майнове страхування, страхування відповідальності, фінансових ризиків, а також інноваційні інструменти індексного (параметричного) страхування. Вони забезпечують захист економічних інтересів аграрних підприємств, підвищують ефективність виробничо-логістичних ланцюгів і сприяють сталому розвитку агропродовольчої сфери.

Проведений аналіз наукових підходів свідчить, що у працях вітчизняних і зарубіжних дослідників страхові послуги в аграрній сфері послідовно виходять за межі вузького компенсаційного трактування та дедалі частіше розглядаються у контексті системи управління ризиками, фінансової стабільності та інституційного розвитку аграрного сектору.

При цьому жоден із існуючих підходів окремо не забезпечує повного

відображення сучасної ролі страхових послуг: класичний підхід обмежується компенсаційною функцією, функціональний недооцінює інституційні чинники, інституційний не враховує технологічні трансформації. Тому доцільно інтегрувати найбільш вагомні аспекти всіх підходів у єдине визначення.

Узагальнюючи еволюцію наукових підходів та результати власного дослідження, автор пропонує трактувати страхові послуги в аграрній сфері як інтегровану систему фінансово-економічних та цифрових інструментів управління ризиками, що спрямована на забезпечення безперервності відтворювальних процесів і фінансової стійкості аграрного бізнесу. Така система поєднує страхові, фінансові, інституційні, правові та цифрові компоненти.

Таким чином, запропоноване авторське узагальнене визначення відображає перехід від вузького компенсаційного розуміння страхування до комплексної інтегрованої концепції, що поєднує фінансові, інституційні, технологічні, інформаційні та регуляторні компоненти. У сучасних умовах страхові послуги в аграрному секторі економіки України виступають ключовим елементом, який забезпечує стійкість аграрного виробництва, адаптацію до внутрішніх і зовнішніх шоків та підтримання продовольчої й економічної безпеки держави.

1.2 Системний аналіз економічних, інституційних та правових чинників розвитку страхових послуг в аграрному секторі

Системний аналіз економічних, інституційних та правових чинників розвитку страхових послуг в аграрному секторі передбачає розгляд цього ринку як комплексної структури, у якій поєднуються фінансові, організаційні та нормативні механізми. Аграрний сектор має низку особливостей, що впливають на формування попиту і пропозиції страхових послуг, а також визначають характер взаємодії між виробниками та страховими компаніями. Розвиток страхового ринку в цьому секторі залежить не від окремих чинників, а від їхньої сукупної дії, і саме тому системний підхід дає можливість сформулювати цілісне уявлення про його функціонування.

Автор пропонує узагальнену концептуальну діаграму системи розвитку

страхових послуг в аграрному секторі економіки України (додаток А, рис. А.1), яка ілюструє логіку функціонування ринку страхових послуг як відкритої динамічної системи, що складається із взаємопов'язаних елементів і рівнів. Центральним елементом моделі є система розвитку страхових послуг в АПК, у межах якої виділено вхідні параметри, процес трансформації та вихідні результати, об'єднані механізмом зворотного зв'язку.

Вхідні параметри формуються під впливом економічних, інституційних та правових чинників. Економічні чинники визначають умови господарювання в аграрному секторі та впливають на взаємодію суб'єктів страхового ринку, що, у свою чергу формує рівень його розвитку. Інституційні чинники забезпечують формування адаптаційних механізмів страхування, спрямованих на врахування специфіки аграрних ризиків та підвищення доступності страхових послуг для сільськогосподарських виробників. Правові чинники виконують регламентуючу функцію, визначаючи правила та координаційні процеси взаємодії учасників ринку, що створює інституційну основу для формування рівня довіри між ними.

Процес трансформації в моделі відображає перетворення сукупного впливу чинників у прикладні механізми функціонування страхового ринку, результатом чого є зміни у рівні розвитку ринку страхових послуг, їх доступності та довіри між учасниками ринку. Вихідні результати не є кінцевими, оскільки через механізм зворотного зв'язку забезпечують коригування вхідних параметрів та механізмів функціонування системи в цілому.

Таким чином, діаграма ілюструє причинно-наслідкові зв'язки між ключовими чинниками та результатами розвитку ринку страхових послуг в аграрному секторі й підтверджує доцільність застосування системного підходу для їх наукового аналізу та обґрунтування напрямів удосконалення страхового ринку в АПК.

Діаграма економічних чинників розвитку страхових послуг в аграрному секторі (додаток А, рис. А.2) відображає багаторівневу структуру економічного середовища, у межах якого формуються умови доступності та доцільності використання страхових послуг. Центральне місце в моделі займають економічні чинники, які деталізуються через фінансову структуру аграрних підприємств,

структуру витрат сільського господарства, рівень технологічного розвитку та зовнішні ринкові умови.

Одним із ключових економічних чинників виступає фінансова структура аграрних підприємств, яка визначає рівень доступності страхових послуг. У межах діаграми вона конкретизується через обмежений доступ до кредитів, необхідність фінансування виробничих витрат та створення грошових потоків, що безпосередньо впливає на спроможність аграріїв фінансувати страхові витрати.

Структура витрат сільського господарства у схемі розкривається через частку матеріально-технічних ресурсів, витрати на матеріально-технічні складові, оплату праці та витрати на модернізацію, формуючи фінансові пріоритети підприємств [6–7; 55]. Рівень технологічного розвитку у моделі відображений як чинник, що забезпечує точність обліку виробничих процесів, об'єктивність інформації для страхування та ефективність комунікації між суб'єктами, що важливо для узгодження умов страхування [11; 19; 47; 78]. Зовнішні ринкові умови, зокрема цінові коливання на ринках, інфляційні процеси та кон'юнктура ресурсів, формують загальну економічну нестабільність, яка впливає на платоспроможність аграрних підприємств і їхні рішення щодо використання страхових послуг [5; 18; 22; 26].

Для значної частини виробників характерним є поєднання обмеженого доступу до кредитних ресурсів та необхідності постійно фінансувати виробничі витрати, що створює напругу у розподілі фінансових ресурсів і визначає можливість формування грошових потоків для страхування. У таких умовах рішення щодо придбання страхових послуг залежать від здатності підприємства підтримувати достатньо стабільний фінансовий режим. Додатково на цю спроможність впливають цінові коливання, інфляційні процеси та кон'юнктура ресурсних ринків, які посилюють економічну невизначеність у середовищі функціонування аграрних підприємств.

Структура витрат у сільському господарстві також визначає фінансові пріоритети підприємств, оскільки співвідношення витрат на матеріально-технічні складові, оплату праці та модернізацію виробництва задає межі для включення

страхування у систему господарських витрат [11–12; 105]. За умов фінансових обмежень страхування може розглядатися як витрата, чутлива до коливань економічної ситуації на ринку, що пов'язана із залежністю фінансових рішень від структури витрат та можливості генерувати грошові потоки.

Економічні чинники охоплюють також рівень технологічного розвитку підприємств. Впровадження сучасних технологій дає змогу раціональніше використовувати ресурси, підвищувати продуктивність та полегшувати процеси планування. Розвинені технологічні системи забезпечують точніший облік виробничих процесів, що сприяє формуванню об'єктивної інформації, яка є цінною як для аграріїв, так і для страхових компаній. Чим вищий рівень організації виробництва, тим легше суб'єктам ринку здійснювати взаємну комунікацію та координувати параметри страхових програм.

Діаграма інституційних чинників розвитку страхових послуг в аграрному секторі економіки України (додаток А, рис. А.3) ілюструє організаційне та інформаційне середовище функціонування ринку страхових послуг, у межах якого здійснюється взаємодія між аграрними підприємствами, страховими компаніями та державними інституціями. Ключовими складовими інституційних чинників є організаційне середовище, інформаційна інфраструктура, професійні компетенції та механізми державної підтримки.

Організаційне середовище включає страхову інфраструктуру, галузеві асоціації та спеціалізовані інституції, що забезпечують координацію діяльності учасників ринку [8; 24; 33; 98]. Інформаційна інфраструктура представлена базами даних про виробничі процеси, системами моніторингу, кліматичними даними та економічними показниками, які формують інформаційну основу для розробки обґрунтованих страхових продуктів [19; 47; 78; 130]. Професійні компетенції охоплюють кваліфікацію страхових фахівців, залучення консультантів та експертів, розвиток навчальних програм і професійних спільнот, що забезпечує якість підготовки та супроводу страхових операцій [55; 77; 81; 145]. Державна підтримка у моделі реалізується через перестраховальні фонди, інформаційні платформи, консультаційну підтримку та державно-приватне партнерство, створюючи

інституційні умови стабільного розвитку ринку страхових послуг [8; 24; 121–122; 140].

У цьому контексті важливими є наявність страхової інфраструктури, професійний рівень спеціалістів, доступність аналітичних і статистичних даних, діяльність галузевих асоціацій та наявність спеціалізованих інституцій, відповідальних за розвиток аграрного страхування. З огляду на те, що страховий ринок є інформаційно залежною системою, важливо мати доступ до якісних баз даних про виробничі процеси, економічні показники, кліматичні явища та інші параметри, які формують основу для моделювання страхових продуктів.

Інституційна підтримка включає також ефективність державних програм, які сприяють залученню підприємств до страхування. Державні ініціативи можуть полягати у створенні перестраховальних фондів, наданні консультативної підтримки, формуванні спільних інформаційних платформ або розробці механізмів партнерства між державою та приватним сектором. У тих країнах, де інституційна підтримка є системною та послідовною, страхові ринки в аграрній сфері демонструють вищий рівень розвитку, стабільності та охоплення.

Діаграма правових чинників розвитку страхових послуг в аграрному секторі економіки України (додаток А, рис. А.4) відображає нормативно-правову основу функціонування страхового ринку та механізми забезпечення правомірності, передбачуваності та стабільності взаємодії між його учасниками. Центральним елементом моделі є правові чинники, які структуровано за напрямками нормативної рамки, процедурних стандартів, системи контролю та адаптивності законодавства.

Нормативна рамка визначає правила укладання договорів, порядок пролонгації, умови припинення дії страхових договорів, а також механізми оскарження. Процедурні стандарти включають критерії визначення пошкоджень та збитків, процедури експертизи, стандарти оцінки об'єктів та документування результатів, що формує єдині правила виконання страхових процедур. Система контролю забезпечує контроль якості послуг, нагляд за дотриманням норм, гарантії для сторін та створення стабільності, що зміцнює передбачуваність взаємодії учасників ринку. Адаптивність законодавства передбачає адаптацію до змін

економіки, врахування технологічних інновацій, регламентацію цифрових платформ і захист конфіденційної інформації, що є необхідною умовою розвитку ринку страхових послуг у сучасному середовищі.

Наявність ефективного правового механізму дозволяє мінімізувати непорозуміння між страховими компаніями та клієнтами, забезпечити об'єктивність прийняття рішень і встановити прозорі правила на ринку. Якщо правові норми сформульовані нечітко або допускають різні трактування, суб'єкти ринку стикаються з труднощами, які можуть знижувати ефективність страхування та довіру до нього. У такому разі ринок розвивається повільніше, а його учасники більше покладаються на альтернативні механізми фінансової стабілізації.

Подальший розвиток ринку страхових послуг в аграрному секторі значною мірою визначається тим, наскільки ефективно економічні, інституційні та правові чинники узгоджені між собою. Їхня взаємодія формує середовище, в якому виробники ухвалюють рішення щодо використання страхових послуг. Важливо враховувати, що окремі фактори рідко діють ізольовано, оскільки економічні можливості, інституційні умови та правові гарантії взаємопов'язані у межах єдиної системи. Саме тому для повного розуміння розвитку ринку страхових послуг необхідно аналізувати ці чинники не лише окремо, а й у контексті їхньої взаємодії.

Представлена автором діаграма (додаток А, рис. А.5) відображає механізм взаємодії економічних, інституційних та правових чинників у системі страхового ринку як відкритої динамічної системи, у межах якої зазначені чинники формують умови розвитку страхових послуг в аграрному секторі. Відповідно до схеми, економічні можливості (доступність фінансових ресурсів, структура виробничих витрат, рівень технологій) впливають на попит страхових продуктів. Інституційна підтримка (інформаційні системи, професійні спільноти, державні програми) формує та підсилює пропозицію страхових продуктів. Правові гарантії (правова визначеність нормативних актів, стандартизовані методики, ефективне правозастосування) створюють умови для взаємодії ринкових суб'єктів, забезпечують справедливість процедур і стабільність, що підвищує ефективність функціонування ринку [98–99; 101; 119]. Водночас економічні, інституційні та

правові чинники взаємодіють між собою, підсилюючи або, навпаки, обмежуючи ефективність одне одного, що зумовлює нелінійний характер розвитку страхового ринку. Результатом взаємодії зазначених компонентів є розвиток ринку страхових послуг, після чого через зворотний зв'язок відбувається коригування параметрів системи.

Зазначені взаємозв'язки узагальнюються в межах циклічної моделі системного розвитку ринку страхових послуг в аграрному секторі економіки України, представленій автором у додатку А (рис. А.6). Запропонована модель відображає авторське бачення розвитку страхування не як лінійного процесу, а як безперервної динамічної системи з внутрішніми механізмами самокорекції та зворотного зв'язку.

Початковим етапом циклу є аналіз поточного стану страхового ринку, що ґрунтується на комплексній оцінці економічної доступності страхових послуг для аграрних підприємств, рівня інституційної розвиненості страхового середовища та ступеня правової визначеності страхових відносин. На основі результатів цього аналізу здійснюється узгодження чинників розвитку, яке передбачає інтеграцію економічних, інституційних, правових та технологічних параметрів функціонування ринку страхових послуг.

Наступним етапом є імплементація механізмів розвитку страхового ринку, що включає адаптацію страхових продуктів до специфіки аграрного виробництва, розвиток організаційної та інформаційної інфраструктури, а також удосконалення нормативно-правового забезпечення з урахуванням змін економічного середовища та технологічних інновацій. Подальше планування розвитку ринку страхових послуг ґрунтується на досягнутих результатах і орієнтується на довгострокові стратегічні цілі.

Саме етап планування розвитку ринку виступає перехідною ланкою між оцінкою досягнутих результатів і формуванням нових управлінських рішень, що відповідає моделі циклу.

Завершальним етапом циклу є моніторинг результативності розвитку ринку страхових послуг за такими ключовими індикаторами, як рівень охоплення

аграрних підприємств страхуванням, якість страхових послуг і рівень довіри між учасниками ринку. Результати моніторингу формують зворотний зв'язок, що ініціює новий цикл аналізу та коригування параметрів розвитку страхового ринку.

Таким чином, запропонована циклічна модель підтверджує доцільність застосування системного підходу до наукового обґрунтування механізмів розвитку страхових послуг в аграрному секторі економіки України.

Отже, сукупність діаграм (додаток А, рис. А.1–А.6) підтверджує, що розвиток страхових послуг в аграрному секторі визначається взаємодією економічних, інституційних та правових чинників, які формують попит і пропозицію страхових послуг, задають якість координації та рівень довіри на ринку, а також забезпечують циклічний характер розвитку через механізми моніторингу, корекції та зворотного зв'язку.

Узагальнюючи результати системного аналізу, слід зазначити, що ринок страхових послуг в аграрному секторі функціонує як відкрита динамічна система, у межах якої економічні, інституційні та правові чинники формують не ізольовані впливи, а взаємопов'язаний комплекс детермінант попиту, пропозиції та якості взаємодії учасників. Економічні параметри (фінансова структура підприємств, структура витрат, технологічний рівень і зовнішні ринкові умови) визначають межі платоспроможного попиту й можливість включення страхування до фінансової моделі господарювання. Інституційні чинники (організаційне середовище, інформаційна інфраструктура, професійні компетенції та державна підтримка) забезпечують формування і посилення пропозиції страхових продуктів та зменшують інформаційний дисбаланс між страховими компаніями та аграрними підприємствами. Правові чинники (нормативна рамка, процедурні стандарти, система контролю та адаптивність законодавства) задають правила ринкової взаємодії, підвищують передбачуваність страхових відносин і виступають підґрунтям для формування довіри до страхових інститутів.

Водночас встановлено, що ефективність розвитку ринку страхових послуг визначається не лише силою окремих чинників, а ступенем їх узгодженості та здатністю системи до самокорекції через механізми зворотного зв'язку,

моніторингу результативності, корекції та стратегічного планування. Отже, подальше наукове обґрунтування розвитку страхових послуг в аграрному секторі потребує переходу від аналізу чинників до розробки та адаптації конкретних страхових продуктів, що відповідають виявленим умовам.

Саме тому у наступному підрозділі доцільно систематизувати страхові послуги за ключовими класифікаційними ознаками (об'єкт страхування, характер ризиків, механізм визначення збитків і виплат, ступінь участі держави тощо) та сформулювати їхню типологію, що відповідає виявленим економічним, інституційним і правовим умовам функціонування аграрного страхового ринку.

1.3 Класифікаційна структура та типологія страхових послуг в сільськогосподарському виробництві

Сучасний ринок страхових послуг для аграрного сектору характеризується високим рівнем диверсифікації та спеціалізації страхових продуктів, що зумовлено специфікою аграрних ризиків, особливостями технологій виробництва, регуляторним середовищем та зростаючими потребами самих аграрних підприємств. Класифікація страхових послуг у сільському господарстві базується на сукупності критеріїв, які дозволяють структурувати пропозицію та адаптувати її до конкретних умов господарювання. Узагальнену класифікаційну модель страхових послуг в агропромисловому комплексі представлено у додатку А (рис. А.7), де систематизовано основні напрями групування страхових послуг за ключовими ознаками: об'єктом страхування, методом оцінки збитків, рівнем покриття ризиків та фінансовим результатом.

Найпоширенішою та традиційною є класифікація за об'єктом страхування, що відображає первинну логіку формування страхових послуг.

До неї належать:

- страхування врожаю сільськогосподарських культур, яке є базовим сегментом аграрного страхового ринку та охоплює ризики повної загибелі або часткового недобору врожаю;
- страхування тваринництва, що передбачає компенсацію збитків у разі

загибелі тварин від хвороб, стихійних лих або вимушеного забою;

— страхування майна аграрних підприємств, зокрема сільськогосподарської техніки, обладнання, складських приміщень і господарських будівель;

— страхування цивільної відповідальності, пов'язаної з експлуатацією сільськогосподарської техніки або виробництвом аграрної продукції.

За рівнем та характером покриття ризиків розрізняють:

— страхування від конкретних ризиків (граду, пожежі, посухи тощо), яке має обмежене, але чітко визначене страхове покриття;

— мультиризикове (комплексне) страхування, що охоплює широкий спектр природно-кліматичних і технологічних загроз, включаючи стихійні лиха, перезволоження, вимерзання, хвороби та шкідників.

Саме мультиризикові програми є характерною ознакою сучасного етапу розвитку аграрного страхування, адже вони відповідають потребі аграріїв у комплексному управлінні ризиками.

Ключовим сучасним критерієм класифікації є методологія визначення збитків і здійснення страхових виплат, що детально відображено як у додатку А (рис. А.7), так і в еволюційному аспекті у додатку А (рис. А.9). У межах цього підходу виокремлюють три основні моделі: По-перше, традиційне (класичне) страхування, засноване на оцінці фактичних збитків у кожному конкретному господарстві шляхом проведення обстеження (оцінки втрат) страховими інспекторами. Це точний, але адміністративно складний і вартісний метод, схильний до морального ризику та суб'єктивізму. По-друге, параметричне (індексне) страхування, де виплата відбувається не за фактом збитку в господарстві, а при досягненні певного порогового значення заздалегідь обумовленого об'єктивного індексу. Найпоширенішими є метеоіндекси (наприклад, кількість опадів за період, температура) та індекс врожайності (на основі офіційної статистики за районом чи областю). Його переваги — об'єктивність, прозорість, низькі операційні витрати та швидкість виплат. Недолік — наявність так званого «базисного ризику», коли фактичні збитки господарства можуть не збігатися зі

зміною індексу. По-третє, комбіновані продукти, які поєднують індексні механізми з елементами традиційної оцінки збитків.

Результати проведеного узагальнення дозволили встановити, що класифікація видів страхових послуг є ключовою передумовою ефективного управління аграрними ризиками та організації страхового захисту. Українські науковці (Бечко та ін., 2022 [14]; Бечко та ін., 2023 [15]; Богріновцева та ін., 2024 [20]; Бондаренко та ін., 2024 [22]; Власюк та ін., 2023 [36]; Прокопчук та ін., 2023 [130]; Прокопчук та ін., 2024 [132–134]; Віленчук, 2018 [28–32]; Шолойко 2008–2009 [158–163]; Шолойко 2012 [164]; Шолойко 2017 [165]; Алескерова та Федоришина, [5;171]; Лобова 2011–2012 [85–89]; Лобова 2014 [90]; Жмурко, 2017–2018 [60–62]; Бурляй та ін., 2025 [26]; Непочатенко та ін., 2016 [97]; Непочатенко та ін., 2022–2024 [98–101]; Пономаренко, 2022–2025 [114–119]) підкреслюють, що систематизація страхових послуг дозволяє впорядкувати різноманіття ризиків, забезпечити прозорість механізмів їх покриття, формувати адекватні тарифи, розробляти інноваційні страхові продукти та інтегрувати страхові інструменти в систему стратегічного управління ризиками агробізнесу. Зарубіжні науковці (O. Mahul та C. J. Stutley 2010 [187]; J. Skees та V. Barnett, 2005–2006 [196–197]) наголошують на необхідності інтеграції державної підтримки, перестраховування та використання індексного (параметричного) страхування для зниження інформаційного дисбалансу, морального ризику та підвищення ефективності аграрних страхових програм. Таким чином, сучасна наукова думка одностайно підтверджує, що класифікація страхових послуг є не лише інструментом систематизації ринку, а й базою для розвитку комплексних та інноваційних моделей аграрного страхування, що забезпечують фінансову стійкість, безперервність відтворювальних процесів та довгостроковий розвиток аграрного сектору.

Окреме місце в системі аграрного страхування посідає страхування прибутковості (доходу), що формується на перетині класифікаційних підходів (додаток А, рис. А.7, А.9). На думку автора, це послуга найвищого рівня страхового захисту, який покриває не фізичну втрату врожаю, а зниження фінансового

результату. Страхова виплата відбувається, коли фактичний дохід (врожайність, помножена на ціну) опускається нижче запланованого (гарантованого) рівня. Таким чином, ця послуга одночасно захищає і від ризиків врожайності, і від цінних ризиків, що робить її потужним інструментом фінансового планування.

Також не менш важливою є класифікація за типом споживача страхових послуг: страхування для великих агрохолдингів, середніх сільгосп підприємств та фермерських господарств, що часто відрізняються обсягами покриття, франшизами та індивідуальними умовами. Окремо можна виділити послуги для виробників окремих культур (наприклад, страхова програма для садівників, виноградарів або тепличних комплексів), що враховують їхню специфічну технологію та ризики.

Окрім узагальненої класифікації страхових послуг, важливим є практичний аспект вибору конкретних страхових продуктів аграрним підприємством залежно від умов господарювання, об'єкта страхування та очікуваного рівня фінансового захисту. Саме з цією метою доцільно застосовувати поетапний підхід до формування страхового покриття, що дозволяє поєднати теоретичну класифікацію страхових послуг із практикою прийняття управлінських рішень аграрними підприємствами; його логіку відображено у додатку А (рис. А.8), у вигляді інструменту вибору страхових послуг.

Як показано в блок-схемі, вихідною точкою процесу є виникнення потреби у страхуванні, що зумовлюється високою мінливістю природно-кліматичних та економічних умов аграрного виробництва. На першому етапі аграрне підприємство визначає об'єкт страхування, яким можуть бути тваринництво, майно або врожай. Залежно від цього формується базовий напрямок страхового захисту: страхування тварин від хвороб та загибелі, страхування сільськогосподарської техніки і будівель або страхування врожаю.

У разі вибору страхування врожаю ключовим стає питання методу визначення збитків. Як відображено у блок-схемі, за потреби у швидких та прозорих виплатах доцільним є застосування індексного страхування за метеорологічними показниками, тоді як за орієнтації на точне відшкодування фактичних втрат перевага надається класичному (традиційному) страхуванню з

індивідуальною оцінкою збитків.

Наступним етапом вибору є визначення рівня страхового покриття. За базового підходу аграрне підприємство може застрахуватися від окремих, чітко визначених ризиків (град, посуха, надмірна волога), тоді як за потреби у більш повному захисті доцільним є перехід до комплексного або мультиризикового страхування врожаю, яке охоплює широкий спектр загроз.

Окремо інструментом виділено етап оцінки фінансового результату, який потребує захисту. Якщо основною метою є компенсація фізичних втрат, обираються класичні або мультиризикові програми страхування врожаю. Натомість за орієнтації на захист кінцевого фінансового результату господарства доцільним є страхування прибутковості, яке враховує як зміну врожайності, так і коливання цін на продукцію.

Таким чином, блок-схема вибору страхових послуг, представлена у додатку А (рис. А.8), виконує прикладну функцію, доповнюючи їх теоретичну класифікацію. Вона наочно демонструє, що вибір страхового інструменту в аграрному секторі є багатофакторним процесом, який поєднує оцінку об'єкта страхування, ризиків, методів компенсації та бажаного рівня фінансового захисту.

Результати проведеного узагальнення свідчать, що українські науковці (Бечко та ін., 2022, 2024 [14; 17]; Віленчук та ін., 2024 [35]; Прокопчук та ін., 2023–2024 [130–131]) одноставно підкреслюють роль класифікації страхових продуктів як ключового інструменту систематизації ризиків в аграрному секторі. За їхнім дослідженням, сучасна типологія страхових послуг повинна враховувати не лише об'єкт і метод страхування, а й фінансові результати господарств, технологічні особливості виробництва та масштаби підприємств. Такий підхід дозволяє інтегрувати фізичне та фінансове страхування, розробляти комплексні мультиризикові програми та включати страхові послуги до стратегічної системи управління ризиками агробізнесу. Таким чином, класифікація страхових послуг виступає не лише інструментом упорядкування ринку, а й базою для формування ефективних механізмів фінансової стабільності та довгострокового розвитку аграрного виробництва.

Це підкреслює роль аграрного страхування не лише як механізму відшкодування збитків, але й як інструменту стратегічного управління ризиками аграрного бізнесу.

Еволюційний розвиток страхових послуг, представлений у додатку А (рис. А.9), демонструє перехід від базових форм страхування за окремими ризиками до комплексних мультиризикових програм, від традиційної оцінки збитків до індексних моделей і страхування прибутковості. Ця динаміка відображає зміну ролі аграрного страхування — від суто компенсаційного механізму до стратегічного інструменту фінансової стабілізації та розвитку аграрного бізнесу.

Підсумовуючи, типологія страхових послуг в аграрному секторі є динамічною системою, що ускладнюється в міру зростання рівня ризикованості виробництва та розвитку методів оцінювання збитків. Сучасний етап характеризується переходом від страхування за окремими ризиками до мультиризикових програм, від традиційного (класичного) механізму індивідуальної оцінки втрат до індексних і комбінованих моделей, а також до страхування прибутковості як найбільш комплексного продукту, орієнтованого на захист кінцевого фінансового результату господарства. Водночас наведена класифікаційна структура демонструє, що кожен тип страхових послуг відповідає певному набору ризиків і умов господарювання та має власні обмеження ефективності (зокрема, базисний ризик для індексних моделей або високі транзакційні витрати для традиційного страхування). Це означає, що страхові послуги не можуть розглядатися ізольовано, а мають інтегруватися у ширшу систему управління аграрними ризиками поряд із технологічними, організаційними, фінансовими та інституційними інструментами.

З огляду на це у наступному підрозділі доцільно систематизувати ключові групи ризиків аграрного виробництва (природно-кліматичні, біологічні, технологічні, ринкові та інституційні) та обґрунтувати комплекс методів їх управління, у структурі яких аграрне страхування виступає базовим, але не єдиним інструментом забезпечення стійкості агробізнесу.

1.4 Ризики в аграрному виробництві та методи їх управління в умовах соціально-економічної трансформації

Сільськогосподарське виробництво в Україні функціонує в умовах унікальної високої невизначеності, що посилюється глибокими процесами соціально-економічної трансформації. Ця трансформація, що охоплює інтеграцію до європейських структур, застосування цифрових технологій, зміни на ринку землі, геополітичні виклики та структурну перебудову економіки, не лише змінює існуючі ризики, а й породжує нові, комплексні загрози. Сучасний аграрний ризик-менеджмент виходить за межі традиційного страхування врожаю від граду, перетворюючись на стратегічну систему управління, що поєднує фінансові інструменти, технологічні інновації, адаптивні аграрні технології та інституційну підтримку держави. Ефективність цієї системи визначає не лише економічну стійкість окремих господарств, а й продовольчу безпеку, експортний потенціал та соціальну стабільність сільських територій країни.

Сучасний спектр ризиків в аграрному секторі України відрізняється значною диверсифікацією та взаємозалежністю. Природно-виробничі ризики, залишаючись фундаментальними, набувають нової інтенсивності через кліматичні зміни. Природно-виробничі ризики в схемі (додаток А, рис. А.10) об'єднують кліматичні, біологічні та техногенні чинники, які проявляються у втраті врожаю, зниженні його якості та зростанні додаткових витрат. Посухи стають більш тривалими та масштабними, зростає частота стихійних погодніх явищ (град, урагани, надмірна волога), зміщуються температурні режими, що призводить до вимерзання посівів або несвоєчасного цвітіння. Кліматичні аномалії створюють ідеальні умови для поширення біологічних загроз: нових шкідників (наприклад, мармурового клопа), агресивних хвороб рослин та тварин, інвазійних видів бур'янів. Техногенні ризики також трансформуються, пов'язуючись зі складністю і вартістю сучасної техніки, залежністю від стабільності енергопостачання та вразливістю ланцюгів поставок води, палива, запасних частин тощо.

Економічні та ринкові ризики в умовах відкритості економіки виходять на перший план. Коливання світових цін на зерно, олійні культури, м'ясо та молоко

прямо впливають на доходи аграрних підприємств [5; 18; 22; 55]. Паралельно коливається вартість ключових ресурсів: мінеральних добрив, палива, засобів захисту рослин, що створює тиск на собівартість. Фінансові ризики, зокрема коливання курсу гривні, впливають на експортерів та імпортерів, а зміни відсоткових ставок — на доступність кредитів сектору. Конкурентний тиск на світових ринках, технічні бар'єри торгівлі, демпінгові практики — все це формує новий вимір економічної нестабільності.

Інституційно-правові та політичні ризики набувають виняткового значення в період трансформації. Нестабільність законодавства в сфері оподаткування, земельних відносин, екологічних норм, фітосанітарних правил створює непередбачуваність середовища. Адміністративні ризики, пов'язані з бюрократичними процедурами, суб'єктивністю контролюючих органів, корупційні ризики, підвищують транзакційні витрати ведення бізнесу. Політична нестабільність, геополітичні конфлікти, введення митних обмежень чи ембарго можуть миттєво блокувати логістичні маршрути та закрити ключові ринки збуту, як це сталося внаслідок повномасштабних військових дій.

Соціальні та кадрові ризики стають все більш актуальними через депопуляцію сільської місцевості та структурні зрушення в економіці. Відтік молоді та кваліфікованих кадрів, старіння сільського населення, дефіцит спеціалістів з новітніх технологій (прецизійного землеробства, цифрової аналітики) обмежують потенціал модернізації. Зростають репутаційні ризики, пов'язані з дотриманням міжнародних стандартів якості, екологічної та соціальної відповідальності, що стає обов'язковою умовою для входження на преміальні ринки ЄС. Узагальнена структура ключових ризиків аграрного сектору України, їх групування та взаємозв'язки представлені у додатку А (рис. А.10). Подана схема ілюструє комплексний характер ризиків та демонструє, що їх сукупна дія формує системну загрозу стабільності аграрного виробництва, продовольчої безпеки та експортного потенціалу країни.

Таким чином, сукупність природно-виробничих, економічних, інституційних та соціальних ризиків формує багатовимірне ризиковане середовище аграрного

виробництва, у межах якого окремі загрози відрізняються не лише за природою походження, а й за ймовірністю настання та масштабом можливих наслідків. За таких умов виникає об'єктивна необхідність переходу від описового аналізу ризиків до їх аналітичної оцінки та управлінського визначення пріоритетів, з метою обґрунтування рішень щодо вибору інструментів реагування. Матричний підхід у цьому контексті використовується не лише як засіб аналізу, а як інструмент визначення пріоритетів управлінських рішень, що дозволяє визначити ключові ризики, які потребують першочергового втручання, та ризики, управління якими може здійснюватися стандартними або превентивними заходами. Для систематизації ризиків автор вважає доцільним застосування матриці, що передбачає оцінювання ризиків за двома ключовими параметрами — ймовірністю виникнення та силою впливу на результати діяльності аграрних підприємств. Такий підхід дозволяє виокремити ключові ризики, що потребують першочергового управлінського реагування, а також ризики, управління якими може здійснюватися у межах стандартних або превентивних механізмів. Матриця ризиків аграрного сектору економіки України за критеріями «ймовірність-вплив» наведена на рис. 1.1.

Відповіддю на цю складну сукупність загроз має бути не менш комплексна та багаторівнева система управління ризиками. Її основою залишаються традиційні інструменти передачі ризиків, серед яких центральне місце посідає страхування. Однак воно має еволюціонувати від простих продуктів до складних програм. Страхування врожаю від конкретних небезпек поступається місцем мультиризиковому страхуванню, яке покриває широкий спектр природних явищ. Все більшого значення набуває індексне страхування, засноване на об'єктивних параметрах (кількості опадів, температури, врожайності району), що знижує витрати на оцінку збитків та прискорює виплати.

Вищим рівнем є страхування прибутковості або доходу, яке захищає від падіння фінансового результату через зниження врожайності та/або цін, інтегруючи виробничі та ринкові ризики в єдиний продукт. Паралельно для хеджування цінних ризиків виробники все частіше використовують ф'ючерсні та опціонні контракти на товарних біржах.

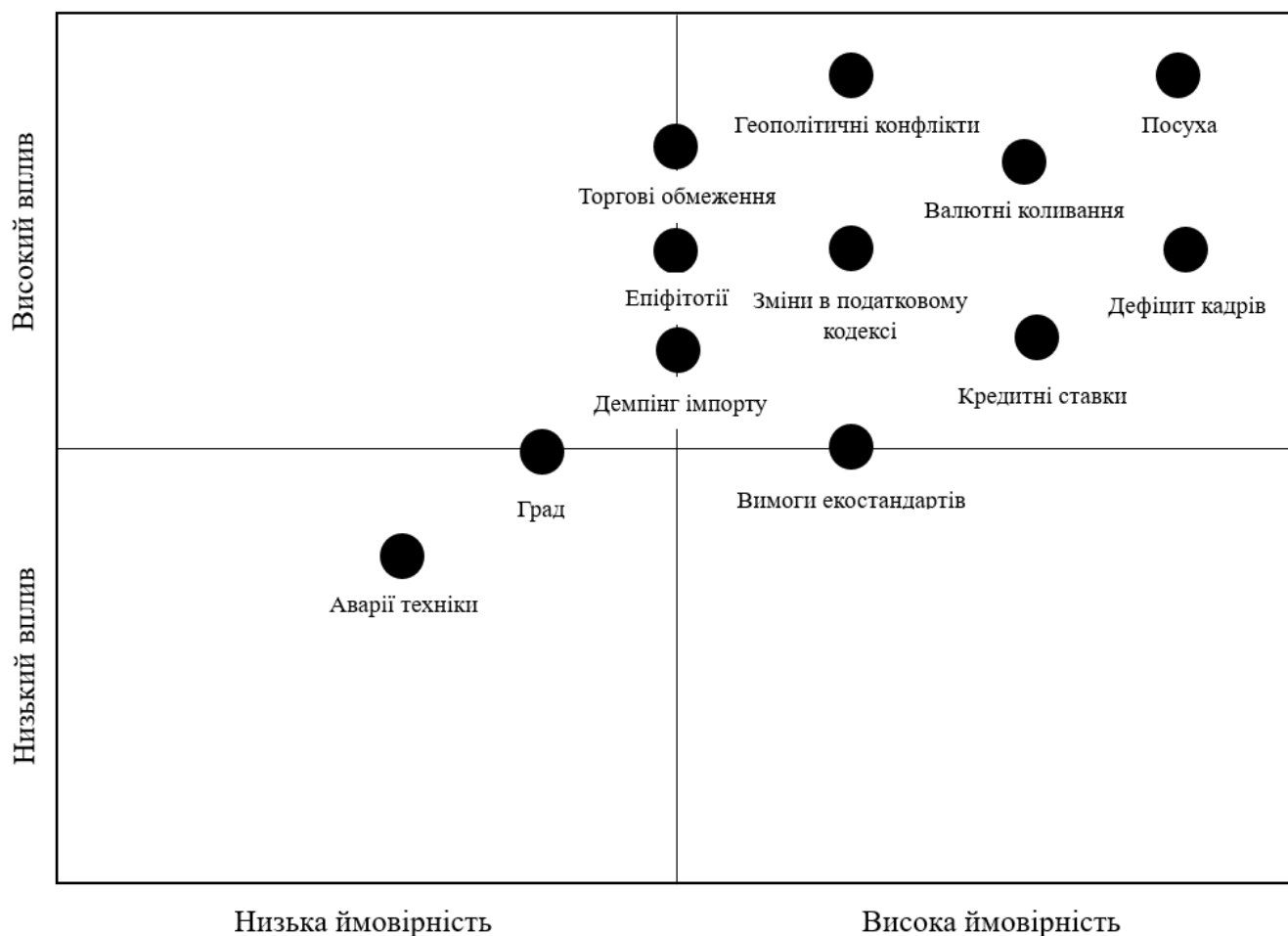

Рис. 1.1 Матриця ризиків аграрного сектору економіки України за критеріями «ймовірність-вплив»

Джерело: сформовано автором за результатами теоретико-методичного аналізу.

Технологічні інновації відкривають нові можливості для превентивного управління ризиками. Прецизійне (точне) землеробство, що використовує GPS-навігацію, безпілотні літальні апарати, наземні сенсори та геоінформаційні системи (ГІС), дозволяє контролювати стан кожного гектара в режимі реального часу, виявляти стреси рослин на ранніх стадіях, точно дозувати внесення ресурсів. Це радикально знижує виробничі ризики та підвищує ефективність. Аналіз великих даних «big data» та штучний інтелект дозволяють будувати точніші агрометеорологічні моделі, прогнозувати розвиток хвороб і шкідників, оптимізувати строки виконання польових робіт. Цифрові платформи забезпечують оперативний обмін інформацією між аграріями, страховиками та державними органами.

Агротехнологічна адаптація стає ключовим напрямом зменшення ризиків. Це включає підбір і впровадження посухо- та морозостійких гібридів, оптимізацію сівозмін для підвищення родючості ґрунтів та зменшення залежності від пестицидів, розвиток зрошувальних систем, застосування технологій мінімального обробітку ґрунту (no-till, strip-till) для боротьби з ерозією та збереження вологи. Диверсифікація виробництва — поєднання рослинництва з тваринництвом, розвиток переробки, агротуризму, відновлюваної енергетики — дозволяє розподілити ризики між різними джерелами доходу.

Інституційна роль держави є визначальною для створення сприятливого середовища для ризик-менеджменту. На перший план виходить побудова ефективної моделі державно-приватного партнерства в страхуванні, де держава бере на себе частину фінансового навантаження через механізми субсидування страхових премій або виступає гарантом через державні перестраховальні фонди. Стратегічно важливим є формування національної системи агрометеорологічного, фітосанітарного та ринкового моніторингу, результати якої в режимі відкритих даних доступні всім учасникам ринку. Держава має забезпечити адаптацію законодавства з європейськими нормами, сприяти розвитку фінансової грамотності аграріїв, підтримувати створення кооперативів та асоціацій виробників для колективного управління ризиками.

В умовах соціально-економічної трансформації та глобальних викликів система управління ризиками в аграрному секторі України має перейти від реактивної парадигми (реагування на збитки, що вже настали) до проактивної стратегії, заснованої на прогнозуванні, попередженні та адаптації. Успіх цієї трансформації залежить від синергії зусиль усіх учасників: аграріїв, які впроваджують інновації та приймають обґрунтовані фінансові рішення; страхових і фінансових компаній, що розробляють доступні та сучасні продукти; наукових установ, що генерують нові знання та технології; та держави, яка формує стабільні правила гри, інфраструктуру та систему підтримки. Лише такий комплексний підхід дозволить перетворити ризики з загрози на фактор стратегічного управління, забезпечивши стійкість, конкурентоспроможність та довгостроковий розвиток

аграрного сектору економіки України в непередбачуваному світі. Різноманіття інструментів управління ризиками зумовлює необхідність оцінки їх ефективності залежно від частоти застосування та сили впливу на зниження ризиків. З цією метою автором розроблено матрицю ефективності інструментів управління ризиками (рис. 1.2), що дозволяє зіставити фінансові, технологічні, організаційні та інституційні заходи.

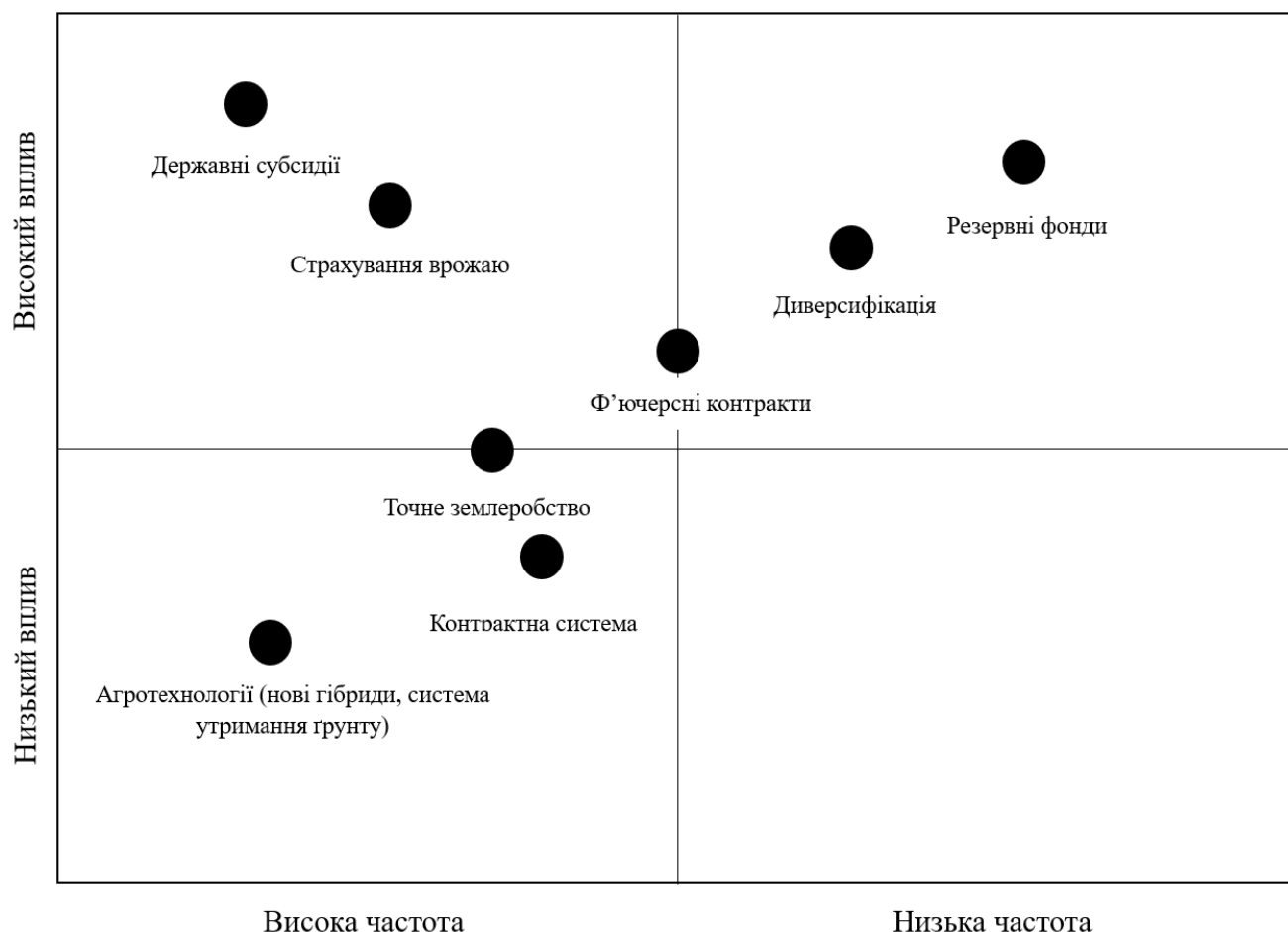

Рис. 1.2 Матриця ефективності інструментів управління ризиками в аграрному секторі економіки України: частота-вплив

Джерело: сформовано автором за результатами теоретико-методичного аналізу.

Еволюція підходів до управління ризиками демонструє чітку динаміку від простої реактивної моделі до комплексної адаптивної системи. Традиційний підхід (до 2000 року) ґрунтувався на локальних рішеннях та мінімальному страхуванні як основному інструменті. Перехідний період (2000–2013 роки) ознаменувався частковою диверсифікацією, активнішим розвитком страхових механізмів та

початком державної підтримки. Сучасний етап (2014–2022 роки) характеризується переходом до проактивного планування, інтеграції цифрових технологій та формуванням цілісних систем управління. На думку автора, перспективна модель (після 2022 року) передбачає розвиток адаптивного управління з активним використанням штучного інтелекту та аналітики великих даних у контексті глобальної інтеграції. Узагальнення основних етапів еволюційного розвитку управління ризиками в аграрному секторі економіки України, змін підходів, інструментів та ролі страхування представлено у додатку А (табл. А.2).

Цикл управління ризиками на рівні агропідприємства представлений автором як циклічний процес (додаток А, рис. А.11), що починається зі стратегічного планування бізнесу. Перший етап — ідентифікація — включає аналіз зовнішнього середовища, оцінку внутрішніх процесів та картування ризиків. Другий етап — аналіз — полягає у визначенні ймовірності настання, можливого впливу та визначення пріоритетів ризиків. Третій етап — вибір стратегії реагування: уникнення, зменшення, передача чи утримання ризиків. На четвертому етапі — контроль — здійснюється моніторинг показників, корекція заходів та звітність, що забезпечує постійне вдосконалення системи через зворотний зв'язок.

Інструментарій управління ризиками представлений автором у додатку А (рис. А.12). Система управління ризиками в аграрному секторі формує циклічну систему, яка включає чотири основні групи: фінансові механізми, технологічні рішення, організаційні заходи та державну підтримку. Матриця ефективності інструментів управління ризиками в аграрному секторі економіки України наведена на рис. 1.2. Вона дозволяє оцінити їх придатність для різних типів ризиків. Інструменти з високим впливом при низькій частоті використання включають резервні фонди та диверсифікацію. Державні субсидії та страхування врожаю мають високий вплив при високій частоті. Ф'ючерсні контракти та точне землеробство займають проміжне положення. Контрактна система та аграрні технології (нові гібриди, система утримання ґрунту) характеризуються низьким індивідуальним впливом при високій частоті застосування. Інструменти з нижчим індивідуальним впливом, але високою частотою використання, відіграють роль

фонових стабілізаторів ризику, забезпечуючи зниження загальної вразливості аграрного виробництва та підвищення його адаптивності в довгостроковій перспективі.

У сукупності представлені діаграми, матриці та аналітичні узагальнення формують цілісну багаторівневу модель управління ризиками в аграрному секторі економіки України, яка поєднує структурну класифікацію ризиків, механізми визначення їх пріоритетів, еволюцію інструментів управління та циклічну логіку прийняття управлінських рішень. Такий підхід забезпечує методологічну основу для переходу від реактивного реагування на загрози до проактивної, адаптивної та системної моделі ризик-менеджменту в умовах соціально-економічної трансформації, що забезпечує стійкість та конкурентоспроможність аграрного виробництва України.

Висновки до розділу 1

Проведене дослідження теоретико-методичних засад формування та розвитку страхових послуг в аграрному секторі економіки України дозволило узагальнити наукові підходи та сформулювати такі висновки:

1 Аналіз наукових досліджень і теоретичних підходів до страхових послуг в аграрній сфері свідчить про їх поступову еволюцію: від класичного компенсаційного механізму до функціонально-інституційного та інтегрованого підходів, які враховують фінансову стабільність, управління ризиками, розвиток інституційної структури та впровадження цифрових технологій.

2 На основі узагальнення наукових підходів запропоновано авторське визначення категорії «страхові послуги», які трактуються як інтегрована система фінансово-економічних та цифрових інструментів управління ризиками, що спрямована на забезпечення безперервності відтворювальних процесів і фінансової стійкості аграрного бізнесу. Така система поєднує страхові, фінансові, інституційні, правові та цифрові компоненти.

3 Системний аналіз економічних, інституційних та правових чинників розвитку страхових послуг засвідчив, що функціонування страхового ринку в

аграрному секторі має багаторівневий та взаємозалежний характер. Економічні чинники визначають фінансову спроможність аграрних підприємств і формують платоспроможний попит на страхові послуги; інституційні чинники забезпечують організаційне, інформаційне та кадрове середовище функціонування ринку; правові чинники створюють нормативні рамки, що гарантують стабільність, передбачуваність та довіру між учасниками страхових відносин. Обґрунтовано, що ефективний розвиток страхових послуг можливий лише за умови узгодженої взаємодії цих чинників у межах єдиної динамічної системи з механізмами зворотного зв'язку та самокорекції.

4 У межах дослідження класифікаційної структури та типології страхових послуг у сільськогосподарському виробництві встановлено, що сучасний ринок аграрного страхування характеризується високим рівнем диверсифікації страхових продуктів за об'єктами страхування, масштабом покриття ризиків, методами оцінки збитків та орієнтацією на фінансові результати діяльності аграрних підприємств. Обґрунтовано зростання значущості мультиризикових програм, індексного страхування та страхування прибутковості як найбільш релевантних інструментів реагування на комплексний та взаємопов'язаний характер сучасних аграрних ризиків. Запропоновано розглядати блок-схему вибору страхових послуг як прикладний інструмент прийняття управлінських рішень аграрними підприємствами, який інтегрує теоретичну класифікацію страхових послуг із практикою управління ризиками.

5 Аналіз ризиків аграрного виробництва в умовах соціально-економічних трансформацій дозволяє виділити комплексну багатовимірну структуру загроз, що включає природно-кліматичні, економічні, інституційно-правові, соціальні та технологічні ризики, які взаємопов'язані та мають кумулятивний ефект. Дослідження засвідчило доцільність переходу від традиційної реактивної моделі управління ризиками до проактивної адаптивної системи, яка інтегрує страхування, фінансові інструменти, цифрові технології, агротехнологічні інновації та державну інституційну підтримку. Встановлено, що страхування виступає ключовим, але не єдиним елементом такої системи, забезпечуючи передачу ризиків та стабілізацію

фінансових результатів аграрних підприємств, а комплексний підхід дозволяє підвищити стійкість аграрного сектору до внутрішніх і зовнішніх загроз, зберегти безперервність виробничих процесів та підтримати довгостроковий розвиток галузі.

6 Практичну та методичну цінність розділу підсилює розробка авторських аналітичних інструментів — концептуальних схем чинників розвитку страхових послуг й механізму взаємодії економічних, інституційних та правових чинників, матриць визначення пріоритетів ризиків та оцінки ефективності управлінських інструментів, а також циклічних моделей функціонування страхового ринку та системи управління ризиками. Їх застосування формалізує теоретичні положення та забезпечує основу для практичного використання в управлінських рішеннях.

Узагальнення результатів розділу свідчить, що страхові послуги в аграрному секторі є інтегрованою складовою системи управління ризиками та сталого розвитку, поєднуючи економічні, інституційні, правові та технологічні компоненти, і створюють підґрунтя для аналізу ринку та розробки практичних рекомендацій у наступних розділах дисертації.

Основні результати наукових досліджень, викладених у розділі 1, опубліковано в роботах: [22; 72; 78–80; 129–131; 133–134; 137].

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СТАНУ ТА ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

2.1 Аналіз сучасного стану та динаміки розвитку страхових послуг в аграрному секторі економіки України

Сучасний стан страхових послуг в аграрному секторі економіки України формується під впливом комплексу фінансово-економічних, інституційних, правових та ризикових чинників, що зумовлюють специфіку функціонування страхування в аграрному секторі як складової фінансової системи держави. Аграрне виробництво традиційно належить до найбільш ризикових видів економічної діяльності, оскільки його результати значною мірою залежать від природно-кліматичних умов, біологічних чинників, коливань ринкової кон'юнктури та макроекономічної нестабільності. У таких умовах страхування виступає ключовим фінансовим інструментом управління ризиками, здатним забезпечити стабілізацію доходів аграрних товаровиробників і підвищити фінансову стійкість аграрного сектору загалом. Водночас розвиток страхових послуг в аграрному секторі України тривалий час характеризується низьким рівнем проникнення страхування, обмеженою участю страхових компаній та недостатньою інтеграцією аграрного страхування у систему фінансового забезпечення сільськогосподарського виробництва. На відміну від розвинених країн, де аграрне страхування є важливою складовою державної політики управління ризиками, в Україні воно залишається другорядним та недостатньо привабливим як для аграрних товаровиробників, так і для страхових компаній, що підтверджується даними табл. 2.1.

Функціонування аграрного страхового ринку України визначається низкою специфічних чинників, серед яких значну роль відіграють висока мінливість кліматичних і біологічних ризиків, обмежена участь страхових компаній, нерозвинена інфраструктура страхового покриття та залежність від державної підтримки. Такі умови зумовлюють структурну неузгодженість ринку, низьку

фінансову ефективність страхових послуг і недостатню привабливість сегменту для приватних інвесторів, що ускладнює його інтеграцію в систему комплексного управління ризиками в аграрному секторі та створює потребу у впровадженні інноваційних моделей страхування і сучасних технологічних рішень.

Таблиця 2.1

Порівняльна характеристика рівня проникнення аграрного страхування в Україні та окремих країнах світу, % (у середньому за 2018–2024 рр.)*

Країна	Частка застрахованих посівних площ, %	Форма державної підтримки
Україна	~2–5	Часткове субсидування (нестабільне)
США	80–90	Системна державна підтримка
Канада	70–80	Державні програми
Країни ЄС	60–70	Публічно-приватне партнерство, субсидії

** Джерело: складено автором на основі даних Національного банку України та інформаційно-аналітичних матеріалів ресурсу Forinsurer [123].*

Аналіз сучасного стану аграрного страхування доцільно здійснювати з урахуванням його ролі у структурі національного страхового ринку. Представлені дані демонструють, що упродовж 2018–2024 років частка аграрного страхування в загальному обсязі страхового ринку України залишалася вкрай низькою та не перевищувала 0,5 % навіть у найбільш сприятливі роки (додаток А, табл. А.3). Як видно з рис. 2.1, у 2018 році частка становила 0,52 %, проте вже з 2019 року почалося її поступове зниження. Найбільш тривожною є ситуація 2023 року, коли частка аграрного страхування впала до рекордних 0,08 % при загальному відновленні страхового ринку до 46,9 млрд грн, що наочно демонструє його другорядну роль та низьку конкурентоспроможність порівняно з іншими сегментами. У 2024 році, незважаючи на збільшення втричі обсягів премій, частка зросла лише до 0,19 %, що підтверджує глибоку периферійність сектору. Така ситуація свідчить про те, що аграрне страхування фактично не виконує функцію

системного фінансового інструменту управління ризиками в аграрному секторі, а його вплив на загальну стабільність страхового ринку є мінімальним.

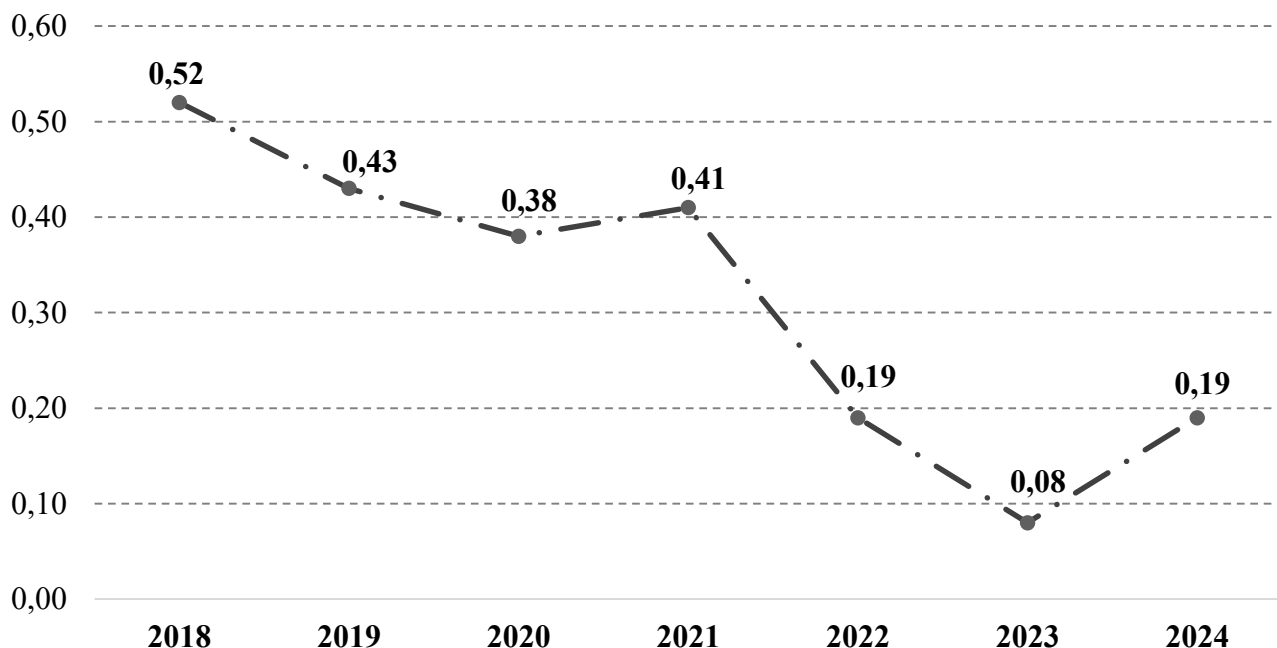

Рис. 2.1 Частка аграрного страхування в загальному обсязі страхових премій України у 2018–2024 рр., %*

* Джерело: побудовано автором на основі даних додатка А, табл. А.3.

Динаміка розвитку страхування в аграрній сфері у 2018–2024 роках характеризується відсутністю сталого зростання та значними коливаннями основних фінансових показників, що детально представлено на рис. 2.2 та рис. 2.3.

У 2018 році обсяг страхових премій за договорами аграрного страхування становив 258,5 млн грн, що можна розглядати як умовну базу для подальшого аналізу. Вже у 2019–2020 роках спостерігалось поступове скорочення обсягів страхових премій (до 175,0 млн грн у 2020 році), що супроводжувалося зменшенням кількості укладених договорів (з 1120 до 980 од.). Така тенденція свідчить про зниження попиту на страхові продукти з боку аграрних товаровиробників, зумовлене як обмеженою платоспроможністю, так і недостатньою довірою до страхових механізмів. Особливо показовим є 2020 рік, коли на фоні зниження страхових премій обсяг страхових виплат різко зріс і перевищив 350 млн грн. Така диспропорція між зібраними преміями та

здійсненими виплатами вказує на порушення фінансової рівноваги страхових операцій та свідчить про високий рівень ризиковості аграрного страхування для страхових компаній.

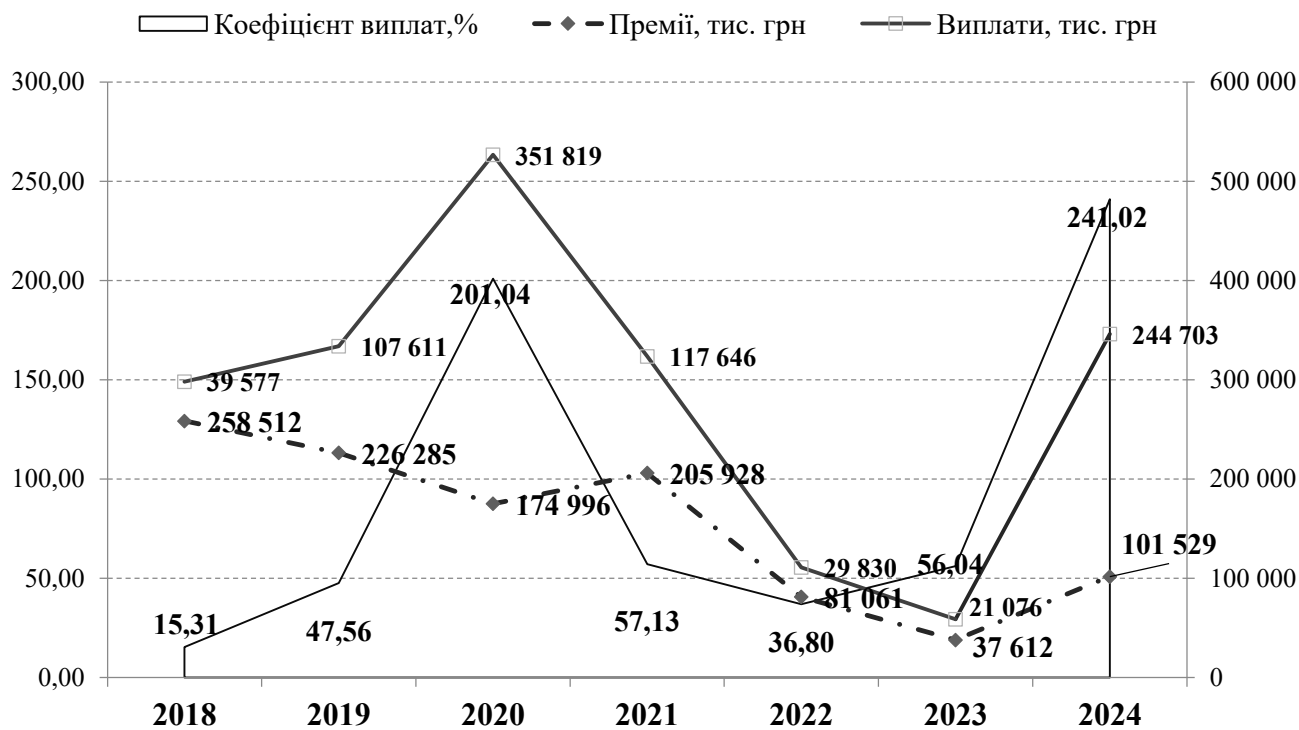

Рис. 2.2 Розмір страхових премій, виплат (тис. грн) та показники коефіцієнту виплат (%) в загальному розрізі страхових компаній, що надавали послуги з аграрного страхування за 2018–2024 рр.*

* Джерело: побудовано автором на основі даних додатка А, табл. А.3.

У результаті аграрне страхування поступово втрачає привабливість як сегмент страхового ринку, що негативно позначається на його подальшому розвитку.

У 2021 році спостерігалася певна стабілізація показників страхування в аграрному виробництві: обсяг страхових премій зріс до 205,9 млн грн, а кількість договорів перевищила 1 тис. одиниць. Проте навіть у цей період страхування в аграрному секторі не продемонструвало ознак стійкого зростання, оскільки його частка в загальному страховому ринку залишалася на рівні 0,41 % (рис. 2.1). Це свідчить про структурні обмеження розвитку аграрного страхування, які неможливо подолати лише за рахунок короткострокових позитивних коливань.

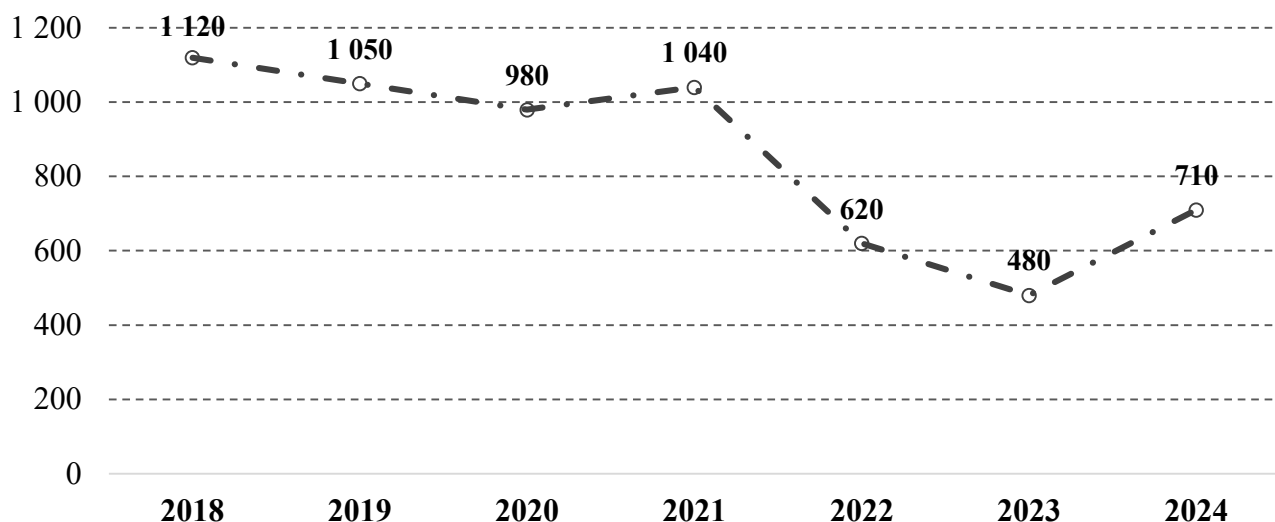

Рис. 2.3 Кількість договорів в загальному розрізі страхових компаній, що надавали послуги з аграрного страхування за 2018–2024 рр., од.*

* Джерело: побудовано автором на основі даних додатка А, табл. А.3.

Кардинальна зміна динаміки розвитку страхових послуг в аграрному секторі відбулася у 2022–2023 роках під впливом воєнних дій, порушення логістичних ланцюгів, скорочення посівних площ та загального зростання економічної невизначеності. У 2022 році обсяг страхових премій скоротився до 81,1 млн грн, а у 2023 році — до 37,6 млн грн, що є мінімальними значеннями за весь період дослідження. Кількість укладених договорів зменшилася майже вдвічі порівняно з докризовим рівнем, а частка аграрного страхування в страховому ринку знизилася до 0,08 %. Зазначені тенденції свідчать про те, що в умовах системної кризи аграрне страхування не змогло виконати стабілізуючу функцію та фактично виявилось вразливішим за інші сегменти страхового ринку. Обмежений доступ до страхового захисту, зростання вартості страхових продуктів і підвищений рівень ризиків призвели до подальшого скорочення попиту на страхові послуги. Певне відновлення страхових послуг в аграрному секторі спостерігається у 2024 році, коли обсяг страхових премій зріс до 101,5 млн грн, а кількість договорів — до 710 одиниць. Проте це відновлення має обмежений і нестійкий характер та не компенсує втрати попередніх років. Індекс обсягу страхових премій у 2024 році становить менш ніж 40 % від рівня 2018 року, що вказує на тривалу деградацію

страхування в аграрному секторі економіки України.

Важливою характеристикою сучасного стану страхових послуг в аграрному секторі є рівень страхового покриття сільськогосподарського виробництва, який відображає реальну здатність страхових механізмів виконувати функцію фінансового захисту аграрних товаровиробників. На відміну від абсолютних показників страхових премій і виплат, аналіз застрахованих площ дозволяє оцінити масштаб проникнення страхування в аграрну діяльність та його відповідність обсягам фактично використовуваних сільськогосподарських угідь. Дані щодо страхування в аграрному виробництві свідчать про надзвичайно низький рівень охоплення ріллі страховим захистом, що відображено на рис. 2.4.

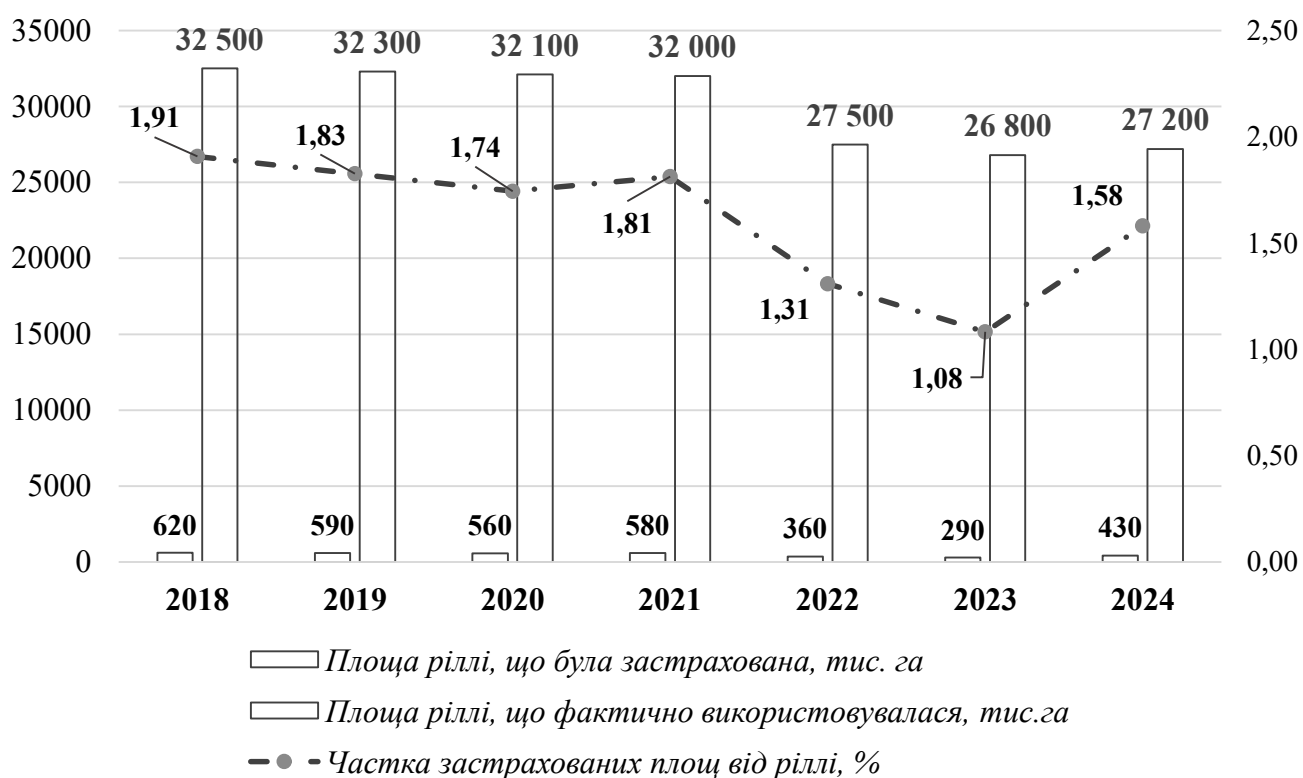

Рис. 2.4 Динаміка страхування площ ріллі сільськогосподарських угідь в Україні у 2018–2024 рр.*

* Джерело: побудовано автором на основі даних додатка А, табл. А.3.

У 2018–2021 роках застрахована площа коливалася в межах 560–620 тис. га, що відповідало менш ніж 2 % від фактично використовуваної площі ріллі. Навіть у відносно стабільні докризові роки аграрне страхування не набуло масового

характеру, що вказує на обмежену доступність страхових продуктів та їх недостатню привабливість для аграрних товаровиробників. Період 2022–2023 років характеризується подальшим погіршенням ситуації із страхуванням сільськогосподарських угідь. Застрахована площа скоротилася до 360 тис. га у 2022 році та до 290 тис. га у 2023 році, що супроводжувалося скороченням площі ріллі, фактично залученої до сільськогосподарського виробництва. Частка застрахованих площ у цей період знизилася до мінімальних значень, що свідчить про втрату страхуванням ролі інструменту управління ризиками в умовах системної кризи. Відновлення застрахованих площ у 2024 році до рівня 430 тис. га не змінює загальної тенденції низького страхового покриття, оскільки частка застрахованої ріллі залишається на рівні 1,58 %, який не дозволяє забезпечити ефективний фінансовий захист аграрного сектору. Це підтверджує, що страхування в аграрному секторі економіки України функціонує переважно як додатковий фінансовий продукт, а не як елемент комплексної системи управління аграрними ризиками.

Важливою складовою аналізу сучасного стану страхових послуг в аграрному секторі є дослідження структури ринку за суб'єктами страхування, оскільки саме вона визначає масштаби, глибину та стабільність функціонування аграрного страхування. Структура попиту і пропозиції страхових послуг в аграрному секторі України характеризується високим рівнем концентрації та нерівномірністю доступу до страхового захисту між різними категоріями аграрних товаровиробників.

Попит на страхові послуги формується переважно великими та середніми аграрними підприємствами, які мають достатні фінансові ресурси для сплати страхових премій і водночас зацікавлені у зниженні ризиків, пов'язаних із значними обсягами виробництва.

Саме ці суб'єкти найчастіше виступають страхувальниками за договорами класичного (традиційного) аграрного страхування, що частково пояснює обмежений рівень проникнення страхування в аграрному секторі загалом. Натомість малі сільськогосподарські виробники, які становлять значну частку аграрних господарств, практично не залучені до страхових відносин через низьку

платоспроможність, складність страхових процедур та обмежений рівень інформації щодо страхових послуг.

Структура ринку страхових послуг в аграрному секторі також характеризується вузькою спеціалізацією за об'єктами страхування. Переважна частина договорів укладається щодо обмеженого переліку культур, які мають найбільшу комерційну привабливість і відносно стандартизовані технології вирощування. Водночас значна частина спеціалізованих або регіонально специфічних культур залишається поза межами страхового покриття, що знижує універсальність аграрного страхування як інструменту управління ризиками.

З боку пропозиції ринок аграрного страхування в Україні характеризується обмеженою кількістю страхових компаній, які системно працюють у цьому сегменті. Навіть у докризові роки лише незначна частка страхових компаній включала аграрне страхування до своїх основних напрямів діяльності, тоді як більшість компаній розглядали його як додатковий або другорядний сегмент. Це зумовлено високою ризиковістю аграрного страхування, складністю актуарних розрахунків та необхідністю залучення значних перестрахових ресурсів.

Концентрація страхових операцій у межах обмеженого кола компаній призводить до зниження конкуренції на ринку та обмежує можливості аграрних товаровиробників щодо вибору страхових продуктів. У результаті страхові тарифи залишаються відносно високими, а умови страхування — жорсткими, що додатково стримує розширення попиту. Така ситуація формує замкнуте коло, у межах якого низький попит зумовлює обмежену пропозицію, а обмежена пропозиція — подальше зниження попиту.

Окремої уваги заслуговує регіональна нерівномірність розвитку страхових послуг в аграрному секторі. Страхова активність концентрується переважно у регіонах із більш інтенсивним аграрним виробництвом та вищим рівнем товарності сільського господарства. Натомість у регіонах із дрібнотоварною структурою аграрного виробництва страхові послуги представлені епізодично або відсутні взагалі. Це призводить до нерівномірного розподілу страхового захисту та підвищує регіональні диспропорції фінансової стійкості аграрних підприємств.

Зазначені структурні особливості ринку страхових послуг в аграрному секторі свідчать про те, що сучасна модель аграрного страхування орієнтована на обмежене коло економічно спроможних суб'єктів і не забезпечує широкого охоплення аграрного виробництва. Така структура ринку істотно знижує потенціал страхування як системного фінансового інструменту та обмежує його вплив на стабілізацію аграрного сектору в цілому.

Таким чином, концентрація попиту і пропозиції страхових послуг, обмежений доступ до страхового захисту та регіональна нерівномірність розвитку ринку є чинниками, що пояснюють низький рівень страхового покриття та нестійку динаміку розвитку страхових послуг. Урахування зазначених характеристик є необхідним для коректної інтерпретації подальшого аналізу сукупного страхового покриття аграрного сектору за типами страхування.

Разом з тим, оцінка сучасного стану страхових послуг в аграрному секторі економіки України потребує врахування не лише класичного (традиційного) виду страхування, а й альтернативних форм страхового захисту, зокрема індексних (параметричних) страхових програм [78–79; 130; 137]. Їх розвиток у 2018–2024 роках суттєво вплинув на фактичний масштаб страхового покриття аграрного сектору, що не відображається в офіційній статистиці страхового ринку, але має принципове значення для аналізу реального рівня страхового захисту в сільськогосподарському виробництві.

Агреговані дані щодо сукупного страхового покриття в аграрному секторі економіки України свідчать, що загальна застрахована площа у 2018–2021 роках зростала значно швидшими темпами, ніж це впливає з аналізу традиційного страхування в сільськогосподарському виробництві. Це стало можливим завдяки бурхливому розвитку параметричної моделі, про що свідчать дані рис. 2.5. Якщо у 2018 році загальна застрахована площа становила 1 041,8 тис. га (з них 421,8 тис. га — параметрична), то вже у 2021 році вона досягла майже 1,9 млн га, з яких понад 1,3 млн га (або 69,4 %) — це саме параметричне страхування. Така динаміка зумовлена активним розвитком параметричних страхових програм, які забезпечували страхування великих масивів посівних площ за спрощеними

процедурами та з нижчими транзакційними витратами.

У кризові 2022–2023 роки сукупна застрахована площа скоротилася, проте навіть за цих умов параметричне страхування залишалося домінуючим елементом страхового покриття аграрного сектору. У 2022 році воно становило 53,1 % від загальної застрахованої площі, а у 2023 — 48,0 %, тоді як класична (традиційна) модель продемонструвала глибше падіння.

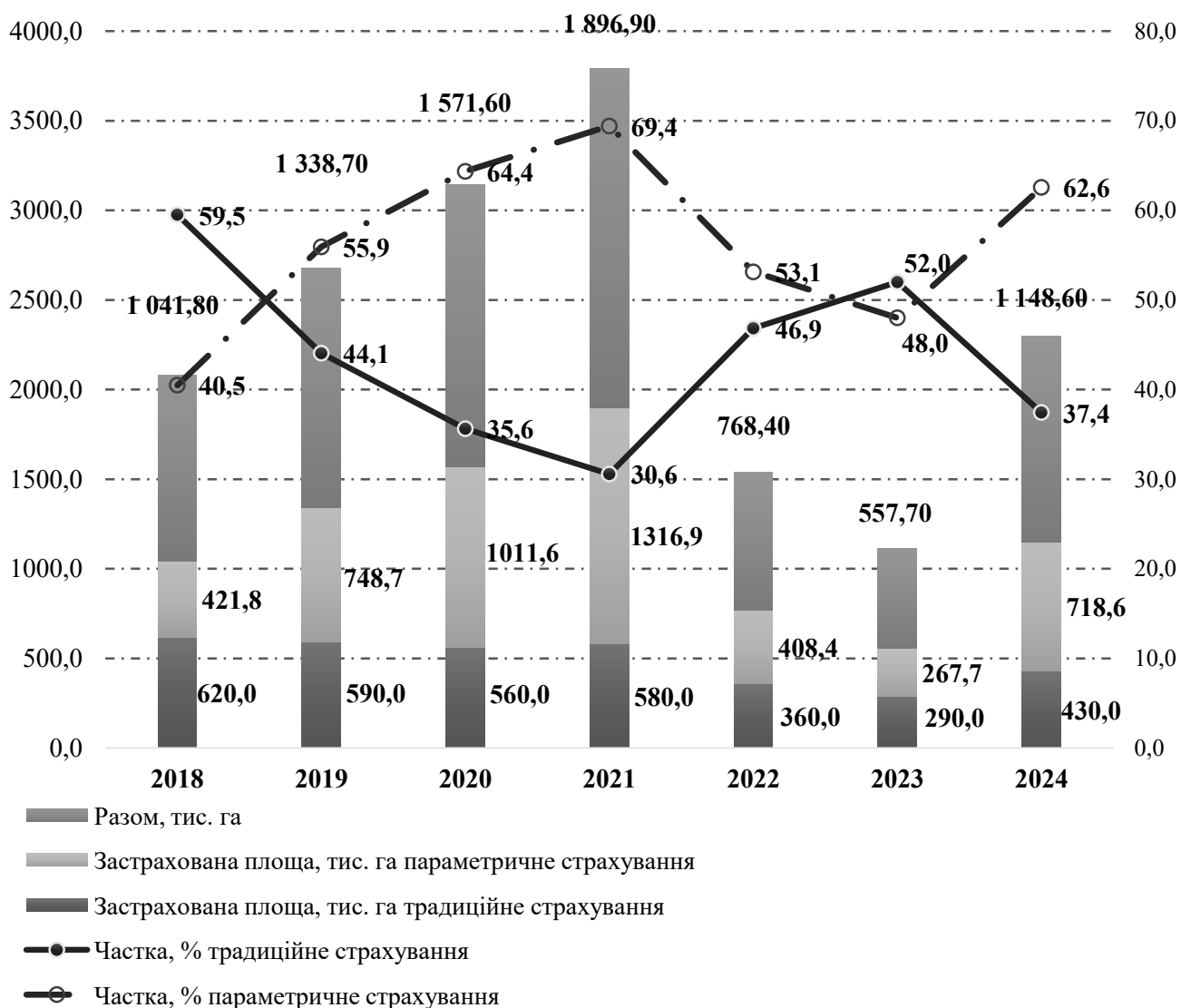

Рис. 2.5 Сукупне страхове покриття в аграрному секторі за 2018–2024 рр.*

* Джерело: розраховано та побудовано автором на основі даних додатка А, табл. А.3–А.4.

Це свідчить про вищу стійкість параметричних моделей до зовнішніх шоків порівняно з традиційними страховими продуктами, а також про їх здатність адаптуватися до умов підвищеної невизначеності. У 2024 році відбулося різке

відновлення параметричного страхування: застрахована площа зросла на 268,4 % (до 718,6 тис. га), а його частка в сукупному покритті досягла 62,6 %. Це свідчить про формування нової рівноваги на ринку, де параметрична модель стає основним рушієм відновлення.

Рис. 2.6 Структура страхових премій в аграрному секторі України за типами страхування у 2018–2024 рр.*

* Джерело: розраховано та побудовано автором на основі даних додатка А, табл. А.3–А.4.

Аналогічні висновки підтверджуються аналізом фінансових показників сукупного страхового покриття, динаміка яких представлена на рис. 2.6. У 2018–2021 роках загальний обсяг страхових премій в аграрному секторі зріс з 720,5 млн грн до понад 1,4 млрд грн, при цьому основну частку (понад 85 % у 2021 році) формували параметричні страхові програми. У 2024 році, незважаючи на збереження складних умов функціонування аграрного сектору, сукупні страхові премії досягли майже 810 млн грн, що свідчить про відновлення попиту на страхові

інструменти управління ризиками. При цьому 87,5 % від цієї суми припало на параметричне страхування, що ще раз підтверджує його провідну роль.

Сукупні страхові виплати також демонструють суттєву зміну структури страхового забезпечення аграрного сектору, що ілюструє рис. 2.7. Якщо у 2018–2019 роках основну частку виплат формувало класичне (традиційне) страхування, то починаючи з 2020 року індексні (параметричні) страхові програми поступово перебрали на себе функцію основного каналу компенсації втрат аграрних товаровиробників. Особливо показовим є 2024 рік, коли сукупні страхові виплати перевищили 593,4 млн грн, з яких переважна частина (58,8 %) припадала на параметричне страхування. Це свідчить не лише про масштаб кліматичних ризиків у 2024 році, але й про те, що саме параметричні механізми взяли на себе основне навантаження щодо фінансової стабілізації аграріїв.

Окремо слід проаналізувати вплив державної підтримки на кон'юнктуру ринку, особливо в класичному сегменті. Наявні дані свідчать про пряму кореляцію між обсягами субсидій та активністю ринку. Механізм компенсації частини страхових премій для аграріїв був запроваджений у 2020 році (72 млн грн) і продовжувався у 2021 (60 млн грн) та 2022 (25 млн грн) роках. У перші два роки субсидій обсяг премій класичного страхування продемонстрував відносну стабільність. Однак повне припинення субсидій у 2023 році призвело до колапсу сегменту: збори премій впали на 53,6 %. Відновлення у 2024 році до 101,5 млн грн супроводжувалося частковим відновленням субсидій у розмірі близько 40 млн грн. Це прямо вказує на те, що попит на класичне страхування в Україні є штучним та чутливим до ціни; без фінансової участі держави більшість аграріїв відмовляється від цієї послуги. У той же час параметричне страхування, яке розвивалося переважно за ринковими механізмами без прямого субсидіювання з боку держави, продемонструвало значно більшу органічну стійкість та адаптивність.

Важливим аспектом аналізу є також зміна структури ризиків, що покриваються страхуванням. Дані щодо параметричного страхування свідчать про суттєву трансформацію (додаток А, табл. А.4). У 2018–2020 роках основним ризиком була посуха (до 77,1 % виплат у 2018), тоді як з 2021 року домінуючим

ризиком стала спека (82,2 % виплат у 2021 та 61,3 % у 2024). Це свідчить про чітку тенденцію до поступової зміни кліматичного профілю загроз для українського агропромислового комплексу, що потребує адаптації як страхових продуктів, так і аграрних технологій.

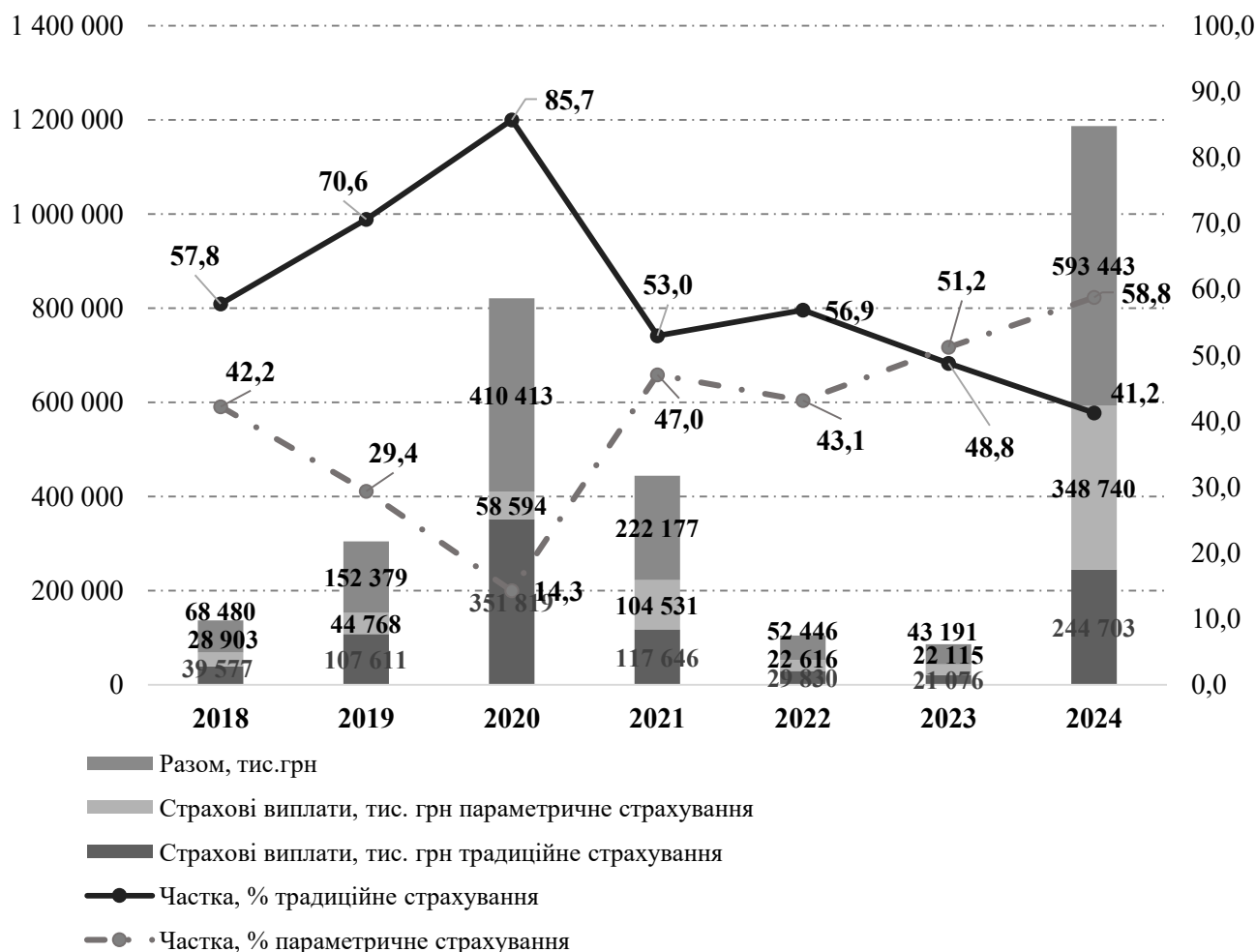

Рис. 2.7 Обсяг та структура страхових виплат в аграрному секторі за типами страхування у 2018–2024 рр.*

* Джерело: розраховано та побудовано автором на основі даних додатка А, табл. А.3–А.4.

Таким чином, аналіз сучасного стану та динаміки розвитку страхових послуг в аграрному секторі економіки України дозволяє зробити низку ключових висновків. По-перше, класичне аграрне страхування перебуває у стані тривалої структурної кризи, що проявляється у низькій частці на загальному ринку (0,19 % у 2024), надзвичайно низькому рівні проникнення (1,58 % застрахованої ріллі) та повній залежності від державного субсидювання. Воно не адаптоване до умов

підвищених ризиків (кліматичних та воєнних) і втратило довіру як страховиків, так і аграріїв.

По-друге, індексні (параметричні) страхові моделі виступають ключовим чинником забезпечення фактичного страхового покриття аграрного сектору. Вони продемонстрували вищу стійкість до шоків, здатність до швидкого відновлення та органічно розвиваються за ринковими принципами. У 2024 році вони забезпечили понад 87 % страхових премій та близько 59 % виплат у секторі, ставши основним каналом страхового захисту.

По-третє, сформувалася дуальна модель страхового забезпечення, у межах якої класичне аграрне страхування залишається складовою формального страхового ринку, тоді як параметричне страхування фактично забезпечує основний обсяг страхового покриття. Така модель характеризується інституційною роздробленістю та відсутністю єдиного підходу до управління аграрними ризиками. Водночас вона має позитивний ефект, оскільки дозволила частково компенсувати обмежену ефективність класичного (традиційного) аграрного страхування та забезпечити фінансовий захист значної частини аграрного виробництва в умовах глибокої кризи.

Виявлені тенденції обумовлюють необхідність подальшого детального аналізу ефективності класичних (традиційних) страхових інструментів та параметричних моделей страхування, що становитиме предмет дослідження наступних підрозділів дисертації. Зокрема, потребують глибшого вивчення фінансова стійкість кожної моделі, механізми формування тарифів, структура покритих ризиків та вплив страхування на фінансову стабільність окремих аграрних підприємств.

2.2 Аналіз ефективності класичних страхових інструментів в аграрному секторі економіки України

Класичні страхові інструменти в аграрному секторі ґрунтуються на принципах майнового страхування та страхування відповідальності, а також окремих форм особистого страхування, пов'язаного з трудовою діяльністю в

сільському господарстві. Основним їх призначенням є компенсація збитків, спричинених настанням заздалегідь визначених страхових випадків, таких як загибель або пошкодження посівів, втрата врожаю, загибель тварин, пошкодження сільськогосподарської техніки чи виробничої інфраструктури.

Ефективність класичних страхових інструментів у сільськогосподарському виробництві доцільно розглядати як здатність страхування забезпечувати належний рівень фінансового захисту аграрних підприємств за прийнятною вартості страхових послуг, з урахуванням специфіки аграрних ризиків та економічних можливостей суб'єктів господарювання.

Детальний аналіз сучасного стану, проведений у попередньому підрозділі, засвідчив системну кризу класичної моделі аграрного страхування, що проявляється у її незначній частці на загальному страховому ринку України та значній залежності від державних субсидій. Однак для формування об'єктивної оцінки ролі класичного страхування в системі фінансового забезпечення агропромислового комплексу необхідно провести поглиблений аналіз ефективності цього інструменту з позицій усіх учасників ринкових відносин: страхової компанії (фінансова стійкість та рентабельність), аграрного товаровиробника (економічна доцільність та сприйнята цінність) та держави (оптимізація бюджетної підтримки та досягнення макроекономічних цілей). Ефективність класичного страхування у сільськогосподарському виробництві визначається його здатністю забезпечувати стабільне, адекватне та своєчасне фінансове покриття ризиків для аграрного підприємства при одночасному дотриманні принципів рентабельності, живучості та прогнозованості для страхової компанії.

Фінансова стійкість та рентабельність для страхової компанії: базовим критерієм ефективності будь-якої страхової операції для компанії-провайдера є її фінансова стійкість і здатність генерувати технічний прибуток. Ключовим показником, що відображає цю здатність, є коефіцієнт виплат (loss ratio) — відношення суми страхових виплат до суми зібраних страхових премій за певний період. У стабільному та збалансованому страховому портфелі цей показник зазвичай коливається в діапазоні 40–70 %. Таке співвідношення дозволяє страховій

компанії не лише повністю покрити зобов'язання за виплатами, але й відшкодувати операційні витрати (аквізиція, обслуговування договорів, адміністрування), сформувати резерви та отримати технічний прибуток.

Протягом досліджуваного періоду 2018–2024 років коефіцієнт виплат у класичному аграрному страхуванні демонстрував значну нестабільність та неодноразово перевищував порогові значення, що свідчить про глибоку фінансову вразливість моделі. Як видно з рис. 2.8, у 2018 році показник становив відносно низькі 15,31 %, що може свідчити про консервативне ціноутворення або відсутність масштабних страхових подій.

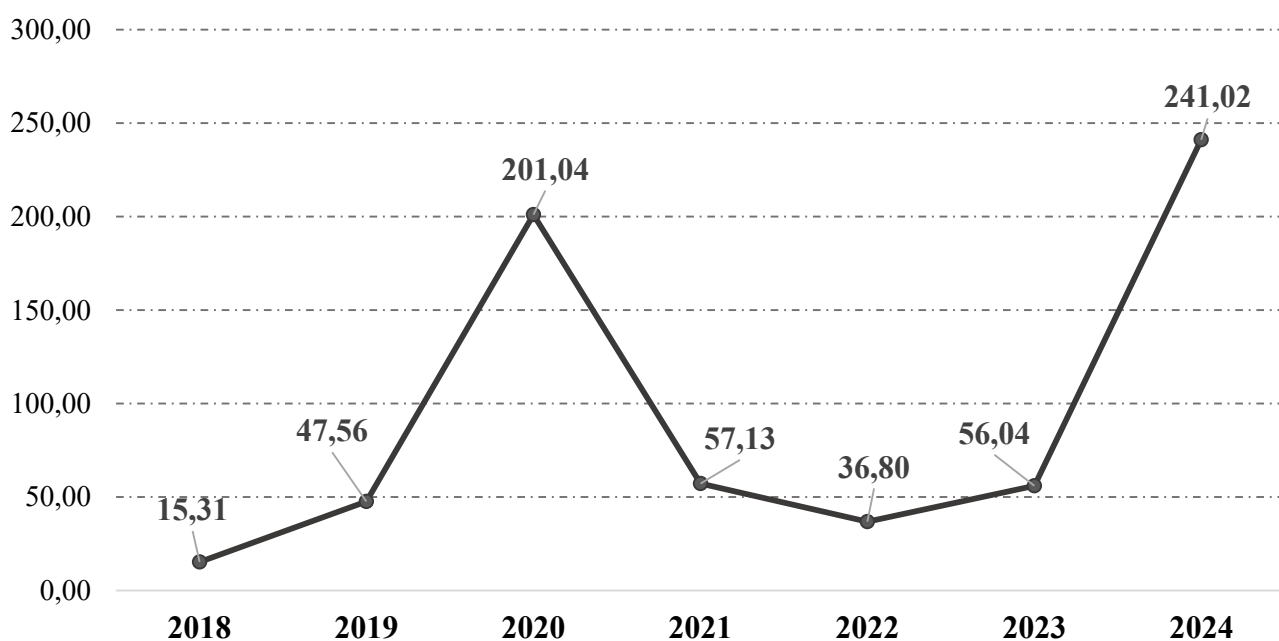

Рис. 2.8 Динаміка коефіцієнта виплат (*loss ratio*) у класичному аграрному страхуванні у 2018–2024 рр., %*

* Джерело: побудовано автором на основі даних додатка А, табл. А.3.

Однак вже у 2020 році ситуація кардинально змінилася: на фоні зниження збору премій до 174,9 млн грн обсяг виплат різко зріс до 351,8 млн грн, що призвело до надзвичайно високого значення коефіцієнта виплат у 201,04 %. Це означає, що на кожну отриману гривню премії страхові компанії вимушені були виплатити понад дві гривні відшкодувань, що є прямим шляхом до значних збитків. Аналогічна, але ще гірша ситуація повторилася у 2024 році, коли коефіцієнт досяг

241,02 %. Такі високі значення є беззаперечним індикатором системної неможливості адекватної актуарної оцінки та ціноутворення ризиків у класичній моделі в умовах української кліматичної та геополітичної реальності. Основною причиною є реалізація стихійних (корельованих) ризиків, таких як масштабна посуха (2020 рік) або тривалі спекотні періоди (2024 рік), що одночасно вражають величезні площі посівів. Класична модель, розрахована на індивідуальну оцінку збитків, виявляється вразливою до таких синхронних подій, що призводить до одночасного настання великої кількості страхових випадків і колапсу фінансової моделі.

Для мінімізації таких катастрофічних втрат та захисту власного фінансового стану страхові компанії активно вдаються до механізму перестраховування, передаючи частину ризиків іншим, переважно міжнародним, фінансово потужнішим компаніям. Рівень переданих у перестраховування ризиків залишався високим протягом усього періоду (рис. 2.9), досягнувши піку в 68,0 % саме у 2020 році — році максимальних власних збитків.

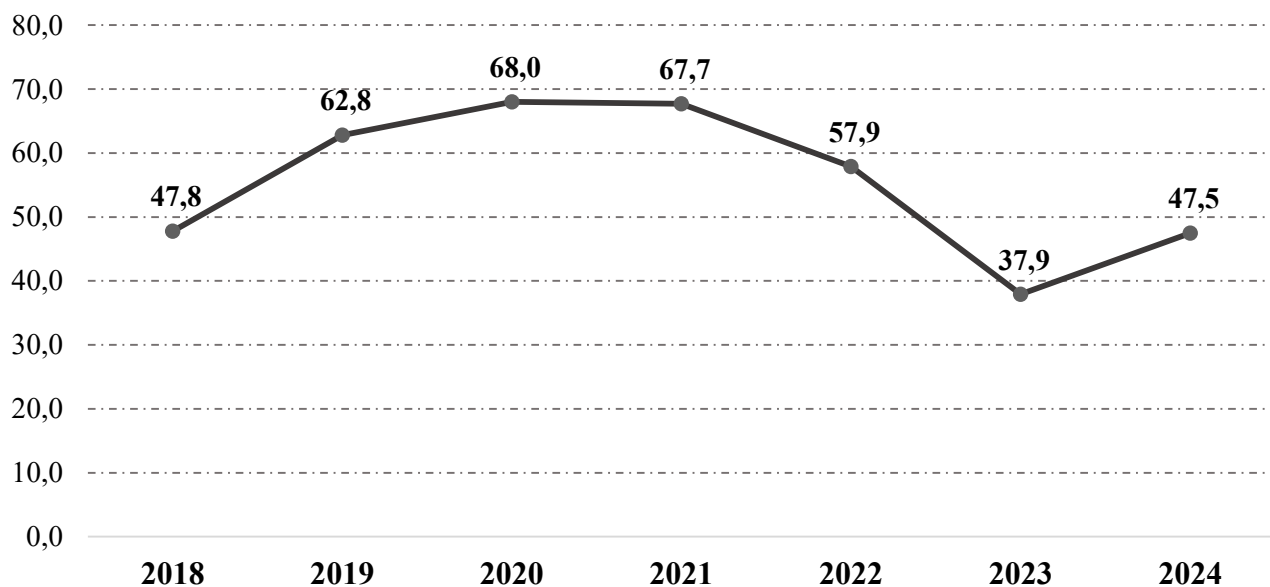

Рис. 2.9 Рівень перестраховування ризиків у класичному аграрному страхуванні у 2018–2024 рр., %*

* Джерело: побудовано автором на основі даних додатка А, табл. А.3.

Це прямо вказує на те, що національний страховий ринок неспроможний самостійно нести сукупні аграрні ризики та перебуває у значній, структурній залежності від кон'юнктури міжнародного ринку перестраховування. Така залежність робить модель надзвичайно вразливою до глобальних коливань цін на перестраховування, зміни умов договорів (наприклад, виключення воєнних ризиків) та доступності перестраховувальних можливостей загалом. Це особливо яскраво проявилось після початку повномасштабних воєнних дій, коли доступ багатьох українських страхових компаній до міжнародних партнерів різко ускладнився або був повністю перерваний, що стало однією з причин колапсу ринку в 2022–2023 роках. Відтак, фінансова модель класичного страхування виявляється нестійкою та зовнішньо залежною, що підриває основи її довгострокового існування.

Яскравими симптомами цієї фінансової нестабільності є структурні зміни на ринку, які відображені в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

**Структурні зміни на ринку класичного аграрного страхування
за 2018–2024 рр.***

Рік/показник	Кількість страхових компаній на ринку, од.	Питома вага аграрного страхування в портфелі страхових компаній, %
2018	15	2,21
2019	20	1,41
2020	15	1,2
2021	14	1,06
2022	15	0,54
2023	15	0,17
2024	10	0,44

* Джерело: складено автором на основі даних додатка А, табл. А.3.

Кількість страхових компаній, що надавали послуги з аграрного страхування, скоротилася з 20 у 2019 році до 10 у 2024 році, демонструючи процес концентрації та виходу гравців з нерентабельного сегменту. Ще більш яскравим є показник

питомої ваги аграрного страхування в загальному портфелі страхових компаній. Цей індикатор чітко відображає стратегічну привабливість сегменту для бізнесу. Дані свідчать про стійку негативну динаміку: з 2,21 % у 2018 році частка впала до надзвичайно низького значення 0,44 % у 2024 році (рис. 2.10). Це однозначно сигналізує про деградацію привабливості та рентабельності класичного аграрного страхування. Класичне страхування в аграрному секторі перестає бути стратегічним або навіть головним напрямком діяльності для страхових компаній, перетворюючись на другорядну, з високим рівнем ризику непередбачувану послугу, від якої компанії намагаються позбутися або мінімізувати її частку [78–79; 131; 134; 137].

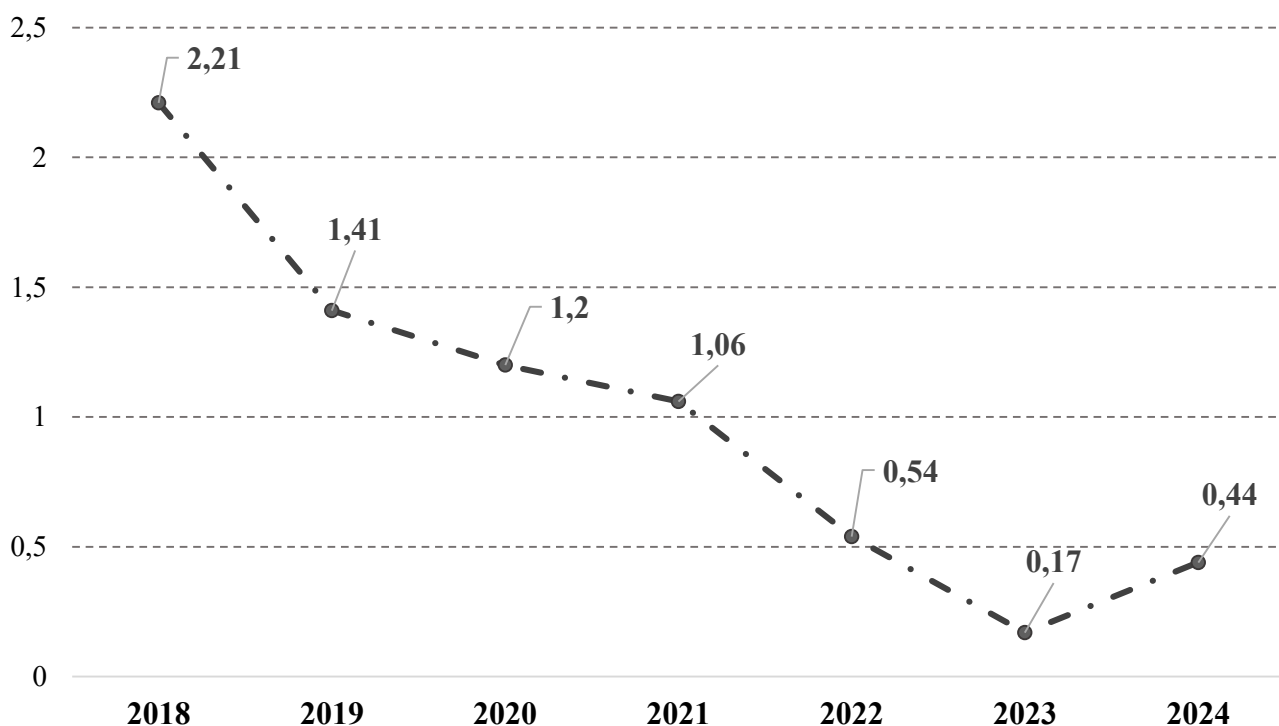

Рис. 2.10 Динаміка питомої ваги аграрного страхування в портфелі страхових компаній у 2018–2024 рр., %*

* Джерело: побудовано автором на основі даних додатка А, табл. А.3.

Економічна доцільність та сприйнята цінність для аграрного товаровиробника: з погляду сільськогосподарського виробника ефективність страхового інструменту визначається, перш за все, співвідношенням витрат (страхова премія) та потенційної користі (страхова виплата у разі настання події), а також якістю, оперативністю та прозорістю сервісу. Вартість страхового захисту в

класичній моделі найкраще характеризується показником середньої страхової премії на 1 га. Цей показник, як видно з рис. 2.11, демонстрував значне коливання: від відносно високих 417 грн/га у 2018 році до мінімуму в 130 грн/га у 2023 році та часткового відновлення до 236 грн/га у 2024 році. Різке падіння вартості в 2022–2023 роках може свідчити про кілька явищ: демпінгову конкуренцію серед страхових компаній, що залишилися на ринку; спрощення та звуження умов договорів (збільшення франшизи, виключення окремих ризиків) з метою зниження власних зобов'язань; або спробу утримати формальний попит на фоні повного припинення державних субсидій. Однак навіть ця значно знижена вартість не забезпечила стійкості попиту, що підтверджує не лише цінову, але й структурну (якісну) жорсткість — аграрії не бачать достатньої цінності в продукті навіть за низькою ціною.

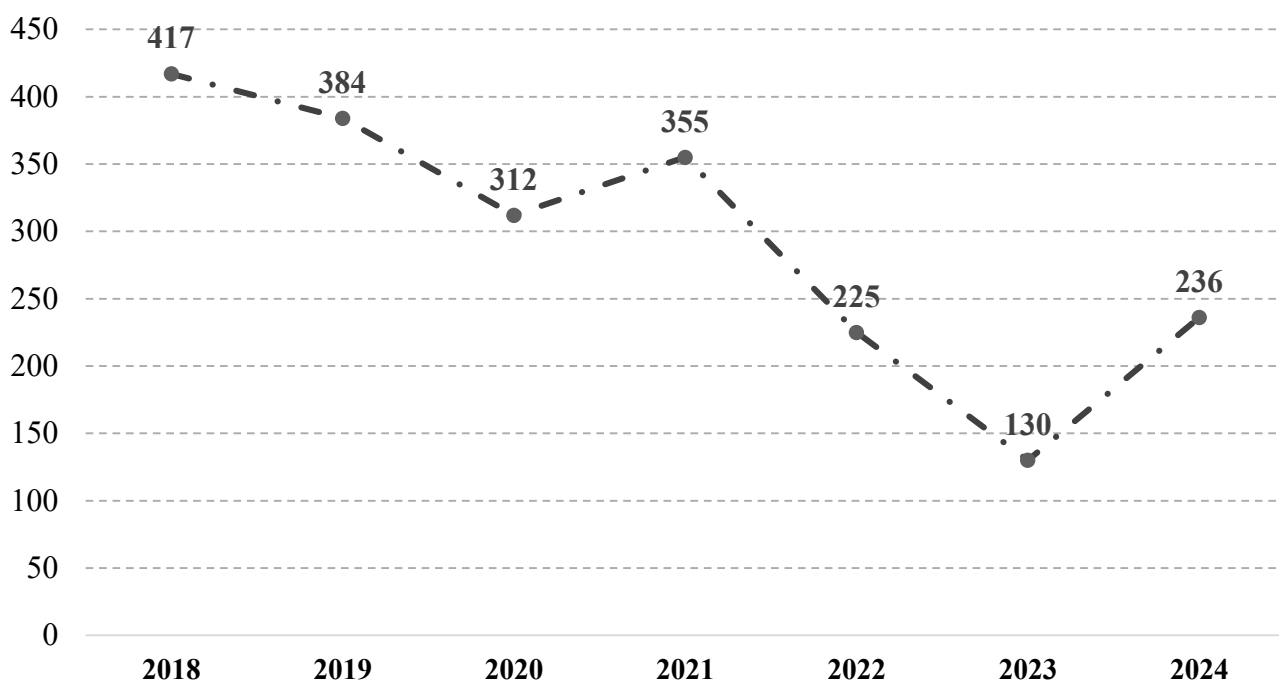

Рис. 2.11 Динаміка середньої страхової премії на 1 га в класичному (традиційному) аграрному страхуванні у 2018–2024 рр., грн*

* Джерело: побудовано автором на основі даних додатка А, табл. А.3.

Показником ефективності (віддачі) від витрачених на страхування коштів є середня виплата на 1 га. Цей показник, представлений на рис. 2.12, коливався в ще

ширшому та більш непрогнозованому діапазоні: від мінімальних 64 грн/га у 2018 році до максимальних 628 грн/га у 2020 році (рік посухи) та 569 грн/га у 2024 році (рік спеки). Такі високі коливання свідчать про «лотерейний» характер класичного страхування для аграрія. Середня виплата в рік реалізації катастрофічного ризику може в кілька разів перевищувати внесок (що формально робить страхування вигідним), але в «спокійні» або менш несприятливі роки (2018, 2022, 2023) компенсація є мінімальною або символічною. Це корінним чином підриває основну функцію страхування як інструменту стабілізації доходів. Сільськогосподарський виробник не може розраховувати на передбачуваний та гарантований захист, оскільки результат залежить не стільки від індивідуальних втрат, скільки від загальної кліматичної ситуації в регіоні та суб'єктивної оцінки збитків комісією.

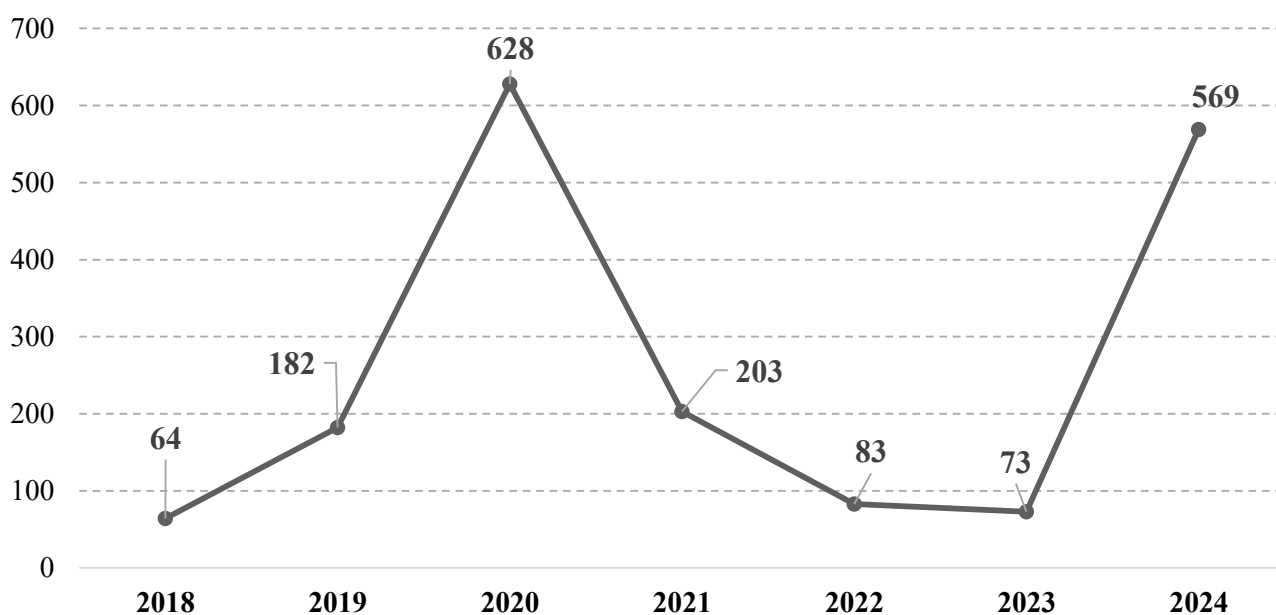

Рис. 2.12 Динаміка середньої страхової виплати на 1 га у класичному (традиційному) аграрному страхуванні у 2018–2024 рр., грн*

** Джерело: побудовано автором на основі даних додатка А, табл. А.3.*

Іншим значним недоліком класичної моделі з погляду кінцевого споживача є висока транзакційна вартість та низька транспарентність процесу [131; 134]. Процедура отримання виплати включає складний та тривалий ланцюг дій: повідомлення страховій компанії, виклик та очікування комісії, суб'єктивне

обстеження полів та визначення відсотку втрат, складання актів, можливі суперечки щодо розміру збитків, внутрішні узгодження в компанії і, нарешті, виплата. Цей процес займає тижні, а іноді й місяці, створюючи значні операційні витрати для самого аграрія (час, логістика) та простір для конфліктів. У порівнянні з індексним (параметричним) страхуванням, де виплата відбувається автоматично та об'єктивно при досягненні заздалегідь визначеного порогового значення метеорологічним індексом, класична модель значно програє в швидкості, об'єктивності та простоті. Для сучасного агробізнесу, що орієнтований на нові технологічні рішення, оперативність управління грошовими потоками та мінімізацію бюрократичних бар'єрів, це є вагомим аргументом на користь альтернатив.

Ефективність та ефект державної підтримки: державне субсидіювання частини страхової премії для аграріїв було основним інструментом стимулювання попиту на класичне страхування. Однак аналіз динаміки та кореляцій демонструє, що ця підтримка не сформувала стійкого, самодостатнього ринку, а створила глибоку штучну залежність. Як видно з таблиці 2.3, у період дії програми субсидіювання в сільському господарстві (2020–2022 рр.) обсяги збору премій зберігали певну стабільність, незважаючи на кризові явища.

Проте повне припинення субсидій у 2023 році призвело до миттєвого колапсу сегменту — збори премій впали на 53,6 % до рекордно низьких 37,6 млн грн. Відновлення активності у 2024 році до 101,5 млн грн чітко корелює з відновленням бюджетного фінансування у розмірі близько 40 млн грн. Це підтверджує, що попит на класичне страхування в Україні є штучно сформованим і практично не реагує на зміни ринкової ціни.

Без фінансової участі держави переважна більшість аграріїв відмовляється від цієї послуги, що свідчить про її низьку сприйняту цінність та неефективність як комерційного продукту. Таким чином, бюджетні кошти, виділені на субсидії, не виконали свою головну мету — не сформували самостійного, життєздатного ринку страхового захисту. Натомість вони фактично субсидіювали не стійкість аграрного виробництва, а збиткову діяльність страхових компаній у цьому сегменті, тимчасово підтримуючи функціонування неефективної бізнес-моделі. Це ставить

під сумнів ефективність такого механізму державної підтримки в довгостроковій перспективі.

Таблиця 2.3

Кореляція між обсягом державних субсидій та збором страхових премій у класичному (традиційному) аграрному страхуванні у 2018–2024 рр.*

Рік/показник	Обсяг державних субсидій, тис. грн	Обсяг страхових премій, тис. грн	Зростання/падіння премій до поперед. року, %
2018	0	258 512	*
2019	0	226 285	-12,5
2020	72 000	174 996	-22,7
2021	60 000	205 928	17,7
2022	25 000	81 061	-60,6
2023	0	37 612	-53,6
2024	40 000	101 529	169,9

* Джерело: складено автором на основі даних додатка А, табл. А.3.

Комплексний аналіз ефективності класичних страхових інструментів у сільськогосподарському виробництві України за період 2018–2024 років дозволяє сформулювати низку фундаментальних, взаємопов'язаних висновків, що пояснюють глибину її кризи:

1. *Фінансова нестійкість та нерентабельність для страхової компанії:* класична модель є збитковою та надзвичайно ризиковою через фундаментальну неможливість адекватної актуарної оцінки стихійних корельованих ризиків. Висока залежність від міжнародного перестраховання робить її вразливою до зовнішніх подій (масштабні військові дії, глобальна структура ринку), що призводить до виходу страхових компаній із ринку, концентрації та різкого скорочення її ролі в їх портфелях (з 2,21 % до 0,44 %).

2. *Обмежена економічна цінність та низька довіра з боку аграрія:* «лотерейний» характер виплат (від 64 до 628 грн/га), висока транзакційна вартість, нетранспарентність і довготривалість процедур оцінки збитків роблять страхування

недосконалим та непередбачуваним інструментом стабілізації доходів. Справжній попит існує лише за умови значної цінової компенсації з боку держави.

3. *Неефективність та створення штучної залежності державної підтримки:* механізм субсидій не створив стійкого ринку, а сформував штучну залежність «попит-субсидія». Пряме бюджетне фінансування фактично компенсувало збитковість моделі для страхових компаній, не призводячи до формування комерційного життєздатного продукту для аграріїв. Припинення субсидій миттєво призводить до колапсу сегменту.

4. *Системна криза та деградація потенціалу моделі:* сукупність фактів — низька фінансова стійкість, відсутність довіри з боку кінцевого споживача, неефективне використання бюджетних коштів та структурна деградація ринку — свідчать про те, що класична модель аграрного страхування в її традиційній, полісній формі вичерпала свій адаптаційний потенціал в умовах України. Вона не відповідає викликам сучасного кліматичного середовища (часті стихійні погодні явища), вимогам сучасних технологій (швидкість, об'єктивність) та економічним умовам підвищеної невизначеності.

Ці висновки формують логічне та обґрунтоване підґрунтя для подальшого аналізу індексних (параметричних) моделей страхування, які, як було показано в підрозділі 2.1, демонструють не лише зростання ролі, а й динамічне відновлення своїх позицій на ринку. З огляду на це подальше дослідження доцільно зосередити на оцінюванні їхньої внутрішньої ефективності, спроможності нівелювати обмеження класичної моделі страхування та відповідності сучасним викликам розвитку аграрного страхового ринку. Вказані аспекти будуть детально розглянуті в наступному підрозділі дисертаційного дослідження.

2.3 Аналіз застосування та перспективи розвитку параметричних страхових моделей в аграрному секторі економіки України

Аналіз динаміки базових показників параметричного страхування за 2018–2024 роки (додаток А, табл. А.4) дозволяє чітко ідентифікувати не лише загальний тренд, але й окремі фази, що відрізняються характером змін та чинниками впливу.

Ці фази безпосередньо пов'язані з економічною кон'юнктурою, геополітичними подіями та адаптаційним потенціалом самої страхової моделі.

Період 2018–2021 років: фаза інтенсивного впровадження та органічного зростання.

Цей період характеризується стрімким, майже експоненціальним, зростанням усіх ключових ринкових індикаторів, що свідчить про успішне подолання бар'єрів входження на ринок та формування стійкого попиту:

— Застрахована площа зросла з 421,8 тис. га до 1 316,9 тис. га, тобто в 3,1 рази. Середньорічний темп приросту за цей період склав близько 45 %. Таке зростання мало кумулятивний характер: у 2019 році приріст становив 77,5 %, у 2020 — 35,1 %, у 2021 — 30,2 %. Поступове уповільнення темпів може свідчити про початкове насичення цільового сегменту ринку — великих та середніх технологічних господарств, орієнтованих на інтенсивне виробництво.

— Кількість господарств-учасників збільшилася з 422 до 1 036, показавши ріст у 2,5 рази. Це підтверджує, що зростання відбувалося не лише за рахунок масштабування послуг у вже існуючих клієнтів, але й залучення нових. Середня застрахована площа на одного учасника при цьому збільшилася з майже 1 тис. га до 1,27 тис. га, що вказує на глибше проникнення інструменту саме в середовищі професійних аграрних підприємств з великими земельними банками.

— Обсяг страхових премій зріс з 461,9 млн грн до 1 197,8 млн грн, тобто в 2,6 рази. Варто зазначити, що середня премія на гектар за цей період дещо знизилася — з 1 095 грн/га у 2018 році до 910 грн/га у 2021 році. Це може бути результатом конкурентного тиску, ефекту масштабу або вдосконалення актуарних моделей розрахунку ризику.

Період 2022–2023 років: фаза глибокої кризи та консолідації. Повномасштабні військові дії стали екзогенним потрясінням, що призвели до фундаментального переформатування ринку:

— Застрахована площа впала до 267,7 тис. га у 2023 році, що становило лише 20 % від пікового значення 2021 року. Це падіння на 80 % є прямим наслідком окупації значних сільськогосподарських територій, бойових дій, блокади морських

портів, що зруйнувало логістичні ланцюги та фінансову стабільність багатьох господарств.

— Кількість господарств-учасників скоротилася до 214 у 2023 році. При цьому середня площа на учасника залишилася високою — близько 1,25 тис. га. Це може свідчити про те, що в умовах кризи ринок консолідувався навколо найбільш стійких, фінансово міцних та технологічно організованих виробників, для яких управління ризиками залишилося пріоритетом навіть у екстремальних умовах.

— Обсяг премій впав до 185,5 млн грн у 2023 році (майже в 6,5 разів менше, ніж у 2021). Однак коефіцієнт виплат зріс до 53,1 %, а коефіцієнт збитковості — до 11,9 %, що вказує на збільшення частоти та вагомості страхових подій навіть при значному падінні страхового ринку.

Період 2024 року став переломним, продемонструвавши не лише стійкість моделі, але й її здатність стати новою домінантою на ринку аграрного страхування:

— Застрахована площа демонструє різкий стрибок на 168,4 % за рік, досягнувши 718,6 тис. га. Це один з найвищих темпів приросту за весь період досліджень. Таке відновлення значно випереджає загальну економічну динаміку АПК, засвідчуючи те, що параметричне страхування почало сприйматися не як опція, а як обов'язкова складова фінансового планування в умовах післявоєнної відбудови та загострення кліматичних ризиків.

— Частка параметричного страхування в загальних зборах ринку аграрного страхування сягає 87,5 %. Це означає, що модель не просто відновилася, а стала абсолютним лідером, фактично визначивши новий стандарт страхового захисту в секторі. Обсяг премій відновився до 708,4 млн грн.

— Паралельно з ринковим успіхом виник серйозний фінансовий виклик. Коефіцієнт виплат досяг рекордних 88,9 %, а коефіцієнт збитковості — 49,2 %. Це прямо вказує, що 2024 рік був періодом реалізації катастрофічного системного погодного ризику (масштабної спеки), який одночасно зачепив величезну кількість договорів, створюючи миттєве концентроване навантаження на ліквідність страхових компаній.

Динаміка розвитку параметричного страхування в Україні є яскравим

прикладом життєвого циклу інноваційного фінансового інструменту в умовах нестабільного середовища. Модель пройшла шлях від експериментального впровадження через глибоку екзогенну кризу до фази домінування на ринку. Ключовим уроком є те, що її успіх виявився подвійним: з одного боку, беззаперечна ринкова затребуваність та адаптивність, з іншого — фундаментальна вразливість до синхронних системних подій, що ставить питання про необхідність наступної фази розвитку, спрямованої на підвищення фінансової стійкості самої моделі.

Аналіз динаміки ринку був би неповним без розуміння того, що саме страхується та від яких загроз. Зміни в структурі ризиків та культурному профілі портфеля є найважливішими індикаторами адаптації параметричної моделі до реальних викликів аграрного виробництва.

Дані про структуру страхових виплат за типами ризиків демонструють кардинальну зміну за сім років, що є прямим відображенням зміни кліматичного профілю України та оперативного реагування на нього страхового ринку:

— На початковому етапі параметричне страхування було зосереджене переважно на ризику посухи. У 2018 році на неї припадало 77,1 % усіх страхових виплат. Це відповідало традиційному уявленню про головну погодні загрозу для українського землеробства — недостатню кількість опадів у вегетаційний період. Продукти були орієнтовані на індекси дефіциту опадів.

— 2021 рік став перехідним. Частка виплат за спеку (тепловий стрес) різко зросла до 82,2 %, тоді як частка посухи впала до 15,3 %. Це свідчить не просто про посушливий рік, а про те, що основним деструктивним фактором став саме перегрів, а не лише брак вологи. Страхові компанії швидко адаптувалися, запропонували продукти на основі індексів максимальної температури, тривалості спекотних періодів або їх комбінації з індексами вологості ґрунту.

— Подальша динаміка підтвердила цю тенденцію. У 2024 році спека знову стала домінуючим ризиком з часткою 61,3 % у виплатах. Це однозначно вказує на те, що параметрична модель переорієнтувалася на захист від теплового стресу як від нового ключового виклику для українського АПК. Ризик надмірних опадів залишається другорядним (0,1 % у 2024), що підкреслює специфіку кліматичних

загроз, які найбільше впливають на врожайність основних експортних культур.

Параметричне страхування не розподіляється рівномірно між усіма культурами. Його продуктивний фокус чітко визначається за логікою економічної значущості та рівня ризикованості: у 2024 році структура застрахованих площ набула виразно концентрованого характеру. На соняшник припадає 59,1 % усієї площі, а на кукурудзу на зерно — 25,2 %. Разом ці дві культури формують 84,3 % портфеля параметричного страхування в Україні.

Причини концентрації:

— висока чутливість до літніх спек: обидві культури мають критичні фази цвітіння та наливу зерна саме в липні-серпні, період найбільшої ймовірності спекотних хвиль. Втрати врожаю від теплового стресу в ці фази можуть бути катастрофічними.

— високий рівень фінансових витрат та потенційна рентабельність: Виробництво цих культур потребує значних інвестицій у насіння, засоби захисту рослин, паливо. Високі потенційні збитки роблять страхування економічно виправданим.

— експортна орієнтація: соняшник і кукурудза є основою українського аграрного експорту. Стабільність їх виробництва має стратегічне значення для макроекономічної стабільності країни.

Другорядність інших культур: частка озимої пшениці, яка ще у 2018 році була лідером (45,6 %), скоротилася до 12,2 % у 2024. Це пояснюється меншою чутливістю озимих культур до літньої спеки, а також, можливо, меншою ефективністю наявних індексів для її ризиків (вимерзання, випирання). Озимий ріпак та інші культури займають незначні частки.

Концентрація портфеля на одному типі ризику (спека) та на двох чутливих до нього культурах (соняшник, кукурудза) стала ключовим фактором фінансового стресу 2024 року. Масштабний спекотний період, що охопив одночасно великі території, призвів до системної кореляції збитків. Індекс теплового стресу досяг порогового значення практично одночасно на всіх площах, зайнятих цими культурами, що спричинило миттєву активацію переважної більшості договорів у

портфелі. Таким чином, структурна ефективність моделі (захист найважливішого) призвела до фінансової нестійкості на рівні всього ринку через відсутність внутрішньої диверсифікації.

Параметричне страхування в Україні починалося з класичного захисту від посухи. З часом воно спеціалізувалося на захисті від теплового стресу — саме того ризику, який найбільше загрожує ключовим експортним культурам (соняшник, кукурудза, озима пшениця тощо). Це показує, що продукт став гнучким і добре відповідає реальним потребам аграріїв.

Водночас саме ця спеціалізація спричинила суттєву проблему: майже всі застраховані площі страждають від одного й того самого ризику одночасно. У разі настання масштабної спеки виплати здійснюються одночасно всім страхувальникам. Такі масові одночасні виплати роблять модель дуже вразливою фінансово. Тому диверсифікація (розширення видів ризиків, регіонів, культур) — це вже не просто гарна ідея, а необхідна умова довгострокової життєздатності, для забезпечення довгострокової фінансової стійкості страхових компаній.

Наступним логічним кроком є оцінювання масштабу цих фінансових ризиків та визначення практичних способів їх зменшення.

Фінансові результати 2024 року не є випадковим аномальним явищем, а логічним наслідком еволюції структури портфеля та властивостей самої моделі. Щоб зрозуміти майбутнє параметричного страхування, необхідно детально дослідити механізми формування його фінансових показників та природу виявлених ризиків.

Динаміка коефіцієнта виплат та коефіцієнта збитковості за 2018–2024 роки розкриває історію переходу від стабільного розвитку до стресового тесту:

— У 2018–2023 роках коефіцієнт виплат поступово зростав з 20,5 % до 53,1 %, що є нормальним явищем для портфеля, що розвивається, коли збільшується його зрілість та накопичуються страхові події. Коефіцієнт збитковості залишався в межах, що дозволяє забезпечити рентабельність (від 6,3 % до 11,9 %). Цей період характеризувався диверсифікованим набором ризиків (посуха, спека, опади) та меншою концентрацією на одній культурі, що дозволяло розподіляти

фінансове навантаження.

— Різкий стрибок у 2024 році коефіцієнта виплат до 88,9 % та коефіцієнта збитковості до 49,2 % є наслідком одночасного впливу трьох чинників:

Прояв системного ризику (спека), що охопила великі території.

Високий рівень концентрації портфеля на культурах, критично вразливих до цього ризику (соняшник, кукурудза).

Механічна природа виплат за параметричною моделлю, яка не має вбудованого «механізму захисту» у вигляді тривалого процесу оцінки збитків.

Системний ризик у цьому контексті має дві складові:

— Географічна кореляція: Аномальні погодні явища (спекотні періоди, масштабні посухи) не є локалізованими. Коли індекс досягає порогового значення на одній офіційній метеостанції, він, з високою ймовірністю, досягає його на всіх станціях у певному регіоні. Це призводить до того, що виплата активується не для окремих господарств, а для цілих кластерів договорів, прив'язаних до цієї станції. У 2024 році такий кластер охопив переважну більшість портфеля.

— Концентрація на одному аграрному ризику для вузької групи культур усуває можливість внутрішнього хеджування. На відміну від класичного страхування, де можуть бути збитки по одній культурі, але не по іншій, параметричний портфель реагує однорідно на подразник. Це перетворює страхування сільськогосподарських ризиків на страхування фінансового ризику індексів, який є значно менш диверсифікованим.

Для розуміння ринкової стійкості моделі важливо оцінити співвідношення «ціна-якість» з позиції кінцевого споживача:

Вартість захисту: середня премія на гектар у 2024 році склала 986 грн. Це значно вище, ніж у класичній моделі, що відображає більш високу вартість покриття специфічного погодного ризику та технологічної складової продукту. Важливо, що ця ціна формувалася в умовах попередніх років із значно нижчим рівнем збитковості.

Середня виплата на одне господарство досягла 634,1 тис. грн у 2024 році. Це свідчить про те, що продукт забезпечує не символічну, а суттєву фінансову

підтримку, здатну реально компенсувати частину втрачених доходів і підтримати ліквідність підприємства. Високий коефіцієнт виплат (88,9 %) у 2024 році для аграрія означає, що ймовірність отримання виплати за договором була надзвичайно високою.

З погляду страхової компанії, у 2024 році співвідношення «отримана премія — зроблені виплати» стало значно негативним. Це створює тиск на два напрями:

— Необхідність підвищення тарифів для відновлення рентабельності портфеля.

— Підвищення цін може знизити попит, що призведе до скорочення розміру портфеля та зростання його непередбачуваності, створюючи підґрунтя для наступного витка кризи.

Фінансовий стрес 2024 року є симптомом фундаментальної характеристики сучасної параметричної моделі в Україні: її ефективності в управлінні індивідуальним ризиком та неефективності в управлінні ризиком власного бізнесу. Модель генерує прогнозовані грошові надходження для аграрія, але створює непередбачувані витрати для страхової компанії у випадку системної події. Це ставить під сумнів довгострокову комерційну стійкість моделі в її поточному вигляді та вказує на необхідність розвитку механізмів другого порядку інструментів керування ризиком самої страхової технології.

Виявлені структурні та фінансові недоліки параметричної моделі не означають її безперспективності. Навпаки, вони чітко окреслюють контур наступного етапу еволюції — переходу від успішної технологічної інновації до стійкої фінансової інфраструктури. Подальший розвиток буде визначатися здатністю ринку та держави реалізувати комплекс заходів, спрямованих на диверсифікацію, перерозподіл ризиків і підвищення технологічної точності.

Подолання надмірної залежності від однотипних ризиків є першочерговим завданням для підвищення фінансової стійкості портфелів страхових компаній. Необхідна активна розробка і комерціалізація продуктів для ризиків, що сьогодні мають мізерну частку, але є суттєвими для окремих регіонів чи культур:

— Ризик надмірних опадів та вимокання для західного регіону України,

особливо в період збирання.

- Ризик зимових відлиг та вимерзання для озимих культур на півдні.
- Ризик граду (на основі даних радарів або індексів інтенсивності опадів).
- Комбіновані індекси, що враховують одночасний вплив температури та вологості ґрунту, що дозволить точніше відтворювати стресові умови для рослин.
- Слід подолати монозалежність від соняшника та кукурудзи через: розвиток продуктів для садівництва на основі індексів весняних заморозків, створення параметричних рішень для овочівництва відкритого ґрунту (ризиків заморозків, спекотних періодів, надмірних опадів), вдосконалення індексів для озимого ріпаку (розтріскування, вимерзання).

Ключовою умовою життєздатності моделі є створення механізмів, що дозволять страховим компаніям перерозподіляти ризики системних подій поза національний ринок:

- Залучення міжнародних перестраховиків вимагатиме стандартизації індексів, прозорості методології та формування довіри до якості даних. Можливе створення спеціалізованого аграрного перестраховального пулу.

- Перспективним інструментом є випуск цінних паперів (облігацій), прив'язаних до українських аграрних індексів. Це дозволить залучити капітал глобальних інституційних інвесторів (пенсійних фондів, страхових компаній) напряму, мінімізуючи витрати. Тригером виплати за такими облігаціями було б досягнення індексом певного порогового рівня.

- У формуванні ринку держава могла б виступити ініціатором або гарантом перших угод з перетворення страхових зобов'язань на цінні папери, а також розглянути можливість створення державно-приватного фонду для покриття значних катастрофічних збитків, що перевищують можливості ринку.

- Зменшення «базисного ризику» (розбіжності між виплатою за індексом і реальними збитками) є напрямом до підвищення довіри аграріїв та точності тарифів.

- Заміна індексів на основі даних єдиних метеостанцій на: мережі

приватних метеодатчиків з високою щільністю, супутникові індекси стану рослин (наприклад, *NDVI*) або вологості ґрунту, агрометеорологічні моделі, що враховують фенологічну фазу конкретної культури та розраховують індекс стресу.

— Впровадження гібридних (комбінованих) продуктів: поєднання переваг обох моделей. Наприклад: параметрична виплата «першого ризику» — швидка фіксована сума при досягненні порогу індексу для покриття термінових витрат, класична оцінка збитків — для компенсації решти втрат, якщо вони перевищують певний рівень.

Держава може не компенсувати збитки, а створювати умови для розвитку ринкової системи:

— Консолідація даних державної гідрометеорологічної служби України, супутникових операторів, приватних мереж у єдиному відкритому або умовно-доступному центрі баз даних для страхових компаній.

— Затвердження методик розрахунку основних індексів, що дозволить використовувати їх як беззаперечну підставу для виплат у судових спорах.

— Переорієнтація фінансування з субсидій премій на гранти для розробки нових індексів, тестування гібридних моделей та створення продуктів для малих господарств.

Параметричне страхування в Україні пройшло шлях від перспективної інновації до ринкового лідера, довівши свою ефективність як інструмент швидкої фінансової стабілізації аграрних підприємств. Його успіх базується на технологічних перевагах та здатності адаптуватися до зміни кліматичних загроз.

Однак успіх виявив і внутрішні межі моделі. Її структурна концентрація на вузькому колі ризиків та культур і механічна природа виплат сформували загрозу системного фінансового ризику, що реалізувалася в масштабному за фінансовими наслідками 2024 році.

Таким чином, майбутнє параметричного страхування лежить не в масштабуванні поточної моделі, а в її якісній трансформації. Ключовими векторами цієї трансформації є: диверсифікація (продуктів, ризиків, культур), перерозподіл ризиків на глобальні фінансові ринки, технологічне вдосконалення індексів та

розумна державна політика, спрямована на побудову інфраструктури, а не на пряме субсидювання. Тільки в цьому випадку параметричне страхування зможе виконати свою стратегічну місію — стати стійкою основою фінансової безпеки українського АПК в умовах кліматичних та геополітичних викликів.

2.4 Дослідження діяльності страхових компаній в аграрному секторі економіки України: організаційно-економічні проблеми та тенденції розвитку

Проведений у попередніх підрозділах аналіз ефективності класичної та параметричної моделей аграрного страхування залишає логічне питання про те, в яких умовах функціонують страхові компанії — ключові інституційні посередники цього ринку. Їх діяльність, стратегічні рішення та фінансова поведінка безпосередньо впливають на доступність, якість та стабільність страхових послуг для аграрного сектора. Цей підрозділ присвячений дослідженню діяльності страхових компаній на аграрному ринку України у 2018–2024 роках, виявленню ключових організаційно-економічних проблем, з якими вони стикалися, а також визначенню головних тенденцій розвитку, що формують майбутню архітектуру ринку.

Стабільність ринку значною мірою залежить від кількості та якості його учасників. Динаміка кількості страхових компаній, що надають послуги в аграрному страхуванні, є важливим індикатором його привабливості. Як видно з рис. 2.13, протягом досліджуваного періоду спостерігалася значна нестабільність.

Після певного зростання до 20 компаній у 2019 році (що могло бути пов'язано з очікуваннями розвитку ринку) починається фаза концентрації та виходу гравців. До 2024 року кількість активних учасників скоротилася до 10. Це скорочення на 50 % за п'ять років є яскравим сигналом деградації привабливості сегменту. Вихід із ринку може бути зумовлений низькою рентабельністю, високими адміністративними витратами, фінансовими втратами від страхових подій (2020, 2024) та надмірними ризиками, пов'язаними з воєнними діями. Таким чином, ринок переходить із стадії роздробленості до стадії концентрації навколо небагатьох, найбільш стійких або спеціалізованих гравців.

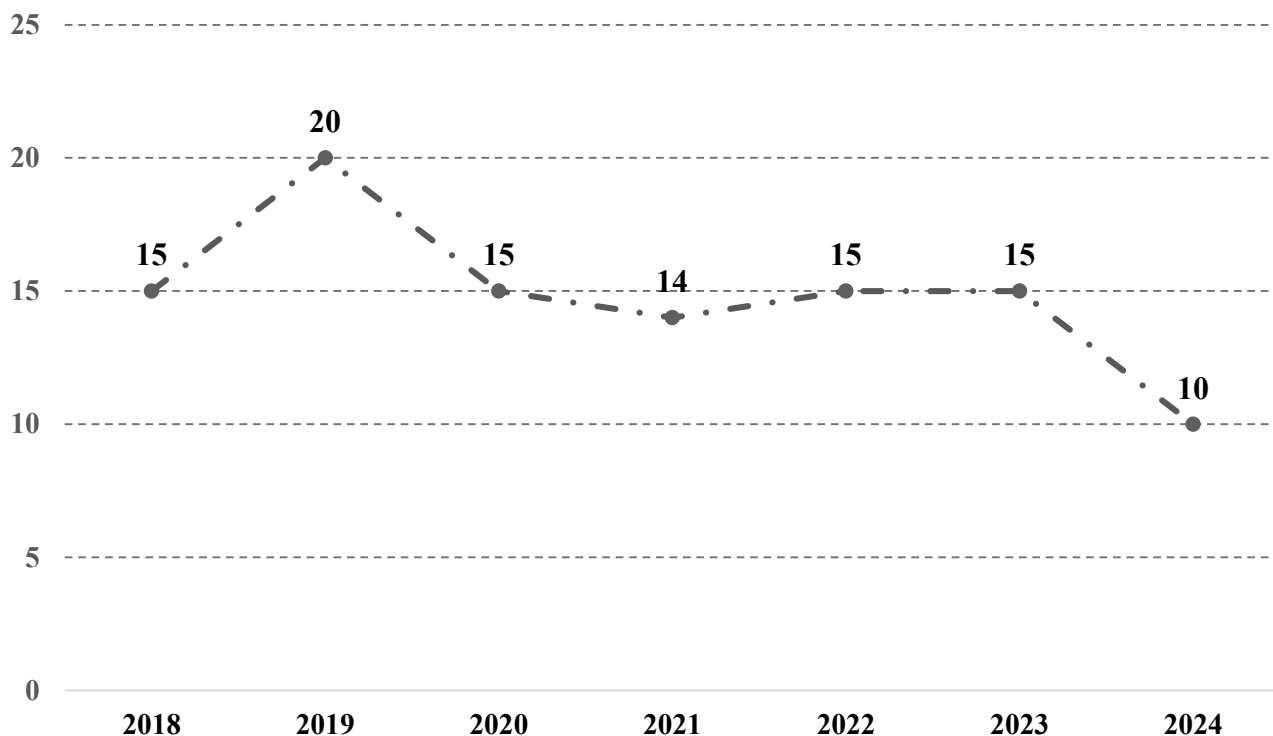

Рис. 2.13 Динаміка кількості страхових компаній на ринку аграрного страхування України у 2018–2024 рр., од.*

** Джерело: побудовано автором на основі даних додатка А, табл. А.3.*

Ще більш показовим є аналіз питомої ваги аграрного страхування в загальному портфелі страхової компанії (рис. 2.14). Цей показник відображає стратегічну важливість напрямку для бізнесу компанії. Дані демонструють стійку та різку негативну динаміку: з 2,21 % у 2018 році частка впала до надзвичайно низького значення 0,17 % у 2023 році, з незначним відновленням до 0,44 % у 2024. Це означає, що для переважної більшості страхових компаній страхування в аграрному секторі перетворилося з потенційного стратегічного напрямку на другорядну, побічну послугу. Таке становище обумовлює дефіцит управлінської уваги, інвестицій у розвиток продуктів та кадрів, а також готовність легко відмовитися від цього сегменту в критичні періоди стресу. Ринок страхування в аграрному секторі втрачає своїх професійних інституційних «адвокатів» всередині страхових компаній.

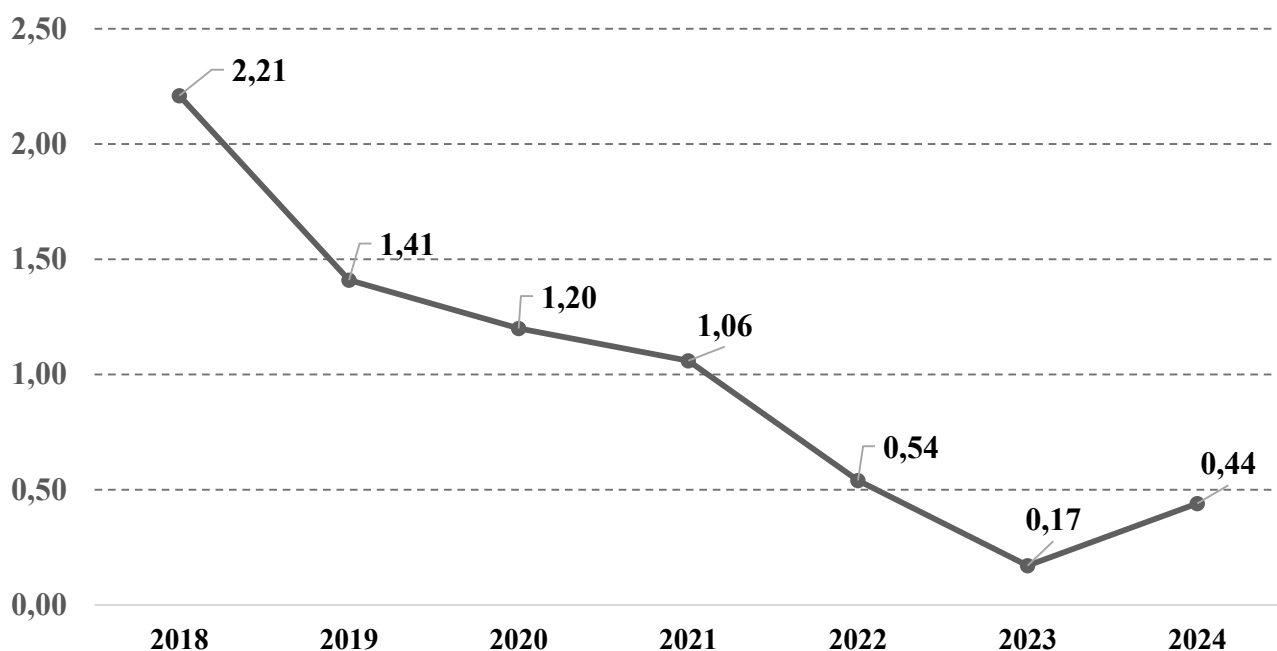

Рис. 2.14 Динаміка питомої ваги аграрного страхування в портфелях страхових компаній, які надавали послуги з аграрного страхування у 2018–2024 рр., %*

* Джерело: побудовано автором на основі даних додатка А, табл. А.3.

Діяльність страхових компаній в аграрному секторі стикається з комплексом взаємопов'язаних проблем, які обумовлюють їхню низьку зацікавленість в участі:

1. Висока ризиковість та системна кореляція. Як показує аналіз, проведений в попередніх підрозділах, обидві моделі (особливо класична) схильні до значних збитків, особливо у роки прояву масштабних кліматичних подій (посуха 2020, спека 2024). Непередбачуваність та масштаб таких збитків роблять неможливим ефективно планування фінансових результатів та управління резервами. Це фундаментальна бізнес-проблема, яка не може бути повністю вирішена силами окремої компанії.

2. Критична залежність від зовнішніх факторів. Ця проблема має два виміри:

— Від міжнародного перестраховування: класична модель неможлива без передачі значної частини ризиків (до 68 %). Обмеження доступу до європейських та світових перестраховиків після 2022 року паралізувало цей сегмент.

— Від державної політики: попит на класичне страхування виявився повністю залежним від наявності та обсягу державних субсидій. Невідповідність, нестабільність або запізнення в механізмах державної підтримки створюють неприпустимі операційні ризики для страхових компаній.

3. Високі транзакційні та операційні витрати (особливо в класичній моделі). Процеси аквізиції (залучення клієнтів у розрізненому аграрному секторі), оформлення договорів, виїзди комісій для оцінки збитків, адміністрування суперечок потребують значних людських та матеріальних ресурсів. При невеликих абсолютних обсягах премій (десятки мільйонів грн на всю країну) ці витрати роблять бізнес неефективним.

4. Дефіцит кваліфікованих кадрів та спеціалізованих знань. Ефективна робота в аграрному страхуванні вимагає поєднання знань у страхуванні, сільському господарстві, агрометеорології та актуарній математиці. Формування та утримання таких команд є дорогим і складним завданням, особливо на тлі зниження значущості напрямку всередині компаній.

5. Недосконалість та нестабільність нормативно-правового поля. Зміни в законодавстві щодо умов субсидіювання, визнання страхових випадків, ліцензійних вимог створюють додаткову невизначеність та правові ризики для страхових компаній, знижуючи інвестиційну привабливість сектору.

Тенденції розвитку та трансформації бізнес-моделей страхових компаній: незважаючи на описані проблеми, ринок продовжує розвиватися. У діяльності страхових компаній можна виявити низку ключових тенденцій, що формують його майбутній вигляд:

1. Спеціалізація та нішевість. Страхові компанії, що залишилися на ринку, дедалі більше концентруються на певних нішах. Деякі можуть повністю відмовитися від класичної моделі на користь розвитку виключно параметричного страхування, що пропонує більш технологічну, масштабовану та менш витратну модель бізнесу. Інші можуть спеціалізуватися на страхуванні окремих культур (наприклад, садівництво) або ризиків.

2. Партнерські бізнес-моделі та масштабування. Через високу вартість

власної аквізиції в розрізненому аграрному сегменті страховики активно шукають партнерів для дистрибуції своїх продуктів. Це можуть бути:

- агрохолдинги та великі трейдери, що пропонують страхування як частину пакету послуг для контрактних фермерів.
- банки, що інтегрують страхування як обов'язкову умову аграрного кредитування.
- агротех-компанії (*AgriTech*), що інтегрують страхові продукти у свої цифрові платформи для фермерів.
- асоціації аграріїв та кооперативи.

3. Застосування сучасних технологій та прийняття рішень на основі даних. Розвиток параметричного страхування нерозривно пов'язаний із використанням «big data»: історичних метеоданих, супутникових знімків, даних з IoT-сенсорів. Страхові компанії інвестують (або співпрацюють із технологічними компаніями) у розробку точних індексів, платформ для автоматичного моніторингу та миттєвих розрахунків. Це дозволяє створювати нові продукти, знижувати «базисний ризик» та автоматизувати процеси.

4. Пошук альтернативних механізмів передачі ризиків. Оскільки традиційне перестраховання стало менш доступним, страховики звертають увагу на альтернативні механізми:

- Перетворення ризиків на фінансові активи за допомогою ринку капіталу: Випуск цінних паперів (облігацій) для передачі системних ризиків, прив'язаних до настання певних індексів.
- Створення національних пулів або фондів системних ризиків за підтримки держави та міжнародних фінансових інституцій (наприклад, Світового банку).
- Міжнародні програми страхових гарантій для аграрного експорту.

5. Консолідація та синергія. Скорочення числа гравців може призвести до їх подальшої консолідації через злиття та поглинання. Це дозволить об'єднати капітал, експертизу та портфелі, підвищити фінансову стійкість та ефективність. Крім того, спостерігається синергія з іншими видами страхування: наприклад,

пропозиція комплексних пакетів, що включають аграрне страхування, страхування техніки, відповідальності та навіть життя працівників господарства.

Роль держави та напрями регулювання: у контексті діяльності страхових компаній роль держави є двоякою: з одного боку, невдала політика може поглибити проблеми, з іншого — продумане регулювання може стати каталізатором розвитку.

Проблемний аспект: історична модель прямого субсидіювання премій виявилася неефективною, оскільки підтримувала збиткову класичну модель, не стимулюючи інновації. Нестабільність бюджетного фінансування створює неприйнятні ризики для бізнесу.

Конструктивні напрями державної політики можуть включати:

1. Створення державно-приватного механізму перестраховування системних ризиків: держава може виступати перестраховальником останньої інстанції для покриття збитків від подій з надзвичайно низькою ймовірністю, але значним розміром втрат (наприклад, не частіше одного разу на 50 років). Це знизить залежність від міжнародного ринку та створить передумови для роботи страхових компаній.

2. Переорієнтація підтримки з субсидій-премій на стимулювання інновацій та покриття частини витрат на технологічну інфраструктуру (метеостанції, платформи).

3. Розвиток стандартизації та прозорості: запровадження стандартних договорів, публічних реєстрів страхових випадків та виплат, що підвищить довіру та знизить транзакційні витрати.

4. Сприяння розвитку «мікростраховування» для малих господарств через спрощені процедури та підтримку кооперативів.

Дослідження діяльності страхових компаній в аграрному секторі України за 2018–2024 роки дозволяє зробити такі ключові висновки:

1. Ринок аграрного страхування переживає глибоку інституційну трансформацію. Відзначається різке скорочення кількості учасників (з 20 до 10) та практичне зниження ролі напрямку аграрного страхування в портфелях страхових компаній (частка впала до 0,44 %). Це свідчить про невігідність традиційних

моделей аграрного страхування в умовах високих ризиків та низької рентабельності.

2. Діяльність страхових компаній обтяжена комплексом організаційно-економічних проблем: неприйнятно висока ризиковість та кореляція збитків, критична залежність від зовнішніх факторів (міжнародне перестраховання, державні субсидії), високі транзакційні витрати та дефіцит спеціалізованих кадрів.

3. У відповідь на виклики формується низка адаптаційних тенденцій:

— спеціалізація та перехід до параметричних моделей як більш технологічної та масштабованої бізнес-моделі.

— активний пошук партнерських моделей дистрибуції через аграрних та фінансових посередників.

— застосування сучасних технологій на основі даних та штучного інтелекту.

— пошук альтернативних механізмів передачі ризиків (цінні папери, державно-приватні фонди).

4. Роль держави потребує переосмислення. Замість збереження збиткової моделі шляхом прямого субсидіювання, держава могла б відіграти ключову роль у створенні інфраструктури стабільності (перестраховання системних ризиків), стимулюванні інновацій та забезпеченні прозорості ринку.

Таким чином, майбутнє аграрного страхування в Україні буде залежати не стільки від кількості страховиків, скільки від їх здатності трансформувати бізнес-моделі, адаптуватися до нових технологій та знайти ефективне партнерство з державою для подолання ризику системних втрат. Ринок рухається від універсального, неефективного підходу до нішевого, технологічного та партнерського. Успіх у цій трансформації визначить, чи зможе страховий захист стати дійсно масовим та ефективним елементом фінансової безпеки українського агропромислового комплексу.

Висновки до розділу 2

Проведене дослідження стану та розвитку страхових послуг в аграрному секторі економіки України (2018–2024 рр.) дозволило виявити ключові тенденції та сформулювати узагальнені висновки щодо особливостей функціонування ринку аграрного страхування:

1. У результаті аналізу сучасного стану, тенденцій та динаміки розвитку страхових послуг в аграрному секторі економіки України встановлено, що аграрне страхування функціонує як малорозвинений і структурно периферійний сегмент страхового ринку, який не формує достатнього за масштабом фінансового ресурсу для виконання стабілізаційної функції в агропромисловому комплексі. Ключовими проявами цього є тривало низька частка аграрного страхування у сукупних страхових преміях країни (0,19 % у 2024 р.), нестійка динаміка основних показників (обсяг премій коливався від 258,5 млн грн у 2018 р. до мінімальних 37,6 млн грн у 2023 р.), а також низький рівень проникнення страхового покриття відносно фактично використовуваних площ ріллі (1,58 % у 2024 р.). Таким чином, досліджена модель аграрного страхування не забезпечує належного рівня фінансової безпеки сільськогосподарського виробництва та не відповідає масштабам ризикового профілю галузі.

2. У результаті аналізу ефективності класичних страхових інструментів у сільськогосподарському виробництві встановлено їх системну неефективність і фінансову нестабільність, що проявляється у значних коливаннях результатів страхових операцій (обсяг премій змінювався від 258,5 млн грн у 2018 р. до 37,6 млн грн у 2023 р.), надмірно високому коефіцієнті виплат у роки масштабних ризиків (201–241 %), критичній залежності від державних субсидій і міжнародного перестраховання (падіння премій на 53 % у 2023 р. після припинення субсидування, часткове відновлення завдяки субсидіям у розмірі 40 млн грн у 2024 р.), а також у високих транзакційних витратах та низькій прозорості врегулювання збитків. Частка класичного страхування у загальному ринку у 2024 р. становила лише 0,19 %, а рівень проникнення — 1,58 % від фактично використовуваних площ ріллі. Це свідчить про нездатність моделі забезпечити збалансованість «премії-виплати» та

фінансову стійкість сегменту і обґрунтовує необхідність її модернізації та доповнення сучасними індексними (параметричними) моделями для підвищення ефективності та стабільності аграрного страхування.

3. Аналіз практики застосування параметричних страхових моделей в аграрному секторі показав, що вони стали ключовим чинником забезпечення фактичного страхового покриття та зростання сукупних премій у 2018–2024 рр. Параметричні програми продемонстрували високу здатність до масштабування, менші транзакційні витрати та більшу адаптивність до зовнішніх шоків порівняно з класичною моделлю, що забезпечило їх домінування у структурі страхових премій і суттєву роль у страхових виплатах. Разом із цим встановлено, що домінування параметричного страхування супроводжується накопиченням системного фінансового ризику на стороні страхових компаній, зумовленого концентрацією портфеля за культурами та ризиками, а також географічною кореляцією страхових подій. Зростання ролі теплового стресу та концентрація страхового портфеля на найбільш чутливих і економічно значущих культурах призводять до синхронізації виплат у роки аномальних погодних явищ, формуючи пікові навантаження на ліквідність і підвищуючи ймовірність порушення фінансової стійкості страхових компаній.

4. Аналіз діяльності страхових компаній у сегменті аграрного страхування показав, що ринок перебуває в процесі інституційної трансформації, що проявляється у скороченні кількості активних учасників з 20 до 10 компаній та зниженні стратегічної ваги аграрного страхування в портфелях страховиків з 2 % до 0,4 %. Основні організаційно-економічні проблеми включають системну кореляцію ризиків, сильну залежність від перестраховування та державної політики, високі адміністративні витрати (особливо у класичній моделі), дефіцит спеціалізованих компетенцій та мінливість регуляторного середовища. Сукупність цих чинників зумовлює низьку інвестиційну привабливість сегменту, концентруючи ринок навколо обмеженого кола компаній та обмежуючи розвиток конкурентної структури.

5. Отримані результати дозволили автору зробити висновок, що сучасний

аграрний страховий ринок характеризується посиленням спеціалізації страхових компаній із переорієнтацією на параметричні продукти, розширенням партнерських каналів через банки, аграрні компанії та цифрові платформи, використанням сучасних технологій оцінки ризиків на основі метеорологічних мереж, супутникового моніторингу та моделей, а також впровадженням альтернативних механізмів передачі системних ризиків (пули, фонди, інструменти ринку капіталу), що створює умови для переходу від роздробленого, залежного від субсидій аграрного страхування до більш інфраструктурної, стандартизованої та технологічної моделі. При цьому страховий ринок аграрного сектору має дуальну конфігурацію: класичний сегмент формально присутній, але економічно нестійкий і залежить від субсидій, тоді як параметричний сегмент забезпечує основну частку фактичного покриття, проте потребує розвитку механізмів управління системними ризиками (диверсифікація портфеля, зниження базисного ризику, розвиток перестраховальної та цифрової інфраструктури), що обумовлює необхідність подальших досліджень щодо підвищення фінансової стійкості аграрного страхування та вдосконалення організаційно-економічних механізмів його розвитку в умовах кліматичних і геополітичних викликів.

Основні результати наукових досліджень, викладених у розділі 2, опубліковано в роботах: [72; 78–80; 130–134; 137].

РОЗДІЛ 3

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ ТА СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

3.1 Інноваційні технології в аграрному страхуванні: тенденції впровадження та потенціал розвитку

Сучасний етап розвитку аграрного страхування характеризується суттєвими структурними змінами, зумовленими посиленням кліматичних ризиків, ускладненням виробничих процесів у сільському господарстві та загальною цифровою трансформацією фінансового сектору. У цих умовах інноваційні технології виступають не лише інструментом удосконалення окремих страхових процедур, а ключовим фактором підвищення ефективності управління ризиками в аграрному секторі економіки.

Традиційна модель аграрного страхування, що ґрунтується на експертній оцінці збитків та відшкодуванні втрат після їх фактичного настання, дедалі частіше демонструє свою обмеженість. Високий рівень транзакційних витрат, інформаційний бар'єр між страховими компаніями і аграрними підприємствами, тривалі строки врегулювання страхових випадків знижують привабливість страхових послуг для сільськогосподарських виробників та стримують розвиток ринку. За таких умов впровадження інноваційних технологій стає об'єктивною необхідністю, а не другорядним чинником розвитку страхового бізнесу.

Інновації в аграрному страхуванні доцільно розглядати в ширшому економічному контексті — як складову трансформації інституту страхування в аграрному секторі. Вони впливають на всі ключові елементи страхового процесу: ідентифікацію ризиків, їх кількісну оцінку, тарифоутворення, андеррайтинг, моніторинг страхових об'єктів та врегулювання збитків. Таким чином, інноваційні технології формують нову модель взаємодії між страховими компаніями, аграрними підприємствами та державними інституціями.

Особливістю аграрного страхування є його тісний зв'язок із природно-кліматичними умовами, що зумовлює високу залежність результатів страхування

від якості та оперативності інформації. Саме тому ключову роль у розвитку інноваційних технологій відіграють інформаційні та цифрові технології, які забезпечують доступ до об'єктивних даних про стан аграрного виробництва та фактори ризику. До них належать технології дистанційного зондування Землі, супутниковий моніторинг, геоінформаційні системи, автоматизовані метеорологічні спостереження та аналітичні платформи обробки великих масивів даних.

Застосування зазначених технологій дозволяє перейти від роздробленого та суб'єктивного оцінювання ризиків до системного підходу, що ґрунтується на використанні об'єктивних даних. Це, у свою чергу, створює передумови для підвищення точності актуарних розрахунків, формування економічно обґрунтованих страхових тарифів та зниження ризиків фінансової нестабільності страхових компаній. Для аграрних підприємств впровадження інноваційних технологій означає підвищення прозорості страхових відносин, зміцнення довіри до страхових послуг та скорочення строків отримання страхових виплат.

Водночас інноваційний розвиток аграрного страхування не є автоматичним процесом і потребує наявності відповідних інституційних, технологічних та економічних передумов. У країнах з розвиненими ринками аграрного страхування інновації реалізуються в межах узгодженої державної політики, що поєднує стимулювання впровадження цифрових технологій, розвиток страхових ринків та підтримку аграрного сектору. Для України питання формування таких передумов набуває особливої актуальності з огляду на трансформаційний характер національної економіки та підвищену вразливість аграрного сектору до зовнішніх подій.

Таким чином, дослідження інноваційних технологій в аграрному страхуванні потребує комплексного підходу, який передбачає аналіз не лише технологічних рішень як таких, а й їх впливу на ефективність управління ризиками, інституційну структуру страхового ринку та стратегічні напрями його розвитку в економіці України.

Інноваційні технології, що застосовуються в аграрному страхуванні,

характеризуються значною різноманітністю та охоплюють як інформаційно-аналітичні інструменти, так і організаційно-управлінські рішення. Для цілей наукового аналізу доцільною є їх систематизація за функціональною ознакою, що дозволяє виявити роль кожної групи технологій у формуванні ефективної системи управління аграрними ризиками.

З позицій функціонального підходу інноваційні технології в аграрному страхуванні доцільно поділяти на такі основні групи:

1. технології ідентифікації та моніторингу ризиків;
2. технології кількісної оцінки та прогнозування ризиків;
3. технології підтримки процесів андеррайтингу та тарифоутворення;
4. технології врегулювання страхових випадків;
5. цифрові платформи управління взаємодією суб'єктів страхових відносин.

Обґрунтований функціональний підхід до системи інноваційних технологій в аграрному страхуванні узагальнено та структуровано у додатку Б (рис. Б.1). Головним елементом моделі виступає інформаційно-аналітичне ядро, яке забезпечує інтеграцію первинних джерел даних — технологій дистанційного зондування Землі, супутникового моніторингу, безпілотних літальних апаратів, автоматизованих метеорологічних станцій та геоінформаційних систем — з аналітичними інструментами обробки інформації, зокрема системами «big data», алгоритмами штучного інтелекту й машинного навчання та економіко-математичними моделями. На основі цього ядра формуються функціональні групи інноваційних технологій, що охоплюють ідентифікацію та моніторинг аграрних ризиків, їх кількісну оцінку та прогнозування, процеси андеррайтингу й тарифоутворення, а також врегулювання страхових випадків. Узгодження та практична реалізація зазначених функцій забезпечуються через цифрову платформу управління взаємодією між ключовими суб'єктами страхових відносин — страховою компанією, аграрним виробником і державою, що створює інституційну основу для координації інформаційних потоків і застосування механізмів публічно-приватної підтримки аграрного страхування. Функціонування

такої системи спрямоване на досягнення результатів у вигляді підвищення ефективності страхового захисту, зниження витрат та зростання рівня довіри до страхових інструментів, що в підсумку забезпечує ефективне управління аграрними ризиками та підвищення стійкості аграрного виробництва.

До першої групи належать технології дистанційного зондування Землі, супутниковий моніторинг, безпілотні літальні апарати, автоматизовані метеорологічні станції та геоінформаційні системи. Їх функціональне призначення полягає в забезпеченні безперервного спостереження за станом страхових об'єктів та зовнішніх факторів ризику. Використання цих технологій дозволяє зменшити залежність страхових компаній від суб'єктивної експертної оцінки та підвищити об'єктивність прийняття управлінських рішень.

Друга група охоплює технології аналізу великих масивів даних, економіко-математичне моделювання, алгоритми машинного навчання та штучного інтелекту. Їх застосування спрямоване на виявлення закономірностей у динаміці аграрних ризиків, прогнозування ймовірності настання страхових випадків та оцінку потенційних фінансових втрат. У контексті аграрного страхування ці технології відіграють ключову роль у підвищенні точності актуарних розрахунків та зниженні ризику помилок у тарифоутворенні.

Технології підтримки процесів андеррайтингу та тарифоутворення формують третю групу інноваційних рішень. Йдеться про автоматизовані системи оцінки ризиків, рейтингові моделі аграрних підприємств, цифрові інструменти формування диференційованих страхових пропозицій. Функціональна роль цієї групи полягає у забезпеченні балансу між доступністю страхових продуктів для аграріїв та фінансовою стійкістю страхових компаній.

Четверта група включає технології врегулювання страхових випадків, зокрема цифрові сервіси подання заяв на страхове відшкодування, автоматизовану верифікацію страхових подій на основі супутникових та метеорологічних даних, а також використання смарт-контрактів. Їх упровадження сприяє скороченню строків здійснення страхових виплат, зниженню адміністративних витрат та підвищенню рівня довіри до системи аграрного страхування.

Окрему групу становлять цифрові платформи управління взаємодією суб'єктів страхових відносин, які забезпечують інтеграцію страхових компаній, аграрних підприємств, фінансових установ та державних органів. Такі платформи створюють інформаційну основу для комплексного управління аграрними ризиками та реалізації публічно-приватних механізмів підтримки аграрного страхування.

Запропонована систематизація інноваційних технологій дозволяє розглядати їх не окремо, а як взаємопов'язані елементи єдиного механізму управління ризиками в аграрному секторі. Саме інтеграція різних технологічних рішень формує комплексний результат, що проявляється у підвищенні ефективності страхового захисту та стійкості аграрного виробництва. Екосистема суб'єктів та технологій в сучасному аграрному страхуванні представлена у додатку Б (рис. Б.2).

З метою узагальнення підходів до використання інноваційних технологій та оцінки рівня їх практичного впровадження в аграрному страхуванні доцільно застосувати матричний підхід, який дозволяє систематизувати технологічні рішення за критеріями функціонального призначення та ступеня їх поширення у практиці страхового ринку. Відповідну матрицю впровадження технологій в аграрному страхуванні наведено на рис. 3.1.

Такий підхід дає змогу виявити диспропорції між окремими групами технологій та оцінити потенціал їх подальшого розвитку. Аналіз тенденцій упровадження інноваційних технологій в аграрному страхуванні доцільно здійснювати з урахуванням двох взаємопов'язаних вимірів: міжнародного, який формує загальні вектори розвитку страхового ринку, та національного, що відображає специфіку економічних, інституційних і технологічних умов України. Таке розмежування дозволяє не лише ідентифікувати домінуючі тренди, а й оцінити ступінь їх релевантності та адаптивності до вітчизняної практики.

У міжнародному контексті ключовою тенденцією розвитку аграрного страхування є поступовий перехід від традиційних компенсаційних моделей до технологічно інтегрованих систем управління ризиками. Цей процес супроводжується активним використанням цифрових платформ, супутникових

даних, автоматизованих метеорологічних спостережень та аналітичних інструментів обробки великих масивів інформації. Інноваційні технології в розвинених країнах застосовуються не як допоміжний елемент, а як базова інфраструктура страхового процесу.

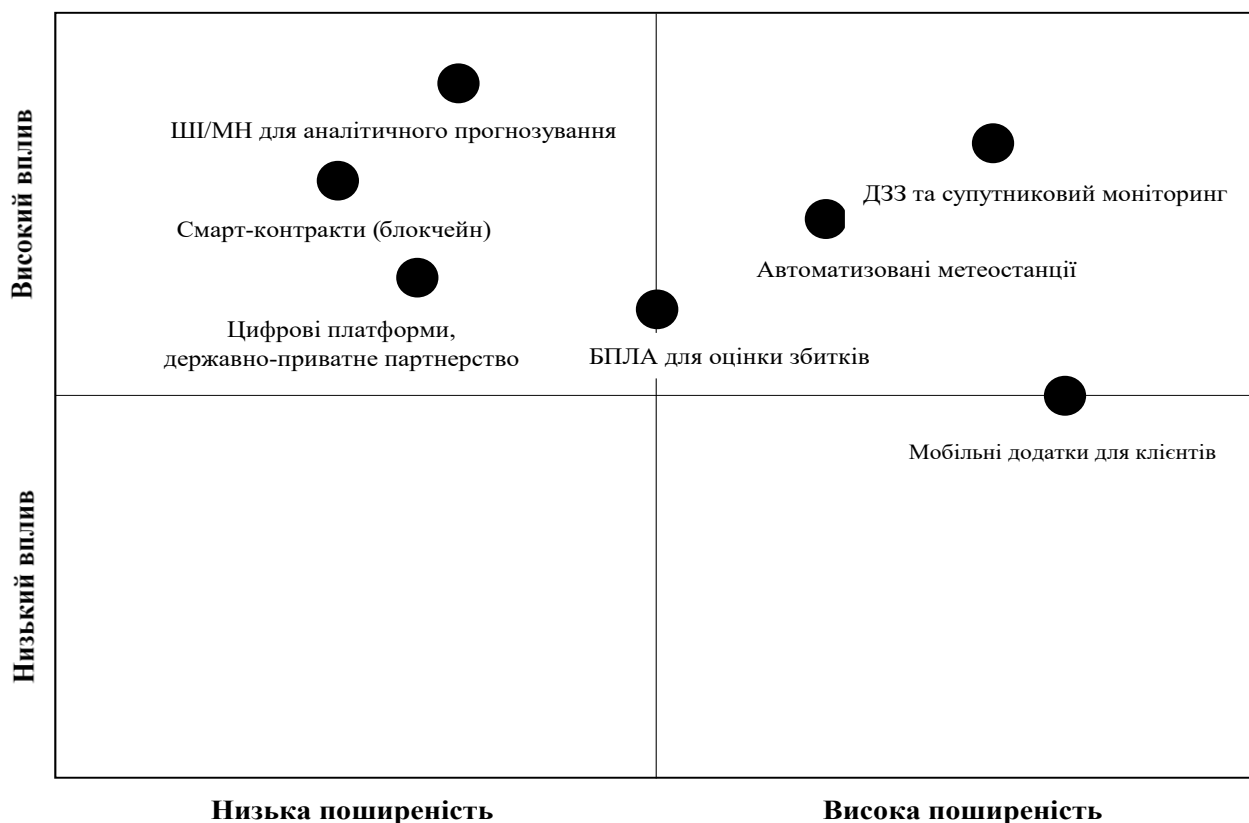

Рис. 3.1 Матриця впровадження технологій в аграрному страхуванні*

* Джерело: розроблено автором на основі результатів дисертаційного дослідження.

Важливою міжнародною тенденцією є поширення індексного (параметричного) страхування, що стало можливим саме завдяки розвитку цифрових технологій збору та обробки даних. Використання погодних, кліматичних та врожайних індексів дозволяє суттєво спростити механізми страхових виплат і знизити транзакційні витрати. У результаті страхові продукти стають більш доступними для аграрних підприємств, а страхові компанії отримують можливість масштабування бізнесу без пропорційного зростання адміністративних витрат.

Ще однією стійкою тенденцією є інтеграція аграрного страхування з іншими сегментами фінансового ринку, зокрема з аграрним кредитуванням та державними

програмами підтримки сільського господарства. У багатьох країнах інноваційні технології забезпечують об'єднання страхових, фінансових та інформаційних потоків у межах єдиних цифрових екосистем, що підвищує ефективність управління аграрними ризиками на макро- та мікрорівнях.

На відміну від міжнародної практики, впровадження інноваційних технологій в аграрному страхуванні України має несистемний характер і перебуває на початковій стадії розвитку. Основні технологічні рішення застосовуються переважно у великих аграрних холдингах та в окремих пілотних страхових програмах. Масовий сегмент аграрного виробництва, представлений малими та середніми господарствами, залишається обмежено залученим до інноваційних страхових рішень.

Серед позитивних тенденцій на національному рівні слід відзначити зростання інтересу страхових компаній до використання супутникового моніторингу та метеорологічних даних для оцінки ризиків і врегулювання страхових випадків. Окремі страхові компанії поступово інтегрують цифрові інструменти у процеси андеррайтингу та тарифоутворення, що свідчить про формування технологічної бази для подальшої модернізації аграрного страхування.

Поряд із окресленими тенденціями розвитку існує низка системних обмежень, які стримують поширення інноваційних технологій в українському аграрному страхуванні. До них належать нерівномірний доступ до якісних даних, недостатній рівень стандартизації інформаційних ресурсів, обмежені фінансові можливості страхових компаній щодо інвестування в технології, а також низький рівень довіри аграрних підприємств до страхових інструментів загалом. У результаті між міжнародними тенденціями та національною практикою формується суттєвий технологічний та інституційний розрив.

Таким чином, тенденції впровадження інноваційних технологій в аграрному страхуванні України перебувають у руслі загальносвітових процесів, проте їх реалізація є нерівномірною та обмеженою. Подолання наявних диспропорцій потребує не лише запозичення технологічних рішень, а й формування цілісної стратегії розвитку аграрного страхування, орієнтованої на довгострокове

підвищення ефективності управління ризиками в аграрному секторі економіки.

Потенціал розвитку інноваційних технологій в аграрному страхуванні України визначається поєднанням об'єктивних економічних чинників, особливостей аграрного виробництва та рівня розвитку фінансово-страхової інфраструктури. Висока частка аграрного сектору в структурі національної економіки, значна територіальна диференціація природно-кліматичних умов та зростання частоти аномальних погодних явищ формують стійкий попит на ефективні інструменти управління ризиками, здатні забезпечити стабільність доходів аграрних підприємств.

З економічної точки зору інноваційні технології створюють можливості для підвищення ефективності функціонування ринку аграрного страхування шляхом зниження транзакційних витрат, оптимізації процесів андеррайтингу та врегулювання страхових випадків, а також підвищення точності оцінки ризиків. У довгостроковій перспективі це сприяє формуванню фінансово стійких страхових компаній і підвищенню доступності страхових послуг для аграрних підприємств різних масштабів діяльності.

Важливим чинником реалізації потенціалу інноваційного розвитку аграрного страхування є рівень розвитку інформаційної інфраструктури. Наявність розгалуженої мережі метеорологічних спостережень, доступ до супутникових даних та інтегрованих агрокліматичних баз даних є важливими передумовами впровадження індексних (параметричних) страхових моделей. В Україні зазначена інфраструктура характеризується нерівномірністю розвитку та недостатньою якістю, що знижує ефективність використання інноваційних технологій та обмежує можливості їх масштабування.

Інституційні передумови розвитку інноваційних технологій в аграрному страхуванні охоплюють нормативно-правове середовище, механізми державної підтримки та рівень взаємодії між суб'єктами страхового ринку. Відсутність чітко визначених правил використання цифрових даних у страхових відносинах, недостатня стандартизація страхових продуктів та обмежені можливості державного перестраховування масштабних ризиків створюють додаткові бар'єри для впровадження інноваційних рішень.

Водночас Україна має низку інституційних переваг, які можуть бути використані для реалізації потенціалу інноваційного розвитку аграрного страхування. До них належать наявність потужного аграрного сектору, зростаючий рівень цифрових технологій у сфері фінансових послуг, а також досвід участі в міжнародних програмах підтримки аграрного виробництва. За умови формування послідовної державної політики ці фактори можуть стати основою для розвитку сучасної системи аграрного страхування, орієнтованої на використання інноваційних технологій.

Реалізація потенціалу інноваційного розвитку аграрного страхування потребує комплексного підходу, який поєднує інвестиції в технологічну інфраструктуру, вдосконалення нормативно-правового регулювання та розвиток людського капіталу у страховому секторі. Особливого значення набуває формування механізмів публічно-приватного партнерства, що дозволяють залучати ресурси держави та приватного бізнесу для створення спільних інформаційних платформ та страхових продуктів.

Таким чином, потенціал розвитку інноваційних технологій в аграрному страхуванні України є значним, однак його реалізація можлива лише за умови формування сприятливих інституційних передумов та узгодження інтересів ключових учасників страхових відносин. У цьому контексті інноваційні технології виступають не лише технічним інструментом, а стратегічним ресурсом підвищення стійкості аграрного сектору економіки.

З метою систематизації наявних передумов, обмежень і перспектив розвитку інноваційних технологій в аграрному страхуванні доцільним є застосування інструментарію SWOT-аналізу, який дозволяє комплексно оцінити сильні та слабкі сторони наявної моделі, а також ідентифікувати можливості й загрози зовнішнього та внутрішнього середовища. Застосування цього підходу забезпечує формування цілісного аналітичного підґрунтя для обґрунтування стратегічних напрямів модернізації аграрного страхування на інноваційній основі (рис. 3.2).

Незважаючи на наявність значного потенціалу розвитку інноваційних технологій в аграрному страхуванні, процес їх упровадження в Україні

супроводжується низкою системних обмежень, які мають як економічний, так і інституційний характер. Ідентифікація цих обмежень є необхідною передумовою формування ефективних стратегічних напрямів модернізації страхових послуг в аграрному секторі. До ключових економічних обмежень слід віднести високі початкові витрати на впровадження цифрових технологій, обмежені інвестиційні можливості страхових компаній та недостатній рівень платоспроможного попиту з боку значної частини аграрних підприємств. Для багатьох малих і середніх господарств використання інноваційних страхових продуктів залишається фінансово недоступним, що стримує розширення ринку та знижує стимули для страхових компаній до інвестування в технологічний розвиток.

Слабкі сторони (W)	<ul style="list-style-type: none"> - високі початкові витрати на впровадження - обмежені інвестиційні можливості страхових компаній - фінансова недоступність інноваційних страхових продуктів для багатьох господарств - нестабільність нормативно-правового регулювання - відсутність єдиних стандартів - дефіцит кадрів 	<ul style="list-style-type: none"> - формування державної стратегії підтримки інновацій - створення сприятливих умов для інвестування - стимулювання публічно-приватного партнерства - розвиток спеціалізованих освітніх програм - запровадження механізмів державного перестраховання - узгодження інтересів учасників 	Можливості (O)
Сильні сторони (S)	<ul style="list-style-type: none"> - зростаючий рівень цифрових технологій у сфері фінансових послуг - досвід участі в міжнародних програмах - розвиток національної інформаційної інфраструктури - потужний аграрний сектор - масштабування індексних (параметричних) страхових моделей 	<ul style="list-style-type: none"> - посилення кліматичних ризиків - технологічний розрив зі світом - низька культура страхування - масштабні ризики в наслідок військових дії - коливання цін на зовнішніх ринках - залежність від перестраховання - енергетична нестабільність 	Загрози (T)

Рис. 3.2 SWOT-аналіз розвитку інноваційних технологій в аграрному страхуванні*

* Джерело: розроблено автором на основі результатів дисертаційного дослідження.

Інституційні обмеження проявляються у нестабільності нормативно-правового регулювання, відсутності єдиних стандартів використання цифрових

даних у страхових відносинах та недостатньо розвинених механізмах державної підтримки аграрного страхування. Обмежена координація між державними органами, страховими компаніями та аграрними виробниками призводить до дублювання функцій і зниження ефективності використання наявних ресурсів.

Окремою проблемою є кадрове забезпечення інноваційного розвитку аграрного страхування. Недостатній рівень підготовки фахівців, здатних працювати з сучасними аналітичними та цифровими інструментами, обмежує можливості повноцінного використання інноваційних технологій у практиці страхових компаній. Це зумовлює потребу у розвитку спеціалізованих освітніх програм та підвищенні кваліфікації персоналу страхового сектору.

Стратегічні напрями подолання зазначених обмежень мають ґрунтуватися на комплексному підході до розвитку аграрного страхування. Насамперед йдеться про формування цілісної державної стратегії підтримки інновацій у страхуванні, яка передбачає створення сприятливих умов для інвестування в цифрову інфраструктуру, стимулювання публічно-приватного партнерства та запровадження механізмів державного перестраховування стихійних ризиків.

Важливим стратегічним напрямом є розвиток національної інформаційної інфраструктури аграрного страхування, що забезпечує доступ до стандартизованих метеорологічних, агрокліматичних та виробничих даних. Створення таких інформаційних ресурсів дозволить підвищити ефективність використання інноваційних технологій і створити передумови для масштабування індексних та параметричних страхових моделей.

Таким чином, подолання обмежень у впровадженні інноваційних технологій в аграрному страхуванні потребує узгоджених дій держави, страхового бізнесу та аграрного сектору. Реалізація стратегічних напрямів модернізації страхових послуг дозволить сформувати технологічно орієнтовану систему аграрного страхування, здатну ефективно реагувати на сучасні виклики та забезпечувати сталий розвиток аграрної економіки України.

3.2 Новітні концептуальні підходи до формування страхових продуктів в аграрному секторі

Виходячи з теоретичних положень, обґрунтованих у підрозділі 1.1, аграрне страхування розглядається як економічний інструмент управління ризиками, що виконує не лише компенсаційну, а й стабілізаційну функцію в аграрному секторі економіки. Водночас аналіз наявних наукових підходів та практики страхування засвідчив обмеженість традиційних моделей у формуванні страхових продуктів, орієнтованих переважно на відшкодування збитків після їх фактичного настання. Це зумовлює необхідність переосмислення концептуальних підходів до формування страхових продуктів в аграрному секторі з урахуванням сучасних ризиків, технологічних можливостей та стратегічних завдань розвитку аграрної економіки України.

Формування ефективних страхових продуктів в аграрному секторі є одним із ключових чинників розвитку ринку аграрного страхування та забезпечення фінансової стійкості аграрних підприємств. Водночас традиційні підходи до моделювання страхових продуктів, що склалися в межах класичної моделі страхування, дедалі менше відповідають сучасним умовам функціонування аграрної економіки, які характеризуються високою мінливістю ризиків, структурними змінами у виробництві та зростанням вимог до гнучкості фінансових інструментів.

Класичні страхові продукти в аграрному секторі, як правило, орієнтовані на відшкодування фактично понесених збитків і передбачають складні процедури оцінювання втрат, значні адміністративні витрати та тривалі строки врегулювання страхових випадків. За таких умов страхування часто сприймається аграрними виробниками не як інструмент управління ризиками, а як додаткове фінансове навантаження, що знижує рівень його використання та обмежує розвиток ринку.

Необхідність трансформації підходів до формування страхових продуктів зумовлена також змінами у структурі аграрного сектору. З одного боку, відбувається концентрація виробництва у великих аграрних підприємствах і холдингах, які потребують комплексних, технологічно інтегрованих страхових рішень. З іншого

— значна частка малих і середніх господарств залишається вразливою до ризиків і водночас обмеженою у доступі до традиційних страхових продуктів через їхню вартість та складність.

У цих умовах страхові продукти мають трансформуватися з універсальних, стандартизованих рішень у гнучкі фінансові інструменти, здатні адаптуватися до специфіки аграрного виробництва, регіональних природно-кліматичних умов та індивідуальних потреб страхувальників. Така трансформація передбачає зміну самої логіки формування страхових продуктів — від орієнтації на компенсацію збитків до орієнтації на управління ризиками та забезпечення фінансової стабільності аграрного виробництва.

Важливим чинником, що актуалізує необхідність нових підходів, є розвиток інноваційних технологій у страхуванні, які створюють можливості для спрощення страхових продуктів, підвищення їх прозорості та зниження транзакційних витрат. Використання цифрових платформ, супутникових даних і автоматизованих аналітичних інструментів дозволяє формувати страхові продукти з урахуванням реальних ризиків та мінімізувати суб'єктивний вплив у процесі страхування.

Таким чином, трансформація підходів до формування страхових продуктів в аграрному секторі є об'єктивною необхідністю, зумовленою як змінами в аграрній економіці, так і розвитком страхових та цифрових технологій. Це створює передумови для формування новітніх концептуальних підходів, орієнтованих на підвищення ефективності страхового захисту та розширення доступу аграрних підприємств до страхових послуг.

Формування сучасних страхових продуктів в аграрному секторі потребує опори на систему концептуальних принципів, які визначають логіку їх моделювання, функціональне призначення та економічний зміст. На відміну від традиційних підходів, що базуються переважно на формальному переліку страхових ризиків і механізмах компенсації збитків, новітні концептуальні підходи мають враховувати багатofакторний характер аграрних ризиків, технологічні можливості їх оцінки та стратегічні цілі розвитку аграрного виробництва.

У межах цього дослідження обґрунтовано доцільність формування страхових

продуктів в аграрному секторі на основі сукупності взаємопов'язаних концептуальних принципів (рис. 3.3).

Реалізація запропонованих концептуальних принципів впливає на економічні параметри страхових продуктів через зниження транзакційних витрат, підвищення точності оцінки ризиків та оптимізацію структури страхового покриття. Це дозволяє, з одного боку, зменшити навантаження на страхові премії для аграрних підприємств, а з іншого — підвищити фінансову стійкість страхових компаній.

Сукупність наведених принципів формує концептуальну основу сучасних страхових продуктів в аграрному секторі та дозволяє розглядати їх не як окремі фінансові послуги, а як елемент комплексної системи управління аграрними ризиками. Запропонований підхід створює методологічне підґрунтя для подальшого обґрунтування авторської концепції формування страхових продуктів, орієнтованих на довгострокову стабільність аграрного виробництва.

-
- 1 >> **Принцип ризикоорієнтованості**
орієнтація на ризики, зумовлені кліматичною невизначеністю
 - 2 >> **Принцип адаптивності**
Гнучке реагування на зміни ризиків
 - 3 >> **Принцип модульності**
комбінування елементів страхового захисту
 - 4 >> **Принцип клієнтоорієнтованості**
орієнтація на потреби та можливості аграрних підприємств
 - 5 >> **Принцип інтегрованості з фінансовими інструментами**
поєднання страхування з фінансовими механізмами
 - 6 >> **Принцип технологічної забезпеченості**
використання сучасних інформаційно-аналітичних технологій
 - 7 >> **Принцип економічної доцільності**
баланс покриття, вартості та фінансової стійкості

Рис. 3.3 Концептуальні принципи формування страхових продуктів в аграрному секторі*

* Джерело: сформовано автором на основі результатів дисертаційного дослідження.

Для детальнішого обґрунтування доцільності впровадження новітніх

концептуальних підходів до формування страхових продуктів в аграрному секторі варто здійснити порівняльну характеристику традиційних і сучасних моделей страхування (табл. 3.1).

Наведене порівняння свідчить, що новітні концептуальні підходи орієнтовані не лише на компенсацію збитків, а й на системне управління аграрними ризиками, підвищення гнучкості страхових продуктів та інтеграцію страхування у фінансово-економічну систему аграрного виробництва. Це створює передумови для зниження сукупних ризиків аграрних підприємств і підвищення ефективності страхового захисту.

Порівняльний аналіз традиційних і новітніх підходів до формування страхових продуктів свідчить про зміну логіки страхування з компенсаційної на орієнтовану на ризики. У зв'язку з цим доцільно систематизувати загальну логіку впливу ключових параметрів страхового продукту на результативність страхового захисту в аграрному секторі.

Таблиця 3.1

Порівняльна характеристика традиційних та новітніх підходів до формування страхових продуктів в аграрному секторі*

Критерій	Традиційний підхід	Новітній концептуальний підхід
Об'єкт страхування	Збитки після настання події	Аграрні ризики як система
Характер продукту	Стандартизований	Модульний, адаптивний
Оцінка ризику	Шаблонна	Орієнтована на ризик, аналітика
Гнучкість умов	Низька	Висока
Роль технологій	Обмежена	Ключова
Вплив на стабільність виробництва	Опосередкований	Прямий

* Джерело: сформовано автором на основі результатів дисертаційного дослідження.

Таким чином, зміна логіки страхування з компенсаційної на орієнтовану на ризику зумовлює необхідність переходу від описових та якісних характеристик страхових продуктів до їх систематизованої кількісної оцінки. Це об'єктивно потребує розроблення методичних підходів до оцінювання ефективності страхових продуктів в аграрному секторі, які б дозволяли комплексно враховувати вплив ключових концептуальних параметрів на результативність страхового захисту аграрних підприємств.

Методичні підходи до оцінки ефективності страхових продуктів в аграрному секторі: ефективність страхових продуктів в аграрному секторі доцільно розглядати як багатовимірну економічну категорію, що відображає ступінь відповідності страхового захисту реальним ризикам аграрного виробництва, потребам сільськогосподарських товаровиробників та можливостям фінансово-страхової системи. На відміну від традиційних підходів, які зводять оцінку ефективності переважно до фінансових показників діяльності страхових компаній або рівня страхових виплат, сучасні умови функціонування аграрного сектору потребують комплексного, системного підходу до оцінювання страхових продуктів.

У межах цього дослідження ефективність страхових продуктів в аграрному секторі пропонується оцінювати з позицій їх здатності виконувати функції управління ризиками, забезпечувати фінансову стабільність аграрних підприємств та інтегруватися у ширшу систему фінансово-економічних відносин. Такий підхід відповідає концепції ризикоорієнтованого страхування та враховує специфіку аграрного виробництва, яке характеризується високою залежністю від природно-кліматичних чинників, сезонністю та обмеженими можливостями самостійного хеджування ризиків.

Методичною основою оцінки ефективності страхових продуктів у роботі обрано авторський підхід, що ґрунтується на системі взаємопов'язаних концептуальних принципів формування страхових продуктів в аграрному секторі, а саме: принципі ризикоорієнтованості, адаптивності, модульності, клієнтоорієнтованості, інтегрованості з фінансовими інструментами, технологічної

забезпеченості та економічної доцільності (рис. 3.3). Саме ці принципи визначають ключові параметри, за якими може бути здійснена кількісна та якісна оцінка ефективності страхових продуктів.

З огляду на це ефективність страхового продукту (E) у загальному вигляді розглядається як функція відповідності структури ризиків (R), гнучкості та адаптивності продукту (F), рівня технологічної забезпеченості (T) та економічної збалансованості (B):

$$E = f(R, F, T, B) \quad (3.1)$$

Зазначені параметри відображають ключові концептуальні принципи формування страхових продуктів та перебувають у взаємозв'язку, визначаючи рівень ефективності страхового захисту. Зміна будь-якого з елементів функції впливає на кінцевий економічний результат страхування як для аграрного виробника, так і для страхової компанії.

Для практичної реалізації зазначеної логіки у дослідженні застосовано метод інтегрального індексування, що дозволяє трансформувати суб'єктивні оцінки аграрних підприємств щодо характеристик страхових продуктів у формалізовані кількісні показники. Такий підхід забезпечує можливість порівняння страхових продуктів, виявлення слабких місць у їх структурі та формування рекомендацій щодо підвищення ефективності страхового захисту.

Емпіричною базою оцінювання слугували результати анкетного опитування сільськогосподарських товаровиробників, проведеного у межах дисертаційного дослідження. Обсяг вибірки становив 300 респондентів, що забезпечує достатній рівень репрезентативності та дозволяє застосовувати методи багатовимірної статистичного аналізу. Інструментом збору первинної інформації виступила авторська анкета «Оцінка ефективності страхових продуктів в аграрному секторі», структура якої побудована відповідно до визначених концептуальних принципів (додаток Б).

Анкета містить блоки запитань, спрямовані на оцінку орієнтованості на ризики страхових продуктів (K_r), їх гнучкості та модульності (K_f), орієнтованості

на клієнта (K_C), рівня технологічної забезпеченості (K_T) та економічної збалансованості й інтеграції з фінансовими інструментами (K_B). Оцінювання здійснювалося за семибальною шкалою Лайкерта, що дозволяє врахувати ступінь інтенсивності сприйняття кожної характеристики страхового продукту.

Для забезпечення узгодженості показників усі первинні оцінки було нормалізовано до уніфікованої шкали 0–100 за формулою:

$$K_i = \frac{(\bar{x}_{1-7} - 1)}{6} \times 100, \quad (3.2)$$

де

\bar{x}_{1-7} — середнє значення оцінки за семибальною шкалою Лайкерта для відповідного блоку показників;

K_i — нормалізований індекс за i -м принципом.

Інтегральні коефіцієнти за кожним концептуальним принципом формувалися як середнє арифметичне нормалізованих індикаторів, що входять до відповідного блоку анкети. Такий підхід дозволяє зберегти логіку рівнозначності окремих складових у межах одного принципу та водночас забезпечує прозорість розрахунків:

$$K_j = \frac{1}{n_j} \sum_{i=1}^{n_j} K_{ij}, \quad (3.3)$$

де

K_j — інтегральний коефіцієнт за j -м принципом;

K_{ij} — нормалізований показник i -го індикатора у межах j -го принципу;

n_j — кількість індикаторів у відповідному блоці анкети.

Загальний інтегральний показник ефективності страхового продукту визначається як зважена сума часткових коефіцієнтів:

$$E = w_R K_R + w_F K_F + w_C K_C + w_T K_T + w_B K_B, \quad (3.4)$$

де

E — інтегральний показник ефективності страхового продукту;

K_R — індекс орієнтованості на ризик;

K_F — індекс гнучкості (адаптивності та модульності);

K_C — індекс орієнтованості на клієнта;

K_T — індекс технологічної забезпеченості;

K_B — індекс економічної доцільності та інтегрованості;

w_i — вагові коефіцієнти відповідних принципів, що відображають їх відносну значущість.

При цьому виконується умова нормалізації ваг:

$$\sum_{i=1}^5 w_i = 1. \quad (3.5)$$

Запропонована методика дозволяє не лише оцінити загальний рівень ефективності страхових продуктів в аграрному секторі, а й виявити розбіжності між окремими складовими, зокрема недостатній рівень орієнтованості на ризики, низьку адаптивність або обмежену інтеграцію з фінансовими інструментами. Це створює аналітичне підґрунтя для подальшого обґрунтування напрямів удосконалення страхових продуктів та формування рекомендацій для страхових компаній і органів державної влади.

Таким чином, запропонований методичний підхід забезпечує системну, структуровану та емпірично обґрунтовану оцінку ефективності страхових продуктів в аграрному секторі та виступає логічною основою для подальших розрахунків і моделювання.

Інтерпретація результатів оцінки ефективності страхових продуктів в аграрному секторі: апробація запропонованих методичних підходів до оцінки ефективності страхових продуктів в аграрному секторі здійснена на основі результатів анкетного опитування 300 сільськогосподарських товаровиробників. Для кожного респондента розраховано часткові коефіцієнти ефективності за ключовими концептуальними принципами формування страхових продуктів, а також інтегральний показник загальної ефективності. Обліковий масив даних (Excel, $n = 300$), сформований для розрахунку часткових та інтегрального індексів

ефективності страхових продуктів, наведено у додатку Б (табл. Б.1). Усі показники, виміряні за семибальною шкалою Лайкерта, було нормалізовано до уніфікованої шкали 0–100 балів, що забезпечило порівнянність результатів та можливість їх агрегування.

Отримані результати свідчать про середній рівень ефективності страхових продуктів в аграрному секторі України, що підтверджується значенням інтегрального індексу ефективності на рівні 50,6 бала зі 100 можливих (табл. 3.2). Це означає, що наявні страхові продукти лише частково відповідають потребам аграрних підприємств і не забезпечують повноцінного виконання функції управління аграрними ризиками.

Таблиця 3.2

Середні значення інтегральних індексів ефективності страхових продуктів в аграрному секторі* (n = 300)

Показник	Позначення	Середнє значення (0–100)	Стандартне відхилення
Індекс орієнтованості на ризик	K_r	56,4	12,1
Індекс гнучкості (адаптивність і модульність)	K_{ϕ}	48,7	11,3
Індекс орієнтованості на клієнта	K_c	52,9	10,8
Індекс технологічної забезпеченості	K_t	44,2	13,5
Індекс економічної доцільності та інтегрованості	K_{β}	50,6	12,4
Інтегральний індекс ефективності страхового продукту	E	50,6	9,7

** Джерело: розраховано автором за результатами анкетного опитування аграрних підприємств (n = 300).*

Найвищі середні значення зафіксовано за індексом орієнтованості на ризик ($K_r = 56,4$), що свідчить про відносно адекватне врахування страховиками ключових аграрних ризиків, зокрема кліматичних та виробничих. Водночас навіть у межах цього принципу простежується суттєва варіативність оцінок, що вказує на нерівномірну якість страхових продуктів залежно від регіональних умов,

технологій виробництва та масштабів господарської діяльності аграрних підприємств.

Індекс орієнтованості на клієнта ($K_c = 52,9$) перебуває на помірному рівні, що означає часткову прозорість умов страхування та обмежену адаптацію страхових продуктів до фінансових, інформаційних і організаційних можливостей аграрних підприємств. Це підтверджує наявність сталих інформаційних та комунікаційних бар'єрів між страховими компаніями і аграрними підприємствами.

Найнижче значення серед часткових індексів отримано за індексом технологічної забезпеченості ($K_t = 44,2$). Такий результат свідчить про недостатній рівень впровадження цифрових технологій у страхуванні, обмежене використання онлайн-інструментів, електронного врегулювання страхових випадків та сучасних каналів комунікації, що істотно знижує привабливість страхових продуктів для аграріїв та підвищує транзакційні витрати.

Індекс гнучкості страхових продуктів, що поєднує характеристики адаптивності та модульності ($K_f = 48,7$), також перебуває нижче середнього рівня. Це свідчить про домінування стандартних, уніфікованих програм страхування та обмежені можливості модульного формування страхового покриття відповідно до індивідуальної специфіки аграрних господарств.

Індекс економічної доцільності та інтегрованості з фінансовими інструментами ($K_b = 50,6$) засвідчує, що страхування поки що не повною мірою виконує роль інструменту підвищення фінансової стійкості аграрних підприємств і лише частково сприяє спрощенню доступу до кредитних та лізингових ресурсів. Значною мірою ефективність страхових продуктів у цьому аспекті залежить від наявності механізмів державної підтримки та субсидування страхових премій.

Узагальнення результатів дозволяє констатувати, що ключовими стримуючими чинниками розвитку страхових продуктів в аграрному секторі залишаються низький рівень технологічної забезпеченості, обмежена гнучкість страхових програм та недостатня інтеграція страхування з фінансовою інфраструктурою, попри відносно прийнятний рівень орієнтованості на ризики.

На рис. 3.4 наведено профіль середніх значень інтегральних індексів

ефективності страхових продуктів в аграрному секторі, який наочно ілюструє дисбаланс між окремими концептуальними принципами їх формування та підтверджує необхідність комплексного вдосконалення страхових продуктів на основі ризикоорієнтованого, адаптивного та клієнтоорієнтованого підходів.

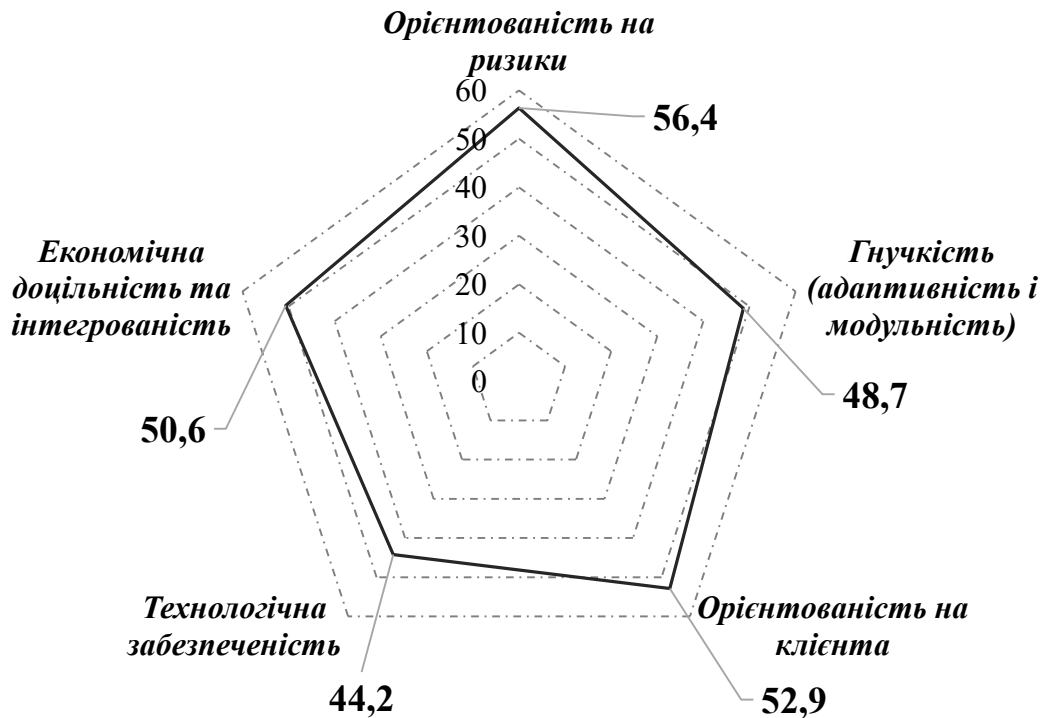

Рис. 3.4 Профіль середніх значень індексів ефективності страхових продуктів в аграрному секторі*

* Джерело: розроблено автором за результатами анкетного опитування.

Найвищі середні значення зафіксовано за індексом орієнтованості на ризики (56,4), що свідчить про відносно адекватне врахування страховиками основних аграрних ризиків. Індеси технологічної забезпеченості (44,2) та гнучкості продуктів (48,7) мають найнижчі значення, що вказує на обмежене використання цифрових технологій у страхуванні і недостатню модульність страхових продуктів. Індекс орієнтованості на клієнта (52,9) перебуває на помірному рівні, що означає часткову прозорість умов страхування та обмежену адаптацію продуктів до фінансових можливостей аграріїв. Результати наочно демонструють наявність ключових обмежень у розвитку страхових продуктів в аграрному секторі, які потребують комплексного вдосконалення.

Узагальнення результатів аналізу теоретичних підходів, сучасної практики аграрного страхування та тенденцій розвитку страхових послуг дозволяє обґрунтувати необхідність формування авторського концептуального підходу до моделювання страхових продуктів в аграрному секторі. Такий підхід має забезпечувати перехід від роздробленого та компенсаційного розуміння страхування до системного управління аграрними ризиками з використанням сучасних фінансових і технологічних інструментів.

Авторський концептуальний підхід до формування страхових продуктів в аграрному секторі ґрунтується на положенні, що страховий продукт слід розглядати не як автономний договір страхування, а як комплексний фінансово-економічний інструмент, інтегрований у систему аграрного виробництва, фінансування та державної підтримки. У цьому контексті страховий продукт виконує не лише компенсаційну, а й превентивну, стабілізаційну та інвестиційну функції.

Запропонований підхід передбачає формування страхових продуктів за логікою «ризик — інструмент — механізм реалізації — економічний результат», що дозволяє забезпечити їх функціональну відповідність потребам аграрних підприємств та фінансовим можливостям страхових компаній. Центральним елементом концепції є ризик як вихідна категорія, що визначає структуру страхового покриття, параметри тарифоутворення та механізми страхових виплат.

У межах авторського підходу процес формування страхового продукту в аграрному секторі доцільно розглядати як послідовність взаємопов'язаних етапів, об'єднаних циклічною моделлю. На першому етапі здійснюється ідентифікація та класифікація аграрних ризиків з урахуванням специфіки регіону, культури та технології виробництва. Другий етап передбачає вибір оптимального страхового інструменту, який може мати як традиційний, так і індексний або параметричний характер. На третьому етапі формується механізм реалізації страхового продукту, що включає умови договору, порядок сплати страхових премій та здійснення страхових виплат. Завершальним етапом є оцінка економічного результату страхування з позицій як аграрного підприємства, так і страхової компанії (додаток Б, рис. Б.3).

Важливою особливістю авторського концептуального підходу є поєднання принципів модульності та адаптивності страхових продуктів. Це дозволяє формувати багаторівневі страхові рішення, які можуть змінюватися залежно від масштабу господарства, рівня ризику та фінансових можливостей страхувальника. Такий підхід створює передумови для розширення охоплення страхуванням аграрних підприємств та підвищення ефективності використання страхових ресурсів.

Крім того, авторський підхід передбачає активне використання інноваційних технологій як обов'язкової складової формування страхових продуктів. Цифрові платформи, супутникові та метеорологічні дані, аналітичні інструменти обробки інформації забезпечують об'єктивність оцінки ризиків і прозорість страхових відносин, що є надзвичайно важливим для підвищення довіри аграрних підприємств до страхових інструментів.

Таким чином, запропонований авторський концептуальний підхід до формування страхових продуктів в аграрному секторі дозволяє поєднати економічну доцільність, технологічну забезпеченість та орієнтованість на клієнта страхових рішень. Його реалізація створює основу для розвитку сучасної системи аграрного страхування, орієнтованої на довгострокову стабільність аграрного виробництва та підвищення ефективності управління ризиками в економіці України.

Реалізація новітніх концептуальних підходів до формування страхових продуктів в аграрному секторі неможлива без активної участі держави та фінансових інститутів, які формують інституційне середовище функціонування аграрного страхування. За умов високої ризикованості аграрного виробництва та обмеженої платоспроможності значної частини аграрних підприємств ринкові механізми страхування потребують доповнення державними інструментами підтримки та регулювання.

Роль держави в контексті реалізації новітніх підходів до формування страхових продуктів полягає насамперед у створенні сприятливого нормативно-правового середовища, яке забезпечує можливість впровадження інноваційних

страхових рішень. Йдеться про регламентацію використання цифрових даних у страхових відносинах, стандартизацію страхових продуктів, а також формування механізмів державного перестраховування ризиків, які виникають внаслідок кліматичних змін. Такі заходи сприяють зниженню системних ризиків страхового ринку та підвищують довіру аграрних підприємств до страхових інструментів.

Важливим напрямом державної участі є фінансова підтримка аграрного страхування, зокрема через субсидування страхових премій та участь у спільних програмах зі страховими компаніями. Державна підтримка дозволяє знизити вартість страхових продуктів для аграрних підприємств і створює передумови для розширення їх використання, особливо у сегменті малих і середніх господарств. У цьому контексті держава виступає каталізатором впровадження новітніх концептуальних підходів до страхування, орієнтованих на управління ризиками, а не лише на компенсацію збитків.

Фінансові інститути, зокрема банки, лізингові компанії та інвестиційні фонди, відіграють ключову роль у практичній реалізації інтегрованих страхових продуктів. Поєднання страхування з аграрним кредитуванням і лізингом дозволяє знизити кредитні ризики фінансових установ та одночасно підвищити фінансову стійкість аграрних підприємств. У межах авторського концептуального підходу такі інтегровані продукти розглядаються як ефективний інструмент комплексного управління ризиками аграрного виробництва.

Особливе значення має розвиток публічно-приватного партнерства у сфері аграрного страхування, яке забезпечує координацію дій держави, страхових компаній та фінансових інститутів. Такі партнерства створюють можливості для спільного фінансування інноваційних страхових продуктів, розвитку інформаційної інфраструктури та впровадження сучасних технологій оцінки ризиків. У результаті формується цілісна система страхового захисту, орієнтована на довгострокову стабільність аграрного сектору.

Таким чином, роль держави та фінансових інститутів у реалізації новітніх підходів до формування страхових продуктів полягає не лише у фінансовій підтримці страхування, а й у формуванні інституційних умов для переходу до

сучасної, орієнтованої на ризики моделі аграрного страхування.

3.3 Перспективи розвитку аграрного страхування на основі параметричних моделей в економіці України

Параметричне страхування є відносно новим інструментом управління ризиками, який набуває поширення в аграрному секторі в умовах зростання кліматичної мінливості та обмеженої ефективності традиційних моделей страхового захисту. Його економічна сутність полягає у здійсненні страхових виплат не на основі фактично понесених збитків, а за фактом досягнення або перевищення заздалегідь визначеного параметра (індексу), що відображає настання несприятливої події. На відміну від класичного страхування, параметричні моделі ґрунтуються на використанні об'єктивних, вимірюваних показників, зокрема кількості опадів, температури повітря, тривалості посухи або індексів врожайності, що забезпечує автоматичне здійснення страхових виплат без проведення індивідуальної експертної оцінки збитків та сприяє зниженню транзакційних витрат для всіх учасників страхових відносин.

Для економіки України застосування параметричного страхування є особливо актуальним з огляду на високу залежність аграрного виробництва від природно-кліматичних умов та недостатній рівень розвитку класичного аграрного страхування. Оцінювання перспектив його розвитку потребує детального аналізу переваг і обмежень з урахуванням економічних, інституційних та інформаційних особливостей країни.

Порівняльні переваги та системні обмеження параметричних моделей в українському контексті: економічна доцільність параметричного страхування зумовлена специфікою аграрних ризиків, які мають масовий, корельований характер. Традиційні механізми страхування стикаються в таких умовах з проблемами концентрації ризиків, високих витрат на врегулювання та обмеженої можливості перестраховання. Параметричні моделі дозволяють частково усунути ці проблеми за рахунок стандартизації продуктів та використання об'єктивних даних. Ключові порівняльні характеристики двох підходів наведено в табл. 3.3.

Порівняльна характеристика класичного та параметричного аграрного страхування з позиції перспектив розвитку в Україні*

Критерій	Класичне страхування	Параметричне страхування
Об'єкт страхування	Фактичний збиток	Значення індексу
Метод оцінки	Польові огляди, експертизи	Автоматичне спрацювання тригера
Точність оцінки збитків	~60 %	85–90 %
Тривалість врегулювання	30–120 днів	5–15 днів
Транзакційні витрати	Високі	Низькі
Інформаційна невідповідність	Висока	Мінімальна
Суб'єктивізм	Значний	Відсутній
Стійкість до системних ризиків	Низька	Висока
Придатність до державної підтримки	Обмежена	Висока
Потенціал масштабування	Низький	Високий

* Джерело: сформовано автором на основі результатів дисертаційного дослідження.

Аналіз табл. 3.3 дозволяє виділити головні переваги параметричних моделей страхування порівняно з класичним:

1. *Спрощення та прискорення виплат* (тривалість врегулювання 5–15 днів проти 30–120) забезпечує швидке відновлення ліквідності господарств у критичний період.
2. *Зниження транзакційних витрат* через відсутність виїзних експертиз створює передумови для доступніших тарифів.
3. *Мінімізація морального збитку та шахрайства* (відсутність суб'єктивізму) підвищує фінансову стійкість страхових компаній і довіру до інструменту.
4. *Висока адаптивність до державної підтримки* через прозорість

індексів забезпечує цільове та ефективне використання бюджетних коштів на субсидії.

Однак, як зазначалося, параметричні моделі мають суттєві обмеження, які в українських реаліях набувають особливого значення:

— *Базисний ризик* — головна проблема, що виникає через невідповідність між індексом та реальними збитками окремого господарства. Його мінімізація вимагає високої щільності та якості даних.

— *Залежність від інформаційної інфраструктури* — недостатня кількість метеостанцій та обмежений доступ до супутникових даних ускладнюють побудову надійних індексів на всій території країни.

— *Недостатня страхова грамотність аграріїв* вимагає значних зусиль для запровадження нового, технічно складного продукту.

Таким чином, параметричне страхування слід розглядати не як універсальну заміну традиційних продуктів, а як «стратегічне доповнення та інструмент функціонального розширення», орієнтований на окремі сегменти та ризики. Його впровадження має бути поетапним і ґрунтуватися на чіткому розумінні умов, необхідних для успіху.

Сценарії розвитку, інституційні шляхи та їх наслідки для економіки АПК: визначення перспектив розвитку потребує врахування як потенціалу моделі, так і готовності інституційного середовища до змін. Для України автор пропонує можливі три принципово різні сценарії, кожен з яких визначатиме ефективність системи захисту АПК у довгостроковій перспективі (табл. 3.4).

Інерційний сценарій, що передбачає збереження чинних підходів, призведе до стагнації ринку. Параметричні продукти залишаться нішевими, доступними лише для великих холдингів. Відсутність державної підтримки та інтеграції з кредитуванням обмежить охоплення, залишаючи більшість аграріїв вразливими. Економічний ефект буде мінімальним, а фінансова стійкість сектору — низькою.

Сценарії розвитку аграрного страхування на основі параметричних моделей в Україні*

Характеристика	Інерційний сценарій	Інституційно-підтриманий сценарій	Інноваційний (цільовий) сценарій
Інституційні умови	Збереження чинних підходів	Часткова державна підтримка, регуляторні стимули	Комплексна інтеграція в аграрну та фінансову політику
Роль держави	Мінімальна	Субсидування страхових премій, підтримка перестраховання	Активна участь (субсидії, механізми покриття ризиків, спричинених аномальними явищами, стандарти)
Тип параметричних продуктів	Обмежена кількість стандартних індексів	Регіонально адаптовані погодні індекси	Комбіновані індекси (погода + супутник + фінанси)
Масштаб охоплення аграрних підприємств	Низький	Середній	Високий
Рівень масштабування	Роздроблений	Системний	Масовий
Стійкість до кліматичних ризиків	Низька	Середня	Висока
Фінансова стійкість страхового ринку	Обмежена	Підвищена за рахунок перестраховання	Висока, з диверсифікацією ризиків
Інтеграція з кредитуванням	Відсутня	Часткова	Повна (страхування як елемент фінансування)
Очікуваний економічний ефект	Обмежений	Стабілізація доходів аграріїв	Підвищення інвестиційної привабливості АПК
Довгострокова перспектива	Стагнація ринку	Помірне зростання	Сталий розвиток та масштабування
Джерела даних та технології	Державні метеостанції, обмежений доступ	Державні + приватні мережі даних, базовий супутниковий моніторинг	Національна геоінформаційна платформа (IoT, супутники, ШІ-аналітика), відкриті API
Роль FinTech та AgTech	Відсутня	Окремі пілотні рішення	Створення національного FinTech/AgTech-хабу для розробки та тестування продуктів
Фінансові інструменти	Пряме страхування	Страхування + перестраховання	Страхування + цінні папери (облігації) + похідні фінансові інструменти на індекси
Адміністрування та виплати	Паперовий документообіг, довгі терміни	Напівавтоматизовані процеси	Повна автоматизація через смарт-контракти (blockchain), виплати за кілька годин
Типова цільова група	Великі агрохолдинги	Великі та середні господарства	Усі типи господарств, включаючи малі, через мікропродукти та кооперативи

* Джерело: сформовано автором на основі результатів дисертаційного дослідження.

Інституційно-підтриманий сценарій є найбільш реалістичним та необхідним перехідним етапом. Його реалізація залежить від активних, скоординованих дій держави:

1. **Фінансове стимулювання:** запровадження цільового субсидування премій за параметричні продукти (30–50 %).
2. **Регуляторна адаптація:** внесення змін до закону «Про страхування» для легалізації та стандартизації параметричних контрактів.
3. **Інвестиції в інфраструктуру:** фінансування розширення мережі автоматичних метеостанцій та забезпечення відкритого доступу до супутникових даних.
4. **Створення механізму перестраховування:** організація державно-приватної платформи для перестраховування ризиків, спричинених погодними аномаліями.

У цьому сценарії параметричні продукти стають регіонально адаптованими, охоплення поширюється на середні господарства, а економічний ефект полягає в стабілізації доходів аграріїв та помірному зростанні ринку.

Інноваційний (цільовий) сценарій: модель повної інтеграції та трансформаційний ефект. Інноваційний сценарій передбачає повну інтеграцію параметричних принципів у фінансову та аграрну логіку країни, що призведе до якісної трансформації системи управління ризиками. Він є логічним продовженням інституційно-підтриманого шляху, але вимагає значно глибшої технологічної та інституційної зрілості. Його ключові ознаки:

1. **Формування Національної цифрової платформи аграрного страхування.** Це буде єдине технологічне середовище, яке агрегує дані з різних джерел: державних і приватних метеостанцій, супутників ДЗЗ, IoT-сенсорів в полях, офіційної статистики. Платформа через відкриті API забезпечить автоматичну взаємодію між системами страхових компаній, банків, державних реєстрів та мобільними додатками аграріїв. Вона ж братиме на себе перевірку достовірності індексів та моніторинг виконання умов смарт-контрактів.
2. **Повна автоматизація виплат через смарт-контракти «blockchain».**

Страховий договір буде кодуватися у вигляді смарт-контракту, де чітко прописані умови: обраний індекс, порогове значення, розмір виплати. При досягненні порогу дані з Національної платформи автоматично ініціюють виконання контракту, і кошти миттєво надходять на рахунок фермера. Це усуває будь-які адміністративні затримки, знижує операційні витрати до мінімуму та гарантує абсолютну прозорість.

3. Комплексна інтеграція з кредитним ринком та ринком капіталу. Параметричний поліс перестає бути окремою послугою, стаючи вбудованим цифровим активом у фінансових продуктах:

— у кредитуванні: банк автоматично включає параметричне страхування від ключових ризиків у пакет обслуговування позики. Це знижує кредитний ризик банку, дозволяє пропонувати кращі ставки та спрощує процедуру фінансування для фермера.

— на ринку капіталу: агреговані портфелі параметричних ризиків перепаковуються у фінансові інструменти — цінні папери (облігації) або інші структуровані продукти. Це залучає значний інституційний капітал (пенсійні фонди, інвестиційні компанії) з глобальних ринків для покриття системних ризиків, трансформуючи їх з загрози для держбюджету в керований фінансовий актив.

4. Масова доступність та персоналізація. Завдяки автоматизації та низькій собівартості обслуговування продукти стають доступними для всіх типів господарств, включаючи малі. Використання прецизійних даних (супутник, локальні сенсори) дозволить створювати локально-адаптивні індекси та персоналізовані умови страхування, мінімізуючи базисний ризик.

Реалізація цього сценарію призведе до комплексного ефекту, що проявлятиметься у підвищенні інвестиційної привабливості агропромислового комплексу в цілому. Формування стабільніших і передбачуваніших грошових потоків аграрних підприємств створить передумови для зростання довгострокових інвестицій, зокрема у розвиток переробної інфраструктури, логістичних систем та впровадження екологічно орієнтованих технологій.

Відповідно до проведеного аналізу сценаріїв, пропонується авторська

концептуальна схема розвитку аграрного страхування на основі параметричних моделей в Україні (додаток Б, рис. Б.4). Схема ілюструє, що перспективи розвитку параметричного страхування в Україні вимагають синхронної роботи в п'яти взаємопов'язаних блоках, починаючи від зовнішніх передумов до економічних результатів та ефектів для агропромислового комплексу. Схема має багаторівневу структуру та демонструє поетапний характер формування ефективної системи параметричного страхового захисту.

Перший блок схеми — «Вхідні умови (екзогенні)» — відображає сукупність зовнішніх чинників, які формують об'єктивну потребу у впровадженні параметричних моделей аграрного страхування. До таких чинників віднесено зростання кліматичних ризиків, непередбачуваність аграрного виробництва, обмежену ефективність традиційних страхових моделей та потребу аграрних підприємств у швидких механізмах компенсації втрат. Сукупна дія зазначених факторів створює тиск на наявну систему управління ризиками та зумовлює необхідність її трансформації.

Другий блок — «Ядро: параметричне страхування» — репрезентує центральний елемент запропонованої схеми. У цьому блоці зосереджено ключові характеристики параметричних страхових продуктів, зокрема використання індексних тригерів, автоматизований механізм здійснення страхових виплат, мінімізацію операційних і транзакційних витрат, а також зниження інформаційного дисбалансу між страховою компанією і аграрним підприємством. Саме цей блок забезпечує принципову відмінність параметричного страхування від класичних форм страхового захисту та визначає його потенціал як інноваційного інструменту управління аграрними ризиками.

Між ядром моделі та наступним блоком передбачено двосторонній зв'язок, що підкреслює взаємозалежність параметричних страхових продуктів та умов їх інституційного функціонування.

Третій блок — «Інституційне середовище» — відображає сукупність суб'єктів і елементів, які забезпечують практичну реалізацію параметричних моделей. До нього віднесено державу як регулятора і суб'єкта фінансової

підтримки, страхові компанії як безпосередніх постачальників страхових послуг, систем перестраховання, що забезпечує розподіл ризиків, спричинених погодними аномаліями, а також інфраструктуру даних, яка включає метеорологічні, супутникові та статистичні інформаційні ресурси. Роль цього блоку полягає у формуванні стабільних інституційних та інформаційних передумов функціонування параметричного страхування.

Четвертий блок — «Канали інтеграції в економіку» — демонструє механізми включення параметричного страхування у ширший фінансово-економічний простір аграрного сектору. Зокрема, такими каналами виступають система аграрного кредитування, державні програми підтримки АПК, контрактні відносини в аграрному виробництві та фінансові інструменти. Через ці канали параметричне страхування перестає бути одностороннім страховим продуктом і перетворюється на функціональний елемент фінансової інфраструктури аграрної економіки.

П'ятий блок — «Результати та ефекти» — відображає очікувані економічні наслідки впровадження параметричних моделей аграрного страхування. До них належать стабілізація доходів аграрних підприємств, підвищення фінансової стійкості агропромислового комплексу, зростання інвестиційної привабливості галузі та масштабування страхового покриття. Ці результати мають кумулятивний характер і сприяють формуванню стійкішої та передбачуванішої моделі розвитку страхових послуг в аграрному секторі економіки України.

Таким чином, представлена у додатку Б (рис. Б.4) концептуальна схема відображає поетапний послідовний перехід від екзогенних викликів до економічних результатів через функціонування параметричного страхування в межах відповідного інституційного середовища та фінансово-економічних каналів інтеграції. Запропонована модель дозволяє комплексно оцінити перспективи розвитку параметричного аграрного страхування в Україні та може слугувати методологічною основою для формування державної політики у сфері управління аграрними ризиками.

Для практичної реалізації інституційно-підтриманого сценарію як базового пропонуються такі конкретні кроки на період 2027–2032 рр. (додаток Б, рис. Б.5):

Етап 1 (2027–2028 рр.): пілотування та регуляторна підготовка:

1. *Запровадити законодавчі зміни:* визначити параметричний договір у Законі «Про страхування», встановити спрощену процедуру реєстрації таких продуктів НБУ, визначити механізм їх оподаткування.

2. *Запустити 3–4 державно-приватних пілотних проекти* у різних кліматичних зонах (наприклад, посуха в Одеській області, град у Вінницькій). Забезпечити субсидіювання 50 % премії для учасників.

3. *Розпочати створення публічної інфраструктури даних:* затвердити технічні стандарти для метеоданих, закупити та встановити 500+ автоматичних метеостанцій у ключових аграрних регіонах, забезпечити відкритий API до супутникових даних ДЗЗ.

Етап 2 (2029–2030 рр.): масштабування та інтеграція:

1. *Створити Державний фонд перестраховання аграрних ризиків* для покриття збитків, спричинених погодними аномаліями, визначивши чіткі параметри входження держави як останнього гаранта.

2. *Інтегрувати параметричне страхування в програми Мінагрополітики:* зробити наявність базового параметричного полісу однією з умов отримання деяких видів державної підтримки або пільгових кредитів.

3. *Розробити та впровадити стандартизовані «комплексні готові рішення»* продукти для малих і середніх фермерів через аграрні кооперативи та банки.

Етап 3 (після 2030 р.): перехід до цільової моделі:

1. *Запустити Національну цифрову платформу аграрного страхування* на основі досвіду пілотних проектів.

2. *Започаткувати появу ринку фінансових інструментів* на основі аграрних ризиків (пілотний випуск цінних паперів (облігацій)).

3. *Активно сприяти розвитку FinTech/AgTech-рішень* для страхування, створивши пілотний регуляторний режим «*sandbox*».

Перспективи розвитку аграрного страхування на основі параметричних моделей в Україні є значними, але умовними. Вони реалізуються не автоматично, а

лише за умови свідомого вибору інституційно-підтриманого шляху як єдиної працездатної основи для майбутнього переходу до інноваційної моделі.

1. Параметричне страхування — це не просто новий продукт, а інструмент системної трансформації, здатний подолати ключові вади традиційної системи: високі витрати, повільність, суб'єктивізм та вразливість до катастроф.

2. Головним обмеженням є базисний ризик, мінімізація якого прямо залежить від інвестицій у публічну інфраструктуру даних — мережу метеостанцій, супутниковий моніторинг, відкриті API.

Ключова роль на перехідному етапі належить державі, яка повинна виступити:

- регулятором (створити правове поле);
- каталізатором (субсидіювати премії);
- інвестором (в інфраструктуру);
- гарантом (для ризиків, спричинених погодними аномаліями).

3. Цільова модель передбачає повну цифрову інтеграцію страхування у фінансові потоки АПК, що призведе до підвищення інвестиційної привабливості сектора, стабілізації доходів виробників та формування нового ринку фінансових інструментів.

Таким чином, розвиток параметричного страхування є стратегічним напрямом для підвищення стійкості та конкурентоспроможності українського АПК в умовах кліматичних викликів. Його успіх залежить від послідовних, скоординованих дій усіх учасників — держави, страхових компаній, банків, технологічних компаній та аграріїв.

3.4 Міжнародний досвід розвитку аграрного страхування: можливості адаптації для України

Формування ефективної національної системи аграрного страхування в умовах посилення кліматичних ризиків потребує ґрунтовного вивчення та критичного осмислення світового досвіду. Міжнародна практика управління аграрними ризиками демонструє різноманітність інституційних моделей,

технологічних рішень та організаційних підходів, що склалися протягом десятиліть у специфічних економічних, політичних та кліматичних умовах. Аналіз цього досвіду є незамінним інструментом для України, оскільки дозволяє виокремити універсальні принципи ефективності, ідентифікувати типові помилки та визначити оптимальні шляхи адаптації найбільш релевантних практик до вітчизняних реалій. Сучасний глобальний контекст характеризується збільшенням частоти аномальних погодних явищ, що робить питання страхового захисту аграрного виробництва пріоритетом не лише на національному, але й на міжнародному рівні, про що свідчать ініціативи ООН, Всесвітнього банку та інших міжнародних організацій.

Типологія інституційних моделей аграрного страхування та їх еволюція у глобальному контексті: міжнародний досвід розвитку аграрного страхування переконливо свідчить про відсутність універсальної інституційної моделі, яка могла б бути механічно перенесена з однієї країни до іншої без урахування національних економічних, кліматичних та інституційних особливостей. Формування систем аграрного страхування відбувалося в різних країнах еволюційно, під впливом структури аграрного виробництва, рівня розвитку фінансових ринків, ролі держави в економіці та характеру природно-кліматичних ризиків. Саме тому міжнародна практика демонструє не єдину модель, а сукупність типових інституційних підходів, кожен з яких має власні переваги, обмеження та сферу доцільного застосування.

Історично аграрне страхування розвивалося від локальних приватних ініціатив XIX століття до складних публічно-приватних систем у другій половині XX — на початку XXI століття. Ця трансформація відображає поступове усвідомлення того, що аграрні ризики мають системний і корельований характер та не можуть бути повністю ефективно застраховані виключно ринковими механізмами. Особливо це стосується кліматичних ризиків, таких як посуха, повінь, екстремальні температурні коливання, які одночасно впливають на значні території та великі групи виробників.

Ринкова модель аграрного страхування та її структурні обмеження: ринкова (ліберальна) модель аграрного страхування ґрунтується на мінімальному втручанні держави та домінуванні приватних страхових компаній у формуванні страхових послуг, тарифів і механізмів врегулювання збитків. Основною ідеологією цієї моделі є припущення, що конкуренція між страховими компаніями та актуарні розрахунки забезпечують ефективний розподіл ризиків і справедливе ціноутворення. Такий підхід характерний для країн з високим рівнем економічного розвитку, стабільними фінансовими ринками та відносно диверсифікованою структурою аграрного виробництва.

Найбільш репрезентативними прикладами ринкової моделі є Австралія та Нова Зеландія, де аграрне страхування функціонує переважно на комерційній основі, а роль держави обмежується регуляторним наглядом. У цих країнах приватні страхові компанії пропонують широкий спектр продуктів, включаючи класичне та параметричне страхування, однак рівень охоплення аграрних підприємств залишається відносно низьким (у межах 10–20 %). Страхування концентрується насамперед у сегментах з нижчим рівнем ризику або у великих, фінансово стійких господарствах, здатних сплачувати високі страхові премії.

Ключовим обмеженням ринкової моделі в аграрному секторі є невідповідність багатьох аграрних ризиків класичним актуарним принципам. Корельований характер кліматичних ризиків призводить до ситуацій, коли страхові виплати одночасно необхідні великій кількості застрахованих сільськогосподарських підприємств, що різко підвищує ризик фінансової нестійкості страхових компаній. У відсутності державного перестраховання або субсидування це зумовлює зростання тарифів до рівнів, неприйнятних для більшості аграрних підприємств. Для України, де аграрний сектор характеризується високою вразливістю до погодних аномалій, обмеженою платоспроможністю значної частини господарств і недостатньо розвиненим ринком перестраховання, ринкова модель не може забезпечити необхідного рівня страхового захисту та не є доцільною як базовий варіант розвитку.

Державно-централізовані моделі (потенціал масштабування та фіскальні

ризиків): державно-централізована модель аграрного страхування передбачає активну, а іноді домінуючу роль держави у фінансуванні, організації та контролі страхових програм. У межах цієї моделі аграрне страхування розглядається не лише як ринкова послуга, а як інструмент забезпечення продовольчої безпеки, соціальної стабільності та макроекономічної рівноваги. Держава субсидує значну частину страхових премій, бере участь у перестрахованні ризиків, спричинених погодними аномаліями, а в окремих випадках безпосередньо адмініструє страхові програми.

Найбільш яскравим прикладом централізованої моделі є Китай, де аграрне страхування інтегроване в загальну систему державної аграрної політики. Держава відіграє ключову роль у формуванні страхових продуктів, зборі та обробці даних, а також у фінансуванні страхових виплат. Китайський досвід характеризується масштабним використанням цифрових технологій, зокрема супутникового моніторингу, IoT-сенсорів та аналітики великих даних, що дозволяє значно знизити операційні витрати та забезпечити широке охоплення страхуванням (понад 90 % аграрних підприємств).

Водночас централізована модель має низку суттєвих обмежень. Високий рівень державного втручання створює значне фіскальне навантаження на бюджет, особливо в роки масштабних кліматичних катастроф. Крім того, домінування держави може знижувати стимули приватних страхових компаній до підвищення ефективності, до застосування інновацій та розвитку конкурентного середовища. Існує також ризик політизації рішень щодо розподілу страхових виплат і субсидій. Для України, яка функціонує в умовах обмежених бюджетних ресурсів і декларує курс на ринкову економіку та європейську інтеграцію, пряме копіювання централізованої моделі є економічно та інституційно недоцільним. Проте окремі її елементи, зокрема створення національної цифрової інфраструктури аграрних даних, є перспективними для адаптації.

Публічно-приватні моделі як домінуючий міжнародний стандарт: найбільш поширеною та ефективною у світовій практиці є публічно-приватна модель аграрного страхування, яка поєднує ринкові механізми з цільовою державною підтримкою. У межах цієї моделі держава формує нормативно-правове поле,

субсидує страхові премії, забезпечує перестраховання ризиків, спричинених погодними аномаліями та інвестує в інфраструктуру даних, тоді як приватні страхові компанії відповідають за розробку продуктів, актуарні розрахунки, продаж полісів і врегулювання страхових випадків.

Ця модель реалізована в США, Канаді, країнах Європейського Союзу (Франція, Іспанія, Італія), Японії та Туреччині, демонструючи різні конфігурації державної участі, але спільний принцип партнерства між публічним і приватним секторами. Так, у США держава через спеціалізовані агентства субсидує до 60–70 % страхових премій і виступає перестраховиком ризиків, спричинених погодними аномаліями. Це дозволяє досягти охоплення понад 90 % аграрних підприємств. У країнах ЄС рівень субсидування є більш помірним, але страхування тісно інтегроване з аграрною політикою та регіональними програмами розвитку, що забезпечує адаптацію продуктів до локальних умов.

Публічно-приватна модель вважається найбільш збалансованою з точки зору поєднання економічної ефективності, соціальної справедливості та фіскальної стійкості. Вона створює умови для розвитку інновацій, зокрема параметричних страхових продуктів, без надмірного навантаження на державний бюджет. Саме ця модель є найбільш релевантною для України, оскільки дозволяє поєднати обмежені фінансові можливості держави з потенціалом приватного страхового та фінансового сектору.

Порівняльний аналіз основних інституційних моделей аграрного страхування, узагальнений у додатку Б (табл. Б.2), підтверджує, що ефективність системи визначається не формальним типом моделі, а ступенем її адаптації до національних умов, рівнем розвитку інфраструктури даних та якістю інституційної взаємодії між державою, страховими компаніями та аграрними підприємствами. Саме ці чинники формують основу для подальшого аналізу ключових факторів успіху та можливостей адаптації міжнародного досвіду до умов економіки України.

Ключові фактори успіху та системні проблеми (універсальні уроки для країн з перехідною економікою): поглиблений аналіз міжнародного досвіду розвитку аграрного страхування свідчить, що ефективність національних систем управління

аграрними ризиками визначається не стільки формальним вибором інституційної моделі, скільки наявністю комплексу базових факторів, які забезпечують її стабільне функціонування в довгостроковій перспективі. Незалежно від рівня економічного розвитку країни чи домінуючої ролі держави або ринку, успішні системи аграрного страхування демонструють спільні структурні риси, тоді як неуспішні кейси, навпаки, характеризуються повторюваними системними помилками. Виокремлення таких універсальних уроків є особливо важливим для країн з перехідною економікою, до яких належить Україна.

Структурована державна підтримка та публічно-приватне партнерство як фундамент системи: порівняльний аналіз міжнародних моделей, узагальнених у додатку Б (табл. Б.2), показує, що всі країни з високим рівнем охоплення аграрного страхування (США, Канада, Японія, окремі країни ЄС) мають спільну рису — наявність системної інституційної та передбачуваної державної підтримки. При цьому вирішальним є не абсолютний обсяг бюджетних коштів, а їх структуроване використання в межах чітко визначеної моделі публічно-приватного партнерства.

Держава в успішних системах виконує кілька взаємопов'язаних функцій. По-перше, вона формує стабільне нормативно-правове поле, яке легітимізує різні види страхових послуг, включаючи параметричні контракти, та встановлює прозорі правила їх застосування. По-друге, через механізми субсидування страхових премій держава стимулює попит на страхування, долаючи бар'єр високої вартості полісів, особливо для малих і середніх аграрних підприємств. Досвід свідчить, що субсидії в межах 30–50 % є достатніми для запуску ринку, за умови їх обмеженості в часі та поєднанні з іншими інструментами підтримки.

По-третє, ключовою функцією держави є участь у перестрахованні ризиків, спричинених погодними аномаліями. Саме цей елемент дозволяє уникнути банкрутства страхових компаній у роки масштабних кліматичних потрясінь та запобігає необхідності екстрених бюджетних виплат напряму аграріям. Відсутність такого механізму, як показує досвід окремих країн Латинської Америки, призводить до фіскальної нестабільності та підриву довіри до страхових програм.

Інтеграція аграрного страхування у ширшу систему економічної та

фінансової політики: другим не менш важливим чинником успіху є глибока інтеграція аграрного страхування у загальну систему аграрної, фінансової та соціальної політики держави. У країнах з ефективними моделями страхування воно не функціонує як окремий інструмент, а є складовою комплексної системи управління ризиками та підтримки аграрного сектору.

Зокрема, у Канаді та країнах ЄС наявність страхового покриття часто є умовою доступу до пільгового кредитування, державних програм підтримки або інвестиційних стимулів. Такий підхід створює синергетичний ефект: аграрії отримують доступ до фінансових ресурсів на вигідніших умовах, банки знижують кредитні ризики, а держава мінімізує ймовірність необхідності прямого бюджетного втручання у разі кризових ситуацій. У цьому контексті параметричне страхування відіграє особливо важливу роль, оскільки його прозорість і швидкість виплат роблять його зручним інструментом для інтеграції у фінансові продукти.

Відсутність такої інтеграції, навпаки, обмежує ефективність страхування. Якщо страхові продукти не пов'язані з іншими економічними стимулами, попит на них залишається низьким, особливо серед малих виробників, для яких страхові премії сприймаються як додаткове фінансове навантаження без очевидної короткострокової вигоди.

Інфраструктура даних та технології як вирішальний чинник параметричних моделей: третім універсальним фактором успіху є наявність розвиненої, надійної та доступної інфраструктури даних. Для параметричних моделей аграрного страхування цей чинник має визначальне значення, оскільки саме якість даних безпосередньо впливає на точність індексів і рівень базисного ризику.

Міжнародний досвід демонструє чітку залежність між щільністю мережі метеорологічних спостережень, доступом до супутникових даних і довірою аграріїв до страхових продуктів. У США, Канаді та Японії високий рівень точності індексів досягається завдяки поєднанню наземних метеостанцій, супутникового моніторингу та стандартизованих методик обробки даних. У Китаї додатково використовується потенціал цифрових платформ для агрегації даних з різних джерел і автоматизації процесів оцінки ризиків та виплат.

Натомість досвід Індії показує, що масове охоплення без належної щільності даних призводить до високого базисного ризику, що підриває довіру до страхування, навіть за значного державного субсидування. Цей урок є особливо важливим для України, де нерівномірний розвиток інформаційної інфраструктури може стати ключовим обмеженням масштабування параметричних продуктів.

Системні проблеми та застереження (чого слід уникати): окрім факторів успіху, міжнародний досвід дозволяє ідентифікувати низку системних проблем, які суттєво знижують ефективність аграрного страхування. До них належать, По-перше, надмірне та неструктуроване фіскальне навантаження. Програми, які не мають чітких меж відповідальності держави та механізмів перестраховування, стають вразливими до бюджетних криз у роки збільшення частоти погодних аномалій.

По-друге, значною проблемою є надмірна складність і непрозорість страхових індексів. Якщо аграрії не розуміють логіку нарахування виплат або не мають можливості перевірити значення параметрів, рівень довіри до страхування різко знижується, незалежно від формальної вигідності продукту. Міжнародна практика підтверджує, що простота та зрозумілість індексів є не менш важливими, ніж їх технічна точність.

По-третє, ігнорування регіональної специфіки аграрного виробництва призводить до несправедливого розподілу страхових виплат і зростання базисного ризику. Нав'язування єдиних національних індексів для країн з різноманітними кліматичними зонами, типами ґрунтів і агротехнічними технологіями, як правило, завершується провалом програм страхування.

Таким чином, узагальнення міжнародного досвіду дозволяє сформулювати ключовий висновок: успішні системи аграрного страхування поєднують структуровану державну підтримку, інтеграцію в економічну політику, високоякісну інфраструктуру даних та чітке управління системними ризиками. Саме ці елементи мають стати методологічною основою для формування стратегії адаптації міжнародного досвіду розвитку аграрного страхування до умов економіки України, що є предметом подальшого аналізу.

Стратегічні напрями та конкретні механізми адаптації міжнародного досвіду для України: адаптація міжнародного досвіду розвитку страхових послуг в аграрному секторі до умов економіки України потребує не механічного копіювання окремих моделей, а формування власної, збалансованої національної системи, що враховує інституційні, фінансові та інформаційні обмеження національної економіки. Міжнародна практика переконливо доводить, що ефективні системи аграрного страхування є результатом тривалого еволюційного процесу, в межах якого поєднуються державне регулювання, ринкові стимули, розвиток інфраструктури даних та поступове зростання страхової культури аграрних виробників. У цьому контексті для України ключовим є не вибір «ідеальної» зарубіжної моделі, а стратегічне комбінування найбільш релевантних елементів різних підходів у межах поетапної траєкторії розвитку.

Вибір базової інституційної моделі та принципи її формування: виходячи з аналізу міжнародного досвіду на думку автора, найбільш доцільною для України є змішана (публічно-приватна) модель аграрного страхування, яка домінує у країнах з високою залежністю аграрного сектору від кліматичних ризиків та обмеженими можливостями повного ринкового саморегулювання. Така модель дозволяє поєднати інституційну спроможність держави з гнучкістю та інноваційним потенціалом приватного страхового ринку.

Для України принципово важливими є такі засади побудови цієї моделі. По-перше, поетапність упровадження, що передбачає поступовий перехід від пілотних проєктів до масштабних програм з урахуванням накопиченого досвіду та помилок. По-друге, принцип обмеженого та цільового втручання держави, відповідно до якого держава втручається лише в тих сегментах, де ринок об'єктивно неспроможний забезпечити ефективний страховий захист (насамперед системні та катастрофічні кліматичні ризики). По-третє, прозорість регуляторних процедур і розрахунків страхових індексів як умова формування довіри з боку аграрних підприємств.

Орієнтирами для адаптації можуть слугувати канадська та європейська моделі, де публічно-приватне партнерство поєднується з регіональною

диференціацією страхових продуктів та інтеграцією страхування в аграрну політику. Водночас модель США з надзвичайно високим рівнем бюджетного субсидування є економічно неприйнятною для України, тоді як турецький досвід (TARSIM) є цінним з точки зору створення централізованого державного механізму перестраховування ризиків, спричинених погодними аномаліями.

Роль параметричного страхування у формуванні багаторівневої системи захисту: параметричне страхування в українських умовах доцільно розглядати як ключовий елемент початкового етапу трансформації системи управління аграрними ризиками. Міжнародний досвід свідчить, що саме параметричні моделі здатні забезпечити швидкий, прозорий і відносно недорогий базовий рівень страхового захисту в умовах обмеженої страхової культури та слабо розвиненої інфраструктури класичного страхування.

Адаптація цього інструменту має відбуватися за принципом функціонального доповнення, а не заміщення традиційних форм страхування. На першому етапі параметричні продукти доцільно зосередити на найбільш системних кліматичних ризиках — посуха, надмірні опади, значні температурні коливання, — які мають масовий характер і важко піддаються індивідуальній експертній оцінці. Такий підхід дозволить виконати кілька стратегічних завдань одночасно: стабілізувати доходи аграріїв у кризових періодах, знизити кредитні ризики банківського сектору та зменшити ймовірність екстреного бюджетного втручання у формі прямих компенсацій.

Досвід Індії та Китаю демонструє, що параметричне страхування може бути ефективним інструментом масового охоплення, особливо для малих і середніх господарств, за умови його стандартизації та державної підтримки. Водночас досвід Мексики підкреслює ризики використання параметричних продуктів виключно як інструменту макрофінансового хеджування без належної адаптації до мікрорівня аграрного виробництва. Для України це означає необхідність поєднання національних індексів з регіонально та локально адаптованими параметрами.

Інфраструктура даних як абсолютний пріоритет адаптації: ключовою передумовою успішної адаптації міжнародного досвіду є створення сучасної

публічної інфраструктури агрокліматичних даних. Усі без винятку ефективні системи параметричного страхування спираються на високоякісні, доступні та стандартизовані джерела інформації. Відсутність такої інфраструктури нівелює переваги параметричних моделей, призводячи до зростання базисного ризику та втрати довіри до страхових продуктів.

Для України стратегічним завданням є формування національної геоінформаційної платформи аграрних ризиків, яка б агрегувала дані з державних і приватних метеорологічних станцій, супутникових систем дистанційного зондування Землі, IoT-сенсорів та офіційної статистики. Така платформа має функціонувати на засадах відкритості та сумісності, забезпечуючи доступ до даних через стандартизовані API для страхових компаній, банків, державних органів та аграрних підприємств.

Міжнародний досвід (зокрема Китаю та країн ЄС) свідчить, що інвестиції в інфраструктуру даних мають характер публічного блага і не можуть бути повністю перекладені на приватний сектор. У цьому контексті доцільним є залучення міжнародної технічної допомоги, участь у європейських програмах моніторингу клімату та використання відкритих супутникових даних (зокрема програм типу Copernicus).

Подолання інституційних бар'єрів та формування довіри: адаптація міжнародного досвіду в Україні ускладнюється низкою специфічних інституційних бар'єрів, серед яких ключовими є нестабільність нормативно-правового середовища, обмежений рівень довіри до фінансових інститутів, низька страхова грамотність аграрних виробників та роздробленість аграрного сектору. Ці чинники зумовлюють необхідність поступового, контрольованого впровадження нових інструментів.

Запропонована в дослідженні дорожня карта розвитку параметричного страхування (додаток Б, рис. Б.5) — від пілотування через масштабування до повної інтеграції — відповідає міжнародним рекомендаціям та практиці країн, які успішно впроваджували інноваційні страхові інструменти. Особливо важливим є початковий етап пілотних проєктів у різних кліматичних зонах, що дозволяє

протестувати індекси, оцінити рівень базисного ризику та скоригувати параметри продуктів до їх масового впровадження.

Комунікаційна стратегія та розвиток страхової культури: окремим стратегічним напрямом адаптації є формування попиту на страхування через підвищення фінансової та страхової грамотності аграрних підприємств. Міжнародний досвід переконливо доводить, що навіть фінансово доступні та технологічно досконалі страхові продукти не можуть бути успішними без належного рівня розуміння їх економічної сутності з боку користувачів.

На думку автора, для України доцільно адаптувати практики Канади та ЄС щодо залучення аграрних кооперативів, дорадчих служб і профільних асоціацій як каналів комунікації та довіри. Водночас досвід країн Африки та Індії свідчить про ефективність використання цифрових і мобільних платформ для поширення інформації та спрощення доступу до страхових продуктів, що є актуальним і для українських малих фермерських господарств.

Таким чином, міжнародний досвід розвитку аграрного страхування не пропонує Україні готових рішень для прямого копіювання, проте надає чіткі орієнтири щодо принципів, інституційних механізмів і технологічних інструментів, які можуть бути адаптовані з урахуванням національних реалій. Стратегічним вибором для України має стати поетапне формування публічно-приватної системи аграрного страхування з акцентом на параметричні моделі як інструмент першого рівня захисту, розвиток публічної інфраструктури даних та інтеграцію страхування в ширшу систему фінансово-економічної політики АПК. Реалізація цього підходу створить передумови для підвищення стійкості аграрного сектору, зростання інвестиційної привабливості та формування сучасної системи управління кліматичними ризиками в економіці України.

Висновки до розділу 3

Проведене дослідження концептуальних підходів і стратегічних напрямів розвитку страхових послуг в аграрному секторі України дозволило сформулювати такі висновки:

1. Інноваційні технології виступають стратегічним фактором трансформації системи управління аграрними ризиками та модернізації страхового ринку, впливаючи на всі етапи страхового процесу — від ідентифікації ризиків до андеррайтингу, тарифоутворення та врегулювання випадків. Систематизація технологій за функціональними групами дозволяє оцінити їх комплексний вплив на ефективність страхового захисту та обґрунтувати інтегроване застосування цифрових, аналітичних і управлінських рішень. Хоча в Україні розвиток інновацій має несистемний характер, потенціал значний і обумовлений масштабами аграрного сектору та зростанням кліматичних ризиків. Подолання існуючих обмежень через цілісну державну стратегію, публічно-приватне партнерство та стандартизацію нормативного середовища дозволяє створювати більш адаптивні та технологічно інтегровані страхові продукти, що відповідає завданню — оцінити потенціал і роль інноваційних технологій.

2. Узагальнення теоретичних положень, аналіз сучасної практики аграрного страхування та обґрунтування системи концептуальних принципів формування страхових послуг дозволили сформулювати та науково обґрунтувати авторський концептуальний підхід до їх побудови в аграрному секторі. У результаті дослідження розроблено новітній концептуальний підхід до формування страхових продуктів в аграрному секторі, який забезпечує перехід від компенсаційної логіки страхування до системного управління аграрними ризиками та базується на інтеграції принципів ризикоорієнтованості, адаптивності, модульності, клієнтоорієнтованості, інтегрованості з фінансовими інструментами, технологічної забезпеченості та економічної доцільності в єдину модель страхового продукту. Запропонований підхід формує методичну основу для створення гнучких, технологічно інтегрованих і економічно обґрунтованих страхових рішень, орієнтованих не лише на відшкодування збитків, а й на довгострокове забезпечення

фінансової стійкості та керованості ризиків в аграрному виробництві.

3. Для перевірки прикладної оцінки запропонованого методичного підходу здійснено його апробацію на основі емпіричних даних анкетного опитування 300 аграрних підприємств із використанням методу інтегрального індексування. Результати розрахунків засвідчили, що інтегральний показник ефективності страхових продуктів в аграрному секторі становить 50,6 бала зі 100 можливих, що свідчить про їх обмежену здатність виконувати функції повноцінного управління ризиками; при цьому виявлено суттєві структурні невідповідності між окремими складовими ефективності, зокрема низький рівень технологічної забезпеченості (44,2 бала) та гнучкості страхових продуктів (48,7 бала) за відносно вищого рівня ризикоорієнтованості (56,4 бала). Отримані кількісні результати обґрунтовують необхідність комплексного вдосконалення страхових продуктів на основі ризикоорієнтованого, адаптивного та технологічно інтегрованого підходів з метою підвищення фінансової стійкості аграрних підприємств.

4. Дослідження підтверджує, що параметричні моделі аграрного страхування є ефективним інструментом управління системними ризиками, які спричинені кліматичними змінами, забезпечують автоматизацію страхових виплат, знижують транзакційні витрати і посилюють фінансову стійкість аграрного сектору. Застосування сценарного підходу та розробка авторської концептуальної схеми розвитку аграрного страхування на основі параметричних моделей дали змогу системно визначити перспективи його розвитку в Україні як поетапного процесу, що передбачає узгоджену взаємодію екзогенних умов, інституційного середовища, фінансово-економічних каналів інтеграції та очікуваних економічних ефектів для агропромислового комплексу.

5. Запропонована дорожня карта впровадження системи аграрного страхування на основі параметричних моделей охоплює три послідовні етапи: пілотування та регуляторну підготовку (2027–2028 рр.), масштабування та інтеграцію параметричних страхових продуктів (2029–2030 рр.), а також перехід до цільової моделі функціонування після 2030 року. Реалізація зазначеної дорожньої карти забезпечує апробацію страхових індексів, стандартизацію параметричних

страхових продуктів і поступове формування сучасної системи страхового захисту в аграрному секторі, що сприятиме підвищенню фінансової стійкості сільськогосподарських виробників, стабілізації виробничих процесів та формуванню передумов для зростання інвестиційної привабливості аграрного сектору України, підтверджуючи визначені перспективи розвитку аграрного страхування в умовах трансформації національної економіки.

6. Дослідження міжнародного досвіду аграрного страхування показало, що універсальної моделі для всіх країн не існує, а ефективність кожної залежить від національних економічних, інституційних та аграрних особливостей. Встановлено, що для України доцільна адаптація публічно-приватної моделі, яка поєднує ринкові механізми з державною підтримкою, інтегрує інноваційні та параметричні страхові продукти і розвиток інформаційної інфраструктури, враховуючи високий рівень аграрних ризиків, обмежені фінансові ресурси виробників та необхідність державного втручання. Обґрунтовано, що така адаптація підвищує ефективність страхового захисту, фінансову стійкість підприємств і стабілізацію виробничих процесів, а узагальнення міжнародного досвіду дає подальший розвиток науковому підходу до формування системи страхового захисту аграрного сектору економіки України.

Основні результати наукових досліджень, викладених у розділі 3, опубліковано в роботах: [22; 52–53; 78–80; 130; 132–134; 137].

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі здійснено теоретичне осмислення, методичне обґрунтування та вирішення наукового питання щодо формування теоретико-методичних засад і визначення напрямів розвитку страхових послуг в аграрному секторі економіки України:

1. Аналіз концептуальних підходів і еволюції наукових поглядів на економічну сутність страхових послуг в аграрній сфері показав їх поступову трансформацію від класичного компенсаційного механізму до функціонально-інституційних та інтегрованих моделей, орієнтованих на фінансову стабільність, управління ризиками, розвиток інституційної структури та впровадження цифрових технологій. На цій основі поглиблено теоретичні засади розуміння сутності ролі та значення страхових послуг як інтегрованої системи фінансово-економічних та цифрових інструментів управління ризиками, що спрямована на забезпечення безперервності відтворювальних процесів і фінансової стійкості аграрного бізнесу. Така система поєднує страхові, фінансові, інституційні, правові та цифрові компоненти. Це дозволило запропонувати авторське інтегроване трактування страхових послуг і підкреслити їх стратегічну роль у стабілізації та розвитку агробізнесу.

2. Системний аналіз економічних, інституційних та правових чинників розвитку страхових послуг в аграрному секторі економіки засвідчив їх багаторівневий і взаємозалежний характер. Економічні чинники визначають фінансову спроможність аграрних підприємств і формують платоспроможний попит на страхові продукти; інституційні — забезпечують організаційне, інформаційне та кадрове середовище ринку; правові — створюють нормативні рамки, що гарантують стабільність, передбачуваність та довіру між учасниками страхових відносин. На цій основі теоретично обґрунтовано необхідність інтегрованої взаємодії держави, страхових компаній і аграрних виробників для ефективного функціонування ринку та підвищення фінансової стійкості аграрного сектору через механізми зворотного зв'язку та самокорекції.

3. У межах дослідження класифікаційної структури та типології страхових

послуг у сільськогосподарському виробництві удосконалено систематизацію страхових продуктів шляхом інтеграції підходів за об'єктами страхування, видами ризиків, рівнем покриття, методами оцінки збитків та орієнтацією на фінансові результати агропідприємств. Запропонована структура забезпечує комплексну характеристику страхових послуг, підвищує узгодженість покриття різних видів ризиків і сприяє оптимізації управлінських рішень аграрних виробників. Встановлено, що сучасний ринок аграрного страхування відзначається високою диверсифікацією продуктів, зокрема мультиризикових програм, індексного страхування та страхування прибутковості, що є ефективними інструментами реагування на комплексні ризики. Розроблена блок-схема вибору страхових послуг слугує прикладним інструментом інтеграції теоретичної класифікації страхових продуктів із практикою управління ризиками.

4. Аналіз ризиків аграрного виробництва в умовах соціально-економічних трансформацій дозволив виділити комплексну багатовимірну структуру загроз, що включає природно-кліматичні, економічні, інституційно-правові, соціальні та технологічні ризики з кумулятивним ефектом. Дослідження підтвердило необхідність переходу від традиційної реактивної моделі управління ризиками до проактивної адаптивної системи, яка інтегрує страхування, фінансові інструменти, цифрові технології, агротехнологічні інновації та державну підтримку. Встановлено, що страхові послуги виступають ключовим елементом цієї системи, забезпечуючи передачу ризиків, стабілізацію фінансових результатів агропідприємств та підвищення стійкості аграрного сектору, зберігаючи безперервність виробничих процесів і підтримуючи довгостроковий розвиток галузі.

5. Проведений аналіз сучасного стану, тенденцій і динаміки розвитку страхових послуг в аграрному секторі економіки України на основі інтеграції кількісних і якісних показників та оцінки структурних змін страхових продуктів дозволив встановити, що аграрне страхування функціонує як малорозвинений і структурно периферійний сегмент страхового ринку, який перебуває у стані системної кризи та не формує достатнього фінансового ресурсу для виконання стабілізаційної функції в агропромисловому комплексі, що підтверджується низькою часткою сегменту у

сукупних страхових преміях (0,19 % у 2024 р.), нестійкою динамікою обсягів премій та тривалим низьким рівнем проникнення страхового покриття (1,58 % у 2024 р.), а також свідчить про структурну обмежену функціональність чинної моделі аграрного страхування і обґрунтовує необхідність її системної трансформації, диверсифікації страхового портфеля та розвитку перестраховальної і цифрової інфраструктури.

6. Аналіз ефективності застосування класичних страхових інструментів у сільськогосподарському виробництві показав, що традиційна полісна модель вичерпала свій адаптаційний потенціал через фінансову нестабільність (коефіцієнт виплат до 241 %), високу залежність від державних субсидій і міжнародного перестраховання, а також значні транзакційні витрати, що зумовлює її низьку рентабельність і обмежену цінність для аграріїв; класичні інструменти характеризуються системною неефективністю, суттєвими коливаннями обсягів страхових операцій (обсяг премій коливався від 258,5 млн грн у 2018 р. до 37,6 млн грн у 2023 р.) і низьким рівнем проникнення страхового покриття (1,58 % у 2024 р.), тоді як параметрична (індексна) модель продемонструвала адаптивну здатність до масштабування, швидкі виплати та менші операційні витрати, що забезпечили її домінування на ринку; за таких умов класичне страхування не здатне самостійно формувати стійкий ринок, потребує модернізації та доповнення сучасними параметричними моделями для підвищення фінансової стабільності і ефективності управління ризиками аграрного сектору.

7. Дослідження практики застосування параметричних страхових моделей в аграрному секторі засвідчило їх значну роль у забезпеченні фактичного страхового покриття та зростанні страхових премій у 2018–2024 рр., продемонструвало високу адаптивність до зовнішніх шоків, здатність до масштабування та ефективність у контролі індивідуального ризику, водночас виявлено системну фінансову вразливість страхових портфелів через концентрацію за культурами та ризиками, кореляцію екстремальних подій і синхронізацію виплат у роки аномальних погодних явищ, що науково обґрунтовує необхідність удосконалення механізмів диверсифікації, управління системними ризиками та підвищення фінансової стійкості параметричного аграрного страхування в Україні.

8. Дослідження діяльності страхових компаній у сегменті аграрного

страхування показало, що ринок перебуває в стані інституційної трансформації, що проявляється у скороченні числа операторів та зниженні стратегічної значущості аграрного страхування в їх портфелях. Сегмент характеризується високою концентрацією ризиків, значною залежністю від державних субсидій та міжнародного перестрашування, а також суттєвими транзакційними витратами й дефіцитом спеціалізованих компетенцій. Такі фактори обмежують фінансову стабільність компаній та зменшують інвестиційну привабливість ринку, створюючи умови для концентрації діяльності навколо обмеженого кола операторів і зниження конкуренції. Отже, виникає потреба у вдосконаленні бізнес-моделей, впровадженні параметричних і гібридних страхових продуктів, розвитку партнерських каналів дистрибуції та інтеграції цифрових технологій для підвищення ефективності управління ризиками аграрного страхування.

9. Результати дослідження дозволяють зробити висновок, що інноваційні технології є ключовим фактором трансформації аграрного страхування та підвищення ефективності управління ризиками. Їх інтегроване застосування охоплює всі етапи страхового процесу — від ідентифікації та оцінки ризиків до андеррайтингу, тарифоутворення та врегулювання страхових випадків, забезпечуючи підвищення фінансової стійкості страхового сектору. Формування державної стратегії, розвиток публічно-приватного партнерства та стандартизація нормативного середовища створюють передумови для впровадження більш адаптивних та технологічно інтегрованих страхових продуктів, що підтверджує наукову новизну та практичну значущість підходів, обґрунтованих у дослідженні.

10. Розробка та впровадження новітніх концептуальних підходів до формування страхових продуктів в аграрному секторі дозволяє перейти від компенсаційної моделі страхування до системного управління аграрними ризиками. На основі інтеграції принципів ризикоорієнтованості, адаптивності, модульності, клієнтоорієнтованості, інтегрованості з фінансовими інструментами, технологічної забезпеченості та економічної доцільності удосконалено методику інтегрального оцінювання ефективності страхових продуктів. Апробація на вибірці з 300 аграрних підприємств засвідчила середній рівень результативності (50,6 бала зі 100) та наявність

структурних невідповідностей, зокрема недостатню технологічну забезпеченість і гнучкість страхових рішень, що обґрунтовує необхідність їх комплексної модернізації для підвищення фінансової стійкості аграрних підприємств.

11. Для визначення перспектив розвитку аграрного страхування досліджено застосування параметричних моделей, які виявилися ефективним інструментом управління системними кліматичними ризиками. Застосування сценарного підходу та розробка авторської концептуальної схеми розвитку аграрного страхування на основі параметричних моделей дозволили узагальнено окреслити перспективи його розвитку в Україні як поетапного й системного процесу, що ґрунтується на узгодженій взаємодії зовнішніх умов, інституційного середовища та фінансово-економічних механізмів інтеграції. Запропонована у дослідженні дорожня карта розвитку параметричного аграрного страхування передбачає три основні етапи: пілотування та регуляторну підготовку, масштабування та інтеграцію параметричних страхових продуктів і перехід до цільової моделі функціонування системи. Реалізація цих етапів формує методичну основу для впровадження сучасної системи страхового захисту, здатної підвищити фінансову стійкість сільськогосподарських виробників, стабілізувати виробничі процеси та сприяти зростанню інвестиційної привабливості аграрного сектору України в умовах трансформації національної економіки.

12. Узагальнення світової практики аграрного страхування показало, що не існує універсальної моделі, придатної для всіх країн, а її ефективність залежить від економічного, інституційного та аграрного контексту кожної держави. Визначено, що для України найбільш доцільним є застосування публічно-приватної моделі, яка поєднує ринкові механізми з державною підтримкою, передбачає використання інноваційних і параметричних страхових продуктів та розвиток інформаційної бази для управління ризиками. Такий підхід забезпечує надійний захист аграрних підприємств, зміцнює їх фінансову стійкість і сприяє стабільності виробничих процесів, водночас закладаючи основу для подальшого розвитку наукових підходів до формування системи страхового захисту аграрного сектору України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александрова М. М. Страхування : Навчально-методичний посібник. К. : ЦУЛ, 2002. 208 с.
2. Алескерова Ю. В. Моделі страхової політики при сільськогосподарському страхуванні. *Економіка АПК*. 2014. № 10. С. 45–54. URL: <https://eapk.com.ua/uk/journals/tom-21-10-2014/modeli-strakhovoyi-politiki-pri-silskogospodarskomu-strakhuvanni> (дата звернення: 15.04.2023).
3. Алескерова Ю. В. Розвиток сільськогосподарського страхування: теорія, методологія, практика : монографія. Вінниця : ФОП Рогальська І. О., 2015. 366 с.
4. Алескерова Ю. Формування обліково-аналітичного забезпечення управління ризиками сільськогосподарського страхування. *Актуальні питання економічних наук*. 2025. № 18. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18112496>.
5. Алескерова Ю. В., Федоришина Л. І. Аналіз інвестиційної привабливості сільськогосподарських підприємств у періоди нестабільності та страхування сільськогосподарських ризиків. *Актуальні питання економічних наук*. 2026. № 19. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18381817>.
6. Андрійчук В. Г. Економіка аграрного підприємства : навч. метод. посіб. для самост. вивч. дисц. К. : КНЕУ, 2000. 356 с.
7. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств : підручник. 2-ге вид., доп. і перероб. Київ : КНЕУ, 2002. 624 с.
8. Артимонова І. В., Ткаченко К. В. Інструменти державного регулювання ринку агостраховання. *Економіка АПК*. 2021. № 7. С. 95–102. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202107095>.
9. Базилевич В. Д., Філонюк О. Ф., Базилевич К. С., Пікус Р. В. та ін. Страхування : підручник. К.: Знання, 2008. 1019 с.
10. Базилевич В. Д. Страхова справа К. : Знання, 2011. 203 с.
11. Базилевич В. Д., Приказюк Н. В., Лобова О. М. Цифровізація у забезпеченні конкурентних переваг страхових компаній. *Економіка та держава*. 2020. № 2. С. 15–20.

DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2020.2.15>.

12. Балян А. В., Гришова І. Ю., Щербата М. Ю. Реалізація інноваційних інструментів розвитку аграрного страхування у світі. *Бізнес Інформ*. 2021. № 7. С. 31–36. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-7-31-36>.

13. Баранова В. Г., Волохова І. С., Хомутенко В. П. Фінанси : навч. посіб. в 2-х частинах. за заг. ред. Баранової В. Г. Одеса : Атлант, 2015. ч. 2. 309 с.

14. Бечко П. К., Бондаренко Н. В., Пономаренко О. В., Трушевський О. О. Аграрне страхування та його розвиток за сучасних умов. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва* / Редкол.: О. О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Умань : Редакційно-видавничий відділ Уманського НУС, 2022. Вип. 101. Ч. 2 : Економічні науки. С. 275–282. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8240-2022-101-2-275-282>.

15. Бечко П. К., Бондаренко Н. В., Пташник С. А., Трушевський О. О., Пономаренко О. В. Особливості функціонування систем соціального страхування зарубіжних країн та його адаптація у вітчизняну практику. *Інтернаука*. Серія: «Економічні науки». 2023. Том-2. №10(78) С. 124–132. DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2023-10-9294>.

16. Бечко П. К., Колотуха С. М., Пономаренко О. В., Трушевський О. О. Оцінка ефективності страхового сектору: методологія та підходи. *Ефективна економіка*. 2024. №4. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.4.62>.

17. Бечко П. К., Колотуха С. М., Лиса Н. В., Пономаренко О. В., Трушевський О. О. Оцінка ринку сільськогосподарського страхування в Україні. *Успіхи і досягнення у науці*. 2024. № 8(8) 2024. С. 671–685. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-8\(8\)-671-684](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2024-8(8)-671-684).

18. Белкін І. Аграрний сектор України в умовах війни: проблеми та перспективи розвитку. *Наукові перспективи*. 2024. № 4(46). С. 484–498. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-4\(46\)-484-498](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-4(46)-484-498).

19. Богріновцева Л. М. Особливості застосуванням технології «big data» у страховому бізнесі. Стратегія розвитку України: *фінансово-економічний та гуманітарний аспекти*: матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції

у 2-х частинах. Частина 1. Київ, Інтерсервіс, 2024. С. 45–50.
URL: https://www.researchgate.net/profile/Olena-Motuzka/publication/398484701_Strategia_rozvitku_2024_C1/links/6937f2747e61d05b530cda30/Strategia-rozvitku-2024-C1.pdf#page=45 (дата звернення: 29.01.2025).

20. Богріновцева Л. М., Ключка О. В., Заїчко І. В. Розвиток та впровадження інноваційних підходів до фінансового управління страховими компаніями в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2024. № 60.
DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-60-57>.

21. Бойко В. О. Сучасні тренди агрострахування як інструмент ризик-менеджменту. *Таврійський науковий вісник*. 2020. Вип. 2. С. 69–77.
DOI: <https://doi.org/10.32851/2708-0366/2020.2.9>.

22. Бондаренко Н. В., Пономаренко О. В., Голобойченко Б. А., Клименко В. О., Демчук В. М. Страхування як стратегічний механізм для забезпечення сталого розвитку підприємств аграрного сектору економіки. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2024. № 4 (22). С. 88–100.
DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-4\(22\)-88-100](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-4(22)-88-100).

23. Бондаренко Н. В., Улянич Ю. В., Тулуш Л. Д. Трансформація страхового менеджменту в умовах розвитку InsurTech. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. 2025. Вип. 106. Ч. 2. С. 241–254. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8240-2025-106-2-241-254>.

24. Бондарчук М. К., Кондрат І. Ю. Особливості розвитку сільськогосподарського страхування в Україні на засадах державно-приватного партнерства. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2014. Вип. 24.1. С. 182–188. URL: https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2014/24_1/182_Vop.pdf (дата звернення: 09.10.2024).

25. Борисюк О. В., Ткачук В. Н. Моніторинг бізнес-процесів страховиків в умовах цифровізації. *Економіка. Фінанси. Право*. 2024. № 10 С. 84–88.
DOI: <https://doi.org/10.37634/efp.2024.10.18>.

26. Бурляй О. Л., Побережець І. І., Охрименко С. О., Штельмах О. В. Особливості функціонування та ризику аграрного виробництва в сучасних умовах. *Наука і техніка сьогодні*. 2025. № 8(49). С. 299–310.

DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2025-8\(49\)](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2025-8(49)).

27. Віленчук О. М. Оцінка потенціалу розвитку страхування сільськогосподарської продукції в Україні. *Економіка АПК*. 2017. № 8. С. 56–64. URL: <https://eapk.com.ua/uk/journals/tom-24-8-2017/otsinka-potentsialu-rozvitku-strakhuvannya-silskogospodarskoyi-produktsiyi-v-ukrayini> (дата звернення: 10.02.2024).

28. Віленчук О. М. Сучасні підходи до розвитку аграрного страхування. *Інноваційна економіка*. 2018. № 7/8 (76). С. 104–110. URL: <https://inneco.org/index.php/innecoua/article/view/322/384> (дата звернення: 09.02.2024).

29. Віленчук О. М. Вибір стратегій ціноутворення за результатами SWOT-аналізу ринку аграрного страхування. *Бізнес-Інформ*. 2018. № 11. С. 220–228. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2018-11_0-pages-220_228.pdf (дата звернення: 09.02.2024).

30. Віленчук О. М. Методологічні орієнтири функціонування страхових відносин в аграрній сфері. *Бізнес-навігатор*. 2018. № 6 (49). С. 161–167. URL: https://business-navigator.ks.ua/journals/2018/49_2018/36.pdf (дата звернення: 10.02.2024).

31. Віленчук О. М. Трирівневий аналіз функціонування ринку аграрного страхування в Україні. *Agricultural and Resource Economics: International Scientific E-Journal*. 2018. Том 4, No 2. С. 19–35. URL: <https://are-journal.com/are/article/view/167/151> (дата звернення: 12.02.2024).

32. Віленчук О. М., Чугаєвська С. В. Методичні підходи до оцінювання пріоритетності бізнес-процесів на ринку аграрного страхування. *Сталий розвиток економіки*. 2018. № 3 (40). С. 183–190. URL: <https://economdevelopment.in.ua/index.php/journal/article/view/154/145> (дата звернення: 13.02.2024).

33. Віленчук О. М. Аграрне страхування в Україні: парадигма становлення та стратегія розвитку : монографія. Житомир. Вид. О. О. Євенок, 2019. 380 с.

34. Віленчук О. М., Дема Д. І., Недільська Л. В. Роль аграрного страхування

у формуванні сучасної доктрини продовольчої безпеки в Україні. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2019. № 8 (48). С. 104–111. URL: <http://efm.vsau.org/storage/articles/February2020/PUoOoMg1WI6Q9WkM5jH5.pdf> (дата звернення: 29.01.2024).

35. Віленчук О. М., Савицька А. С. Сучасні тренди розвитку загальноєвропейського ринку аграрного страхування: можливості та перспективи для України. *Бізнесінформ*. 2024. № 4. С. 253–259. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-4-253-259>.

36. Власюк С. А., Цимбалюк Ю. А., Пономаренко О. В., Заярна К. О. Перспективи розвитку аграрного страхування в Україні. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*, 2023. Вип. 103. Ч. 2 : Економічні науки. С. 63–72. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8240-2023-103-2-63-72>.

37. Вовчак О. Д., Завійська О. Д. Страхіві послуги : навч. посіб. Львів. Вид. «Компакт-ЛВ», 2005. 656 с.

38. Гаманкова О. О. Ринок страхових послуг України: теорія, методологія, практика : монографія. Київ : КНЕУ, 2009. 283 с.

39. Говорушко Т. А. Страхіві послуги : Підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 376 с.

40. Горіславська І. В. Правове регулювання страхових відносин сільськогосподарських підприємств : монографія. К. : ЦП «КОМПРИНТ», 2012. 209 с.

41. Григор'єва Х. А. Державна підтримка сільського господарства України: проблеми правового забезпечення : монографія. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2019. 596 с.

42. Григор'єва Х. А. Державна підтримка сільського господарства в ЄС: становлення, тенденції, правові проблеми. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 4. С. 248–258. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.04.39>.

43. Грицина О. В., Томашевський Ю. М. Оцінка основних методів

здійснення страхування врожаю сільськогосподарських культур. *Економічний вісник Національного гірничого університету*. 2018. № 4 (64). С. 131–139. URL: https://ev.nmu.org.ua/index.php/uk/archive?arh_article=1142 (дата звернення: 07.03.2024).

44. Грицина О., Шолудько О., Синявська Л., Колодій А., Агрес О. Страхування аграрного сектора України в час війни: реалії та можливості. *Аграрна економіка*. 2023. т. 16, № 1-2. С. 125–131. DOI: <https://doi.org/10.31734/agrarecon2023.01-02.125>.

45. Гришнюк О. М., Крушинська А. В. Зарубіжний досвід фінансування наслідків та страхування ризиків природного походження. *Наукові інновації та передові технології*. 2023. № 10(24) 2023. С. 408–420. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-10\(24\)-408-420](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2023-10(24)-408-420).

46. Гришнюк О. М., Фасолько Т. М. Аналіз природних ризиків для страхування в сільському господарстві: математичний контекст методу експертних оцінок. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2024. № 12(30) С. 71–82. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-12\(30\)-71-82](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-12(30)-71-82).

47. Гудзь Г. О. Інформаційні системи та технології у страховому захисті аграрного підприємництва. *Облік і фінанси*. Київ : 2016. № 2 (72). С. 95–104. URL: <https://afj.org.ua/ua/article/381/> (дата звернення: 19.03.2023).

48. Гудзь Г. О. Взаємовідносини страхових компаній і сільськогосподарських товаровиробників. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Херсон : 2017. Вип. № 23, ч. 3. С. 64–68. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_23/3/17.pdf (дата звернення: 19.03.2023).

49. Гудзь Г. О. Розвиток страхових послуг в аграрному підприємстві. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Вип. 12, част. 1. С. 91–94. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/12_1_2017ua/22.pdf (дата звернення: 02.10.2024).

50. Гумен О. В. Інституційні та інноваційні механізми розвитку аграрного страхування в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2025. № 19. С. 207–212. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2025.19.207>.

51. Гумен О. В. Особливості розвитку аграрного страхування в Україні в умовах інноваційних викликів та можливостей. *Агросвіт*. 2025. № 19. С. 138–143. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2025.19.138>.

52. Гумен О. В., Клименко В. О., Мирошніченко М. М. Інноваційні підходи до аграрного страхування в цифрову епоху. *Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин* : Матеріали XX Міжнародної науково-практичної конференції. Умань, 27 травня 2025 р. С. 25–27.

53. Гумен О. В., Клименко В. О., Мирошніченко М. М. Інноваційна модернізація страхового ринку в Україні в умовах трансформаційної економіки. Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції «*Розвиток фінансово-кредитних систем: виклики сьогодення*». Умань, Уманський НУ. 2025 р. С. 86–87.

54. Дема Д. І., Віленчук О. М., Дем'янюк І. В. Страхові послуги : навч. посіб. за заг. ред. Д. І. Дема. К. : Алерта, 2013. 484 с.

55. Діброва А. Д., Діброва Л. В., Клименко М. С. Формування системи управління ризиками аграрних підприємств. *Актуальні проблеми економіки*. 2024. № 7 (277). С. 188–202. DOI: <https://doi.org/10.32752/1993-6788-2024-1-277-188-202>. URL: https://eco-science.net/wp-content/uploads/2024/07/7.24._topic_Anatoliy-Dibrova-Larysa-Dibrova-Maxym-Klymenko-188-202.pdf (дата звернення: 20.03.2025).

56. Дранус В. В., Дранус Л. С., Прокопишин О. С. Аналіз іноземного досвіду ризик-менеджменту при страхуванні у сільськогосподарському виробництві. *Modern Economics*. 2021. № 27. С. 42–48. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V27\(2021\)-06](https://doi.org/10.31521/modecon.V27(2021)-06).

57. Дранус В. В., Бурдейна Є. М. Сучасний стан та тенденції розвитку страхування сільськогосподарських культур в Україні. *Modern Economics*. 2021. № 30. С. 82–88. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V30\(2021\)-13](https://doi.org/10.31521/modecon.V30(2021)-13).

58. Жилякова О. В., Шевчук І. Л. Страхові послуги. навч. посіб. Х. : Вид. Іванченко І. С. 2013. 184 с.

59. Жмуденко В. О. Особливості управління ризиками в аграрній сфері. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2015. Вип. 3. № 58. С. 55–61.

URL: <http://vsed.oneu.edu.ua/collections/2015/58/pdf/55-61.pdf> (дата звернення: 17.05.2024).

60. Жмурко І. В. Ризики в аграрному секторі та необхідність їх страхування. *Економічний дискурс*. 2017. Вип.1. С.42–49.

URL: <http://ed.pdatu.edu.ua/article/view/127373> (дата звернення: 09.05.2023).

61. Жмурко І. В. Сучасний стан та перспективи розвитку сільськогосподарського страхування. *Інноваційна економіка*. 2017. Вип. 3–4(68). С. 49–54.

62. Жмурко І. В. Особливості страхування в аграрному секторі. *Інфраструктура ринку*. 2018. №21. С. 267–271.

URL: https://www.market-infr.od.ua/journals/2018/21_2018_ukr/46.pdf (дата звернення: 07.10.2024).

63. Заволока Л. О., Клокова Л. О., Тумасян К. Г. Страхування ризиків сільськогосподарських підприємств. *Економіка. Фінанси. Право*. 2017. № 6. С. 16–20. URL: <http://efp.in.ua/uk/journal-item/164> (дата звернення: 14.08.2024).

64. Іжевський П. Г., Крушинська А. В., Самарічева Т. А. Особливості міжнародних фінансових відносин на ринку перестрахування в Україні. *Економіка та суспільство*. 2021. № 32. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-32-82>.

65. Кириченко Н. В., Алещенко Л. О. Теоретичні основи та класифікація ризиків з врахуванням особливостей функціонування підприємств аграрного сектору. *Економіка та суспільство*. 2021. Вип. 25. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-25-55>.

66. Клапкін Ю. М. Ринок страхових послуг: концептуальні засади, технічні інновації та перспективи розвитку : моногр. Тернопіль : ТНЕУ, 2020. 568 с.

67. Клеріні Г. В. Правові засади страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою в Україні : моногр. Харків : Право, 2020. 176 с.

68. Клеріні Г. В. Агрострахування в умовах воєнного стану: проблеми правового регулювання і виклики майбутнього. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2022. № 6. С. 179–183. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.06.32>.

69. Клименко В. О. Теоретична сутність та вмотивованість розвитку страхових послуг. *Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в умовах інституційних змін*: Збірник наукових праць Всеукраїнської науково-практичної конференції. м. Полтава, 27 жовтня 2022 р. Полтава, 2022. С. 895–896.

70. Клименко В. О. Теоретичні засади функціонування страхового ринку. Актуальні питання сучасної економіки : матеріали XIV Всеукраїнської наукової конференції за міжнародною участю, 15 листопада 2022 р. Умань, УНУС. 2022. С. 52–55.

71. Клименко В. О. Вплив цифровізації на формування страхових послуг для аграрного сектору економіки. Актуальні питання сучасної економіки : матеріали XV Всеукраїнської наукової конференції за міжнародною участю, 15 листопада 2023 р. Умань, УНУС. 2023. С. 47–50.

72. Клименко В. О. Тенденції розвитку аграрного страхування в Україні. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва / Редкол. : О. О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Умань. Видавець «Сочінський М. М.»*, 2023. Вип. 103, Ч. 2, Економічні науки, С. 140–153. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8240-2023-103-2-140-153>.

73. Клименко В. О., Гумен О. В., Мирошниченко М. М. Поведінкові аспекти взаємодії учасників страхового ринку. [*Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством* : Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції]. Частина 1. м. Полтава, 30–31 березня 2023 р. Полтава, 2023. С. 676–678.

74. Клименко В. О., Гумен О. В., Мирошниченко М. М. Теоретична концептуалізація страхового бізнесу. [*Аспекти стабільного розвитку економіки*] : Матеріали XVIII Міжнародної науково-практичної конференції. 25 травня 2023 р. Умань : 2023. С. 17–19.

75. Клименко В. Інноваційні технології на ринку аграрного страхування України. *Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством* : Матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції. м. Полтава, 28–29 березня 2024 р.

Полтава, 2024. С. 426–429.

76. Клименко В. О., Гумен О. В., Мирошниченко М. М. Реклама та просування страхових послуг на ринку аграрного страхування. *Глобалізація та розвиток інноваційних систем: тенденції, виклики, перспективи* [Електронне видання]: матеріали II Міжнар. наук. -практ. конф., 14–15 березня 2024 р. / Держ. біотехнологічний ун-т. Харків, 2024. С. 361–363.

77. Клименко В. О. Сучасні аспекти ризик-менеджменту в аграрній сфері. *Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції «Розвиток фінансово-кредитних систем: виклики сьогодення»*, 6 червня 2024 р. Уманський НУС. Умань. С. 74–77.

78. Клименко В. О. Використання технологій дистанційного моніторингу та цифрових інструментів в аграрному страхуванні: актуальні тренди та майбутні можливості. *Агросвіт*. 2025. № 14. С. 208–214. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2025.14.208>.

79. Клименко В. О., Гумен О. В., Мирошниченко М. М. Страхування як інструмент управління ризиками в корпоративних фінансах: сучасний стан і перспективи розвитку. Фінансові механізми забезпечення відновлення економіки України в сучасних умовах [Електронне видання] : збірник тез доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених, м. Ірпінь, 26 лютого 2025 року. Ірпінь, 2025. С. 340–342.

80. Клименко В., Гумен О., Мирошниченко М., Жарун Р. Сучасні підходи до аграрного страхування: виклики та перспективи. Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством : *Матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Частина 1. Полтавський державний аграрний університет. (25 березня 2025 р.). Полтава, 2025. С. 621–623.

81. Кнейслер О. В. Страхування : навч. посіб. Тернопіль : «Економічна думка», 2008. 187 с.

82. Коваль О. А. Ефективність відносин зі страхового відшкодування збитків і втрат в аграрному секторі економіки України.

Агросвіт. 2009. № 6. С. 43–48.

URL: <http://www.agrosvit.info/?op=1&z=71&i=9> (дата звернення: 02.04.2024).

83. Корнійчук Г. В. Сільськогосподарське страхування як фактор підвищення фінансового потенціалу агроформувань. *Економіка та суспільство.* 2016. № 2. С. 554–556.

URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/2_ukr/98.pdf
(дата звернення: 02.02.2023).

84. Лисенко В. Корпоративна стратегія управління ризиками в агробізнесі. *Agricultural and resource economics: international scientific e-journal.* 2017. Вип. 3, № 4. С. 97–108. DOI: <https://doi.org/10.51599/are.2017.03.04.08>.

85. Лобова О. М. Державне регулювання в реалізації страхових програм в сільському господарстві. *Агросвіт.* 2011. № 24. С. 55–60.
URL: <http://www.agrosvit.info/?op=1&z=796&i=12> (дата звернення: 05.10.2024).

86. Лобова О. М. Державне регулювання страхування агропромислових ризиків. *Формування ринкових відносин в Україні: збірник наукових праць.* Наук. ред. І. Г. Мацуров. К. : Науково-дослідний економічний інститут, 2011. №3(118). С. 43–49.

87. Лобова О. М. Перспективи розвитку обов'язкового страхування ризиків аграрного бізнесу. *Теоретичні та прикладні питання економіки: збірник наукових праць.* за заг. ред. проф. Єханурова Ю. І., Шегди А. В. К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2011. Вип. 25. С. 294–301.

88. Лобова О. М. Теоретичні основи сільськогосподарського страхування. *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка.* Серія: Економіка. 2011. С. 58–61.

89. Лобова О. М. Розвиток аграрного страхування в США. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка.* Серія 196 «Економіка». за заг. ред. Базилевича В. Д. К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2012. С. 49–52.

90. Лобова О. М. Ефективність страхування ризиків підприємницької діяльності в аграрному секторі. *Вісник Київського національного університету ім.*

Тараса Шевченка. Серія: Економіка. 2014. №156. С. 70–76. URL: https://www.researchgate.net/publication/291054935_THE_RISK_INSURANCE_EFFICIENCY_OF_BUSINESS_ACTIVITY_IN_THE_AGRICULTURAL_SECTOR/fulltext/57a2fd9308ae5f8b258d5f2c/THE-RISK-INSURANCE-EFFICIENCY-OF-BUSINESS-ACTIVITY-IN-THE-AGRICULTURAL-SECTOR.pdf (дата звернення: 05.11.2024).

91. Марич Х. Сільськогосподарське страхування: поняття, ознаки, види. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: юридичні науки.* 2017. № 865. С. 405–412.

92. Марценюк-Розарьонова О. В., Чернопищук О. М., Якубовська Я. Р. Особливості страхування в аграрному секторі. *Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток».* 2018. № 4. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=1215> (дата звернення: 08.09.2024).

93. Мельник Т. А., Сибірцев В. В. Страхування : навч. посіб. Кропивницький : ПП «Ексклюзив Систем», 2022. 307 с.

94. Моташко Т. П., Панчулідзе Х. Р. Агрострахування в умовах зміни клімату. *Агросвіт.* 2020. № 10. С. 99–104. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2020.10.99>.

95. Музичка Ю. М., Дадак О. О. Зарубіжний досвід аграрного страхування та перспективи його адаптації в Україні. *Науковий вісник Львівського національного університету ветеринарної медицини та біотехнологій імені С. З.Гжицького. Сер. : Економічні науки.* 2020. Т. 22, № 95. С. 22–26.

96. Науменкова С., Міщенко В. Персоналізоване обслуговування споживачів з використанням цифрових технологій. *Innovation and investment mechanisms for the development of international relations and market economy: Conference Proceedings.* 2024. С. 106–109. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-417-7-29>.

97. Непочатенко О. О., Юдін В. К. Страховий захист аграрних ризиків. *електронний журнал «Економіка та суспільство».* 2016. №2. С. 572–577. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/2_ukr/102.pdf (дата звернення: 29.01.2025).

98. Непочатенко О. О., Бечко П. К., Бондаренко Н. В., Власюк С. А., Трушевський О. О. Необхідність формування та функціонування ринку аграрного страхування. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва* / Редкол.: О. О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Умань : Редакційно-видавничий відділ Уманського НУС, 2022. Вип. 100. Ч. 2 : Економічні науки. С. 8–17. DOI: <https://doi.org/10.31395/2415-8240-2022-100-2-8-17>.

99. Непочатенко О. О., Бечко П. К., Пономаренко О. В. Класифікація ризиків агрострахування. *Věda a perspektivy*. 2023. №1(20). С. 28–37. DOI: [https://doi.org/10.52058/2695-1592-2023-1\(20\)-28-37](https://doi.org/10.52058/2695-1592-2023-1(20)-28-37).

100. Непочатенко О. О., Бечко П. К., Колотуха С. М., Пономаренко О. В. Сталий розвиток страхового ринку за сучасних умов: концептуальні основи та чинники його забезпечення. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Економічні науки»*. 2024. №2. С. 136–141. DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2024-2-9720>.

101. Непочатенко О. О., Прокопчук О. Т., Мальований М. І. Розвиток страхового ринку України в контексті сучасних викликів. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва* / Редкол.: О. О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2024. Випуск 105, Ч. 2: Економічні науки, С. 7–16. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8240-2024-105-2-7-16>.

102. Нестерчук Ю. О., Уланчук В. С., Соколюк С. Ю., Жарун О. В., Коротєєв М. А., Бленда Н. О. Management of innovation risks. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва* / Редкол.: О. О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Умань : Видавець «Сочінський М. М.». 2023. Випуск 102 Частина 1. С. 234–243. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8240-2023-102-2-234-243>.

103. Новак І. М., Соколюк С. Ю., Коротєєв М. А., Харенко А. О. Геопросторовий підхід до оцінки аграрних ризиків та ефективності страхування в Україні. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія: «Економічні науки». 2025. № 10. DOI: <https://doi.org/10.25313/2520-2294-2025-10-11465>.

104. Новак І. М., Соколюк С. Ю., Улянич Ю. В., Коротєєв М. А. Механізми страхування як стратегічні інструменти управління логістичними ризиками в умовах

глобалізованої економіки. *Успіхи і досягнення у науці*. 2025. № 10 (20). С. 1049–1062. DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-10\(20\)-1049-1061](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-10(20)-1049-1061).

105. Осадець С. С. Страхування : підручник. 2-ге вид., перероб. і доп. К. : КНЕУ, 2002. 599 с.

106. Осадець С. С., Артюх Т. М., Гаманкова О. О. та ін. Страхові послуги : підручник. Київ : КНЕУ, 2007. 464 с.

107. Павленко О. П. Страхування як метод фінансової безпеки аграрних виробників: сучасні тенденції та світовий досвід. *Modern Economics*. 2018. № 8. С. 134–141. URL: <https://modecon.mnau.edu.ua/insurance-as-a-method-of-financial-security-of-agricultural-producers-current-trends-and-world-experience> (дата звернення: 22.02.2025).

108. Павленко О. П. Механізм державного субсидування страхового захисту аграрного виробництва в Україні. *Бізнес-навігатор*. 2020. Вип. 4. С. 154–159. DOI: <https://doi.org/10.32847/business-navigator.60-27>.

109. Пасічний В. О. Страхування : навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів. Харків: Харк. нац. акад. міськ. госп-ва, 2009. 218 с.

110. Петренко О. П. Інституціональне забезпечення розвитку агрострахового ринку. *Modern Economics*. 2021. № 28. С. 104–109. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V28\(2021\)-15](https://doi.org/10.31521/modecon.V28(2021)-15).

111. Петрук Т. Ю. Економічний зміст та значення сільськогосподарського страхування. *Агросвіт*. 2017. № 4. С. 46–52. URL: <http://www.agrosvit.info/?op=1&z=2347&i=5> (дата звернення: 06.03.2024).

112. Полінкевич О. М., Тринчук В. В., Горбатюк Л. М., Костюк В. А., Зелениця І. М. Омніканальний маркетинг як інструмент підвищення фінансової інклюзії: кейси банківських установ і страхових компаній. *Агросвіт*. 2025. №18. С. 51–58. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2025.18.51>.

113. Положення про перестраховання у страховика (перестраховика) нерезидента : Постанова Правління Національного банку України від 20 жовтня 2021 року № 107. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0107500-21#Text> (дата звернення: 04.04.2024).

114. Пономаренко О. В. Економічні умови функціонування страхового ринку України. *Збірник наукових праць уманського НУС*. Ч.2. Економіка. Вип. 101. 2022. С. 208–218. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8240-2022-101-2-208-218>.

115. Пономаренко О. В. Трансформація страхової культури на ринку страхових послуг. *Збірник наукових праць уманського НУС*. Част.2. Економіка. Вип. 102. 2023. С.36–48. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8240-2023-102-2-36-47>.

116. Пономаренко О. В. Сутнісна трансформація бізнесу в умовах цифрової економіки. *Збірник наукових праць Уманського НУС*. Випуск 103. Част. 2. 2023. С. 82–97. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8240-2023-103-2-82-96>.

117. Пономаренко О. В. Перспективи розвитку ринку криптострахування в Україні. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. 2024. Вип. 104. Ч. 2 : Економічні науки. С. 254–268. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8240-2024-104-2-254-268>.

118. Пономаренко О. В., Ясінський О. Р. Оптимізація страхового портфелю в умовах сучасних фінансових викликів. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва* 2024. Вип. 105. Ч. 2 : Економічні науки. С. 150–162. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8240-2024-105-2-150-162>.

119. Пономаренко О. В. Імплементация зарубіжного досвіду розвитку страхового ринку у вітчизняну практику. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва*. 2025. Вип. 106. Ч. 2 : Економіка. С. 315–327. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8240-2025-106-2-315-327>.

120. Потійко С. В. Аналітичне забезпечення управління сільськогосподарським страхуванням. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2019. Вип. 3(71). Част. 2. С. 223–228. DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2019-3-69>.

121. Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою: Закон України від 21.06.2012 № 4391–VI (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4391-17#Text> (дата звернення: 10.11.2025).

122. Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення правового регулювання страхування сільськогосподарської продукції з державною

підтримкою: Закон України від 18.11.2021 № 1909–ІХ.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1601-20> (дата звернення: 10.04.2024).

123. Провідний український аналітичний онлайн-журнал про страхування, перестраховання, ризик-менеджмент, іншуртех та фінтех «Форіншурер».
URL: <https://forinsurer.com> (дата звернення: 04.10.2025).

124. Прокопчук О. Т. Ринок агостраховання України: сучасний стан та перспективи розвитку. *Збірник наукових праць Уманського національного університету*. 2017. Вип. 90. Ч. 2. С. 127–140. URL: <https://journal.udau.edu.ua/arxiv-nomerv/2017/vipusk-90.-chastina-2/rinok-agrostraxuvannya-ukrani-suchasnij-stan-ta-perspektivi-rozvitku.html> (дата звернення: 22.01.2024).

125. Прокопчук О. Т. Сучасний стан та тенденції розвитку системи страхування сільськогосподарських культур в Україні. *Збірник наукових праць Уманського національного університету*. 2017. Вип. 91. Ч. 2. С. 86–100. URL: <https://journal.udau.edu.ua/arxiv-nomerv/2017/vipusk-91.-chastina-2/suchasnij-stan-ta-tendencz-rozvitku-sistemi-straxuvannya-slskogospodarskix-kultur-v-ukran.html> (дата звернення: 22.01.2024).

126. Прокопчук О. Т., Мельник К. М., Гузар Б. С. Особливості страхових продуктів для аграрного сектору економіки. *Збірник наукових праць Уманського національного університету*. 2017. Вип. 91. Ч. 2. С. 32–44. URL: <https://journal.udau.edu.ua/arxiv-nomerv/2017/vipusk-91.-chastina-2/osoblivost-straxovix-produktiv-dlya-agrarnogo-sektoru-ekonomki.html> (дата звернення: 29.03.2024).

127. Прокопчук О. Т. Розвиток українського ринку страхових послуг в контексті забезпечення економічної безпеки країни. *Збірник праць Уманського національного університету садівництва*. 2019. Вип. 94. Ч. 2: Економічні науки. С. 69–85. DOI: <https://doi.org/10.31395/2415-8240-2019-94-2-69-85>.

128. Прокопчук О. Т., Гумен О. В. Розвиток системи страхового захисту в аграрному секторі економіки України : Колективна монографія [Соціально-економічні засади формування економічної системи України] / За ред. д.е.н., професора О. О. Непочатенко. Умань: Видавець «Сочінський», 2022. С. 73–77.

129. Прокопчук О. Т., Клименко В. О. Якісні характеристики страхових послуг для аграрного сектору економіки : Колективна монографія [Соціально-економічні засади формування економічної системи України] / За ред. д.е.н., професора О.О. Непочатенко. Умань: Видавець «Сочінський», 2022. С. 77–81.

130. Прокопчук О. Т., Клименко В. О. Параметрична схема страхового захисту для аграрного сектору економіки України. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва* / Редкол.: О. О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2023. Вип. 102. Ч. 2 : Економічні науки. С. 60–71. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8240-2023-102-2-60-71>.

131. Прокопчук О. Т., Клименко В. О. Аспекти функціонування страхових організацій на ринку аграрного страхування України. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва* / Редкол. : О. О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2024. Вип. 104. Ч. 2 : Економічні науки. С. 17–28. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8240-2024-104-2-17-28>.

132. Прокопчук О. Т., Мальований М. І., Пономаренко О. В., Клименко В. О., Макачук В. В. Сучасні маркетингові інструменти у страховому бізнесі. *Інвестиції: практика та досвід*. № 10 травень 2024 р., С. 61–68. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.10.61>.

133. Прокопчук О. Т., Клименко В. О., Гумен О. В. Аграрне страхування: захист бізнесу в умовах сучасних викликів. *Agricultural and food economics*. 2024: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 19–20 вересня 2024 р. Київ: НУБіП України, 2024. С. 63–64.

134. Прокопчук О. Т., Харенко А. О., Гумен О. В., Мирошниченко М. М., Клименко В. О., Жарун Р. Ф. Цифрові трансформації та інноваційні рішення на ринку страхових послуг України. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва* / Редкол.: О. О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2024. Випуск 105, Ч. 2: Економічні науки, С. 106–115. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8240-2024-105-2-106-115>.

135. Прокопчук О. Т. Тренди та перспективи розвитку страхового ринку України. *Збірник наукових праць Уманського національного університету*. 2025. Вип. 106. Ч. 2. С. 177–187. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8240-2025-106-2-177-187>.
136. Прокопчук О. Т., Гумен О. В. Поведінкові та мотиваційні засади розвитку аграрного страхування в Україні. *Агросвіт*. 2025. № 22. С. 91–100. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2025.22.91>.
137. Прокопчук О. Т., Пономаренко О. В., Гумен О. В., Мирошниченко М. М., Клименко В. О., Жарун Р. Ф. Трансформація страхового бізнесу під впливом цифрових інновацій та штучного інтелекту. *Збірник наукових праць Уманського національного університету* / Редкол.: О. О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2025. Випуск 106, Ч. 2: Економічні науки. С. 90–100. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8240-2025-106-2-90-100>.
138. Прокопчук О. Т., Соколюк С. Ю., Новак І. М. Інноваційні підходи до управління ризиками у страхуванні. *Збірник наукових праць Уманського національного університету*. 2025. Випуск 107, Частина 2: Економічні науки. С. 20–31. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8240-2025-107-2-20-31>.
139. Рубцова Н. М., Радченко Н. Г., Трусова Н. В. Страховий захист агровиробників України: огляд страхових компаній і продуктів. *Бізнес Інформ*. 2021. № 4. С. 249–256. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-4-249-256>.
140. Солодовникова І. Л. Державна допомога у сфері страхування як засіб регулювання ризиків в аграрному секторі. *Інвестиції: практика та досвід*. 2024. № 10. С. 168–174. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.10.168>.
141. Стешенко О. Д. Страхові послуги : навч. посіб. Харків : УкрДАЗТ, 2012. 188 с.
142. Танклевська Н. С., Ярмоленко В. В. Перспективи адаптації зарубіжного досвіду агрострахування в Україні. *Економіка харчової промисловості*. 2020. № 1. С. 55–60. DOI: <https://doi.org/10.15673/іе.v12i1.1669>.
143. Ткаченко Н. В., Корнев В. В. Страхування : навч. посіб. : К. : Ліра-К, 2007. 376 с.

144. Ткаченко Н. В. Страхування : практикум : навч. посіб. К.: Ліра-К. 2009. 268 с.
145. Ткаченко Н. В., Корнєв В. В. Забезпечення фінансової стійкості страхових компаній: теорія, методологія та практика : монографія. Нац. банк України, Ун-т банків. справи. Черкаси: «Черкаський ЦНТЕІ», 2009. 570 с.
146. Ткаченко Н. В., Костюк В. А., Улянич К. Ф., Костогриз В. Г. Страхові продукти для агробізнесу. *Збірник наукових праць Уманського національного університету*. 2025. Випуск 107, Частина 2: Економічні науки. С. 429–436. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8240-2025-107-2-429-436>.
147. Ткачук О. Ю., Пуліна Т. В. Публічне адміністрування ринку сільськогосподарського страхування. *Управління змінами та інновації*. 2021. № 1. С. 67–70. DOI: <https://doi.org/10.32782/СМІ/2021-1-13>. URL: <https://cmi.politehnica.zp.ua/index.php/journal/article/view/16> (дата звернення: 02.11.2025).
148. Глушта Г. Ю., Ерастов В. І. Зарубіжний досвід функціонування та розвитку інтернет-страхування. *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія : Економіка*. 2015. №168. С.55–62. DOI: [dx.doi.org/10.17721/1728-2667.2015/168-3/8](https://doi.org/10.17721/1728-2667.2015/168-3/8). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/zarubizhniy-dosvid-funktsionuvannya-ta-rozvitku-internet-strahuvannya> (дата звернення: 15.04.2024).
149. Томашевський Ю. Основні методи проведення страхування урожаю сільськогосподарських культур та їхні переваги і недоліки. *Вісник Львівського національного аграрного університету*. Серія : «Економіка АПК». 2019. № 26. С. 124–128.
150. Тринчук В. В., Полінкевич О. М., Костюк В. А., Файчук О. В., Рудой В. М. Ризик менеджмент і комплаєнс як елементи системи внутрішнього контролю страховика. *Інвестиції: практика та досвід*. 2025. № 20. С. 52–59. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2025.20.52>.
151. Тулуш Л. Д., Прокопчук О. Т. Ринок агрострахування в Україні: тенденції та перспективи. *Економіка АПК*. 2018. № 8 (25). С. 55–67.

URL: <https://eapk.com.ua/uk/journals/tom-25-8-2018/rinok-agrostrakhuvannya-v-ukrayini-tendentsiyi-ta-perspektivi> (дата звернення: 10.02.2024).

152. Феदिшин М. П. Страхові послуги: у схемах і таблицях : навч. посібн. / укл. : М. П. Федишин. Чернівці : Чернівець. нац. Ун-т ім. Ю. Федьковича, 2023. 208 с.

153. Фінанси : підручник / за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. 2-ге вид. переробл. і доповн. Київ, «Знання», 2012. 687 с.

154. Форкун Д. І., Матвійчук Л. О. Управління сільськогосподарським страхуванням. *Фінансові аспекти розвитку економіки України: теорія, методологія, практика : Збірник наукових праць здобувачів вищої освіти і молодих учених*. ред. кол. : Н. А. Хрущ, Р. С. Квасницька, І. В. Форкун та інші (відп. ред. Н. А. Хрущ). Хмельницький : ХНУ, 2024. С. 38–40.

155. Чечоткін В. В., Пристемський О. С. Страхування сільськогосподарських виробників як запорука успішного розвитку аграрного сектора економіки України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2020. Вип.30. С. 214–217. DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2020-30-41>.

156. Чорнобай Л. М., Мушеник І. М. Сучасні ризики сільськогосподарської діяльності та методи їх нівелювання. *Modern Economics*. 2023. № 42. С. 111–116. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V42\(2023\)-16](https://doi.org/10.31521/modecon.V42(2023)-16).

157. Шишпанова Н. О. Страхові послуги. *курс лекцій для здобувачів вищої освіти ступеня «бакалавр» спеціальності 072«Фінансів, банківської справи та страхування» денної форми навчання*. Миколаївський національний аграрний університет, Миколаїв : 2020. 112 с.

158. Шолойко А. С. Способи страхового захисту сільськогосподарського виробництва. *Вісник Сумського національного аграрного університету*. Серія : *фінанси і кредит*. 2008. № 2 (25). С. 81–84.

159. Шолойко А. С. Історичні аспекти розвитку страхування сільськогосподарських культур в Україні. *Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету*. 2009. № 17. Т. 2. С. 704–707.

160. Шолойко А. С. Класичні та індексні страхові продукти для галузі рослинництва. *Облік і фінанси АПК*. 2009. № 3. С. 161–165. URL: <https://magazine.faaf.org.ua/klasichni-ta-indeksni-strahovi-produkti-dlya-galuzi-roslinnictva.html> (дата звернення: 25.02.2024).

161. Шолойко А. С. Необхідність запровадження погодних деривативів в аграрному секторі економіки України. *Вісник Сумського національного аграрного університету*. Серія: фінанси і кредит. 2009. № 1 (26). С. 298–302.

162. Шолойко А. С. Основна сутність понять «страхова послуга» і «страховий продукт». *Економіка АПК*. 2009. № 5. С. 105–109.

163. Шолойко А. С. Удосконалення політики здійснення страхових виплат за договорами сільськогосподарського страхування. *Вісник ХНАУ. Серія «Економіка АПК і природокористування»*. 2009. № 13. С. 253–258.

164. Шолойко А. С. Світовий досвід державної підтримки сільського господарства через програми страхування. *Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія : Економіка*. 2012. №135. С.41–43.

165. Шолойко А. С. Особливості інфраструктури ринку сільськогосподарського страхування в Україні. *Агросвіт*. 2017. № 17. С. 20–24. URL: <http://www.agrosvit.info/?op=1&z=2469&i=3> (дата звернення: 14.03.2024).

166. Шубенко І. А. Тенденції діджиталізації на страховому ринку України. *Бізнес Інформ*. 2020. №2. С. 273–279. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2020-2_0-pages-273_279.pdf (дата звернення: 04.09.2024).

167. Шумкова В. І. Мультиризикове страхування як важливий фактор збільшення прибутку сільськогосподарських підприємств. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія «Економіка і менеджмент». 2015. Вип. 11. С.158–164. URL: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2015/11-2015/37.pdf> (дата звернення: 02.08.2024).

168. Яцух О. О. Ринок агрострахування в Україні: стан та перспективи розвитку. *Економіка і суспільство*. 2016. № 7. С. 866–872.

URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/7_ukr/145.pdf

(дата звернення: 14.12.2024).

169. Achimovich D., Nahaichuk N. Current trends of insurance of agricultural risks in Ukraine. *Фінансовий простір*. 2019. №. 4(36). С. 9–20. DOI: [https://doi.org/10.18371/fp.4\(36\).2019.190187](https://doi.org/10.18371/fp.4(36).2019.190187).

170. Aleskerova Yu., Kachur I. Assessment of the financial results of the insurance company. *Інфраструктура ринку*. 2023. Вип. 73. С. 144–156. DOI: <https://doi.org/10.32782/infrastruct73-26>.

171. Aleskerova Yu., Fedoryshyna L. Analysis of the agricultural insurance market in Ukraine during wartime. *Причорноморські економічні студії*. 2025. Вип. 95. С. 109–115. DOI: <https://doi.org/10.32782/bses.95-15>. URL: <https://irlykhuml.univer.km.ua/handle/123456789/1818> (дата звернення: 22.12.2025).

172. Barnett B. J., Mahul O. Weather index insurance for agriculture and rural areas in lower-income countries. *American Journal of Agricultural Economics*. 2007. Vol. 89(5), P. 1241–1247. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1467-8276.2007.01091.x>.

173. Barnett B. J., Barrett C. B., Skees J. R. Poverty traps and index-based risk transfer products. *World Development*. 2008. Vol. 36(10) P. 1766–1785. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2007.10.016>.

174. Barnett B. Challenges with Developing Weather Index Insurance for Rural Areas of Lower Income Countries. *Paper presented at the Workshop «Weather Derivatives and Risk»*. Collaborative Research Center: Economic Risk, Humboldt University of Berlin, January. 2010. P. 27–28.

175. Bataller-Grau J., Kawinski M., Marano P. Sustainability and the Insurance Market trends and challenges. *AIDA Europe Research Series on Insurance Law and Regulation*, 2025. Vol. 10, 261 p. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-3-031-72186-1>.

176. Boissonnade A. New frontiers in agriculture insurance. *The Actuary*, 2015. URL: <http://www.theactuary.com/features/2015/03/new-frontiers-in-agriculture/> (дата звернення: 02.05.2024).

177. Coble K. H., Barnett B. J. Why Do We Subsidize Crop Insurance?. *American Journal of Agricultural Economics*. 2013. Vol. 95(2), P. 498–504.

DOI: <https://doi.org/10.1093/ajae/aas093>.

178. Collier B., Skees J., Barnett B. Weather Index Insurance and Climate Change: Opportunities and Challenges in Lower Income Countries. *The Geneva Papers*. 2009. Vol. 34. P. 401–424. DOI: <https://doi.org/10.1057/gpp.2009.11>.

179. Generali in partnership with UNDP. *Parametric insurance to build financial resilience*. New York, 2024. URL: <https://www.undp.org/publications/parametric-insurance-build-financial-resilience> (дата звернення: 02.03.2025).

180. Goodwin B. K., Mahul J. Risk Modeling Concepts Relating to the Design and Rating of Agricultural Insurance Contracts. World Bank Policy Research Working Paper 3392, September 2004. DOI: <https://doi.org/10.1596/1813-9450-3392>.

181. Hazell P., Pomareda C., Valdes A. Crop insurance for agricultural development: issues and experience. Published for the International Food Policy Research Institute (IFPRI) by Johns Hopkins University Press. 1986. 322 p. URL: <https://hdl.handle.net/10568/160939> (дата звернення: 02.03.2024).

182. Hazell P. B. The appropriate role of agricultural insurance in developing countries. *Journal of International Development*. 1992 Vol. 4(6). P. 567–581. DOI: <https://doi.org/10.1002/jid.3380040602>.

183. Ignatenko V. Development of agricultural insurance in the system of state support of the agricultural market. *Global Prosperity*. 2022. Vol. 2. № 4. P. 49–57. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.7560677>.

184. IMARC Group. Crop Insurance Market Size, Share, Trends and Forecast by Coverage, Distribution Channel, and Region, 2026–2034. URL: <https://www.imarcgroup.com/crop-insurance-market> (дата звернення: 22.12.2025).

185. Kang M. G. Innovative agricultural insurance products and schemes. *Agricultural Management, Marketing and Finance. Occasional paper* Rome : Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2007. №12. 54 p. URL: <http://www.fao.org/docrep/010/a1162e/a1162e00.HTM> (дата звернення: 02.05.2024).

186. Klymenko V., Prokopchuk O. The Specific Combination of Parametric Insurance Services for the Agricultural Sector of the Ukrainian Economy. *Формування*

новітньої парадигми управління публічними та приватними фінансами в Україні : збірник матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Хмельницький-Херсон, 20 грудня 2022 р. Хмельницький-Херсон : ХНТУ, 2022. С. 75–77.

187. Mahul O., Stutley C. J. Government support to agricultural insurance : challenges and options for developing countries / O. Mahul, C. J. Stutley. Washington, DC : The World Bank, 2010. 222 p. ISBN 978-0-8213-8217-2. DOI: <https://doi.org/10.1596/978-0-8213-8217-2>. URL: <https://documents.worldbank.org/curated/en/698091468163160913/pdf/538810PUB0Gove101Official0Use0Only1.pdf> (дата звернення: 02.02.2024).

188. Mateos-Ronco A. Sustainability of Agricultural Insurance Systems: Challenges from a European Approach. *Sustainability and the Insurance Market Trends and Challenges*. Springer, 2025. P. 217–246. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-72186-1_9.

189. OECD Agricultural Policy Monitoring and Evaluation 2024: Innovation for Sustainable Productivity Growth. OECD Publishing, Paris, 2024. 658 p. DOI: <https://doi.org/10.1787/74da57ed-en>.

190. Precision Farming Market: Size, Share, Trends and Growth: Global Forecast to 2032. *Markets and Markets™*. Jun 2025. URL: <https://www.marketsandmarkets.com/Market-Reports/precision-farming-market-1243.html> (дата звернення: 06.06.2025).

191. Prokopchuk O., Nepochatenko O., Malyovanyi M., Sokoliuk S., Rolinskyi O., Ponomarenko O. Development of agricultural insurance in Ukraine. *Insurance Markets and Companies*. 2024. Vol. 15(2). P. 106–121. DOI: [https://doi.org/10.21511/ins.15\(2\).2024.10](https://doi.org/10.21511/ins.15(2).2024.10).

192. Roberts R. A. Insurance of crops in developing countries. *Food and Agriculture Organization of the United Nations Rome*, 2005. FAO Agricultural Services Bulletin, № 159. 78 p. URL: <http://www.fao.org/3/a-y5996e.pdf> (дата звернення: 11.01.2025).

193. Skees J. R., Black J. R., Barnett B. Designing and rating an area yield crop

insurance contract. *American Journal of Agricultural Economics*. 1997. Vol. 79. P. 430–438. DOI: <https://doi.org/10.2307/1244141>.

194. Skees J. R. Opportunities for improved efficiency in risk sharing using capital markets. *American Journal of Agricultural Economics*. 1999. Vol.81(5). P. 1228–1233. DOI: <https://doi.org/10.2307/1244112>.

195. Skees J., Hazell P. BR., Miranda M. New approaches to crop yield insurance in developing countries. *International Food Policy Research Institute*. 1999. 33 p. URL: https://www.researchgate.net/publication/5056141_New_Approaches_to_Crop_Yield_Insurance_in_Developing_Countries (дата звернення: 22.05.2025).

196. Skees J. R., Barnett B. J., Hartell J. Innovations in government responses to catastrophic risk sharing for agriculture in developed countries. *Insurance and rural development*. 2005, OECD Publishing. P. 121–142. URL: <https://globalagrisk.com/Pubs/2005%20Innovations%20in%20Govt%20Responses%20to%20Catastrophic%20Risk%20jrs%20bjb%20jh.pdf> (дата звернення: 12.02.2024).

197. Skees J. R., Barnett B. J. Enhancing microfinance using index-based risk-transfer products. *Agricultural Finance Review*. 2006. Vol. 66(2), P. 235–250. DOI: <https://doi.org/10.1108/00214660680001189>.

198. Skees J. R. Challenges for use of index-based weather insurance in lower income countries. *Agricultural Finance Review*. 2008. №68(1). P. 197–217. DOI: <https://doi.org/10.1108/00214660880001226>.

199. Swiss Re Corporate Solutions. *Comprehensive guide to parametric insurance*. Zurich, 2024. URL: <https://corporatesolutions.swissre.com/dam/jcr%3A0cd24f12-ebfb-425a-ab42-0187c241bf4a/2023-01-corso-guide-of-parametric-insurance.pdf> (дата звернення: 02.02.2025).

200. Weather index insurance for agriculture: guidance for development practitioners : agriculture and rural development discussion paper 50 / The World Bank. Washington, DC : The World Bank, 2011. 116 p. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/590721468155130451/pdf/662740NWP0B0x30or0Ag020110final0web.pdf> (дата звернення: 02.12.2024).

ДОДАТКИ

Еволюція наукових підходів до трактування економічної сутності страхових послуг в аграрній сфері*

Період	Науковий підхід	Ключова концепція	Економічна сутність послуги
До середини ХХ ст.	Класичний	Перерозподільна функція	Фінансова компенсація матеріальних збитків, що вже настали (пасивний механізм відшкодування)
Середина — друга половина ХХ ст.	Функціональний	Стабілізаційна та кредитно-забезпечувальна функції	Інструмент забезпечення фінансової стійкості та кредитоспроможності аграрних підприємств
Кінець ХХ — початок ХХІ ст.	Інституційний	Державно-приватне партнерство	Соціально-економічний інститут у системі забезпечення продовольчої безпеки та стійкості галузі
2010-ті — початок 2020-х	Системно-ризиковий	Управління портфелем всіх сільськогосподарських ризиків	Багаторівневий механізм перерозподілу, нейтралізації та запобігання ризикам в агропродовольчому ланцюзі
2020-ті — сьогодні та майбутнє	Інтегрований (data-driven)	Управління прибутковістю та стійкістю	Комплексна цифрова платформа управління аграрними ризиками на основі супутникових даних, індексного страхування, ШІ та інституційної інфраструктури
		Управління фінансовою життєздатністю та стійкістю агробізнесу	Інтегрована система фінансово-економічних та цифрових інструментів управління ризиками, що спрямована на забезпечення безперервності відтворювальних процесів і фінансової стійкості аграрного бізнесу.**

* Джерело: згруповано та узагальнено автором на основі джерел: 1; 4–12; 14–17; 19–25; 27–33; 35; 37; 39; 41–44; 46; 50–53; 55–56; 67–68; 71; 75; 78–80; 85–87; 89; 94; 100–101; 103–106; 108; 112; 118–119; 122; 124–131; 134; 138; 146; 151; 160; 164; 166; 171–172; 175; 180–182; 187–188; 191; 193–199.

** Авторська інтерпретація категорії «страхові послуги».

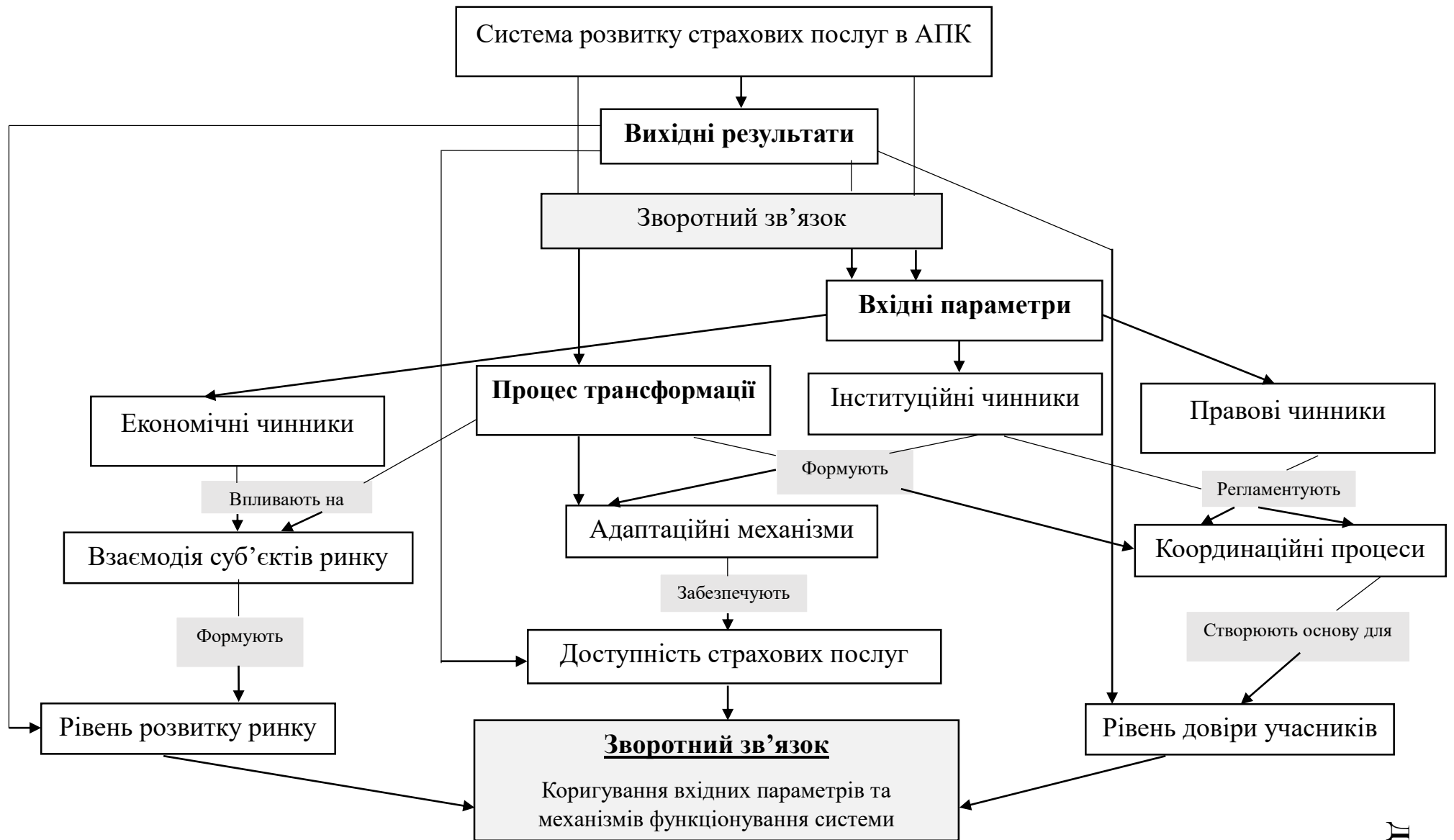

Рис. А.1 Система розвитку страхових послуг в аграрному секторі економіки України*

** Джерело: розроблено автором на основі результатів дисертаційного дослідження.*

Рис. А.2 Економічні чинники розвитку страхових послуг в аграрному секторі економіки України*

* Джерело: згруповано та узагальнено автором на основі джерел: 5–7; 13; 18–19; 23; 25–26; 44; 47; 55; 59; 71; 75; 78; 82; 84; 96; 108; 151; 166; 167.

Рис. А.3 Інституційні чинники розвитку страхових послуг в аграрному секторі економіки України*

* Джерело: згруповано та узагальнено автором на основі джерел: 8; 19; 23–24; 41–42; 47; 67–68; 71; 75; 78; 85–87; 96; 108; 110; 113; 121–122; 140; 150; 165.

Рис. А.4 Правові чинники розвитку страхових послуг в аграрному секторі економіки України*

* Джерело: згруповано та узагальнено автором на основі джерел: 4; 11; 16; 19–20; 23; 25; 40; 67–68; 96; 112; 113; 121–122; 150; 166.

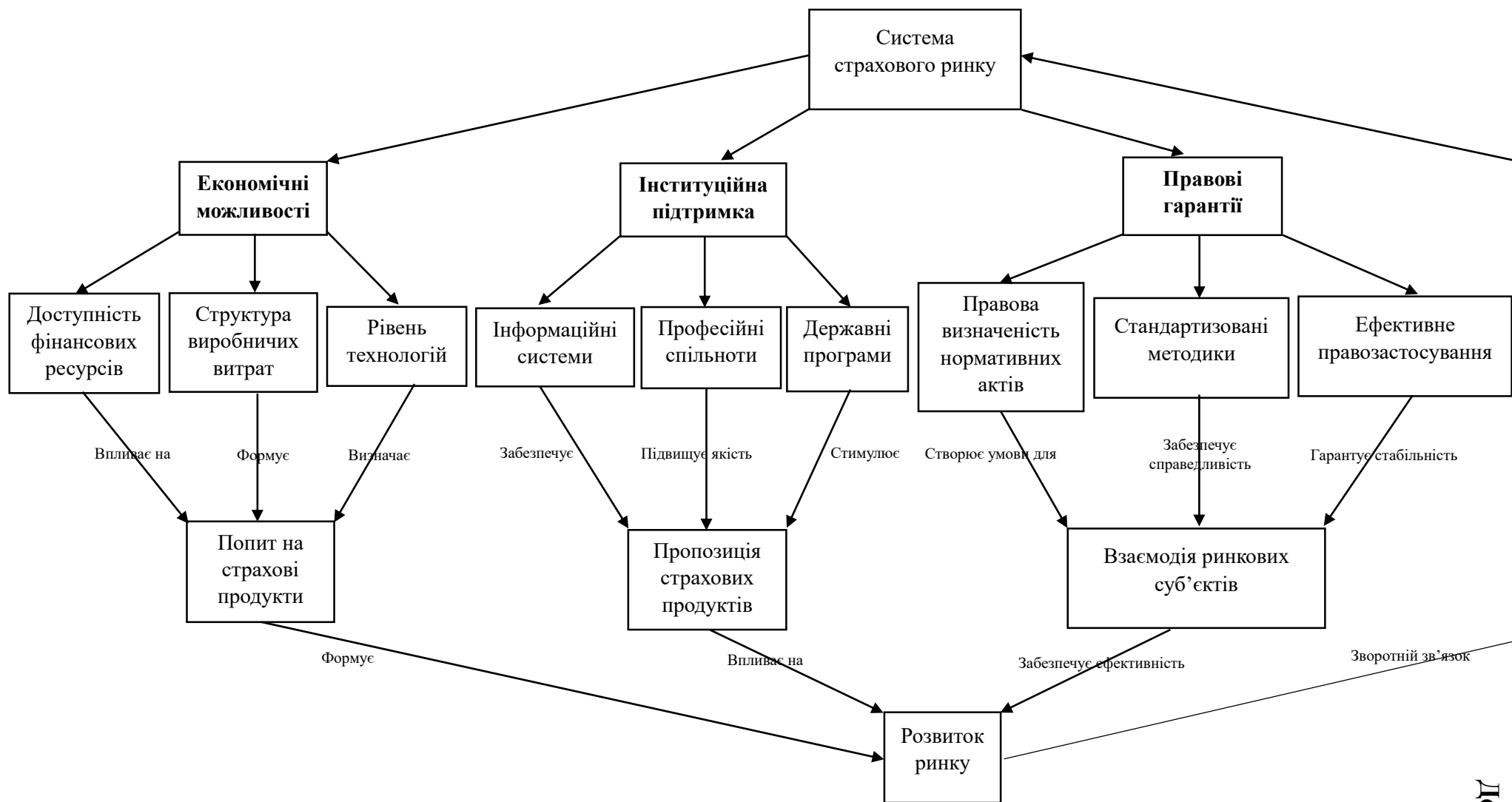

Рис. А.5 Механізм взаємодії економічних, інституційних та правових чинників у системі страхового ринку*

* Джерело: розроблено автором на основі результатів дисертаційного дослідження.

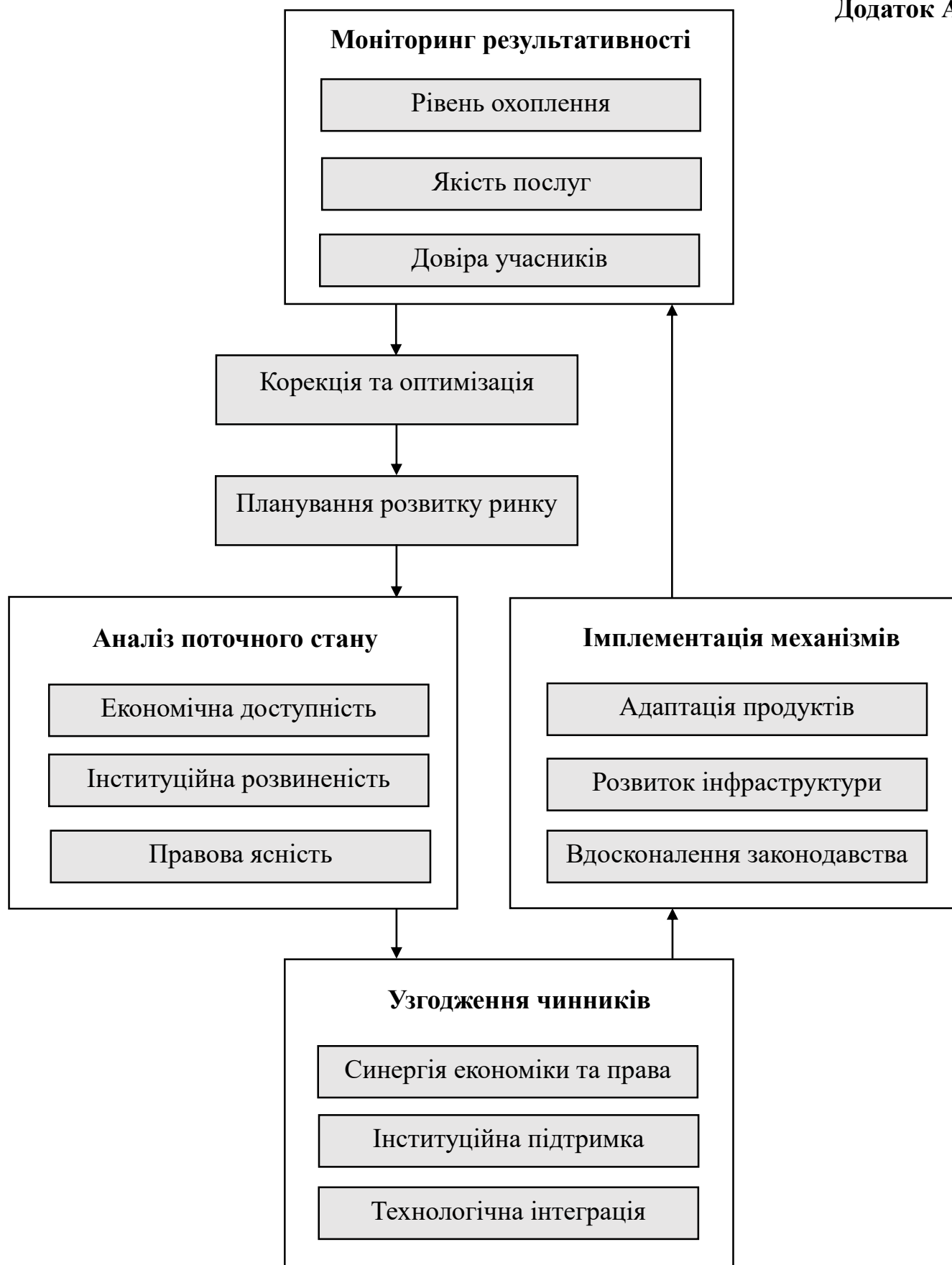

Рис. А.6 Цикл системного розвитку страхових послуг в аграрному секторі економіки України*

* Джерело: розроблено автором на основі результатів дисертаційного дослідження.

Рис. А.7 Страхові послуги в АПК*

* Джерело: згруповано та узагальнено автором на основі джерел: 5; 21; 34; 43; 82; 84; 126; 130; 139; 151; 160; 167; 172; 191.

Рис. А.8 Блок-схема інструменту прийняття рішення вибору страхових послуг*

* Джерело: розроблено автором на основі результатів дисертаційного дослідження.

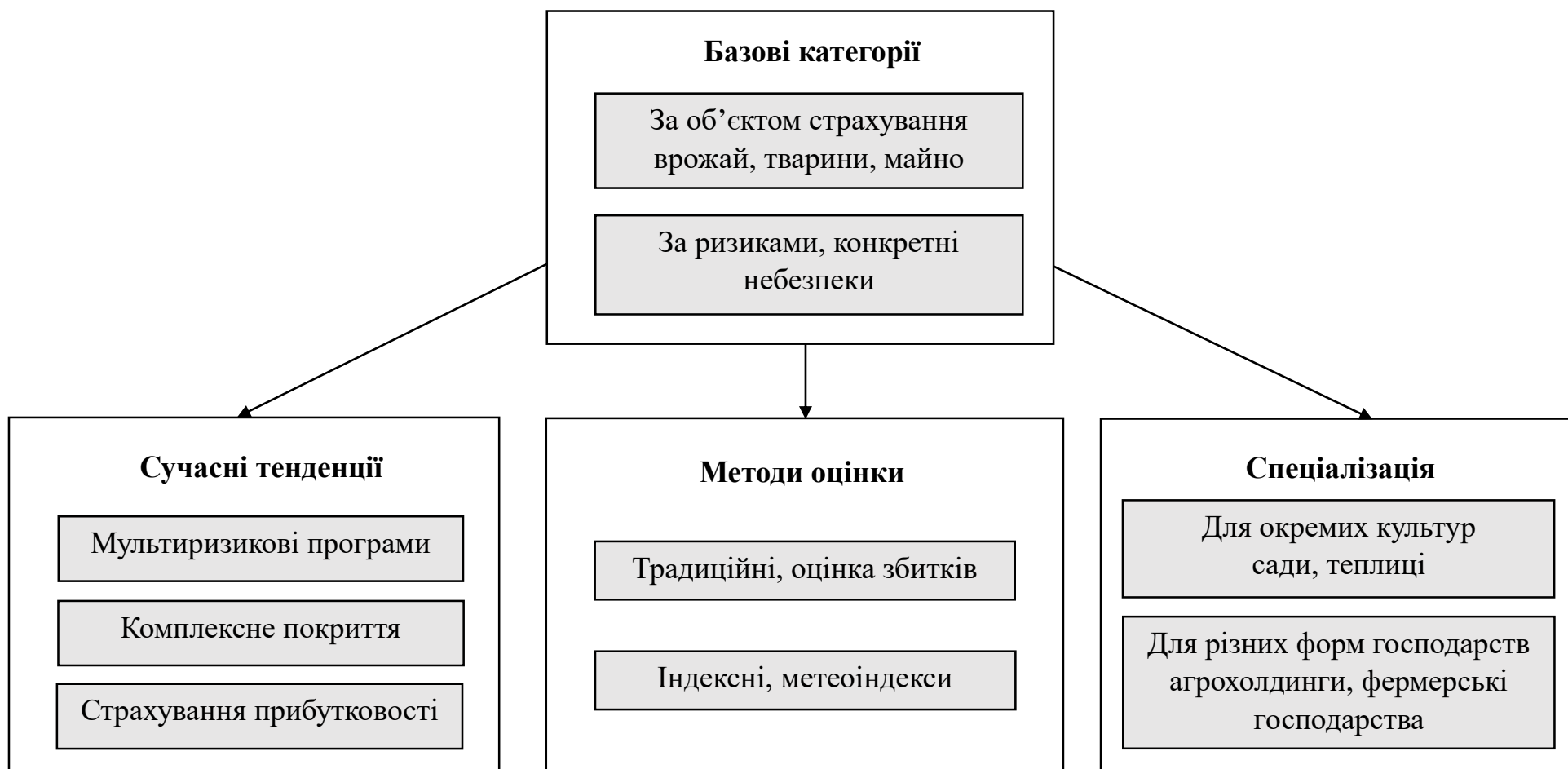

Рис. А.9 Еволюція страхових послуг*

* Джерело: згруповано та узагальнено автором на основі джерел: 5; 21; 33–35; 43; 78; 126; 130; 139; 151; 160; 167; 172; 180; 191.

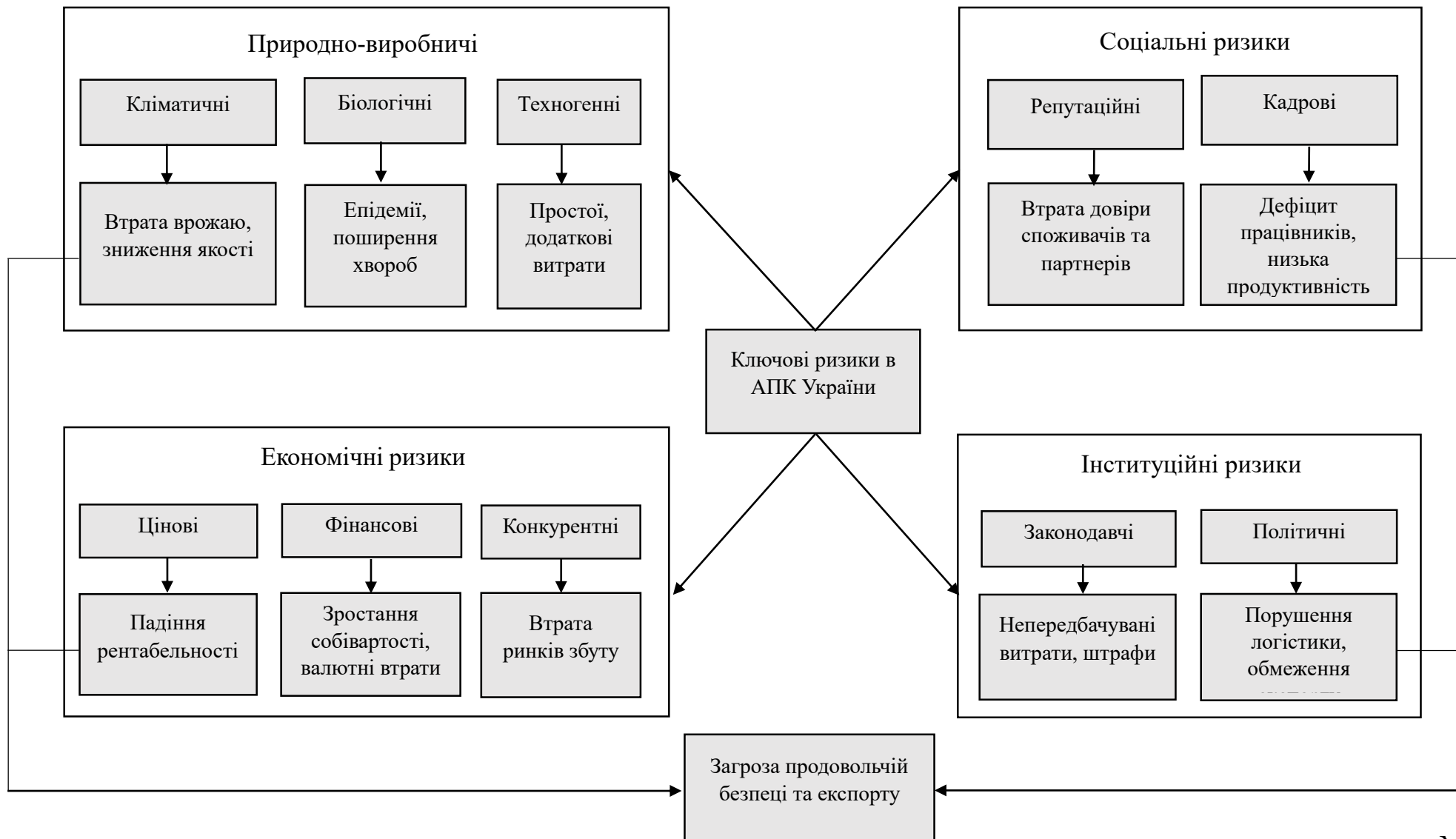

Рис. А.10 Ключові ризики в АПК*

* Джерело: згруповано та узагальнено автором на основі джерел: 5; 18; 26; 34; 41–42; 44–46; 55; 59; 65; 68; 84; 94; 99; 110.

Еволюційний розвиток управління ризиками в аграрному секторі економіки України*

Етап розвитку	Часовий період	Підхід до управління ризиками	Інструменти управління	Роль страхування	Фінансово-економічні наслідки
Реактивно-компенсаційний	До початку 2000-х років	Управління ризиками має фрагментарний характер і зводиться до реагування після настання збитків; відсутня системна фінансова оцінка ризиків	Самострахування; разові державні компенсації; страхування окремих ризиків	Обмежена, компенсаційна	Низька прогнозованість грошових потоків; висока фінансова вразливість аграрних підприємств
Перехідний (функціонально-адаптаційний)	2000–2013 роки	Формується усвідомлення системності аграрних ризиків; ризики частково враховуються у фінансових рішеннях	Класичне страхування врожаю, диверсифікація виробництва, страхування як умова кредитування	Інструмент фінансової стабілізації та підвищення кредитоспроможності	Часткове зниження фінансових втрат, розширення доступу до банківського кредитування
Системно-інтегрований	2014–2021 роки	Управління ризиками інтегрується у фінансовий менеджмент, зростає роль державної підтримки та перестрахування	Мультиризикове страхування, індексні продукти, фінансове резервування, хеджування цінних ризиків	Центральний механізм передачі ризиків	Підвищення фінансової стійкості, зниження системних шоків доходів

Еволюційний розвиток управління ризиками в аграрному секторі економіки України*

Етап розвитку	Часовий період	Підхід до управління ризиками	Інструменти управління	Роль страхування	Фінансово-економічні наслідки
Адаптивно-цифровий	З 2022 року — дотепер	Перехід до превентивного та прогнозованого управління, поєднання фінансових, страхових і цифрових інструментів	Індексне та параметричне страхування, страхування доходу, цифровий моніторинг, державно-приватне партнерство	Інструмент забезпечення фінансової та макроекономічної стійкості	Підвищення адаптивності аграрного бізнесу, зниження довгострокових фінансових ризиків
Перспективний (фінансово-екосистемний)	Стратегічна перспектива	Формування інтегрованої системи управління ризиками на рівні агропродовольчих ланцюгів	Страхово-фінансові платформи, біржове хеджування, аналітика big data та ШІ	Системоутворюючий фінансовий інститут	Підвищення інвестиційної привабливості, забезпечення продовольчої та фінансової безпеки

* Джерело: згруповано та узагальнено автором на основі джерел: 4–5; 6–7; 9–12; 19–21; 23; 25; 27–35; 43; 50–53; 71; 75; 78–80; 96; 108; 124–126; 130–131; 134; 137–138; 151; 160; 167; 171–172; 180; 187; 191; 193–199.

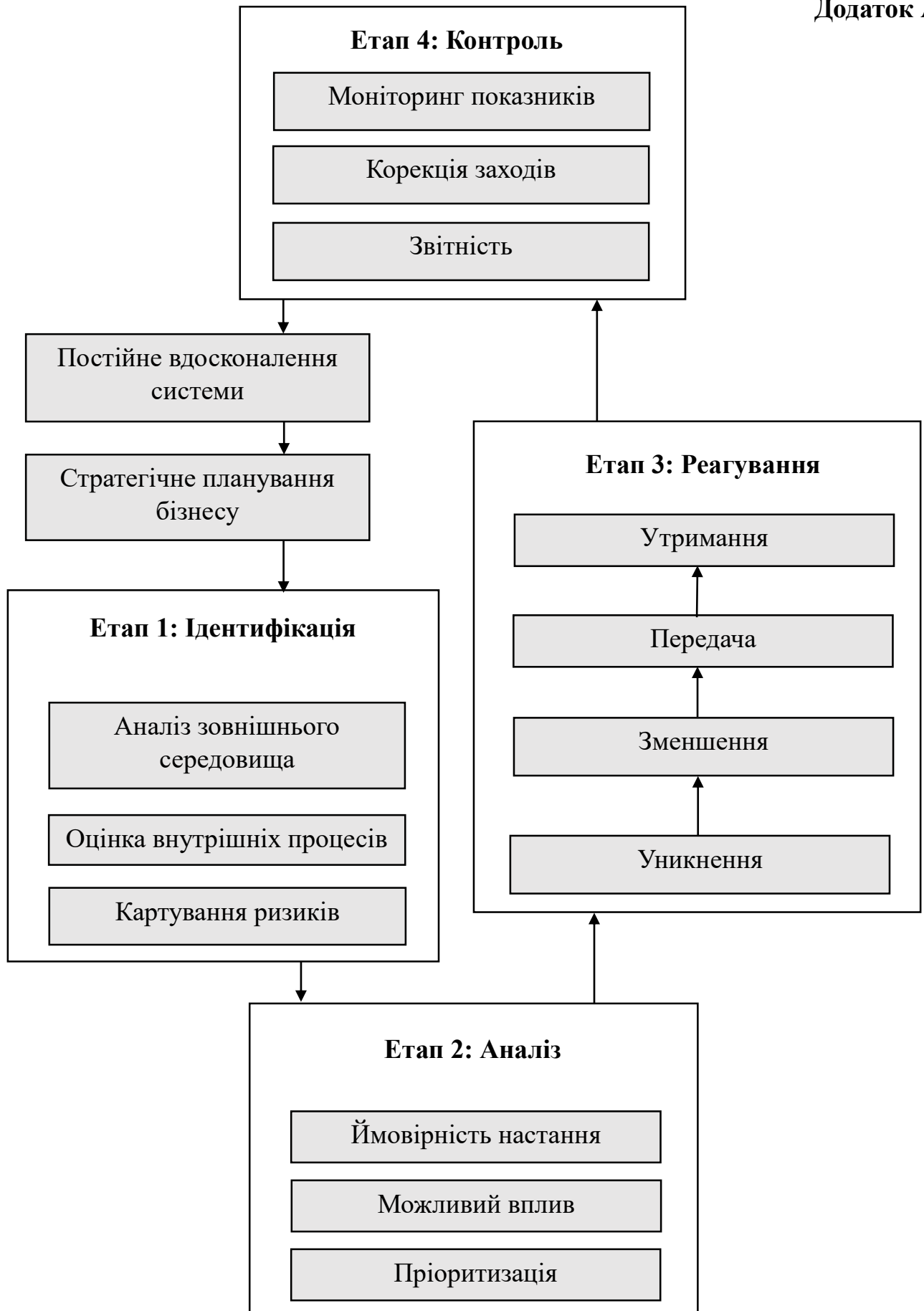

Рис. А.11 Цикл управління ризиками на рівні агропідприємства*

* Джерело: розроблено автором на основі результатів дисертаційного дослідження.

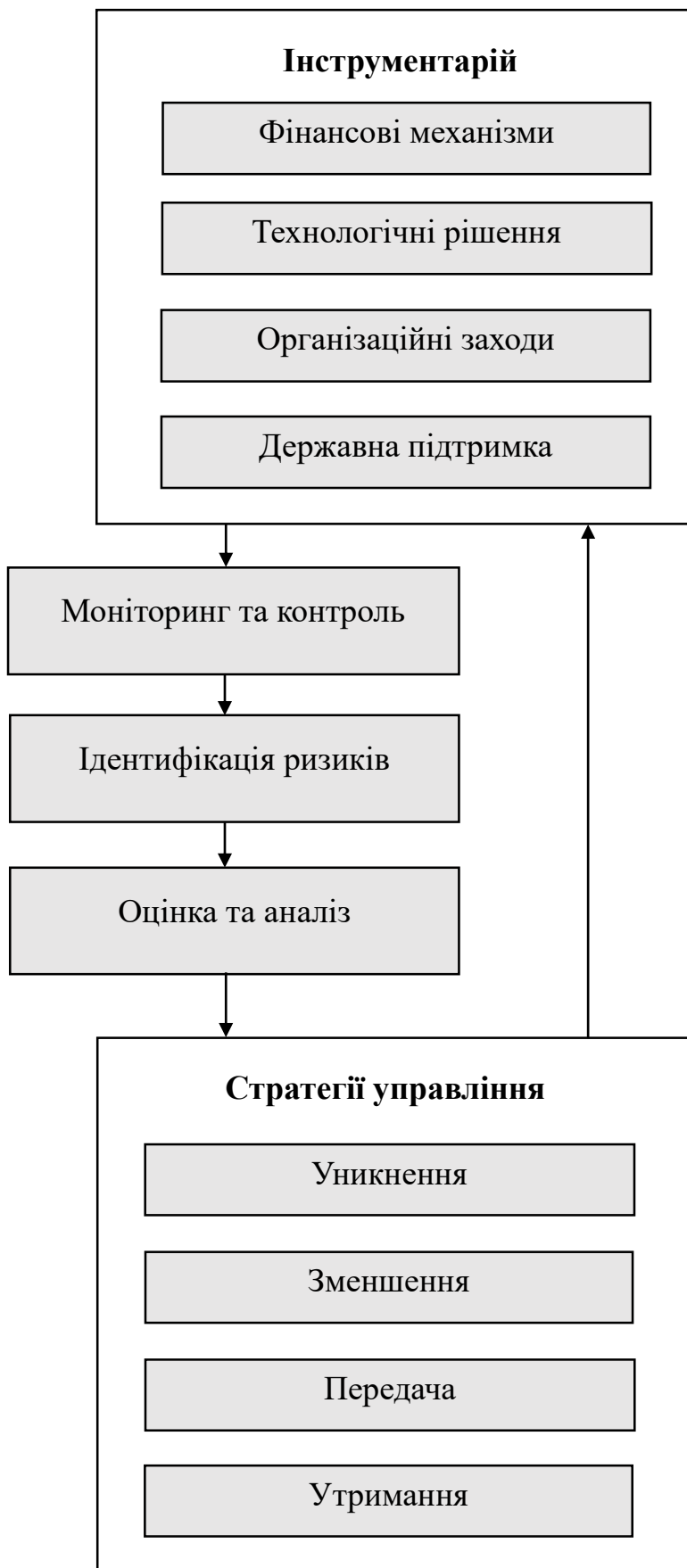

Рис. А.12 Система управління ризиками в аграрному секторі*

* Джерело: розроблено автором на основі результатів дисертаційного дослідження.

Основні показники розвитку класичних страхових послуг в аграрному секторі економіки України в 2018–2024 рр.*

Показник/рік	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Страхові премії, тис. грн	258 512	226 285	174 996	205 928	81 061	37 612	101 529
Страхові виплати, тис. грн	39 577	107 611	351 819	117 646	29 830	21 076	244 703
Коефіцієнт виплат, %	15,31	47,56	201,04	57,13	36,80	56,04	241,02
Кількість договорів, од.	1 120	1 050	980	1 040	620	480	710
Загальний обсяг страхового ринку, тис. грн	49 300 000	53 100 000	45 600 000	49 800 000	43 200 000	46 900 000	52 400 000
Частка аграрного страхування в загальному обсязі страхового ринку, %	0,52	0,43	0,38	0,41	0,19	0,08	0,19
Площа ріллі, що була застрахована, тис. га	620	590	560	580	360	290	430
Площа ріллі, що фактично використовувалася, тис.га	32 500	32 300	32 100	32 000	27 500	26 800	27 200
Частка застрахованих площ від ріллі, %	1,91	1,83	1,74	1,81	1,31	1,08	1,58
Обсяг субсидій, тис. грн.	0	0	72 000	60 000	25 000	0	40 000
Середня премія на один договір, тис.грн	230,81	215,51	178,57	198,01	130,74	78,36	143,00
Середня застрахована площа на договір, га	554	562	571	558	581	604	606

Продовження таблиці А.3

Основні показники розвитку класичних страхових послуг в аграрному секторі економіки України в 2018–2024 рр.*

Показник/рік	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Середня страхова премія на 1 га, грн	417	384	312	355	225	130	236
Середня виплата на 1 га, грн	64	182	628	203	83	73	569
Зростання премій до попереднього року, %	*	-12,5	-22,7	17,7	-60,6	-53,6	169,9
Зростання площі ріллі що була застрахована до попереднього року, %	*	-4,8	-5,1	3,6	-37,9	-19,4	48,3
Індекс обсягу премій (2018=100 %)	100,0	87,5	67,7	79,7	31,4	14,5	39,3
Передано в перестраховання, тис. грн	123 568	142 107	119 043	139 413	46 934	14 258	48 226
Рівень перестраховання ризиків, %	47,8	62,8	68,0	67,7	57,9	37,9	47,5
Кількість страхових компаній на ринку аграрного страхування, од.	15	20	15	14	15	15	10
Питома вага аграрного страхування в портфелі страховика, %	2,21	1,41	1,20	1,06	0,54	0,17	0,44

* Джерело: складено, розраховано та представлено автором на основі даних Національного банку України, Державної служби статистики України та інформаційно-аналітичних матеріалів ресурсу Forinsurer [123].

Основні показники розвитку індексного (параметричного) страхування в аграрному секторі економіки України в 2018–2024 рр.*

Показник/рік	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Кількість анкет, од	794	1 852	3 225	4 288	1 067	791	2 238
Кількість господарств учасників	422	514	791	1 036	276	214	550
Застрахована площа, га	421 781	748 651	1 011 566	1 316 864	408 444	267 724	718 644
Страхова премія, тис. грн	461 951	618 406	910 123	1 197 783	349 672	185 513	708 352
Страхові виплати, тис. грн	28 903	44 768	58 594	104 531	22 616	22 115	348 740
Середня виплата на учасника, грн	68 491	87 097	74 076	100 899	81 942	103 341	634 073
Кількість анкет з виплатами, од	163	656	1 262	2 105	293	420	1 989
Коефіцієнт виплат, %	20,5	35,4	39,1	49,1	27,5	53,1	88,9
Коефіцієнт збитковості, %	6,3	7,2	6,4	8,7	6,5	11,9	49,2
Площа на яку здійснювалася виплата, га	105 771	264 554	410 245	643 601	122 639	144 910	626 829
Страхова премія на 1 га, грн	1 095	826	900	910	856	693	986
Страхова виплата, на 1 га, грн	273	169	143	162	184	153	556
Виплата за посуху, тис. грн	22 271	22 074	26 148	15 962	12 950	17 472	134 764
% виплат за посуху	77,1	49,3	44,6	15,3	57,3	79,0	38,6
Виплата за спеку, тис. грн	6 632	22 694	23 859	85 884	8 514	4 316	213 673
% виплат за спеку	22,9	50,7	40,7	82,2	37,6	19,5	61,3
Виплата за надмірні опади, тис. грн	*	*	8 587	2 685	1 152	327	303

Основні показники розвитку індексного (параметричного) страхування в аграрному секторі економіки України в 2018–2024 рр.*

Показник/рік	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
% виплат за надмірні опади	*	*	14,7	2,6	5,1	1,5	0,1
Зростання виплат до попереднього року, %	*	54,9	30,9	78,4	-78,4	-2,2	1 476,9
Зростання площі до попереднього року, %	*	77,5	35,1	30,2	-69,0	-34,5	168,4
Застрахована площа оз. пшениця, га	192 155	324 047	365 558	448 733	137 556	103 170	87 489
% застрахованої площі оз. пшениці	45,6	43,3	36,1	34,1	33,7	38,5	12,2
Застрахована площа оз. ріпаку, га	*	*	21 573	22 772	9 672	18 973	14 263
% застрахованої площі оз. ріпаку	*	*	2,1	1,7	2,4	7,1	2,0
Застрахована площа, кукурудзи на зерно, га	63 659	57 980	110 379	120 143	57 645	98 119	181 268
% застрахованої площі кукурудзи на зерно	15,1	7,7	10,9	9,1	14,1	36,6	25,2
Застрахована площа, соняшника, га	131 614	309 620	454 495	634 334	166 373	12 547	424 726
% застрахованої площі соняшника	31,2	41,4	44,9	48,2	40,7	4,7	59,1
Застрахована площа, інші культури, га	34 353	57 004	59 561	90 882	37 198	34 915	10 898
% застрахованої площі інших культур	8,1	7,6	5,9	6,9	9,1	13,0	1,5

* Джерело: складено, розраховано та представлено автором на основі даних Національного банку України, Державної служби статистики України та інформаційно-аналітичних матеріалів ресурсу Forinsurer [123].

Рис. Б.1 Система інноваційних технологій в аграрному страхуванні: функціональний підхід*

* Джерело: розроблено автором на основі результатів дисертаційного дослідження.

АНКЕТА**«Оцінка ефективності страхових продуктів в аграрному секторі»**

Шановний(а) респонденте!

Опитування проводиться з науковою метою в межах дисертаційного дослідження, присвяченого оцінці ефективності страхових продуктів в аграрному секторі України.

Опитування є **анонімним**, отримані дані використовуються в **узагальненому вигляді**.

Будь ласка, оцініть наведені твердження за шкалою від **1 до 7**,
де: **1** — повністю не згоден(на), **7** — повністю згоден(на).

БЛОК 1. Загальна характеристика господарства (контрольні змінні)

1. Форма господарювання:
 - фермерське господарство
 - сільськогосподарське підприємство
 - агрохолдинг
 - інше (вказіть) _____
2. Площа сільськогосподарських угідь:
 - до 100 га
 - 100–500 га
 - 500–1 000 га
 - понад 1 000 га
3. Основна спеціалізація господарства:
 - рослинництво
 - тваринництво
 - змішане виробництво
4. Досвід діяльності у сільському господарстві:
 - до 5 років
 - 5–10 років
 - 10–20 років
 - понад 20 років

БЛОК 2. Ризикоорієнтованість страхового продукту (K_r)

5. Страхові продукти, доступні моєму господарству, враховують основні аграрні ризики (погодні, виробничі, ринкові).
6. Обсяг страхового покриття відповідає реальним потенційним втратам господарства.
7. Умови страхування узгоджуються з регіональними та кліматичними особливостями виробництва.

БЛОК 3. Гнучкість страхового продукту (K_ф)

(адаптивність + модульність)

8. Я маю можливість обирати окремі ризики для страхового покриття.
9. Страховий продукт можна адаптувати до специфіки мого господарства.
10. Умови страхування легко змінюються відповідно до масштабів виробництва.

БЛОК 4. Клієнтоорієнтованість страхових продуктів (Кс)

11. Умови договорів страхування є зрозумілими та прозорими.
12. Страхові компанії враховують фінансові можливості аграрних підприємств.
13. Процес укладання договору не потребує значних часових витрат.

БЛОК 5. Технологічна забезпеченість (Кт)

14. Страхові компанії використовують цифрові канали взаємодії (онлайн-кабінети, електронні заявки).
15. Інформація про страхові продукти доступна в електронному форматі.
16. Процес врегулювання страхових випадків частково або повністю в цифровому форматі.

БЛОК 6. Економічна збалансованість та інтеграція (Кв)

17. Вартість страхового полісу є економічно обґрунтованою для мого господарства.
18. Страхування сприяє підвищенню фінансової стабільності господарства.
19. Наявність страхового полісу полегшує доступ до кредитних або лізингових ресурсів.

БЛОК 7. Загальна оцінка ефективності страхових продуктів

20. Загалом страхові продукти в аграрному секторі відповідають потребам мого господарства.
21. Я готовий(а) використовувати страхування як постійний інструмент управління ризиками.

БЛОК 8. Готовність до сплати страхової премії (WTP)

22. Яку частку від очікуваного доходу Ви готові спрямувати на страхування?
- до 1 %
 - 1–2 %
 - 2–4 %
 - понад 4 %

Дякуємо за участь в опитуванні!

Ваші відповіді є важливими для формування ефективної системи аграрного страхування в Україні.

Додаток Б
Таблиця Б.1

Результати розрахунку інтегральних індексів ефективності страхових продуктів в аграрному секторі* (n = 300)

	A	B	C	D	E	F	G		A	B	C	D	E	F	G
1	Respondent_ID	K_r	K_f	K_c	K_t	K_b	E	51	50	35,1	46,3	60,4	47,5	31,3	44,1
2	1	62,4	39,3	61,1	49,2	52,2	52,8	52	51	60,3	52,2	72,9	40,9	54,7	56,2
3	2	54,7	42,4	42,9	38,9	45,3	44,8	53	52	51,7	65,4	65,1	49	60,9	58,4
4	3	64,2	57,1	62,3	44,6	52,1	56,1	54	53	48,2	58,4	50	27,3	25,9	42
5	4	74,8	55,6	67,5	61,5	57,3	63,4	55	54	63,8	46,9	40,9	63,7	55,2	54,1
6	5	53,6	48,5	57,4	46,8	51,2	51,5	56	55	68,9	48,5	80,7	43,1	65,8	61,4
7	6	53,6	50	73,2	44,8	51,1	54,5	57	56	67,7	37,4	53,5	59,3	35,6	50,7
8	7	75,5	63,1	44,5	25,8	41,9	50,2	58	57	46,2	48,5	53,1	48,8	71,3	53,6
9	8	65,7	42	39,5	54,3	42,4	48,8	59	58	52,7	45,4	52,6	50,4	55,8	51,4
10	9	50,7	54,9	33,7	52,9	33,2	45,1	60	59	60,4	52,3	55	51,9	41,9	52,3
11	10	63	46,4	69,1	73,4	72,3	64,8	61	60	68,2	39,4	51,3	50,2	49,9	51,8
12	11	50,8	46,2	60	40	35,2	46,4	62	61	50,6	54,6	46,7	52,9	57,5	52,5
13	12	50,8	61,1	52,3	47,2	42	50,7	63	62	54,2	66	47	62,1	51,5	56,2
14	13	59,3	58	55,9	47,6	41,7	52,5	64	63	43	47,5	52,5	46,9	57,3	49,4
15	14	33,2	57,9	40,7	65,5	61,7	51,8	65	64	41,9	53,2	47	53,8	39,2	47
16	15	35,5	63,5	79,3	42,9	46,9	53,6	66	65	66,2	56,5	45,2	43	52,7	52,7
17	16	49,6	48,9	54,3	48	66,1	53,4	67	66	72,8	44,2	54	63,6	33,1	53,5
18	17	44,1	56,4	54,1	52,4	42,2	49,9	68	67	55,5	51,2	50,1	35,1	49,2	48,2
19	18	60,2	45,2	60,7	46,7	54,1	53,4	69	68	68,5	48,8	69,1	68,5	39,4	58,9
20	19	45,4	52,4	58,1	38,2	40,2	46,9	70	69	60,8	49,8	24,3	43,7	41,5	44
21	20	39,3	47,2	55,3	46,8	77,2	53,2	71	70	48,6	40	64,7	24,9	65,9	48,8
22	21	74,1	49,8	44,4	58,7	35,9	52,6	72	71	60,8	49	66,4	45,9	64,1	57,2
23	22	53,7	55,4	58	30,3	54,4	50,4	73	72	75	54,3	30,5	35	58,2	50,6
24	23	57,2	39,5	73,2	46	58,5	54,9	74	73	56	65,1	49,2	55,5	37,1	52,6
25	24	39,2	72,3	67,4	34,7	55,7	53,9	75	74	75,3	59,5	48,9	35,4	46,7	53,2
26	25	49,8	37,3	70,1	60,3	48,3	53,2	76	75	24,7	73	37,7	38,2	65,6	47,8
27	26	57,7	35	47,4	23,6	49	42,5	77	76	66,3	40	44,5	18,7	52,4	44,4
28	27	42,5	61,8	42,2	36,7	51,1	46,9	78	77	57,5	58,6	40,9	38,1	79,4	54,9
29	28	60,9	57,6	51,5	49,3	48,8	53,6	79	78	52,8	50,8	71,8	11,5	55,5	48,5
30	29	49,1	55,8	53,5	65,3	62,6	57,3	80	79	57,5	73,4	63	22,8	53	54
31	30	52,9	55,8	64,7	43,3	78	58,9	81	80	32,4	39,6	66,6	54,5	46,8	48
32	31	49,1	48,6	34,6	36,7	43,7	42,5	82	81	53,7	39,2	60,7	54,8	52,3	52,1
33	32	78,8	38,6	69,4	69,6	33,6	58	83	82	60,7	41,9	40,7	49,9	48,7	48,4
34	33	56,2	49,6	51,2	24,7	49,5	46,2	84	83	74,3	24,7	47,2	31,1	59,4	47,3
35	34	43,6	41	48,3	14,5	82,6	46	85	84	50,1	42,8	58,2	43,6	62,5	51,4
36	35	66,4	59,7	42	50,1	40,6	51,8	86	85	46,6	40,1	39,7	44,2	40,9	42,3
37	36	41,6	47	35	37,4	70,9	46,4	87	86	50,3	50,4	60,6	28,6	34,1	44,8
38	37	58,9	39,4	61,8	30,4	71,4	52,4	88	87	67,5	52,6	50,3	64,5	27,8	52,5
39	38	32,7	45,1	53,7	53,8	43,7	45,8	89	88	60,4	69,9	48,9	56	56,9	58,4
40	39	40,3	53,4	39	47,5	57,7	47,6	90	89	50	59,4	60,6	41,2	36,9	49,6
41	40	58,8	42,3	38,9	36,6	70,8	49,5	91	90	62,6	42,2	57,7	44,6	23,9	46,2
42	41	65,3	39,4	49,3	26,9	45,9	45,4	92	91	57,6	38,5	49	47	55,4	49,5
43	42	58,5	51,5	70,9	56	48,1	57	93	92	68,1	54,3	65,4	16,6	81,5	57,2
44	43	55	51,5	50,1	53	43,4	50,6	94	93	47,9	33,8	41,2	40,9	50,5	42,9
45	44	52,8	43	36,7	42,9	38	42,7	95	94	52,4	69,4	59,6	35	61	55,5
46	45	38,5	43,4	50,2	69,1	42,5	48,8	96	95	51,7	62	59,3	30,7	51,6	51,1
47	46	47,7	51,3	50	29,8	35,4	42,8	97	96	38,7	43,4	49,6	40,4	49,4	44,3
48	47	50,8	32,3	23,8	23,6	51	36,3	98	97	60	29,3	56,4	68,5	62	55,2
49	48	69,2	32,8	52,3	34,9	41,1	46	99	98	59,6	64	39,4	52,9	47	52,6
50	49	60,6	40,6	50,4	43,6	53,5	49,7	100	99	56,5	47,4	62,9	36,5	53,9	51,4

* Джерело: власні обчислення автора за результатами анкетного опитування аграрних підприємств, обліковий масив даних (індекси K_r , K_f , K_c , K_t , K_b та інтегральний індекс ефективності E , $n = 300$).

** K_r (ризикоорієнтованість); K_f (гнучкість); K_c (клієнтоорієнтованість); K_t (технологічна забезпеченість); K_b (економічна доцільність та інтегрованість); E (інтегральний індекс ефективності).

Додаток Б

Продовження таблиці Б.1

Результати розрахунку інтегральних індексів ефективності страхових продуктів в аграрному секторі* (n = 300)

№	A	B	C	D	E	F	G	№	A	B	C	D	E	F	G
100	99	56,5	47,4	62,9	36,5	53,9	51,4	150	149	62,7	42,9	46,3	64,1	33,7	49,9
101	100	53,6	62,7	50,9	51,9	54,6	54,7	151	150	60	36,7	37,7	62,8	47,8	49
102	101	39,3	30,7	47,3	63,1	42,3	44,5	152	151	59,4	48	42,9	35,8	36,1	44,4
103	102	51,3	41,9	64,2	56,7	62,9	55,4	153	152	60,6	59,5	38,3	49,5	28,3	47,2
104	103	52,3	48,8	45,3	45	48,4	47,9	154	153	48,2	37,6	42,4	50,9	57,3	47,3
105	104	46,7	49,2	37,7	35,5	41,2	42,1	155	154	59,2	54,4	64,3	47,7	60	57,1
106	105	54,4	43,6	36,1	53,6	57,3	49	156	155	59,9	42,7	42,6	36,8	43,5	45,1
107	106	61,3	55,7	59,4	49,5	39,5	53,1	157	156	47,8	39,7	81,3	35,1	18,5	44,5
108	107	79,2	36,6	39,1	56,3	50,9	52,4	158	157	79	47,5	58,2	43,9	43,8	54,5
109	108	58,5	47,1	71,9	52,8	50,5	56,1	159	158	62,1	37	54,9	60	55,5	53,9
110	109	59,5	50,1	30,4	58,4	64,1	52,5	160	159	42	42,4	43,6	51,5	32,3	42,4
111	110	55,5	54,5	71,2	37	56,5	54,9	161	160	64,3	35,2	60,5	39,2	52,9	50,4
112	111	33,2	56,7	55,2	62	50,3	51,5	162	161	44,6	70,9	46,7	54,6	50,4	53,4
113	112	56,1	36	51,9	46,9	60,7	50,3	163	162	65,9	49,1	54,2	5,7	57,8	46,6
114	113	57,1	31,4	47	72,2	67,8	55,1	164	163	70,4	40,8	80,5	59,7	52,1	60,7
115	114	86,2	63,1	57,2	34,9	57,5	59,8	165	164	46,5	51,1	51,9	20,7	38,5	41,7
116	115	54,1	52,5	52,5	67,6	50,7	55,5	166	165	68,1	47,4	65,3	39,3	65,4	57,1
117	116	60	40,2	64,8	46,9	34,3	49,3	167	166	61,4	46,2	45,3	29,1	48,6	46,1
118	117	56	66,2	54,1	35,4	37,4	49,8	168	167	66,3	55,6	52,5	26,7	50,3	50,3
119	118	42,3	50	54,5	37,7	46,8	46,3	169	168	79,4	57,3	72	59,9	39	61,5
120	119	70,2	62	49	39,9	43	52,8	170	169	53,4	42,7	46,1	37,9	45,1	45,1
121	120	65,5	49,5	52,3	49,9	48,3	53,1	171	170	47,3	42,2	72,5	48,9	39,6	50,1
122	121	66	72	56,2	51,3	51,3	59,3	172	171	45,6	45,6	60,5	43,6	48,5	48,8
123	122	45,4	68,5	34,4	36,5	57,2	48,4	173	172	46,5	22,7	46,8	50,6	71,8	47,7
124	123	73,4	45,9	38,3	43,9	49,7	50,2	174	173	55,5	31,6	59,7	45,2	33,6	45,1
125	124	39,4	59,7	60,9	73,1	56,6	58	175	174	60,5	64,1	63,4	26,9	30,6	49,1
126	125	63,5	56	54,7	67,5	51,4	58,6	176	175	59,7	67,3	59,6	57,6	68,8	62,6
127	126	82,9	64,2	50,9	50,1	26,1	54,8	177	176	66,4	45,9	35,9	37,5	48	46,8
128	127	44,4	37,8	53,1	44,7	39	43,8	178	177	56,6	55,2	45	23,2	42,3	44,5
129	128	49,5	56,5	56,7	45,8	48,8	51,5	179	178	74	52,2	50,2	38,4	63,5	55,7
130	129	57,6	60,7	47,1	52,5	35,6	50,7	180	179	53,2	83,5	52,1	64,5	43,1	59,3
131	130	50,3	28,8	44,5	30,4	58	42,4	181	180	89,3	61,4	59,6	55,7	73,2	67,8
132	131	37,6	35,3	55	40,7	69,6	47,7	182	181	64	47,3	54,8	39,5	59	52,9
133	132	57,2	25,7	42,3	21,7	65,7	42,5	183	182	46	37,9	38,5	39,5	44,5	41,3
134	133	43,5	45,7	57,3	49,6	48	48,8	184	183	43,4	30,5	57	39,9	77,4	49,6
135	134	62,1	56,8	34,5	52,9	69,1	55,1	185	184	62,2	51	59,5	72,2	43,1	57,6
136	135	45,3	65,7	64	37,7	52,4	53	186	185	53,7	40,2	58,9	49,4	59,8	52,4
137	136	75,2	49,5	58	65,4	46,4	58,9	187	186	65	32,6	64,6	50	54,3	53,3
138	137	46,9	67,1	55,7	27,7	43	48,1	188	187	62,1	41,4	61,9	58,1	66,7	58,1
139	138	52,5	33,1	63,5	24,4	46,8	44,1	189	188	55,5	36,5	57,9	47,4	70	53,4
140	139	66,2	29,5	70,9	47,2	45,8	51,9	190	189	46,2	67,8	52,1	40,7	51	51,6
141	140	41,5	48,1	63,9	58,3	52,7	52,9	191	190	38,1	58,7	35	41,5	41,3	42,9
142	141	59,2	53	33	66,9	52,6	52,9	192	191	51	48,6	57,5	43,2	56,3	51,3
143	142	72,2	48,3	39,1	38	50,6	49,7	193	192	66,8	65,4	55,1	43,7	42,2	54,6
144	143	36,9	25,3	46,2	58,8	56	44,6	194	193	59	49,6	55,8	54	75,6	58,8
145	144	58,6	47,7	53,2	43,7	65,4	53,7	195	194	41,3	39	39,1	44,9	52,3	43,3
146	145	59,5	34	58,5	41,9	62,4	51,2	196	195	58,5	65,9	41,2	54,1	46,1	53,2
147	146	65,9	56,3	45,1	56,1	32,2	51,1	197	196	61,1	54,8	64,3	43,1	52,9	55,2
148	147	41,4	52,8	54,9	53	18,9	44,2	198	197	45,7	37	52,5	45,3	33,9	42,9
149	148	40,4	38,1	44,7	22,9	62,2	41,7	199	198	58,3	46,5	60,3	17,2	38,6	44,2
150	149	62,7	42,9	46,3	64,1	33,7	49,9	200	199	57,1	38,8	53,2	56,6	65,5	54,2

* Джерело: власні обчислення автора за результатами анкетного опитування аграрних підприємств, обліковий масив даних (індекси K_r , K_{β} , K_c , K_t , K_b та інтегральний індекс ефективності E , $n = 300$).

Додаток Б

Продовження таблиці Б.1

Результати розрахунку інтегральних індексів ефективності страхових продуктів в аграрному секторі* (n = 300)

№	A	B	C	D	E	F	G	№	A	B	C	D	E	F	G
200	199	57,1	38,8	53,2	56,6	65,5	54,2	251	250	61,3	41,9	47,2	32,8	50,9	46,8
201	200	42,6	33,1	53,2	48,9	42,5	44	252	251	41,1	49,7	46,2	30,8	54,4	44,4
202	201	60,7	59,2	63	57,7	37,6	55,6	253	252	67,5	46,9	46,9	15,1	71,7	49,6
203	202	63,2	70,3	47,3	5,1	57,3	48,6	254	253	82,1	61,9	46	35,6	53,6	55,8
204	203	69,5	32,9	53,9	72,4	65,3	58,8	255	254	68,9	51,6	65,7	26,3	82,9	59,1
205	204	69,2	55,1	47,9	42,3	59,5	54,8	256	255	38	52,5	68,2	66,4	57,6	56,6
206	205	39,7	41,3	48,2	59,2	63	50,3	257	256	50,5	44	46,7	57,8	28,8	45,6
207	206	45,1	43,2	49,6	30,2	41,2	41,8	258	257	71,7	43,2	43,9	34,9	59,9	50,7
208	207	62,6	42	55,3	52,5	33	49,1	259	258	47,8	43,8	58	74,6	55,3	55,9
209	208	62,6	38,9	47,7	30	69,2	49,7	260	259	61,8	53,2	46,9	57,5	66,6	57,2
210	209	62,6	49,2	66,5	35,8	46,6	52,1	261	260	65,8	43,9	59,7	39,8	58,9	53,6
211	210	100	39,3	43,2	70	47,5	60	262	261	45,2	52	55,1	10,5	48,9	42,3
212	211	63,3	51,8	50,9	41,6	67,1	54,9	263	262	55,7	72,2	36,5	75,1	35,4	55
213	212	70,1	48,1	48,2	47,1	57,5	54,2	264	263	17,2	58,5	69,6	25,4	48	43,8
214	213	67,9	46	68,5	55,9	56,3	58,9	265	264	44	45	72,3	22	40,1	44,7
215	214	64,3	38,4	55	50,9	77,4	57,2	266	265	53,3	62,3	46,3	58	43,4	52,7
216	215	52,6	42,2	64	46,2	42,6	49,5	267	266	41,3	44,1	48,7	77,1	57,9	53,8
217	216	65,6	57,2	36,9	49,1	62,1	54,2	268	267	76,2	25,7	56	62,9	71,3	58,4
218	217	47	54,4	55,8	76,6	51,3	57	269	268	39,1	37,3	56,5	51,8	55,5	48
219	218	53,5	37,7	62,5	43,4	53,9	50,2	270	269	51,1	27,6	60	52,2	35,8	45,3
220	219	50,5	49,8	53,8	46,9	69,6	54,1	271	270	58	44,7	74,6	55,7	56,1	57,8
221	220	57,4	57,2	64,4	58,4	56,9	58,9	272	271	73,8	48,9	51	54,4	65,4	58,7
222	221	84,4	29,8	47,3	59,1	57,3	55,6	273	272	39	67,6	44,3	48	43	48,4
223	222	33,8	54,8	68,1	60,2	63,9	56,2	274	273	70,5	52,4	38	45,6	48,9	51,1
224	223	64,7	41,2	77,7	52,8	46,1	56,5	275	274	56,5	46,2	45	43,4	50,8	48,4
225	224	36,9	55,1	49	28,8	40,2	42	276	275	44,5	58,1	52,5	34	40,9	46
226	225	50,7	40,1	48,1	66,3	37,6	48,5	277	276	62	23,7	72,3	40,4	58,6	51,4
227	226	69,6	28,3	68,6	28,7	26,2	44,3	278	277	58,8	51,4	47,3	21,3	49,1	45,6
228	227	57,2	30,3	70	48,3	76,1	56,4	279	278	49,1	57,4	55,3	42,9	55,8	52,1
229	228	43,4	49,2	47,3	34	36,9	42,2	280	279	57,2	32	52,7	30,9	39,6	42,5
230	229	47,7	51,6	48,4	43,3	47,9	47,8	281	280	51,7	61,6	65,7	29,3	45,2	50,7
231	230	64,6	38,5	49,9	48,6	47,2	49,8	282	281	57,8	52,5	80,2	46,6	59,6	59,3
232	231	47,6	55,9	38,4	48,5	54,4	49	283	282	64,4	44	47,2	63	46	52,9
233	232	59	29,9	43	49,9	60,7	48,5	284	283	75,6	55,9	47,6	56,6	72	61,5
234	233	57	48	42,1	66	61,3	54,8	285	284	41,4	74,4	64,2	23	45,6	49,7
235	234	48,5	35	44,6	50,3	43,4	44,4	286	285	82,2	50,8	60,3	30,8	53,4	55,5
236	235	82,3	41,3	52,5	40,9	48,5	53,1	287	286	32,8	51,5	72,8	56,9	62,2	55,2
237	236	64,1	49,2	55,4	57,2	54,1	56	288	287	54,6	43,5	59,2	30,9	33	44,2
238	237	31,9	39	69,6	60,3	47,5	49,7	289	288	63,5	39,1	49	41,2	28,8	44,3
239	238	58,7	44,4	42,1	27,6	70,5	48,7	290	289	59,8	58,1	59,3	51,6	31,7	52,1
240	239	48,4	60,1	63,5	52,3	56,7	56,2	291	290	48,9	39	64,9	31,1	66,3	50
241	240	66,7	42,2	50,6	53,7	59,7	54,6	292	291	53,9	49,5	61,8	45,6	43,8	50,9
242	241	46,8	58,1	52,4	40,2	58,8	51,3	293	292	50,4	43,3	58,4	26,2	82,3	52,1
243	242	55	35,9	60,2	62,8	65,2	55,8	294	293	49,3	54,1	64,4	36,1	43,6	49,5
244	243	62,5	54,7	40,8	42,2	52,8	50,6	295	294	66,7	52,5	65,5	48,5	52,9	57,2
245	244	66,9	65	57	45,9	34,5	53,9	296	295	60,7	60,4	67,8	22,7	69,7	56,3
246	245	41,9	20,8	54,7	41,9	55,6	43	297	296	48	42,9	59,9	50,1	75,5	55,3
247	246	52,4	39,7	58,2	44,4	42,5	47,4	298	297	67,3	45,7	51,1	43,9	76,2	56,8
248	247	50,7	55,2	56	29,4	44	47,1	299	298	60,1	37,6	54,5	51,7	65,6	53,9
249	248	48,5	46,4	79,4	24,8	57,9	51,4	300	299	66,2	43,7	65,9	47,2	63,3	57,3
250	249	77,8	52,9	46	65,7	66	61,7	301	300	64	53	44,1	62,6	57,9	56,3

* Джерело: власні обчислення автора за результатами анкетного опитування аграрних підприємств, обліковий масив даних (індекси K_r , $K_{\mathcal{F}}$, K_c , K_t , K_{β} та інтегральний індекс ефективності E , $n = 300$).

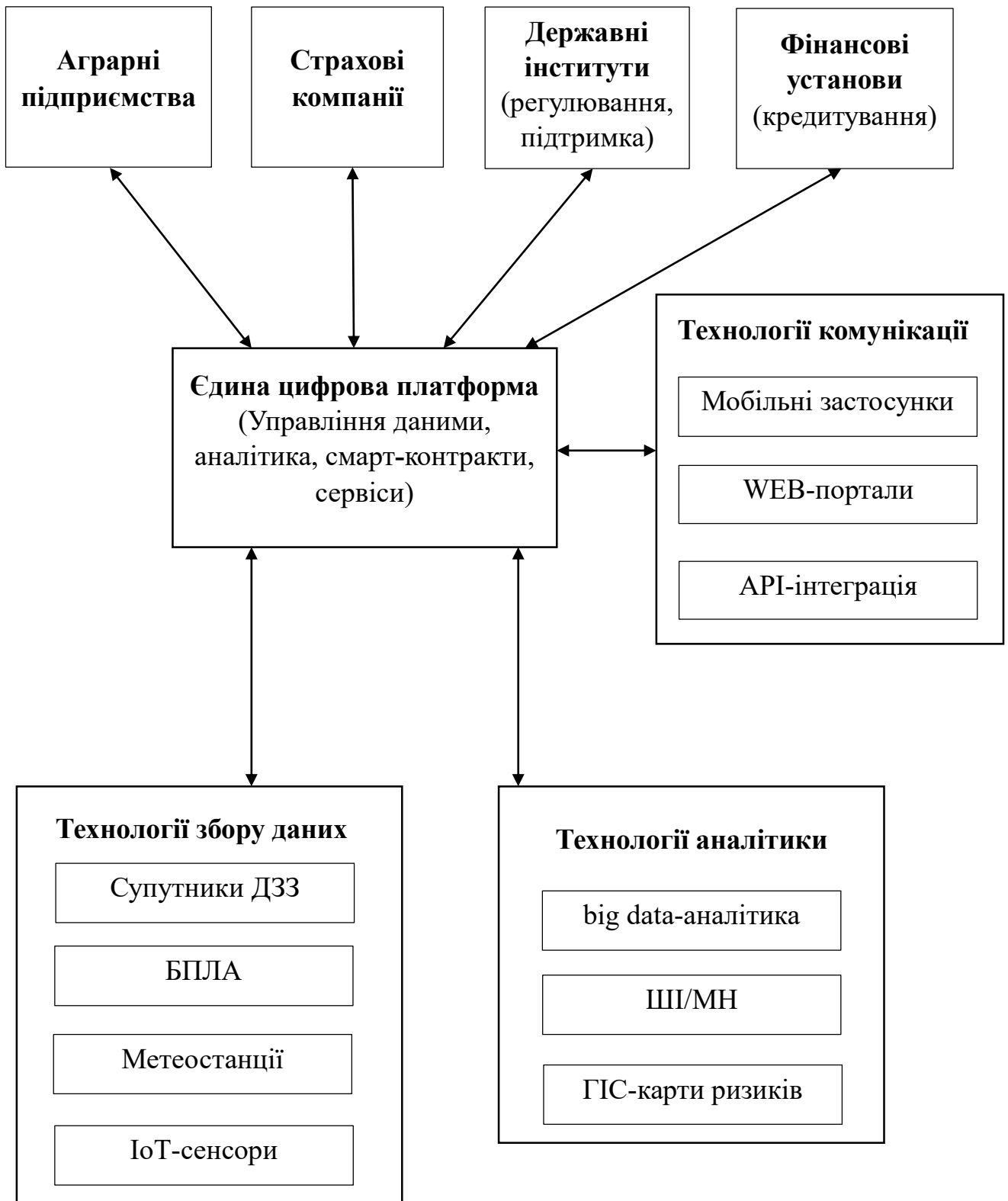

Рис. Б.2 Екосистема суб'єктів та технологій в сучасному аграрному страхуванні*

* Джерело: розроблено автором на основі результатів дисертаційного дослідження.

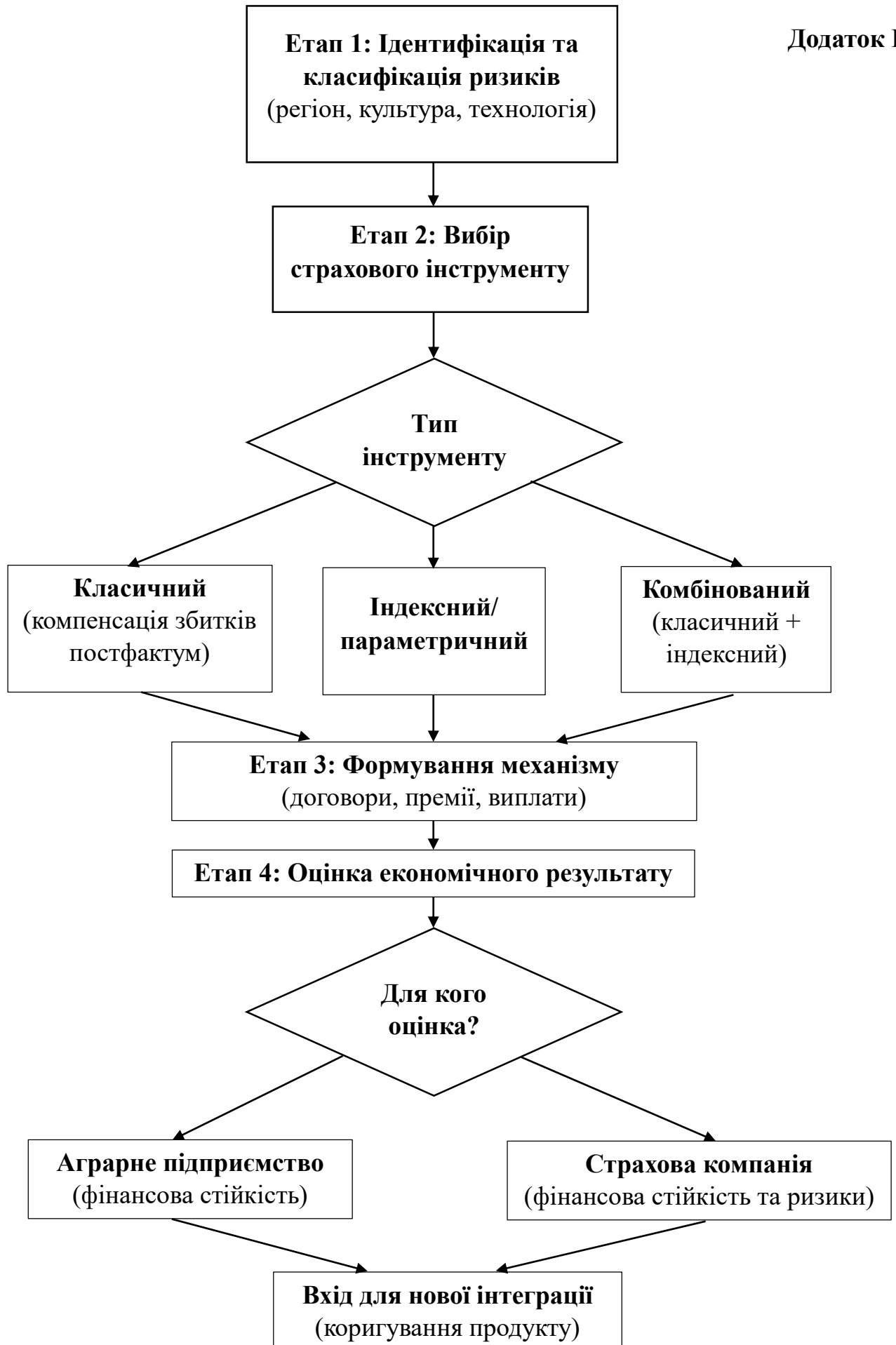

Рис. Б.3 Авторський концептуальний підхід до формування страхового продукту*

* Джерело: розроблено автором на основі результатів дисертаційного дослідження.

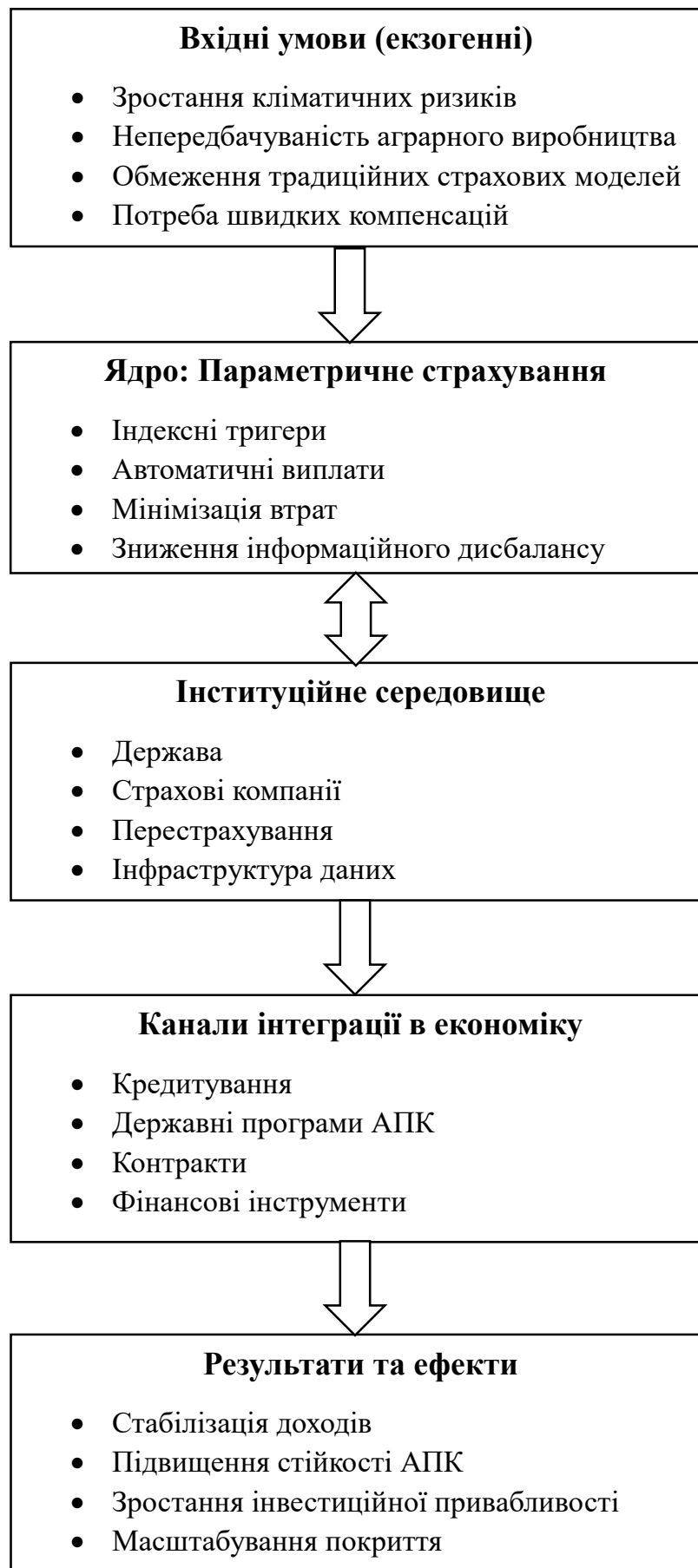

Рис. Б.4 Концептуальна схема розвитку аграрного страхування на основі параметричних моделей в Україні*

* Джерело: розроблено автором на основі результатів дисертаційного дослідження.

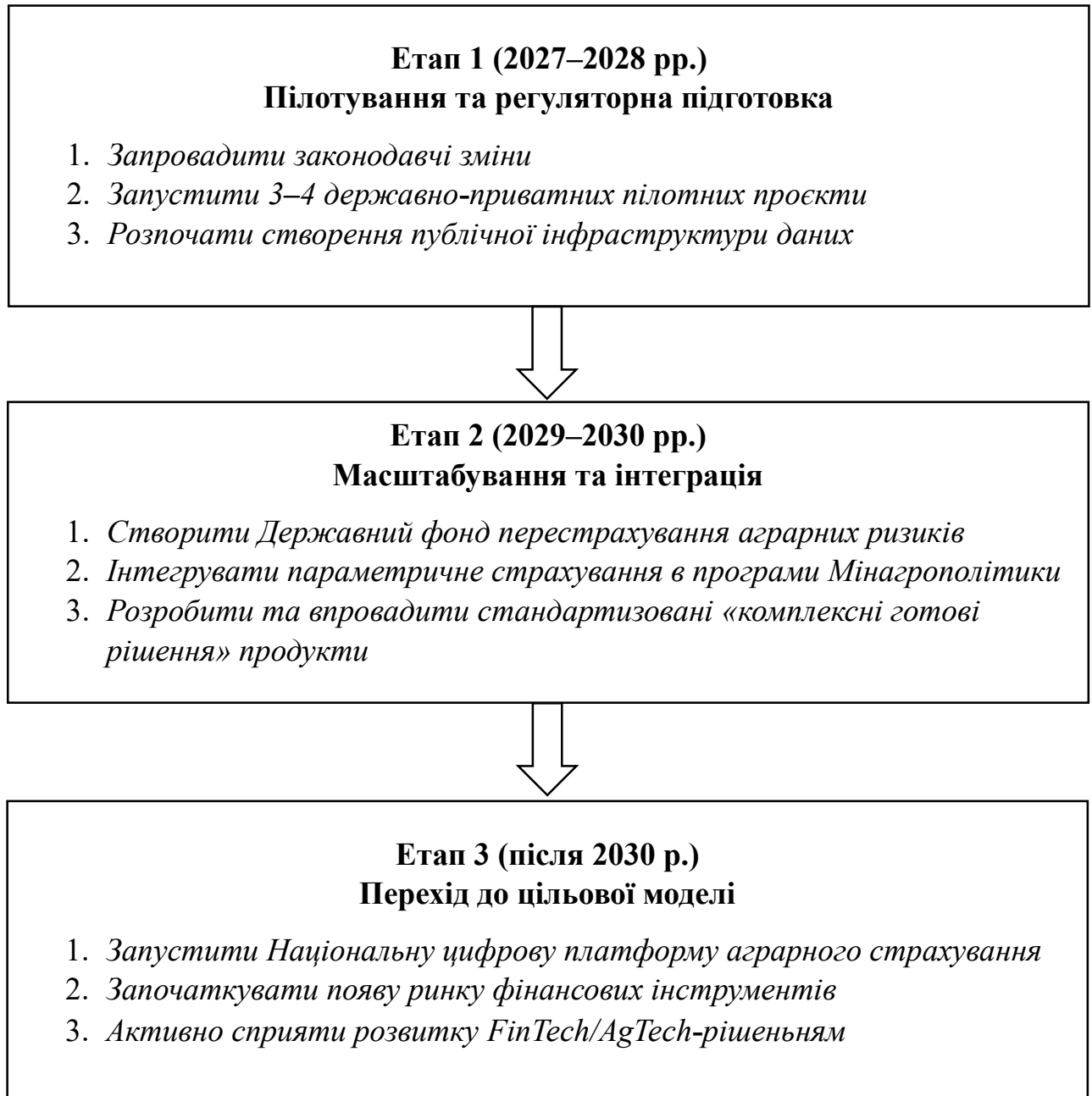

Рис. Б.5 Дорожня карта впровадження схеми розвитку аграрного страхування на основі параметричних моделей в Україні*

* Джерело: розроблено автором на основі результатів дисертаційного дослідження.

Міжнародний досвід розвитку аграрного страхування та можливості його адаптації в Україні*

Країна / група країн	Ключові риси моделі аграрного страхування	Роль параметричних моделей	Інституційні передумови успіху	Рівень державного втручання/ фінансування	Рівень охоплення аграрних підприємств	Можливості адаптації для України
США	Публічно-приватна система; значне субсидування премій; державне перестраховування ризиків спричинених погодними аномаліями	Доповнення до класичного страхування, переважно для погодних ризиків	Високий рівень бюджетної підтримки; розвинений страховий і фінансовий ринок	Високий (RMA (Risk Management Agency), субсидії 60–70 %, перестраховування)	>90 %	Часткова адаптація: державні субсидії премій, створення механізму перестраховування без повного бюджетного навантаження
Канада	Інтеграція аграрного страхування з аграрною політикою; регіональні програми (AgriInsurance, AgriStability); масове субсидування	Доповнення до класичного страхування, використання погодних індексів для окремих ризиків	Розвинена регіональна інфраструктура даних; чітка регуляторна база; публічно-приватне партнерство	Високий (субсидії 50–80 %, державно-приватне партнерство через AgriInsurance/AgriStability)	80–90 %	Високий потенціал адаптації: регіональна диференціація продуктів, інтеграція з державними програмами АПК

Міжнародний досвід розвитку аграрного страхування та можливості його адаптації в Україні*

Країна / група країн	Ключові риси моделі аграрного страхування	Роль параметричних моделей	Інституційні передумови успіху	Рівень державного втручання/ фінансування	Рівень охоплення аграрних підприємств	Можливості адаптації для України
Країни ЄС (Іспанія, Франція, Італія)	Інтеграція аграрного страхування з аграрною політикою; регіональна диференціація продуктів	Використання індексів для системних ризиків і катастроф	Чітка регуляторна база; публічно-приватне партнерство	Високий (субсидії + публічно-приватне партнерство)	50–80 %	Високий потенціал адаптації: інтеграція параметричного страхування з програмами держпідтримки АПК
Туреччина	Державно-приватне партнерство (TARSIM); масове субсидування премій (до 67 %), централізоване перестраховування	Обмежене використання (переважно класичне), але пілотні індексні продукти	Централізована державна підтримка, обов'язкове страхування для певних культур, розвинена інфраструктура даних	Високий (субсидії 50–67 %, держава як гарант)	~70 %	Високий потенціал: створення аналогічного державного пулу перестраховування та субсидування параметричних продуктів

Міжнародний досвід розвитку аграрного страхування та можливості його адаптації в Україні*

Країна / група країн	Ключові риси моделі аграрного страхування	Роль параметричних моделей	Інституційні передумови успіху	Рівень державного втручання/ фінансування	Рівень охоплення аграрних підприємств	Можливості адаптації для України
Австралія/ Нова Зеландія	Ринкова модель без значних субсидій; приватне страхування, фокус на комерційній вигоді	Активне впровадження параметричного страхування (погодні індекси, дохідні продукти)	Розвинений приватний ринок, якісні дані, високий рівень страхової культури	Низький (майже відсутнє пряме субсидування)	10–20 %	Помірний потенціал: можливе для великих господарств та FinTech-проектів, але потребує розвитку страхової культури та приватних даних
Японія	Державно-приватна модель через JA (Japan Agricultural Cooperatives); обов'язкове страхування для ключових культур; значне перестраховання погодних ризиків	Активне використання параметричних та індексних продуктів для природних катастроф	Сильна регуляторна база; розвинена інфраструктура даних; обов'язкове страхування; державне перестраховання	Високий (субсидії премії до 50–70 %, державне перестраховання ризиків спричинених погодними аномаліями)	~80 %	Високий потенціал: адаптація для покриття системних погодних ризиків, створення механізму державного перестраховання катастроф

Міжнародний досвід розвитку аграрного страхування та можливості його адаптації в Україні*

Країна / група країн	Ключові риси моделі аграрного страхування	Роль параметричних моделей	Інституційні передумови успіху	Рівень державного втручання/ фінансування	Рівень охоплення аграрних підприємств	Можливості адаптації для України
Китай	Централізована модель; активна роль держави; масштабне використання цифрових платформ	Інструмент масового покриття кліматичних ризиків і стабілізації доходів	Потужна державна координація; розвинена цифрова інфраструктура; доступ до супутникових даних	Максимальний (держава домінує)	>90 %	Перспективно для України в частині створення національної цифрової платформи та інтеграції страхування з державною політикою
Індія	Масове індексне страхування дрібних фермерів; стандартизовані продукти	Основний інструмент покриття погодних ризиків	Державне субсидування; прості індекси; велике охоплення	Високий (масове субсидування)	~50 %	Актуально для малих і середніх господарств України, але з ризиком базисної невідповідності

Міжнародний досвід розвитку аграрного страхування та можливості його адаптації в Україні*

Країна / група країн	Ключові риси моделі аграрного страхування	Роль параметричних моделей	Інституційні передумови успіху	Рівень державного втручання/ фінансування	Рівень охоплення аграрних підприємств	Можливості адаптації для України
Країни Африки (Кенія, Ефіопія)	Поєднання страхування з програмами соціального захисту та мікрофінансування	Ключовий інструмент фінансової стабілізації	Підтримка міжнародних організацій; цифрові платформи	Зовнішня допомога (міжнародні організації)	1–3 %	Обмежена адаптація: можливе застосування для найбільш уразливих регіонів
Латинська Америка (Мексика, Бразилія)	Державні індексні програми спрямовані на погодні аномалії; орієнтація на макрорівень	Використання для бюджетного хеджування ризиків	Централізовані дані; сильна роль держави	Середній → високий	8–15 %	Перспективно для України в частині страхування системних кліматичних ризиків
Україна (потенційна модель)	Недостатньо розвинене класичне страхування; висока вразливість погодними аномаліями	Параметричні моделі як стратегічне доповнення класичних	Потреба в інфраструктурі даних та держпідтримці	Низький → середній (потрібно посилити)	<2 %	Поетапне впровадження: від пілотів до інтеграції з фінансовими ринками

* Джерело: згруповано та узагальнено автором на основі джерел: 35; 56; 95; 142; 164; 172; 187.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України:

1. Прокопчук О. Т., **Клименко В. О.** Параметрична схема страхового захисту для аграрного сектору економіки України. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва* / Редкол. : О. О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2023. Вип. 102. Ч. 2 : Економічні науки. С. 60–71. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8240-2023-102-2-60-71>. (ум. друк. арк. 0,69/0,35). (особистий внесок автора: розкрито сутність і специфіку параметричної схеми страхового захисту в аграрному секторі України, проаналізовано стан і тенденції її розвитку у 2018–2022 рр., визначено вектор динаміки страхового захисту). [фахове видання; Index Copernicus (IC), crossref, Ulrich's Periodicals Directory, Google Scholar].
2. Клименко В. О. Тенденції розвитку аграрного страхування в Україні. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва* / Редкол.: О. О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2023. Випуск 103, Ч. 2 : Економічні науки, С. 140–153. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8240-2023-103-2-140-153>. (ум. друк. арк. 0,83). [фахове видання; Index Copernicus (IC), crossref, Ulrich's Periodicals Directory, Google Scholar].
3. Прокопчук О. Т., **Клименко В. О.** Аспекти функціонування страхових організацій на ринку аграрного страхування України. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва* / Редкол.: О. О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2024. Вип. 104. Ч. 2 : Економічні науки. С. 17–28. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8240-2024-104-2-17-28>. (ум. друк. арк. 0,75/0,38). (особистий внесок автора: проаналізовано тенденції функціонування страхових

організацій на ринку аграрного страхування України у 2013–2022 рр., здійснено оцінку показників діяльності страховиків (TOP-10) та визначено ключові особливості їх ринкової активності). [фахове видання; Index Copernicus (IC), crossref, Ulrich's Periodicals Directory, Google Scholar].

4. Прокопчук О. Т., Мальований М. І., Пономаренко О. В., **Клименко В. О.**, Макарчук В. В. Сучасні маркетингові інструменти у страховому бізнесі. *Інвестиції: практика та досвід*. № 10 травень 2024 р., С. 61–68. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2024.10.61>. (ум. друк. арк. 0,70/0,30). (особистий внесок автора: узагальнено сучасні маркетингові інструменти страхового бізнесу, обґрунтовано їх роль у підвищенні конкурентоспроможності та ефективності діяльності страхових компаній). [фахове видання; Index Copernicus (IC), Google Scholar].

5. Прокопчук О. Т., Харенко А. О., Гумен О. В., Мирошніченко М. М., **Клименко В. О.**, Жарун Р. Ф. Цифрові трансформації та інноваційні рішення на ринку страхових послуг України. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва* / Редкол.: О. О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2024. Випуск 105, Ч. 2: Економічні науки, С. 106–115. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8240-2024-105-2-106-115>. (ум. друк. арк. 0,70/0,15). (особистий внесок автора: проаналізовано процеси цифрової трансформації страхового ринку України, оцінено вплив інноваційних технологій на діяльність страхових компаній та обґрунтовано напрями подальшої цифровізації). [фахове видання; Index Copernicus (IC), crossref, Ulrich's Periodicals Directory, Google Scholar].

6. Прокопчук О. Т., Пономаренко О. В., Гумен О. В., Мирошніченко М. М., **Клименко В. О.**, Жарун Р. Ф. Трансформація страхового бізнесу під впливом цифрових інновацій та штучного інтелекту. *Збірник наукових праць Уманського національного університету садівництва* / Редкол.: О. О. Непочатенко (відп. ред.) та ін. Умань : Видавець «Сочінський М. М.», 2025. Випуск 106, Ч. 2: Економічні науки. С.90–100. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-8240-2025-106-2-90-100>. (ум. друк. арк. 0,72/0,20).

(особистий внесок автора: проаналізовано вплив цифрових інновацій і штучного інтелекту на трансформацію страхового бізнесу, узагальнено переваги та виклики їх впровадження й оцінено динаміку цифровізації страхового ринку у 2019–2023 рр.). [фахове видання; Index Copernicus (IC), crossref, Ulrich's Periodicals Directory, Google Scholar].

7. Клименко В. О. Використання технологій дистанційного моніторингу та цифрових інструментів в аграрному страхуванні: актуальні тренди та майбутні можливості. *Агросвіт*. 2025. № 14. С. 208–214. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6792.2025.14.208>. (ум. друк. арк. 0,58). (особистий внесок автора: проаналізовано застосування технологій дистанційного моніторингу та цифрових інструментів в аграрному страхуванні, визначено актуальні тренди та окреслено перспективи їх подальшого розвитку). [фахове видання; Index Copernicus (IC), Google Scholar].

Публікації, у яких засвідчено апробацію матеріалів дисертації:

8. Клименко В. О. Теоретична сутність та вмотивованість розвитку страхових послуг. Бухгалтерський облік, контроль та аналіз в умовах інституційних змін: Збірник наукових праць Всеукраїнської науково-практичної конференції. м. Полтава, 27 жовтня 2022 р. Полтава, 2022. С. 895–896. (ум. друк. арк. 0,11).

9. Клименко В. О. Теоретичні засади функціонування страхового ринку. Актуальні питання сучасної економіки : матеріали XIV Всеукраїнської наукової конференції за міжнародною участю, 15 листопада 2022 р. Умань : УНУС. 2022. С. 52–55. (ум. друк. арк. 0,22).

10. **Klymenko V., Prokopchuk O.** The Specific Combination of Parametric Insurance Services for the Agricultural Sector of the Ukrainian Economy. Формування новітньої парадигми управління публічними та приватними фінансами в Україні : збірник матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Хмельницький-Херсон, 20 грудня 2022 р. Хмельницький-Херсон : ХНТУ, 2022. С. 75–77. (ум. друк. арк. 0,13/0,07). (особистий внесок автора: обґрунтовано специфічне поєднання параметричних страхових послуг для аграрного сектору економіки України та визначено напрями їх практичного застосування).

11. **Клименко В. О.**, Гумен О. В., Мирошниченко М. М. Поведінкові аспекти взаємодії учасників страхового ринку. [*Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством* : Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції]. Частина 1. м. Полтава, 30–31 березня 2023 р. Полтава, 2023. С. 676–678. (ум. друк. арк. 0,17/0,07). (особистий внесок автора: досліджено особливості поведінки учасників страхового ринку та механізми їх взаємодії в сучасних умовах).

12. **Клименко В. О.**, Гумен О. В., Мирошниченко М. М. Теоретична концептуалізація страхового бізнесу. [*Аспекти стабільного розвитку економіки*] : Матеріали XVIII Міжнародної науково-практичної конференції. 25 травня 2023 р. Умань : 2023. С. 17–19. (ум. друк. арк. 0,13/0,05). (особистий внесок автора: розроблено теоретичні засади страхового бізнесу та окреслено основні категорії й принципи його функціонування).

13. Клименко В. О. Вплив цифровізації на формування страхових послуг для аграрного сектору економіки. Актуальні питання сучасної економіки : матеріали XV Всеукраїнської наукової конференції за міжнародною участю, 15 листопада 2023 р. Умань : УНУС. 2023. С. 47–50. (ум. друк. арк. 0,16).

14. **Клименко В. О.**, Гумен О. В., Мирошниченко М. М. Реклама та просування страхових послуг на ринку аграрного страхування. *Глобалізація та розвиток інноваційних систем: тенденції, виклики, перспективи* [Електронне видання]: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 березня 2024 р. / Держ. біотехнологічний ун-т. Харків, 2024. С. 361–363. (ум. друк. арк. 0,15/0,05). (особистий внесок автора: досліджено стратегії реклами та просування страхових продуктів в аграрному секторі та окреслено шляхи підвищення ефективності маркетингових комунікацій).

15. Клименко В. Інноваційні технології на ринку аграрного страхування України. *Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством* : Матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції. м. Полтава, 28–29 березня 2024 р. Полтава, 2024. С. 426–429. (ум. друк. арк. 0,21).

16. Клименко В. О. Сучасні аспекти ризик-менеджменту в аграрній сфері. *Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції «Розвиток фінансово-кредитних систем: виклики сьогодення»*, 6 червня 2024 р. Уманський НУС. Умань. С. 74–77. (ум. друк. арк. 0,15).

17. Прокопчук О. Т., **Клименко В. О.**, Гумен О. В. Аграрне страхування: захист бізнесу в умовах сучасних викликів. *Agricultural and food Economics*. 2024: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 19–20 вересня 2024 р. Київ: НУБіП України, 2024. С. 63–64. (ум. друк. арк. 0,10/0,03). (особистий внесок автора: проаналізовано функції аграрного страхування у мінімізації ризиків бізнесу та визначено шляхи підвищення його практичної ефективності).

18. **Клименко В. О.**, Гумен О. В., Мирошниченко М. М. Страхування як інструмент управління ризиками в корпоративних фінансах: сучасний стан і перспективи розвитку. Фінансові механізми забезпечення відновлення економіки України в сучасних умовах [Електронне видання] : збірник тез доповідей II Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених, м. Ірпінь, 26 лютого 2025 року. Ірпінь, 2025. С. 340–342. (ум. друк. арк. 0,14/0,05). (особистий внесок автора: оцінено ефективність страхових механізмів у корпоративних фінансах та визначено ключові напрямки їх розвитку для управління ризиками).

19. **Клименко В.**, Гумен О., Мирошниченко М., Жарун Р. Сучасні підходи до аграрного страхування: виклики та перспективи. Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством : *Матеріали VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Частина 1. Полтавський державний аграрний університет. (25 березня 2025 р.). Полтава, 2025. С. 621–623. (ум. друк. арк. 0,15/0,05). (особистий внесок автора: оцінено тенденції розвитку аграрного страхування та запропоновано напрями вдосконалення його практичної реалізації).

20. Гумен О. В., **Клименко В. О.**, Мирошниченко М. М. Інноваційні підходи до аграрного страхування в цифрову епоху. [Аспекти стабільного розвитку економіки в умовах ринкових відносин] : *Матеріали XX Міжнародної науково-практичної конференції*. Умань. 27 травня 2025 р. С. 25–27. (ум. друк. арк. 0,12/0,05). (особистий

внесок автора: проаналізовано новітні технологічні та інноваційні підходи в аграрному страхуванні та визначено шляхи їх застосування у цифрову епоху).

21. Гумен О. В., **Клименко В. О.**, Мирошниченко М. М. Інноваційна модернізація страхового ринку в Україні в умовах трансформаційної економіки. Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції «Розвиток фінансово-кредитних систем: виклики сьогодення», Умань, Уманський НУ. 2025 р. С. 86–87. (ум. друк. арк. 0,12/0,05). (особистий внесок автора: оцінено інноваційні зміни на страховому ринку України та запропоновано шляхи їх ефективного впровадження в умовах трансформаційної економіки).

Публікації в інших виданнях:

22. Прокопчук О. Т., **Клименко В. О.** Якісні характеристики страхових послуг для аграрного сектору економіки : Колективна монографія [Соціально-економічні засади формування економічної системи України] / За ред. д.е.н., професора О. О. Непочатенко. Умань: Видавець «Сочінський», 2022. С. 77–81. (ум. друк. арк. 0,30/0,15). (особистий внесок автора: досліджено структурні та функціональні особливості страхових послуг для аграрного сектору та визначено напрями їх оптимізації для підвищення якості обслуговування клієнтів).

23. Бондаренко Н. В., Пономаренко О. В., Голобойченко Б. А., Клименко В. О., Демчук В. М. Страхування як стратегічний механізм для забезпечення сталого розвитку підприємств аграрного сектору економіки. Актуальні питання у сучасній науці. 2024. № 4(22). С. 88–100. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-4\(22\)-88-100](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-4(22)-88-100). (ум. друк. арк. 0,54/0,12). (особистий внесок автора: проаналізовано роль страхування як інструменту забезпечення сталого розвитку аграрних підприємств, узагальнено ризики аграрного сектору та обґрунтовано напрями вдосконалення агрострахування в Україні). [Index Copernicus (IC), Research Bible, Google Scholar].

Довідки про впровадження результатів дослідження

Висл. № 1122
виг 25.12.2024

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження КЛИМЕНКА Володимира Олександровича

У сучасних умовах аграрне страхування відіграє вирішальну роль у захисті аграрних виробників від природних і економічних ризиків, що дозволяє знизити фінансові втрати та підвищити їх стійкість. Запропоновані рекомендації та методики у дисертаційному дослідженні Клименка В. О. спрямовані на вдосконалення системи страхового захисту в аграрному секторі, що має в цілому важливе значення для економіки України.

Розглянувши результати дисертаційного дослідження Клименка Володимира Олександровича фахівці страхової компанії ПрАТ «Українська страхова компанія «КНЯЖА ВІСННА ІНШУРАНС ГРУПІ» визнали їх актуальними і своєчасними, зокрема такі з них як:

1. Оптимізація страхових продуктів, що відповідають специфіці аграрного сектору.
2. Впровадження нових страхових інструментів для мінімізації ризиків, пов'язаних зі змінами клімату та іншими природними факторами.
3. Налагодження та покращення взаємодії між страховиками та аграрними підприємствами через впровадження електронних платформ та цифрових сервісів.
4. Підвищення рівня обізнаності аграрних виробників щодо можливостей страхування та ефективного використання страхових послуг.

Впровадження рекомендацій, розроблених у рамках дисертаційного дослідження Клименка В. О., сприятиме розвитку ринку аграрного страхування й покращенню взаємодії між страховими компаніями та аграрними виробниками, підвищенню рівня економічної стабільності аграрних підприємств, а також мінімізації фінансових ризиків.

Директор Христинівського
регіонального центру

Сокур Л.В.

Продовження додатку Г

ТОВАРИСТВО З ОБМЕЖЕНОЮ
ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ
«СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКЕ
ТОВАРИСТВО АГРОЗАХІД»
58009, провулок Миколаївський, будинок, 9.,
місто Чернівці, Чернівецька область
ІПН420154024122; тел.(067) 79-508-79
Код ЄДРПОУ 42015407
agrozhid_bux@ukr.net

Бух. № 2317
Бг 10.01.2025

ДОВІДКА

*про впровадження результатів дисертаційного дослідження
КЛИМЕНКА Володимира Олександровича*

Висновки дисертаційного дослідження Клименка В. О. щодо створення сучасної та ефективної моделі розвитку аграрного страхування в Україні характеризуються актуальністю та практичністю, а також прийнятністю у застосуванні аграрними виробниками.

Аграрний сектор є одним з найбільш ризикованих секторів економіки через низку об'єктивних факторів зокрема, природних, економічних, соціальних та політичних ризиків. Останні можуть суттєво позначатися на його функціонуванні, що вимагає формування відповідних механізмів захисту.

Один із таких механізмів базується на застосуванні інструменту агрострахування, як чинника мінімізації ризиків у агровиробництві.

Відтак, аграрне страхування є необхідним, актуальним та ефективним інструментом для забезпечення стабільності та розвитку аграрного сектору, захищаючи від різних ризиків, підвищуючи кредитоспроможність, стабілізуючи доходи та підтримуючи екологічно відповідальні практики.

Практичне використання пропозицій викладених у дисертаційній роботі Клименка В. О. у діяльність ТОВ «СТ АГРОЗАХІД» сприятиме ефективному функціонуванню господарства, впроваджуючи страховий захист як ключовий інструмент управління ризиками в аграрному секторі економіки.

Директор

ТОВ «СТ АГРОЗАХІД»

Бондаренко О. Г.

Вих 20.03.2025
 № 177/4

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження **КЛИМЕНКА Володимира Олександровича**

Проаналізувавши результати дисертаційного дослідження Клименка Володимира Олександровича фахівці страхової групи «ТАС», визнали їх нагальними та доцільними.

Страхова група «ТАС» засвідчує, що результати наукового дослідження Клименка В. О. містять якісно нові підходи в частині формування ефективної системи страхового захисту в аграрному секторі економіки України.

Практичну цінність містить запропонований автором підхід до формування взаємовідносин між ключовими гравцями ринку аграрного страхування – страховиками, що надають послуги з аграрного страхування та аграрними виробниками, що є споживачами означених послуг базуючись на основі сучасної комунікативної моделі бізнес-процесів страховика, основними складовими якої є швидкість надання послуг; клієнтоорієнтованість; ставлення до клієнтів-страхувальників; атмосфера у страховій компанії і т.д.

Реалізація обґрунтованих автором пропозицій дозволить сформувати якісно нові підходи до організації бізнес-процесів страховиків на українському ринку аграрного страхування та підвищити рівень довіри до аграрного страхування, як ефективного інструменту мінімізації ризиків аграрного виробництва.

Директор
 УРЦ СГ «ТАС»

ХАЛАХУР І.В.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

вул. Інститутська, 1 м. Умань, Черкаська обл., 20301
 тел.: (04744) 4-69-89, 3-20-11 Факс: (04744) 3-20-41, 3-53-18
 E-mail: udau@udau.edu.ua Web: www.udau.edu.ua код ЄДРПОУ 00493787

«24» 09. 2025 № 1957/01-10

На № _____ від _____

Про впровадження результатів
 науково-дослідної роботи
 у навчальний процес

Довідка

Видана здобувачеві третього рівня вищої освіти (доктор філософії) кафедри фінансів, банківської справи та страхування Уманського національного університету Клименку В. О. в тому, що результати його дослідження за темою «Розвиток страхових послуг в аграрному секторі економіки України» використовуються у навчальному процесі під час вивчення дисциплін «Страхова справа», «Аграрне страхування» для здобувачів першого рівня вищої освіти (бакалаврського) та «Страховий менеджмент» для здобувачів другого рівня вищої освіти (магістерського).

Проректор з
 науково-педагогічних

Михайло МАЛЬОВАНІЙ